

การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

ปริญญานิพนธ์
ของ
จินตนา แก่งมงคล

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
กุมภาพันธ์ 2553

การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

ปริญญานิพนธ์
ของ
จินตนา แก่งมงคล

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

กุมภาพันธ์ 2553

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

บทคัดย่อ
ของ
จินตนา แก่งมงคล

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
กุมภาพันธ์ 2553

จินตนา แก่งมกคล. (2553). *การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชา
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์*. ปริญญาโท ศศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์
และสารนิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
คณะกรรมการควบคุม: อาจารย์ ดร.อารีย์ ชื่นวัฒนา, อาจารย์อรรถัย วารีสอาด

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและความคิดเห็นของอาจารย์และ
นักศึกษาในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์
และสารนิเทศศาสตร์ในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท เพื่อพัฒนาต้นแบบรายวิชาการจัดการ
ความรู้ที่เหมาะสม โดยผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยวิธีสัมภาษณ์อาจารย์และ
นักศึกษาจากมหาวิทยาลัย 5 แห่ง ที่เปิดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชา
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ จำนวน 42 คน

ผลการวิจัยที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอุปนัย สรุปได้ดังนี้

1. สภาพทั่วไป พบว่า ในการจัดการเรียนการสอนทั้ง 2 ระดับ อาจารย์จะแจ้ง
จุดประสงค์การเรียนรู้ อธิบายความสำคัญและประโยชน์ของเนื้อหาให้นักศึกษาทราบก่อนเสมอ
ส่วนเนื้อหาที่สอนเป็นการจัดการความรู้ในองค์กรทั่ว ๆ ไป ครอบคลุมประเด็นเรื่อง 4 ด้าน คือ
ความรู้พื้นฐานในการจัดการความรู้ กระบวนการจัดการความรู้ เทคโนโลยีกับการจัดการความรู้
และการประยุกต์การจัดการความรู้ในองค์กร วิธีการสอนประกอบด้วยภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ
ได้แก่ การบรรยาย การใช้สื่อการสอน การให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าและนำเสนอรายงาน และการจัด
กิจกรรมในชั้นเรียน อย่างไรก็ตาม ในระดับปริญญาตรี อาจารย์บางท่านได้ใช้วิธีการสอนอื่น ๆ
เพิ่มเติม เช่น การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน การใช้เกมจำลองสถานการณ์ การอภิปรายและ
การสัมมนา ในขณะที่การสอนระดับปริญญาโทในสถาบันหนึ่ง ได้เชิญวิทยากรจากองค์กรมา
บรรยาย ส่วนวิธีการประเมินผลการเรียนที่ใช้ส่วนใหญ่ ได้แก่ การสอบ และการทำงานที่ได้รับ
มอบหมาย

2. ความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน พบว่า

2.1 อาจารย์ทั้ง 2 ระดับ มีความเห็นว่าควรระบุจุดประสงค์เพิ่มเติมโดยกำหนด
ให้ผู้เรียนมีความรู้และเข้าใจการจัดการความรู้ในระดับที่สามารถประยุกต์การจัดการความรู้ใน
สภาพแวดล้อมจริงได้

2.2 อาจารย์มีความเห็นว่า ในระดับปริญญาตรี เนื้อหาที่สอนควรมีขอบเขตกว้าง
เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และเข้าใจแนวคิดการจัดการความรู้เบื้องต้น ในขณะที่ระดับปริญญาโท
เนื้อหาที่สอนควรมีระดับลึกเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำการจัดการความรู้ไปประยุกต์ในการทำงาน
ได้จริงและมีประสิทธิภาพ

2.3 อาจารย์และนักศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นว่าในการสอนรายวิชานี้
การบรรยายอย่างเดียวอาจจะไม่เพียงพอ อาจารย์มีความเห็นว่า การลงมือปฏิบัติ จะช่วยให้
นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ง่ายขึ้น ในขณะที่นักศึกษาระดับปริญญาตรีมีความเห็นว่า

การสอนควรเน้นกิจกรรมและการฝึกปฏิบัติในชั้นเรียน เช่น การระดมความคิดและแลกเปลี่ยนความรู้ การแสดงบทบาทสมมติ การใช้เกมจำลองสถานการณ์ และการศึกษาดูงาน ส่วนนักศึกษาระดับปริญญาโทมีความเห็นว่า การสอนควรเน้นกรณีศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นแนวปฏิบัติ การจัดการความรู้ที่หลากหลาย เพื่อประโยชน์ในการนำความรู้ไปประยุกต์ต่อไป

2.4 อาจารย์ทั้ง 2 ระดับมีความเห็นว่า การทำงานที่ได้รับมอบหมาย เช่น การศึกษาและวิเคราะห์การจัดการความรู้ในองค์กร เป็นวิธีประเมินผลที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจได้ดี อย่างไรก็ตาม อาจารย์คาดหวังว่าผู้เรียนในระดับปริญญาโทต้องมีความสามารถในการสังเคราะห์ความรู้ และเสนอแนวทางการปฏิบัติการจัดการความรู้ที่ดีให้แก่องค์กรที่ศึกษาได้ ส่วนนักศึกษาทั้ง 2 ระดับ มีความเห็นว่า การทดสอบความรู้ เป็นวิธีการประเมินผลที่ดี นอกจากนี้ อาจารย์และนักศึกษาทั้ง 2 ระดับ มีความเห็นตรงกันว่า การประเมินผลควรเน้นการคิดวิเคราะห์ และการประยุกต์ความรู้

3. ปัญหาในการจัดการเรียนการสอน แบ่งได้ 5 ด้าน ดังนี้

3.1 ด้านหลักสูตร พบว่า การระบุจุดประสงค์การเรียนการสอนในบางสถาบัน มีขอบเขตกว้างเกินไปและยังขาดความชัดเจน และเนื้อหาวิชาที่สอนเข้าใจยาก

3.2 ด้านเวลา พบว่า เวลาเรียนที่จำกัดทำให้ไม่สามารถสอนเนื้อหาในเชิงลึกได้ ไม่สามารถจัดกิจกรรมบางกิจกรรมที่กำหนดไว้ และไม่สามารถประเมินผลการเรียนได้ครบทุกวิธี

3.3 ด้านสถานที่สอนและสื่ออุปกรณ์ พบว่า ห้องเรียนบางแห่งไม่สะดวกในการจัดกิจกรรม และสื่ออุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการสอนชำรุดหรือเสียหายในบางครั้ง

3.4 ด้านทรัพยากรสารสนเทศ พบว่า ทรัพยากรสารสนเทศด้านการจัดการความรู้ที่ห้องสมุดให้บริการยังไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้เรียน นอกจากนี้ ผู้เรียนยังมีอุปสรรคในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลขององค์กร

3.5 ด้านผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนส่วนหนึ่งรู้สึกว่าคุณมีความรู้และประสบการณ์ พื้นฐานด้านการจัดการความรู้ไม่เพียงพอที่จะช่วยให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอนได้ทุกข้อ และผู้เรียนมีเวลาศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมน้อย ทำให้ไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาและทำงานที่ได้รับมอบหมายตามที่ผู้สอนคาดหวังไว้

ผลการวิจัยดังกล่าวได้นำไปใช้พัฒนาต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท ต้นแบบดังกล่าวจะเป็นประโยชน์สำหรับการปรับปรุงการเรียนการสอน สำหรับมหาวิทยาลัยที่ได้เปิดสอนรายวิชานี้แล้ว และสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำหลักสูตรสำหรับมหาวิทยาลัยที่ประสงค์จะเปิดสอนรายวิชานี้ในอนาคต

KNOWLEDGE MANAGEMENT EDUCATION IN LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE

AN ABSTRACT

BY

CHINTANA KAENG MONGKOL

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Arts Degree in Library and Information Science
at Srinakharinwirot University

February 2010

Chintana Kaengmongkol. (2010). *Knowledge management education in library and Information science*. Master thesis, M.A. (Library and Information Science). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assoc. Prof. Aree Cheunwattana, Aurathai Wareesa-ard.

The purpose of this study was to use a qualitative approach to gain an understanding of how students and teachers viewed knowledge management education programs in Library and Information Science currently provided in five universities. The study also aimed to develop an appropriate model for organizing a course in knowledge management at undergraduate and graduate levels. Interviews were used to obtain data from 42 faculty members and students from the universities under study.

The research findings derived from inductive analysis were summarized as follows:

1. The investigation of the general conditions of providing knowledge management programs at both levels found that all lecturers informed their students about the course objectives, importance and benefits at the very start. The course contents focused on knowledge management in organizations and covered four areas: basic concepts in knowledge management, knowledge management process, technology for knowledge management, and applications of knowledge management in organizations. The courses combined theory and practice through several instructional methods comprising lecture, audiovisual media applications, self-study research and class activities. Additional methods used at the undergraduate level were problem-based approach, simulation games, discussion and seminar. At one graduate school, students also learned from visiting lecturers who came from organizations. In regards to assessing learning outcome, examination and assignments were the main methods used.

2. The study of lecturers' and students' opinions on knowledge management programs provided revealed that

- 2.1 Another course objective should be added, that is, students can apply the knowledge gained from studying the course.

- 2.2 Lecturers viewed that at the undergraduate level the content coverage should be broad so that students are well exposed to basic concepts in knowledge management, whereas at the graduate level, the depth of the content is required to build students' knowledge up to the level that students can efficiently apply what they know.

- 2.3 Both lecturers and students shared the same opinion about appropriate teaching methods. They agreed that lecture must be complemented by other

methods in order to help students grasp the content they have learned. Lecturers favored practicing knowledge management. Undergraduate students mentioned brainstorming, role-playing, simulation games, and study visits while graduate students preferred case studies as a complimentary method.

2.4 According to lecturers at both levels, class assignments such as to study and analyze knowledge management in organizations proved to be an effective assessment method. However, graduate students were also expected to synthesize knowledge and recommend best practices for organizations being studied. Students at both levels mentioned examinations as a preferred assessment method. Lecturers and students at both levels shared a similar view that learning outcome assessment should emphasize students' critical thinking ability and their ability to apply knowledge to the real world.

3. In studying problems encountered in providing knowledge management programs at both levels, problems in the following areas were addressed:

3.1 The course objectives in some programs were too broad and could not successfully convey the meaning to some students. Parts of the course contents were too difficult.

3.2 The number of hours of study did not suffice for in-depth teaching. Some class activities could be carried out as planned. Choices for learning outcome assessment methods were also limited by time constraint.

3.3 Facilities in delivering the courses such as classroom condition and equipment were not fully provided.

3.4 Information resources, particularly those in Thai language were inadequate to support learning. Students also faced obstacles when accessing organization's information resources.

3.5 Some students felt that they did not have enough knowledge and experience that would help them fully achieve the course objectives. Besides, they could not allocate additional time to study by themselves; they therefore could not completely understand the content and did not meet their teachers' expectation when doing class assignments.

Research results were used to develop a model for organizing a knowledge management program at each level. The models could be used as guidelines for improving the existing courses or designing new courses for the universities that are planning to offer knowledge management programs in future.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

ของ
จินตนา แก่งมกคล

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)
วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2553

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ประธาน
(อาจารย์ ดร.อารีย์ ชื่นวัฒนา)

.....ประธาน
(อาจารย์ ดร.ชนันนา รอดสุทธิ)

.....กรรมการ
(อาจารย์อรทัย วารีสอาด)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ธาดาศักดิ์ วชิรปรีชาพงษ์)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.อารีย์ ชื่นวัฒนา)

.....กรรมการ
(อาจารย์อรทัย วารีสอาด)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงจากอาจารย์ ดร.อารีย์ ชื่นวัฒนา ประธานกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ และอาจารย์อรรถัย วารีสอาด กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ที่ได้ให้คำปรึกษาและคำแนะนำต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยด้วยความเอาใจใส่อย่างดีเสมอมา ตลอดจนเสียสละเวลาในการตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อย่างละเอียด จนปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์เป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.ชนันนา รอดสุทธิ ประธานกรรมการสอบปากเปล่าและรองศาสตราจารย์ธาดาศักดิ์ วชิรปรัชญาพจน์ ที่กรุณามาร่วมเป็นกรรมการสอบปากเปล่า รวมทั้งให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ให้ถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณอาจารย์และนักศึกษาผู้ให้ข้อมูล ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาในการให้สัมภาษณ์ด้วยความเต็มใจ เพื่อให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ครบถ้วนในการทำปริญญานิพนธ์จนเสร็จสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทางด้านบรรณารักษศาสตร์ทุกท่านที่กรุณาให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการพัฒนาต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ให้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ คำแนะนำ และความเมตตาต่อผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อปดินทร์ และคุณแม่ตาริน แก่งมงคล อย่างสุดซึ้งที่ให้ความรัก กำลังใจ ทุนทรัพย์ และให้โอกาสที่ดีกับลูกเสมอมา

ขอขอบคุณเพื่อน ๆ กัลยาณมิตรทั้งในระดับปริญญาตรีและระดับปริญญาโท และเพื่อน ๆ ชาวมหาวิทยาลัยกรุงเทพทุกคนที่ทำให้กำลังใจ และช่วยเหลือในการศึกษาค้นคว้าปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างดีมาโดยตลอด

จินตนา แก่งมงคล

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	4
ความสำคัญของงานวิจัย	4
คำถามของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
ปรากฏการณ์ที่ศึกษา.....	5
ผู้ให้ข้อมูลหลัก	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน	9
ความหมายและประเภทของหลักสูตร	9
ความสำคัญของหลักสูตร	12
ความหมายและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร	13
หลักเกณฑ์ในการพัฒนาหลักสูตร	17
ความหมายของการจัดการเรียนการสอน	22
คุณลักษณะของการจัดการเรียนการสอน	23
ความหมายและองค์ประกอบของระบบการเรียนการสอน	23
รูปแบบของระบบการเรียนการสอน	24
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการความรู้.....	29
ความหมายของข้อมูล สารสนเทศ และความรู้.....	29
ประเภทของความรู้และกระบวนการสร้างความรู้	30
ความหมายของการจัดการความรู้.....	32
เป้าหมายและประโยชน์ของการจัดการความรู้.....	34
พัฒนาการของการจัดการความรู้.....	35
กระบวนการจัดการความรู้.....	37
เทคโนโลยีและเครื่องมือในการจัดการความรู้.....	39
ปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการความรู้ให้ประสบความสำเร็จ	40
กรอบความคิดและรูปแบบการจัดการความรู้.....	42

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์	49
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	56
งานวิจัยในต่างประเทศ	56
งานวิจัยในประเทศ	60
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	65
การกำหนดปรากฏการณ์ที่ศึกษาและผู้ให้ข้อมูลหลัก	65
ขั้นตอนการวิจัย	66
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	67
การเก็บรวบรวมข้อมูล	69
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล	70
4 ผลการวิจัย.....	71
การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ระดับปริญญาตรี.....	72
มหาวิทยาลัยบูรพา.....	72
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.....	94
มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย	114
การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ระดับปริญญาโท.....	132
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.....	132
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.....	150
ต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ และสารสนเทศศาสตร์ทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท	169

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	170
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	170
วิธีดำเนินการวิจัย	170
สรุปผลการวิจัย.....	173
การอภิปรายผล.....	188
ข้อเสนอแนะ.....	203
บรรณานุกรม.....	205
ภาคผนวก.....	215
ภาคผนวก ก ต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชา บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในระดับปริญญาตรี และปริญญาโท	216
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์เรื่อง สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และ สารสนเทศศาสตร์ และความคิดเห็นที่มีต่อการจัด การเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขา บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์.....	234
ภาคผนวก ค แบบสอบถามเรื่อง ความคิดเห็นที่มีต่อต้นแบบรายวิชา การจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ และสารสนเทศศาสตร์.....	244
ภาคผนวก ง รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ.....	256
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	258

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์	15
2 ระบบการเรียนการสอนของเคมพ์	25
3 ระบบการเรียนการสอนของเนิร์คและเจนตรี	25
4 ระบบการเรียนการสอนของเจอร์ลาซและอีไล	26
5 ระบบการเรียนการสอนของคลอสไมร์และริปเปิล	26
6 กรอบการพัฒนาต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้	28
7 พีรามิดความรู้.....	29
8 ภูเขาน้ำแข็ง (Iceberg)	31
9 ตัวแบบ SECI.....	32
10 กรอบแนวคิดการจัดการความรู้ของวีกิต	43
11 กรอบแนวคิดการจัดการความรู้ของบริษัทซีร็อค	45
12 กรอบแนวคิดการจัดการความรู้ของคาร์ลา โอเดล	45
13 กรอบแนวคิดการจัดการความรู้ของ PSB/SPRING	46
14 โมเดลปลาทุ.....	47
15 โมเดลปลาตะเพียน	48

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ปัจจุบันโลกได้ก้าวเข้าสู่ยุค “สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้” (Knowledge based economy society) ซึ่งเป็นสังคมที่อาศัยการสร้าง การแลกเปลี่ยนและการแบ่งปัน รวมถึงการใช้ความรู้เป็นพลังขับเคลื่อนให้สังคมเกิดการเจริญเติบโตและมั่นคงทางเศรษฐกิจ ดังนั้นหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในการดำเนินธุรกิจ โดยเน้นความสามารถในการสร้าง และใช้ความรู้เพื่อพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ และเพิ่มคุณภาพให้กับสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของลูกค้าได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว รวมถึงเพื่อลดต้นทุนและระยะเวลาในการผลิต เพื่อเป็นการสร้างความเข้มแข็งและความได้เปรียบทางการแข่งขันให้แก่องค์กร (บุญดี บุญญากิจ; และคนอื่น ๆ. 2548: 6-7)

“ความรู้” (Knowledge) หมายถึง สารสนเทศที่ได้รับการตีความและเชื่อมโยงโดยอาศัยประสบการณ์ ค่านิยม ความเชื่อและวัฒนธรรมของแต่ละบุคคล เพื่อสร้างความเข้าใจและเกิดความรู้จนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ เพื่อการปฏิบัติงานและนำไปสู่การตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ความรู้สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ ความรู้ฝังลึก (Tacit knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน ยากในการอธิบายหรือถ่ายทอดออกมาในรูปของลายลักษณ์อักษร เช่น ทักษะ ค่านิยม ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ของบุคคล เป็นต้น แต่ความรู้ประเภทนี้หากได้รับการพัฒนาต่อ หรือมีการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้กันเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ ก็จะทำให้องค์กรเกิดความได้เปรียบในการแข่งขันและช่วยให้ประสบความสำเร็จในการทำงานได้ง่ายยิ่งขึ้น ความรู้ประเภทที่สอง คือ ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) เป็นความรู้ที่ได้รับการบันทึก รวบรวมและถ่ายทอดออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ตัวหนังสือ กราฟ ตาราง แผนภูมิ รูปภาพ เสียงและการสัมผัส โดยจัดเก็บไว้ในสื่อประเภทต่าง ๆ อาทิ หนังสือ คู่มือ เอกสารและรายงาน ซึ่งทำให้คนสามารถเข้าถึงได้ง่าย ตัวอย่างของความรู้ประเภทนี้ได้แก่ กฎ สูตร สมการ ทฤษฎี และคำอธิบาย เป็นต้น

ในสังคมยุคปัจจุบัน “ความรู้” เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการพัฒนามากกว่าปัจจัยทางด้านเงินทุนและแรงงาน ทั้งนี้เนื่องจากความรู้เป็นทรัพยากรที่ใช้ไม่มีวันหมด ยังมีการใช้มากเท่าไรก็ยิ่งจะทำให้เกิดการสร้างความรู้ใหม่ ๆ ได้มากขึ้นเท่านั้น เราเรียกกระบวนการใช้ความรู้ที่ว่า “วงจรการเรียนรู้” ดังนั้นเพื่อให่วงจรการเรียนรู้ดังกล่าวสามารถหมุนไปได้อย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง องค์กรจึงนำกระบวนการ “การจัดการความรู้” (Knowledge Management: KM) มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ “ความรู้” ซึ่งจะทำให้องค์กรเกิดการเรียนรู้อย่างไม่รู้จบและกลายเป็น “องค์กรแห่งการเรียนรู้” (Learning organization) ซึ่งจะเป็นเสมือนพลังขับเคลื่อนให้องค์กรประสบความสำเร็จในการแข่งขันต่อไป (บุญดี บุญญากิจ; และคนอื่น ๆ. 2548: 6-7) ดังผลสำรวจผู้บริหารระดับสูง

โดยเดลฟาย (Delphi) ซึ่งพบว่า ในองค์กรต่างประเทศ ความรู้ที่อยู่ในตัว “คน” มีประมาณร้อยละ 42 ในขณะที่องค์กรไทย ความรู้ที่มีอยู่ในตัวคนมีประมาณร้อยละ 70-80 ส่วนความรู้อื่น ๆ ภายในองค์กร พบว่า ถูกจัดเก็บในเอกสารและฐานข้อมูลกลางขององค์กร ผลการสำรวจนี้จึงแสดงให้เห็นว่า ความรู้ในองค์กรส่วนใหญ่ยังเป็นความรู้ฝังลึกมากกว่าความรู้ชัดแจ้ง นอกจากนี้ยังพบว่า ช่องทางในการถ่ายทอดความรู้ในองค์กรมีหลากหลายรูปแบบ อาทิ การถ่ายทอดความรู้โดยผ่านคน การฝึกหรือเรียนรู้ในระหว่างทำงาน การถ่ายทอดผ่านการเรียนการสอนในห้องเรียนและอื่น ๆ ซึ่งในองค์กรต่างประเทศพบว่า มีการถ่ายทอดความรู้ขององค์กรโดยผ่านคนถึงร้อยละ 52 ทำให้องค์กรต่างประเทศมีขีดความสามารถในการพัฒนาและการแข่งขันที่ดีกว่าองค์กรไทย ซึ่งมีการถ่ายทอดความรู้ขององค์กรโดยผ่านคนเพียงร้อยละ 15-20 เท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากคนไทยขาดทักษะในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่นและขาดทักษะในการบันทึกความรู้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานและการพัฒนาองค์กรต่อไป ดังนั้นเพื่อให้ความรู้ที่มีอยู่ทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคลได้มีการนำมาใช้ประโยชน์ จึงควรมีการนำแนวคิด “การจัดการความรู้” เข้ามาปรับประยุกต์ใช้ (บดินทร์ วิจารณ์. 2547: 128-129)

การจัดการความรู้ จึงเป็นกระบวนการที่องค์กรพัฒนาขึ้นมาเพื่อระบุความต้องการความรู้ในองค์กร รวบรวม จัดหา จัดเก็บและจัดระบบ รวมถึงแบ่งปันความรู้และนำความรู้ไปใช้ การรวบรวมความรู้ หมายถึง การค้นพบความรู้ที่มีอยู่แล้วภายในองค์กร ในขณะที่การจัดการความรู้เป็นการค้นพบความรู้ที่มาจากภายนอกองค์กร ความรู้ทั้งจากภายในองค์กรและภายนอกองค์กร จะถูกนำมาพัฒนาต่อเพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ ๆ ขององค์กรและจัดให้มีการแลกเปลี่ยน แบ่งปันความรู้ โดยเน้นการถ่ายทอดความรู้จากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่ง นอกจากนี้ เพื่อให้ความรู้ได้มีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ จึงมีการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาปรับประยุกต์ใช้ ทำให้การจัดการความรู้มีส่วนคล้ายคลึงกับการจัดการสารสนเทศ (Bouthillier; & Shearer. 2002: Online)

ในช่วงทศวรรษ 1990 การจัดการความรู้เป็นประเด็นสำคัญสำหรับบริษัทและธุรกิจใหญ่ ๆ ของโลก ซึ่งได้มีการนำแนวคิดนี้ไปปฏิบัติในบริษัทเอกชน เช่น ฟอร์ด (Ford) ไครสเลอร์ (Chrysler) อาโมโค (Amoco) และจีเอ็ม (GM) เป็นต้น บริษัทเหล่านี้ได้รายงานถึงผลสำเร็จที่ได้รับจากการจัดการความรู้ จึงทำให้การจัดการความรู้แพร่หลายไปในองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะองค์กรขนาดใหญ่ที่มีสาขาทั่วโลก นอกจากนี้ สมาคมและองค์กรทางวิชาชีพต่าง ๆ เช่น ศูนย์ผลิตภัณฑ์และคุณภาพแห่งสหรัฐอเมริกา (American Productivity and Quality Center) สมาคมห้องสมุดเฉพาะ (Special Libraries Association) และสมาคมสารสนเทศศาสตร์อเมริกัน (American Society for Information Science) ยังได้จัดให้มีการประชุม สัมมนา และผลิตสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับการจัดการความรู้ออกมาเผยแพร่เป็นจำนวนมาก (Srikantiah; & Koenig. 2000)

ต่อมาปี ค.ศ. 1995 การจัดการความรู้ได้พัฒนาขึ้นเป็นศาสตร์สาขาหนึ่ง โดยมีการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย มีวารสารทางวิชาการและวิชาชีพ รวมถึงหนังสือเฉพาะสาขาวิชาเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เนื่องจากการจัดการความรู้เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในองค์กรธุรกิจ จึงเริ่มเปิด

หลักสูตรการเรียนการสอนในสาขาวิชาชีพและการจัดการ สำหรับสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์นั้น ในช่วงแรก บรรณารักษ์และนักสารสนเทศมีความเห็นว่า การจัดการความรู้ไม่ใช่สิ่งใหม่ เพราะเข้าใจว่าการจัดการความรู้ก็คือ การจัดการสารสนเทศนั่นเอง ต่อมา การศึกษาวิเคราะห์ได้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างสาขาวิชาทั้งสอง กล่าวคือ ในขณะที่การจัดการสารสนเทศ เน้นที่สารสนเทศหรือเอกสารและการจัดระบบสารสนเทศเพื่อการค้นคืนอย่างมีประสิทธิภาพ แต่การจัดการความรู้ จะเน้นที่การแลกเปลี่ยนและการแบ่งปันความรู้ โดยเฉพาะความรู้ที่ฝังลึกในตัวคน การจัดการบุคลากร การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้และชุมชนนักปฏิบัติ การใช้ความรู้ในการสร้างนวัตกรรมองค์กรและความได้เปรียบในการแข่งขัน (Bouthillier; & Shearer. 2002: Online; Todd; & Southon. 2001: 313-326)

เมื่อเข้าใจถึงความแตกต่างดังกล่าว บรรณารักษ์และนักสารสนเทศจึงเริ่มตระหนักว่า วิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์สามารถแสดงบทบาทสำคัญในการจัดการความรู้ในองค์กรทั้งที่เป็นสถาบันบริการสารสนเทศและองค์กรอื่น ๆ ที่ตนสังกัดอยู่ได้ ซึ่ง TEPL (จุฬารัตน์ ศวราณะวงศ์. 2548: 2; อ้างอิงจาก TEPL. 1999. *Skill for Knowledge Management: Building a Knowledge Economy*) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการความรู้กับสถาบันบริการสารสนเทศไว้ว่า ในยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ ทำให้สถาบันบริการสารสนเทศต้องเผชิญหน้ากับความท้าทายในการจัดการความรู้ เนื่องจากความรู้ที่มีอยู่ในสถาบันบริการสารสนเทศเป็นความรู้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น แต่ความรู้ส่วนใหญ่กลับฝังลึกอยู่ที่คน การจัดการความรู้จึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้สถาบันบริการสารสนเทศสามารถสร้างและดึงเอาความรู้ที่มีค่าเหล่านั้นออกมาได้ เพื่อนำไปพัฒนาการทำงานและการให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผ่านการสร้างวัฒนธรรมการแบ่งปันและการถ่ายทอดความรู้ ความเชี่ยวชาญภายในสถาบันบริการสารสนเทศ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ความสำเร็จของสถาบันบริการสารสนเทศจึงอยู่ที่ความสามารถในการใช้สารสนเทศและความรู้ของบุคลากรในการปฏิบัติงานและการให้บริการที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน อาจกล่าวได้ว่า การจัดการความรู้มีความสำคัญต่อวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์เป็นอย่างมาก ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาในหลาย ๆ ประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และสิงคโปร์ จึงได้จัดให้มีการเรียนการสอนวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ขึ้นทุกระดับ ตลอดจนมีความพยายามในการพัฒนาหลักสูตรการจัดการความรู้ให้มีลักษณะสหสาขาวิชา (Al-Hawamdeh. 2005: 1200-1206; Sutton. 2007: Online)

สำหรับประเทศไทย ในช่วงเวลา 5 ปีที่ผ่านมา การจัดการความรู้เป็นประเด็นสำคัญในการบริหารจัดการองค์กรเช่นกัน ปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งเปิดให้มีการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ รวมถึงในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์เอง ก็มีการเปิดสอนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ขึ้นมาบ้างแล้ว อาทิ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัย

บุรพา คณะวิทยาการสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม สาขาสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซียและมหาวิทยาลัยราชภัฏบางแห่ง แต่การจัดการเรียนการสอนรายวิชาดังกล่าวยังไม่มี การศึกษาวิจัยว่า ควรมีขอบเขตและกระบวนการจัดการเรียนการสอนในลักษณะใดจึงจะมี ความเหมาะสม ประกอบกับจากการสำรวจเบื้องต้น ผู้วิจัยพบว่า สถาบันอุดมศึกษาวิชาชีพ บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์หลายแห่งที่ยังไม่มีการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการ ความรู้ มีแนวโน้มที่จะเปิดสอนในรายวิชาดังกล่าวในอนาคต ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ และสารสนเทศศาสตร์ ทั้งนี้เนื่องจากแนวทางการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้มี ประสิทธิภาพได้นั้น จำเป็นต้องทราบถึงสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นและระดับปัญหาที่เกิดขึ้นจาก การเรียนการสอน นอกจากนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษา ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน เพื่อเป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ ที่มีความเหมาะสมกับสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ เพื่อเป็นแนวทางใน การพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้และเป็นข้อมูลสำคัญให้ สถาบันอุดมศึกษาวิชาชีพทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์สามารถนำไปใช้พิจารณา จัดการเรียนการสอนหรือปรับปรุงหลักสูตรต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน รายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์
3. เพื่อพัฒนาต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ที่เหมาะสมกับสาขาวิชา บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

ความสำคัญของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพทั่วไป ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และ สารสนเทศศาสตร์ รวมถึงความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน รายวิชาดังกล่าว ซึ่งจะเป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ที่มี ความเหมาะสมกับสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ผลการวิจัยครั้งนี้ จะเป็น แนวทางในการวางแผนพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ ให้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ รวมถึงเป็นข้อมูลสำคัญที่สถาบันอุดมศึกษาวิชาชีพทาง

บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ที่สนใจ สามารถนำไปพิจารณาจัดการเรียนการสอนหรือปรับปรุงหลักสูตรต่อไป

คำถามของการวิจัย

1. การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์มีสภาพทั่วไปเป็นอย่างไร
2. อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์อย่างไร
3. ต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ควรมีลักษณะอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

ปรากฏการณ์ที่ศึกษา

ปรากฏการณ์ที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ คือ ปรากฏการณ์เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ซึ่งศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ จุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน โดยศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์อาจารย์และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อย่างไรก็ตาม ในการวิจัยครั้งนี้ ไม่ได้รวมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เนื่องจากในปีการศึกษา 2550 รายวิชาการจัดการความรู้ ไม่มีการเปิดการเรียนการสอน ผู้วิจัยไม่สามารถเก็บข้อมูลจากอาจารย์และนักศึกษาได้

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. อาจารย์และนักศึกษา จากมหาวิทยาลัย 5 แห่งที่เปิดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย มหาวิทยาลัยขอนแก่นและมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 42 คน โดยผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นอาจารย์ผู้สอนรายวิชาการจัดการความรู้ มีจำนวน 9 คน แบ่งเป็นอาจารย์ที่สอนในระดับปริญญาตรี จำนวน 7 คน และอาจารย์ที่สอนในระดับปริญญาโท จำนวน 2 คน ส่วนผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นนักศึกษา ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง

มีจำนวน 33 คน แบ่งเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 19 คน และนักศึกษาระดับปริญญาโท จำนวน 14 คน

2. ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การดำเนินงานต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้แบ่งการจัดการเรียนการสอนออกเป็น 4 ด้าน ตามองค์ประกอบของหลักสูตร (บุญชม ศรีสะอาด. 2546: 11; Taba. 1962: 4)

1.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน หมายถึง ความต้องการที่คาดหวังให้เกิดขึ้นจากประสบการณ์การเรียนรู้จากเนื้อหาและกิจกรรมต่าง ๆ ภายในขอบเขตของวิชาที่ศึกษา

1.2 เนื้อหาวิชา หมายถึง เนื้อหาหรือสาระความรู้ที่จัดให้มีการเรียนการสอน

1.3 กระบวนการเรียนการสอน หมายถึง รูปแบบหรือวิธีการเรียนการสอน กิจกรรมที่ใช้ในการเรียนการสอน รวมถึงสื่อการเรียนการสอน

1.4 การประเมินผลการเรียนการสอน หมายถึง เทคนิคหรือวิธีที่ใช้ในการพิจารณา ตัดสินและการลงความเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

2. สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอน หมายถึง สภาพการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นจริงและปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดำเนินงานต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ซึ่งครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ จุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน

3. ความคิดเห็น หมายถึง ความคิด ความเข้าใจและความรู้สึกของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ซึ่งครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ จุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน

4. รายวิชาการจัดการความรู้ หมายถึง รายวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการความรู้

5. สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ หมายถึง สาขาวิชาที่เปิดสอนหลักสูตรทางบรรณารักษศาสตร์ บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สารนิเทศศาสตร์ สารนิเทศศึกษา สารนิเทศศึกษา การจัดการสารสนเทศ การจัดการสารนิเทศ และการจัดการแหล่งการเรียนรู้

6. อาจารย์ หมายถึง อาจารย์และอาจารย์พิเศษที่ทำหน้าที่สอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

7. นักศึกษา หมายถึง นิสิต นักศึกษา ระดับปริญญาตรีและระดับปริญญาโท สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ที่กำลังเรียนหรือเคยเรียนรายวิชาการจัดการความรู้

8. ผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญทางสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตร และบรรณารักษ์ ซึ่งมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับหลักสูตร และมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ หรืออย่างน้อยควรมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้

9. ต้นแบบ หมายถึง คำโครงการรายวิชาหรือแผนการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนรายวิชา การจัดการความรู้ ซึ่งครอบคลุม 4 ประเด็น ได้แก่ จุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินการเรียนการสอน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน
 - 1.1 ความหมายและประเภทของหลักสูตร
 - 1.2 ความสำคัญของหลักสูตร
 - 1.3 ความหมายและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร
 - 1.4 หลักเกณฑ์ในการพัฒนาหลักสูตร
 - 1.5 ความหมายของการจัดการเรียนการสอน
 - 1.6 คุณลักษณะของการจัดการเรียนการสอน
 - 1.7 ความหมายและองค์ประกอบของระบบการเรียนการสอน
 - 1.8 รูปแบบของระบบการเรียนการสอน
2. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการความรู้
 - 2.1 ความหมายของข้อมูล สารสนเทศ และความรู้
 - 2.2 ประเภทของความรู้และกระบวนการสร้างความรู้
 - 2.3 ความหมายของการจัดการความรู้
 - 2.4 เป้าหมายและประโยชน์ของการจัดการความรู้
 - 2.5 พัฒนาการของการจัดการความรู้
 - 2.6 กระบวนการจัดการความรู้
 - 2.7 เทคโนโลยีและเครื่องมือในการจัดการความรู้
 - 2.8 ปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการความรู้ให้ประสบความสำเร็จ
 - 2.9 กรอบความคิดและรูปแบบการจัดการความรู้
3. การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยในต่างประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยในประเทศ

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

ความหมายและประเภทของหลักสูตร

“หลักสูตร” เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับการจัดการศึกษาทุกระดับ เนื่องจากหลักสูตรเป็นกรอบหรือทิศทางในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้สอนสามารถถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ค่านิยม และเจตคติในด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียน มีความรู้ ประสบการณ์ และพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

หลักสูตร เป็นคำศัพท์ทางการศึกษาคำหนึ่งที่คนส่วนใหญ่คุ้นเคยและรู้จักกันดี แปลมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า “Curriculum” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “Currere” ที่แปลว่า เส้นทางที่จะต้องวิ่งหรือลู่อ่อน ดังนั้นเมื่อมีการนำมาใช้ในวงการศึกษาจึงพบว่า มีนักพัฒนาหลักสูตรและนักการศึกษาหลายท่านพยายามให้ความหมายที่หลากหลายและแตกต่างกันไป บางความหมายมีขอบเขตแคบ (เช่น หมายถึงวิชาหรือเนื้อหาวิชาต่าง ๆ) และบางความหมายมีขอบเขตกว้าง (เช่น หมายถึงประสบการณ์ทุกชนิดที่จัดให้กับนักเรียน ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความคิดเห็น มุมมองและประสบการณ์ที่แตกต่างกันของนักพัฒนาหลักสูตรและนักการศึกษาแต่ละท่าน ดังเช่น

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล (2529: 10) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง กิจกรรมหรือ ประสบการณ์ทั้งหลายที่สถาบันการศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน

ธำรง บัวศรี (2532: 6) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง แผนซึ่งออกแบบจัดทำขึ้น เพื่อแสดงถึงจุดประสงค์ การจัดเนื้อหาวิชา กิจกรรม และมวลประสบการณ์ในแต่ละหลักสูตร การศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539: 3) ได้รวบรวมและเสนอความหมายของหลักสูตร ไว้ในหลายลักษณะ ดังนี้

1. หลักสูตร คือ รายวิชาหรือเนื้อหาที่จัดเตรียมไว้ให้ผู้เรียนในระดับการศึกษา ระดับใดระดับหนึ่งหรือสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง
2. หลักสูตร คือ การจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมาย และจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ โดยการจัดการเรียนการสอนมีทั้งที่เกิดขึ้นภายในและภายนอก ห้องเรียน
3. หลักสูตร คือ แผนการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยจุดประสงค์ เนื้อหา วิธีการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลที่จัดไว้สำหรับสร้างโอกาสการเรียนรู้หรือประสบการณ์ ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ เจตคติและพฤติกรรมตามที่กำหนดไว้ใน จุดมุ่งหมาย
4. หลักสูตร คือ ประสบการณ์การเรียนรู้ที่สถาบันการศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย สังคม ปัญญาและจิตใจ

5. หลักสูตร คือ กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดให้ผู้เรียนได้มีความรู้ ประสบการณ์ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดในหลักสูตร

นอกจากนี้นักพัฒนาหลักสูตรและนักการศึกษาชาวต่างชาติที่มีชื่อเสียงยังได้ให้ความหมายหลักสูตรไว้อย่างหลากหลาย ที่น่าสนใจมีดังนี้

กู๊ด (Good. 1973: 157) ได้นิยามความหมายหลักสูตรไว้ว่า หมายถึง สิ่งสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. เนื้อหาวิชาที่จัดไว้เป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษาเพื่อให้จบชั้นหรือรับประกาศนียบัตรในหมวดวิชาสำคัญ ความหมายของหลักสูตรข้อนี้ หมายถึง หลักสูตรเป็นวิชา
2. คำโครงของเนื้อหาที่สถาบันการศึกษากำหนดให้สอนกับนักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้จนจบชั้นหรือได้รับประกาศนียบัตร และสามารถเข้าเรียนต่อในทางอาชีพต่อไปได้ ความหมายในข้อนี้ หมายถึง หลักสูตรทั้งฉบับ รวมทั้งวิชาเข้าด้วยกัน
3. กลุ่มวิชาและประสบการณ์ที่สถาบันการศึกษากำหนดให้สอนกับนักเรียน ความหมายข้อนี้ หมายถึง หลักสูตรทั้งฉบับซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาวิชาส่วนหนึ่งและประสบการณ์อีกส่วนหนึ่ง

เซย์เลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor; & Alexander. 1974: 6) กล่าวว่า หลักสูตร คือ แผนสำหรับการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือจุดหมายที่กำหนดไว้ โดยมีสถาบันการศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบ

ทาบา (Taba. 1962: 10) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง แผนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย จุดประสงค์และจุดหมายเฉพาะ เนื้อหาวิชา วิธีการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล

กล่าวโดยสรุป หลักสูตร หมายถึง แผนการเรียนรู้หรือคำโครงที่สถาบันการศึกษา กำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาทั้งภายในห้องเรียนและภายนอกห้องเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ประสบการณ์และมีพฤติกรรมตามความมุ่งหมายที่สถาบันการศึกษาได้กำหนด โดยองค์ประกอบของหลักสูตรจะประกอบด้วยจุดประสงค์ เนื้อหาวิชา กิจกรรม สื่อการเรียน การสอน และการประเมินผล

หลักสูตรสามารถจำแนกได้หลายประเภท โดยแต่ละประเภทมีแนวคิด จุดมุ่งหมาย และโครงสร้างที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับให้ความสำคัญกับปัจจัยหลักในการจัดจำแนก รูปแบบของหลักสูตร ปัจจัยหลักในการจัดหลักสูตรประกอบด้วย ปัจจัยด้านผู้สอน ปัจจัยด้านผู้เรียน และปัจจัยด้านเนื้อหาวิชา ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมประเภทของหลักสูตรตามทัศนะของนักพัฒนา หลักสูตรและนักการศึกษาที่แตกต่างกันมานำเสนอ ดังนี้

1. ประเภทของหลักสูตรตามทัศนะของสมิธ สแตนเลย์ และชอร์ส (Smith; Stanley; & Shores. 1957: 376-531) จำแนกไว้ดังนี้

- 1.1 หลักสูตรรายวิชา (Subject curriculum)
- 1.2 หลักสูตรกิจกรรม (Activity curriculum)
- 1.3 หลักสูตรแกนวิชา (Core curriculum)

2. ประเภทของหลักสูตรตามทัศนะของทาบ่า (Taba. 1962: 382-412) ได้จำแนกไว้ดังนี้

- 2.1 หลักสูตรรายวิชา (Subject curriculum)
- 2.2 หลักสูตรสหสัมพันธ์หรือหลักสูตรรวมวิชา (Broad field curriculum)
- 2.3 หลักสูตรที่มุ่งเน้นกระบวนการทางสังคมและภาระหน้าที่ในชีวิตประจำวัน (Curriculum based on social processes and life function)
- 2.4 หลักสูตรกิจกรรมหรือหลักสูตรประสบการณ์ (Activity or experience curriculum)
- 2.5 หลักสูตรแกนวิชา (Core curriculum)

3. ประเภทของหลักสูตรตามทัศนะของเชย์เลอร์ อเล็กซานเดอร์ และลีวิส (Saylor; Alexander; & Lewis. 1981: 204-249) ได้จำแนกไว้ดังนี้

- 3.1 หลักสูตรที่มุ่งเน้นเนื้อหาวิชาหรือสาขาวิชา (Designs focused on subject matter/disciplines)
- 3.2 หลักสูตรที่มุ่งเน้นสมรรถภาพเฉพาะอย่างหรือเน้นเทคโนโลยี (Designs focused on specific competencies/technology)
- 3.3 หลักสูตรที่มุ่งเน้นความสำคัญของมนุษย์หรือเน้นกระบวนการ (Designs focused on human traits/processes)
- 3.4 หลักสูตรที่มุ่งเน้นภาระหน้าที่หรือกิจกรรมในสังคม (Designs focused on social functions/activities)
- 3.5 หลักสูตรที่มุ่งเน้นความต้องการและความสนใจหรือเน้นกิจกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคล (Design focused on individual needs and interests/activities)

สำหรับนักพัฒนาหลักสูตรและนักการศึกษาไทยก็ได้ให้ข้อเสนอแนะในการจำแนกประเภทของหลักสูตรไว้อย่างน่าสนใจ เช่น

วิชัย ดิสสระ (2535: 20) ให้ข้อเสนอแนะในการจำแนกประเภทของหลักสูตร ไว้ดังนี้

1. หลักสูตรรายวิชา (Subject matter curriculum or subject centered curriculum)
2. หลักสูตรหมวดวิชา (Fusion of fused curriculum)
3. หลักสูตรสัมพันธ์ (Correlation of correlated curriculum)
4. หลักสูตรสหสัมพันธ์หรือหลักสูตรรวมวิชา (Broad fields curriculum)
5. หลักสูตรแกนวิชา (Core curriculum)
6. หลักสูตรประสบการณ์ (Experience curriculum)
7. หลักสูตรบูรณาการ (Integration or integrated curriculum)

อย่างไรก็ตาม สันต์ ธรรมบำรุง (2527: 10) ให้ทัศนะไว้ว่า หลักสูตรไม่ว่าจะจำแนกประเภทอย่างไร หรือเป็นหลักสูตรประเภทใดก็ตาม หลักสูตรที่ดีควรมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรควรมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้มีความเหมาะสมกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี
2. หลักสูตรควรเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้การศึกษามุ่งบรรลุความมุ่งหมายตามที่กำหนดไว้
3. บุคคลทุกฝ่าย เช่น ผู้เรียน ผู้สอน ผู้ปกครอง ประชาชน และนักวิชาการ ควรจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและมีส่วนร่วมได้รับรู้หลักสูตร มิใช่เป็นหน้าที่ของนักวิชาการ การศึกษาแต่เพียงอย่างเดียว
4. การวางแผนหลักสูตรที่ดีควรเป็นกระบวนการที่เป็นระบบและมีความต่อเนื่อง
5. การดำเนินการวางแผนหลักสูตรควรตั้งอยู่บนรากฐานที่เชื่อถือได้
6. การพัฒนาหลักสูตรควรคำนึงถึงสิ่งสำคัญต่าง ๆ เช่น ปรัชญาการศึกษา ปรัชญาทางจิตวิทยาและปรัชญาทางสังคม เป็นต้น
7. หลักสูตรควรกำหนดอย่างกว้าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจความสนใจ ความถนัดและความสามารถเป็นรายบุคคล
8. หลักสูตรในระดับต่าง ๆ ควรจะมีความสัมพันธ์และต่อเนื่องกันเป็นอย่างดี
9. การประเมินผลหลักสูตรเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีความสำคัญ ซึ่งควรจะต้องทำเป็นระยะ ๆ และนำผลของการประเมินมาปรับปรุงหรือพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรเป็นเครื่องมือที่ทำให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุผลสำเร็จตามที่ได้กำหนดความมุ่งหมายไว้ ดังนั้น หลักสูตรจึงมีความสำคัญในการช่วยพัฒนาบุคคลในทุก ๆ ด้าน กล่าวคือ หลักสูตรมีส่วนในการสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพในอนาคต โดยหลักสูตรจะช่วยให้ผู้เรียนได้ค้นพบความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเอง ตลอดจนรู้จักกำหนดแนวทางในการประกอบอาชีพตามความสามารถและความถนัด นอกจากนี้หลักสูตรยังมีความสำคัญต่อสังคม การเมืองและเศรษฐกิจอีกด้วย เพราะผู้พัฒนาหลักสูตรสามารถกำหนดจุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชาของหลักสูตรเพื่อวางรากฐานทางความคิดและความประพฤติของผู้เรียนให้มีคุณธรรม มีจิตสำนึกในสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองที่ดี ทำให้ผู้เรียนเติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไป (กาญจนา คุณารักษ์. 2527: 4) นอกจากนี้ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535: 38-39) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความสำคัญของหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นแผนปฏิบัติงานของผู้สอน ซึ่งประกอบด้วยจุดประสงค์ เนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล
2. หลักสูตรเป็นเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาเพื่อควบคุมการจัดการเรียนการสอนใน สถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ และเป็นเกณฑ์มาตรฐานในการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร อาคาร สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ให้มีประสิทธิภาพ
3. หลักสูตรเป็นแผนดำเนินงานของผู้บริหารการศึกษาที่ช่วยควบคุม ดูแล และติดตามผลให้เป็นไปตามนโยบายในการจัดการศึกษาของรัฐบาล
4. หลักสูตรเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาความรู้ ความสามารถและ ประสบการณ์ของผู้เรียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้
5. หลักสูตรเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ ความสามารถและ ความประพฤติที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม อันจะเป็นกำลังสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติต่อไป

ความหมายและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร

นักพัฒนาหลักสูตรและนักการศึกษาส่วนใหญ่ เช่น เชย์เลอร์ อเล็กซานเดอร์ และสจ๊วต อูทรานันท์ เสนอว่า ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร สามารถอธิบายได้ 2 ลักษณะ คือ 1) การจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือทำให้สมบูรณ์ขึ้น และ 2) การจัดทำหลักสูตรใหม่ขึ้น โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อน การพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย 3 มิติ ได้แก่ การวางแผนจัดทำหรือ ยกร่างหลักสูตร (Curriculum planning) การใช้หลักสูตร (Curriculum implementation) และ การประเมินผลหลักสูตร (Curriculum evaluation) อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรให้มีคุณภาพ นั้นย่อมขึ้นอยู่กับว่า แต่ละมิติมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. 2539: 14)

ซูตริ สุวรรณโชติ (2542: 89) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักการพัฒนาหลักสูตรว่า ควรประกอบด้วยหลักการ ดังนี้

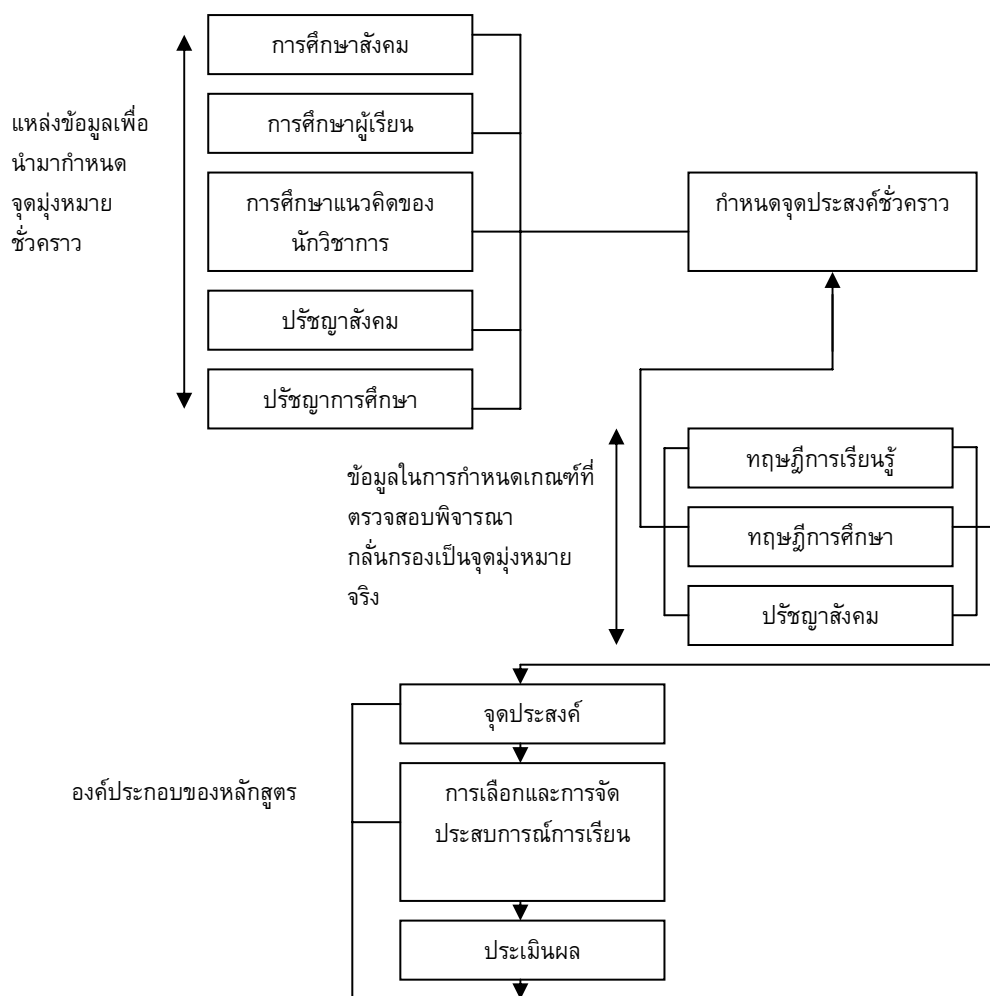
1. มีการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอนและมีแบบแผน
2. หลักสูตรควรเป็นส่วนที่สร้างความรู้และประสบการณ์ให้กับผู้เรียนที่ดีขึ้น
กว่าเดิม
3. เมื่อมีการใช้หลักสูตรใหม่ ควรมีการอบรมครูให้เข้าใจหลักสูตร
4. คำนึงถึงผู้เรียนที่จะได้รับผลจากหลักสูตรที่สร้างขึ้นใหม่ ทั้งในด้านจิตใจและ
เจตคติ
5. ควรได้รับความร่วมมือและมีการประสานงานเป็นอย่างดีจากผู้ที่เกี่ยวข้อง
รวมทั้งจัดหาเอกสารและข้อมูลต่าง ๆ ที่จะนำมาดำเนินงานอย่างพร้อมเพียง
6. มีผู้ชำนาญการในการพัฒนาหลักสูตรเป็นผู้นำและมีความสามารถเป็นอย่างดี
รวมถึงรู้จักเนื้อหาสาระนั้นอย่างลึกซึ้งดีพอที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรนั้น

ในด้านรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร พบว่า มีนักพัฒนาหลักสูตรนำเสนอแนวคิดที่น่าสนใจไว้หลายท่าน เช่น ไทเลอร์ ทาบา เซย์เลอร์ อเล็กซานเดอร์ กู๊ดแล็ต ริชเทอร์ และฟ็อกซ์ จากการศึกษาทฤษฎีของนักพัฒนาหลักสูตรดังกล่าว พบว่า ถึงแม้แนวคิดหลักจะมีความแตกต่างกันในด้านของขั้นตอนหรือวิธีการพัฒนา แต่เนื้อหาสาระสำคัญจะมีลักษณะคล้ายกัน โดยคำนึงถึงหลักการพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบเพื่อให้สามารถตรวจสอบความถูกต้องในแต่ละขั้นตอนได้อย่างชัดเจน ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์

ไทเลอร์เสนอแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรและการวางแผนการสอน ที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายว่า “หลักการและเหตุผลในการสร้างหลักสูตร” (Tyler rationale) ในหนังสือเรื่อง *Basic Principles of Curriculum and Instruction* ซึ่งเขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1949 โดย ไทเลอร์ ได้อธิบายแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรว่า ควรจะสามารถตอบคำถามพื้นฐาน 4 ประการ ต่อไปนี้

1. จุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ทางการศึกษาที่สถาบันการศึกษาต้องการให้ผู้เรียนบรรลุ มีประเด็นใดบ้าง (*การกำหนดจุดประสงค์*)
2. ประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่จำเป็นต้องจัดขึ้นเพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ทางการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ (*การเลือกเนื้อหา*)
3. ประสบการณ์ทางการศึกษาดังกล่าว ควรจัดอย่างไร จึงจะมีประสิทธิภาพมากที่สุด (*การเลือกกระบวนการเรียนการสอน*)
4. ควรประเมินประสิทธิภาพของประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไร จึงจะสามารถตัดสินได้ว่า ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ (*การเลือกการประเมินผล*)

จากการศึกษาพบว่า คำถามทั้ง 4 ข้อของไทเลอร์ มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบพื้นฐานของหลักสูตร 4 ประการ ตามแนวคิดของบุญชม ศรีสะอาด (2546: 11) และทาบา (Taba. 1962: 4) ซึ่งประกอบด้วยจุดประสงค์ เนื้อหาวิชา กระบวนการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า รูปแบบโครงสร้างการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของไทเลอร์ มีลักษณะการพัฒนาเป็นไปตามลำดับ เพื่อตอบคำถามหลักการและเหตุผลในการสร้างหลักสูตร ไทเลอร์ได้วางโครงสร้างการพัฒนาหลักสูตร โดยใช้วิธี Means and ends approach ดังแสดงในแผนภูมิต่อไปนี้

ภาพประกอบ 1 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไ้เลอร้

ที่มา: วิชัย วงษ์ใหญ่. (2537). กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ. หน้า 11.

ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรของไ้เลอร้ สามารถอธิบายได้ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2546: 64-65; วิชัย วงษ์ใหญ่. 2537: 10-14)

1. การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร เริ่มจากการศึกษาข้อมูลทางสังคม แนวคิดของนักวิชาการ ปรัชญาทางสังคม ปรัชญาทางการศึกษา และผู้เรียน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการกำหนดจุดประสงค์ชั่วคราว ซึ่งบางครั้งอาจมีจำนวนมากเกินกว่าที่จะจัดเข้าไว้ในหลักสูตรได้ทั้งหมด ดังนั้นจึงต้องนำมาถ่วงปรองและคัดเลือกเฉพาะจุดประสงค์ที่มีความสำคัญและสอดคล้องกันอีกครั้ง เพื่อให้ได้จุดประสงค์ของหลักสูตรที่จะนำมาใช้จริง ซึ่งไ้เลอร้ได้เสนอให้ใช้ ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีการศึกษาและปรัชญาสังคมเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา

2. การเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ หมายถึง การคัดเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เหมาะสม เพื่อให้กระบวนการเรียนการสอนที่จัดขึ้นสามารถตอบสนองจุดประสงค์ของหลักสูตรได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำถามในข้อที่ 2 และ 3 จากหลักการและเหตุผลในการสร้างหลักสูตร ไทเลอร์ได้เสนอหลักประกอบการพิจารณาเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ดังนี้

2.1 ผู้เรียนควรมีโอกาสฝึกพฤติกรรมและเรียนรู้เนื้อหาตามที่ระบุไว้ในจุดประสงค์

2.2 กิจกรรมและประสบการณ์ควรทำให้ผู้เรียนพอใจที่จะปฏิบัติตามพฤติกรรมที่ได้ระบุไว้ในจุดประสงค์

2.3 กิจกรรมและประสบการณ์ควรอยู่ในข่ายความพอใจที่จะพึงปฏิบัติได้

2.4 กิจกรรมและประสบการณ์หลาย ๆ ด้านของการเรียนรู้อาจนำไปสู่จุดประสงค์ที่กำหนดไว้เพียงข้อเดียวก็ได้

2.5 ในทำนองเดียวกัน กิจกรรมและประสบการณ์เรียนรู้เพียงหนึ่งอย่างอาจตอบสนองจุดประสงค์หลาย ๆ ข้อได้

นอกจากนี้ ไทเลอร์ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักในการพิจารณาจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยประเด็นดังต่อไปนี้

1. ความต่อเนื่อง (Continuity) หมายถึง ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหลักของหลักสูตรจากระดับหนึ่งไปยังอีกระดับหนึ่งที่สูงขึ้นไป เช่น ในวิชาทักษะ ต้องเปิดโอกาสให้มีการฝึกทักษะในกิจกรรมและประสบการณ์บ่อย ๆ และต่อเนื่อง

2. การจัดช่วงลำดับ (Sequence) หมายถึง ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหลักของหลักสูตรจากสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนไปสู่สิ่งที่เกิดขึ้นภายหลังหรือจากสิ่งที่ยากไปสู่สิ่งที่ยาก

3. การบูรณาการ (Integration) หมายถึง ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหลักของหลักสูตรจากหัวข้อเนื้อหาหนึ่งไปยังอีกหัวข้อหนึ่งของรายวิชานั้น ๆ หรือจากรายวิชาหนึ่งไปยังรายวิชาอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกัน

3. การประเมินผล เป็นขั้นตอนในการพิจารณาเพื่อให้ทราบว่า การเลือกและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่กำหนดและจัดให้มีการเรียนการสอนขึ้นนั้น สามารถทำให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ตามที่กำหนดไว้หรือไม่ และอย่างไร นอกจากนี้การประเมินผลยังทำให้ทราบว่า ควรต้องมีการปรับปรุงและแก้ไขในสัณใด เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนสามารถบรรลุจุดประสงค์ของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด ไทเลอร์กล่าวว่า ในการพิจารณาจำเป็นต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.1 กำหนดจุดประสงค์ที่จะวัดและพฤติกรรมที่คาดหวัง

3.2 วัดและวิเคราะห์สถานการณ์ที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมเหล่านั้น

3.3 สืบหาข้อมูลเพื่อสร้างเครื่องมือที่จะวัดพฤติกรรมนั้นอย่างเหมาะสม

3.4 ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้

3.4.1 ความเป็นปรนัย (Objectivity)

3.4.2 ความเชื่อมั่น (Reliability)

3.4.3 ความเที่ยงตรง (Validity)

3.5 พิจารณาผลการประเมินให้เป็นประโยชน์ เพื่ออธิบายผลการเรียนรู้เป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม การอธิบายถึงส่วนดีของหลักสูตรหรือสิ่งที่จะต้องปรับแก้ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

หลักเกณฑ์ในการพัฒนาหลักสูตร

ในการพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบพื้นฐานของหลักสูตร 4 ประการ โดยเริ่มต้นจากการกำหนดจุดประสงค์เพื่อกำหนดขอบเขตหรือทิศทางในการจัดการเรียนการสอน จากนั้นจึงพิจารณาเลือกเนื้อหา ความรู้ และประสบการณ์ ว่าการที่ผู้เรียนจะบรรลุตามจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ผู้เรียนจำเป็นต้องได้รับการถ่ายทอดความรู้ในประเด็นเนื้อหาสาระใดบ้าง นอกจากนี้เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาวิชาและบรรลุจุดประสงค์ในการเรียน ผู้สอนจึงควรพิจารณาเลือกกระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น และท้ายสุดคือการพิจารณาเลือกเกณฑ์การประเมินผล เพื่อให้ทราบว่าเนื้อหาวิชาและกระบวนการเรียนการสอนที่ได้จัดขึ้นนั้น ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และมีพฤติกรรมตามที่ได้กำหนดไว้ในจุดประสงค์หรือไม่ และควรมีการปรับปรุงหรือแก้ไขในประเด็นใดบ้าง สำหรับหลักเกณฑ์ในการพัฒนาหลักสูตรมีนักการศึกษาหลายคนได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการพัฒนาหลักสูตรไว้ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้หลักเกณฑ์การพัฒนาหลักสูตรของบุญชม ศรีสะอาด (2541: 10-75; 2546: 75-94) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การกำหนดจุดประสงค์

ในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรประเภทใดก็ตาม กิจกรรมที่สำคัญที่สุดและจะต้องกระทำเป็นอันดับแรกคือ การกำหนดจุดประสงค์เพื่อให้ทราบว่าพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะ ความรู้และความสามารถในการทำอะไร รวมถึงเป็นแนวทางในการกำหนดเนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนการสอน รวมทั้งการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรจึงต้องพิจารณากำหนดจุดประสงค์อย่างรอบคอบ ตามหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

1.1 ควรเป็นจุดประสงค์ที่มีความเป็นไปได้และเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา การกำหนดจุดประสงค์ที่พึงปรารถนาจำเป็นต้องพิจารณาในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ ความต้องการของสังคม โดยเฉพาะแนวโน้มทางสังคม ปรัชญาการศึกษา ปรัชญาของผู้สอนและสถาบันการศึกษา คุณลักษณะของผู้เรียนในปัจจุบันและความต้องการของผู้เรียนในอนาคต

1.2 ควรกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรให้ชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางในการเลือกเนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนการสอน รวมถึงสื่อและวัสดุอุปกรณ์การเรียน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

1.3 ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดจุดประสงค์ร่วมกับผู้สอน แต่ถ้าทำไม่ได้ อย่างน้อยที่สุดก็ควรให้ผู้เรียนรับรู้จุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นและมีความเข้าใจชัดเจนถึงความเปลี่ยนแปลงหรือพฤติกรรมที่คาดหวังจะเกิดขึ้นกับผู้เรียน อันเป็นผลมาจากการเรียนวิชานั้น ดังนั้นผู้สอนจึงควรหาเทคนิคในการชี้ให้ผู้เรียนมองเห็นและเข้าใจประโยชน์ของบทเรียนและมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้

1.4 ควรมีการปรับปรุงจุดประสงค์ของหลักสูตรให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและผู้เรียนอยู่เสมอ และให้เหมาะสมกับระดับความสามารถ วัยและวุฒิภาวะของผู้เรียน

1.5 ควรพิจารณาถึงการบูรณาการระหว่างวิชาต่าง ๆ ด้วย

1.6 ควรกำหนดจุดประสงค์ทั้งระยะสั้นและระยะยาว โดยจุดประสงค์ระยะสั้นจะเป็นประโยชน์ต่อการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน และจุดประสงค์ระยะยาวจะเป็นประโยชน์ต่อการประเมินผลเพื่อสรุปผลการเรียน

1.7 ควรใช้ภาษาที่ไม่ซับซ้อน มีความชัดเจน กระชับรัด เข้าใจได้ง่ายและสามารถสื่อความหมายให้เข้าใจตรงกันได้ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน รวมทั้งมีความต่อเนื่องกันทุกข้อ

1.8 ควรมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของรายวิชา จุดประสงค์ของหมวดวิชา (ถ้ามี) และจุดประสงค์ในระดับสูงขึ้นไป

2. การเลือกเนื้อหาวิชา

เนื้อหาวิชาเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรรองลงมาจากจุดประสงค์ ทั้งนี้เนื่องจากเนื้อหาวิชาจะเป็นเครื่องมือหรือสื่อกลางที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ การเลือกเนื้อหาได้อย่างเหมาะสมอาศัยเกณฑ์การพิจารณา ดังนี้

2.1 ความถูกต้อง เนื้อหาวิชาที่สอนจะต้องมีความถูกต้อง ทั้งนี้เนื่องจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และความพยายามในการศึกษาวิจัยของมนุษย์ ทำให้เกิดการพบความรู้ใหม่ ๆ ขึ้นมากมายและรวดเร็ว ความรู้ที่ค้นพบอาจเป็นความรู้ใหม่ที่แตกต่างจากความรู้เดิม เช่น ครอบคลุมกว่า กระจำกว่าความรู้เดิม ซึ่งจะทำให้ความรู้เดิมล้าสมัยไป ดังนั้นความถูกต้องและทันสมัยของความรู้ จึงเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องคำนึงถึงในการเลือกเนื้อหาวิชา

2.2 ความสำคัญของเนื้อหา อาจกล่าวได้ว่า สารวิชาหนึ่งมีเนื้อหาและขอบเขตความรู้ที่กว้างขวางและลึกซึ้งแตกต่างกันไป การสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรอบรู้ในสารวิชาทั้งหมดจะทำให้ผู้เรียนขาดความรู้ที่ลึกซึ้งในความรู้เรื่องนั้น ๆ แต่ถ้าการสอนนั้นมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ที่ลึกซึ้ง ผู้เรียนก็จะมีความรู้เฉพาะบางเรื่องเท่านั้น เนื่องจากข้อจำกัดในด้านเวลาของการสอน ดังนั้นเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนหรือหลักสูตรมีความสมดุล จึงจำเป็นต้องพิจารณาความสำคัญของเนื้อหา โดยมีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

2.2.1 การอยู่รอด เนื้อหาใดที่จำเป็นต่อการมีชีวิตอยู่รอดของผู้เรียน ควรได้รับการพิจารณาให้ความสำคัญเป็นอันดับต้น ๆ

2.2.2 การใช้ประโยชน์ เนื้อหาใดที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างกว้างขวาง ควรได้รับการคัดเลือกก่อนเนื้อหาที่ใช้ได้ในวงแคบ

2.2.3 การใช้ซ้ำ เนื้อหาใดที่นำไปใช้มากที่สุดหรือบ่อยที่สุด ควรได้รับการคัดเลือกก่อนเนื้อหาที่ใช้บ่อยกว่า

2.2.4 การพัฒนาการคิดวิเคราะห์ เนื้อหาใดที่จะช่วยพัฒนาการคิดวิเคราะห์ให้แก่ผู้เรียน ควรได้รับการพิจารณาให้ความสำคัญต่อเนื้อหานั้นก่อน เนื่องจากการคิดวิเคราะห์ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถคิด แยกแยะ หาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลและองค์ประกอบต่าง ๆ อันจะช่วยให้เห็นถึงความเกี่ยวพันความสำคัญขององค์ประกอบหรือสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นได้ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ต้องปลูกฝังให้แก่ผู้เรียน

2.2.5 การพัฒนาการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เนื้อหาใดที่จะช่วยพัฒนาการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ควรได้รับการพิจารณาให้ความสำคัญต่อเนื้อหานั้นก่อน ผลจากการคิดริเริ่มสร้างสรรค์จะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองและมีโอกาสประสบความสำเร็จในชีวิตและทำประโยชน์แก่สังคมได้เป็นอย่างดี

2.3 ความสนใจของผู้เรียน นับว่าเป็นหลักเกณฑ์สำคัญในการเลือกเนื้อหา เนื่องจากเนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียนจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้และสร้างความเข้าใจในการเรียนได้มากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การยึดความสนใจของผู้เรียนอย่างเดียวมักจะพบข้อจำกัด และในทางตรงกันข้าม ถ้าละเลยความสนใจของผู้เรียน ก็อาจทำให้ผู้เรียนขาดแรงจูงใจและทำให้เกิดการเรียนรู้ได้น้อย ดังนั้นจึงต้องพิจารณาด้วยความระมัดระวังเพื่อให้เกิดความสมดุล ซึ่งมี 2 วิธี คือ 1) ในการเลือกเนื้อหาไม่ควรพิจารณาเลือกเฉพาะส่วนที่เป็นสิ่งที่ผู้เรียนสนใจเพียงอย่างเดียว แต่ควรเลือกเพราะเนื้อหาดังกล่าวนั้นเข้าเกณฑ์อื่น ๆ ด้วย 2) ในระยะเริ่มเรียนควรเลือกเรื่องที่ผู้เรียนมีความสนใจก่อน เพื่อเชื่อมโยงผู้เรียนกับหลักสูตร นอกจากนี้ยังมีข้อที่ควรคำนึงคือ ความสนใจของผู้เรียนมีช่วงที่จำกัดและเปลี่ยนแปลงได้โดยธรรมชาติ ผู้สอนสามารถขยายวงความสนใจให้กว้างขวางและเพิ่มพูนเนื้อหาขึ้นได้โดยผ่านหลักสูตร

2.4 การจัดลำดับเนื้อหา การที่จะสอนสิ่งใดให้กับผู้เรียน ควรคำนึงว่าสิ่งนั้นผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้หรือไม่ ดังนั้นผู้สอนจึงต้องปรับเนื้อหาให้มีความยากง่ายและสอดคล้องเหมาะสมกับวัยหรือลำดับขั้นของการพัฒนาทั้งทางร่างกาย สมองและจิตใจ รวมทั้งประสบการณ์เดิมของผู้เรียน เพื่อไม่ให้เกินความสามารถของผู้เรียน และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการพัฒนาทุกด้านอย่างเต็มที่และต่อเนื่อง โดยมีหลักในการพิจารณาดังนี้

2.4.1 จัดลำดับเนื้อหาโดยยึดหลักทางตรรกะและทางจิตวิทยา ดังนี้

2.4.1.1 จัดตามลำดับจากง่ายไปยาก เรื่องใดที่ไม่ซับซ้อนหรือมีความซับซ้อนน้อยกว่า ก็ควรจัดไว้ก่อนแล้วจึงเพิ่มความยากและความซับซ้อนมากขึ้นตามลำดับ

2.4.1.2 จัดตามลำดับพื้นฐานที่จำเป็น เนื้อหาหรือภารกิจการเรียนรู้บางประเภทจะมีลักษณะของการมีลำดับก่อนหลัง กล่าวคือ การเรียนรู้ในเรื่องหลัง ๆ จำเป็นต้อง

อาศัยความรู้ หลักการ หรือมโนทัศน์จากการเรียนรู้ตอนต้น ๆ ดังนั้นเรื่องที่ผู้เรียนควรเข้าใจ หรือรู้ก่อน จึงควรนำมาสอนก่อนเพื่อเป็นการปูพื้นฐาน

2.4.1.3 จัดตามลำดับจากส่วนรวมไปสู่ส่วนย่อยเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างกระจ่างชัดมากขึ้น

2.4.1.4 จัดตามลำดับของเหตุการณ์ เป็นการจัดตามลำดับเวลาจากสิ่งที่เกิดขึ้นก่อน ไปสู่สิ่งที่เกิดขึ้นภายหลัง

2.4.1.5 จัดตามลำดับจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่ไกลตัว เนื่องจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเป็นสิ่งที่ผู้เรียนมีประสบการณ์ จึงง่ายต่อการเข้าใจและเอื้อต่อการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตมากกว่า จึงควรจัดสอนก่อนที่จะนำไปสู่สิ่งที่ไกลตัว

ในการจัดลำดับเนื้อหา ถ้าสามารถใช้หลักหลาย ๆ ข้อก็จะให้ผลดียิ่งขึ้น โดยอาจใช้การพิจารณาร่วมกันในขณะเดียวกัน หรืออาจใช้หลักหนึ่งสำหรับจัดลำดับเนื้อหาในระดับหนึ่งก็ได้แล้วแต่ความเหมาะสม

2.4.2 จัดเนื้อหาวิชาให้มีความต่อเนื่องเพื่อให้เอื้อต่อการสะสมความรู้ ในการเรียนรู้จำเป็นต้องมีการสะสมเพื่อให้เกิดความมั่นคงและเพียงพอสำหรับการเรียนในขั้นต่อ ๆ ไปอย่างมีประสิทธิภาพ ความต่อเนื่องควรมีทั้งภายในวิชานั้น ๆ และระดับชั้นนั้น ๆ

2.4.3 จัดเนื้อหาวิชาให้มีความสัมพันธ์กันเพื่อมุ่งให้เกิดบูรณาการของความรู้ และการถ่ายโอนความรู้จากวิชาหนึ่งไปสู่อีกวิชาหนึ่ง ควรจัดเนื้อหาวิชาให้มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ

2.4.3.1 ความสัมพันธ์ระหว่างวิชา คือ การจัดเนื้อหาสาระวิชาต่าง ๆ ให้มีลำดับสัมพันธ์กัน

2.4.3.2 ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียน คือ ผู้เรียนควรเข้าใจ ความสัมพันธ์ของความรู้ที่เรียนกับประสบการณ์ของตนเอง การที่จะบรรลุจุดประสงค์ในข้อนี้ได้ จะต้องจัดทั้งเนื้อหาและประสบการณ์ให้สัมพันธ์กันด้วย

3. การเลือกกระบวนการเรียนการสอน

กระบวนการเรียนการสอน หมายถึง รูปแบบหรือวิธีการสอน กิจกรรมที่ใช้สอน รวมถึง สื่อการเรียนการสอน รูปแบบของวิธีสอนมีหลากหลายวิธี เช่น การสอนแบบบรรยาย อภิปราย สัมมนา การทบทวนบทเรียน การแสดงบทบาทสมมติ การระดมความคิดเกมจำลอง สถานการณ์ การสอนแบบค้นพบความรู้ แบบแก้ปัญหา แบบปฏิบัติการ การสอนโดยใช้ สื่อทัศนูปกรณ์ การสอนแบบให้ผู้เรียนเสนอรายงานในชั้นและการสอนโดยใช้คำถาม ซึ่งแต่ละวิธีจะมีลักษณะเฉพาะ มีจุดเด่นและข้อจำกัดหรือจุดด้อยที่แตกต่างกันไป ดังนั้นในการเลือกกระบวนการจัดการเรียนการสอนจึงควรพิจารณาถึงองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น จุดประสงค์ เนื้อหาวิชา และผู้เรียน เป็นต้น ซึ่งมีหลักเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

3.1 จุดประสงค์ของบทเรียน ควรพิจารณาเลือกใช้วิธีสอนให้มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของบทเรียน กล่าวคือ เป็นวิธีที่มั่นใจว่าจะสามารถช่วยให้บรรลุจุดประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดนั่นเอง

3.2 ลักษณะของเนื้อหาสาระ ควรเลือกวิธีสอนที่สอดคล้องกับลักษณะของเนื้อหาสาระที่จะสอน เพื่อให้สามารถถ่ายทอดหรืออธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาสาระได้ง่ายและชัดเจนขึ้น

3.3 ลักษณะของผู้เรียน มีวิธีสอนบางวิธีสามารถใช้ได้กับผู้เรียนหลายวัยและหลายประเภท แต่บางวิธีก็เหมาะสมกับผู้เรียนบางวัยและบางประเภท ดังนั้นในการสอนจึงจำเป็นต้องเลือกวิธีให้เหมาะสมกับความต้องการหรือความสนใจของผู้เรียนและควรเหมาะสมกับวุฒิภาวะ ตลอดจนความสามารถของผู้เรียนที่จะสามารถเรียนรู้ได้

3.4 เวลา ในการสอนแต่ละครั้งมีการกำหนดเวลาในการสอน ดังนั้นจึงควรพิจารณาเรื่องเวลาอย่างรอบคอบเหมาะสม

3.5 สถานที่ เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ต้องพิจารณา เนื่องจากการสอนบางวิธีจำเป็นต้องมีการจัดสภาพห้องเรียน โต๊ะ เก้าอี้ ให้เหมาะสม เช่น วิธีสอนแบบศูนย์การเรียนรู้แบบอภิปรายกลุ่ม แบบการเรียนรู้เป็นคู่ เป็นต้น ซึ่งแต่ละวิธีจะมีการจัดสภาพห้องแตกต่างกันไป

3.6 จำนวนผู้เรียน ควรพิจารณาว่า ผู้เรียนมีจำนวนมากน้อยเท่าใด และจำนวนผู้เรียนดังกล่าวนี้เหมาะสมกับวิธีที่ใช้หรือไม่

นอกจากนี้บุญชม ศรีสะอาด (2541: 3-4) ยังได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการเลือกวิธีการสอน ไว้เป็นหลักในการพิจารณา ดังนี้

1. ไม่มีเทคนิคหรือวิธีสอนใด ที่ใช้เพียงวิธีเดียวแล้วจะสามารถบรรลุจุดประสงค์การสอนทุกประการ
2. ผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันจะเรียนได้ดีด้วยวิธีการที่แตกต่างกันและใช้เวลาเรียนไม่เท่ากัน
3. วิธีสอนบางวิธีหรือการผสมผสานของการสอนหลาย ๆ วิธีจะเหมาะสมที่สุดกับเนื้อหาสาระบางเรื่อง
4. การมีจุดประสงค์หลาย ๆ จุดประสงค์ อาจต้องใช้วิธีสอนหลายวิธี เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์เหล่านั้นอย่างมีประสิทธิภาพ
5. วิธีสอนต่าง ๆ จะบรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากต้องอาศัยความสามารถของผู้สอนเป็นสำคัญแล้ว ยังต้องอาศัยองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น อุปกรณ์ เงินและเวลา

4. การเลือกวิธีการประเมินผล

การประเมินผล หมายถึง เทคนิคหรือวิธีที่ใช้ในการพิจารณา ตัดสิน และลงความเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนว่ามีความเหมาะสมหรือมีข้อบกพร่องประการใด เพื่อการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพในครั้งต่อไป ดังนั้น หลักเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกวิธีการประเมินผลจึงควรคำนึงถึงความเหมาะสมของเนื้อหาวิชาและกระบวนการ

การเรียนการสอนและเพื่อให้การประเมินผลการสอนมีความเที่ยงตรง ในการกำหนดวิธีการประเมินผลจึงควรจัดให้มีการประเมินผลทั้งระบบการสอนซึ่งประกอบด้วย ตัวบ่งชี้ กระบวนการ และผลผลิต (บุญชม ศรีสะอาด. 2541: 149) นอกจากนี้ ในการประเมินผลควรเลือกใช้วิธีการประเมินผลหลาย ๆ วิธี ทั้งวิธีที่ไม่เป็นทางการ เช่น การสังเกต การถามคำถามเพื่อตรวจสอบความรู้ความเข้าใจและวิธีที่เป็นทางการ เช่น การทดสอบย่อย รวมถึงควรมีการเตรียมเครื่องมือในการประเมินผลให้พร้อมและสามารถนำมาใช้ได้ทันที

ความหมายของการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยการเรียนจะเป็นกิจกรรมของผู้เรียน ในขณะที่การสอนจะเป็นกิจกรรมของผู้สอน ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนจึงเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนซึ่งจะต้องให้ความร่วมมือและรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนอย่างจริงจัง เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จตามที่ได้กำหนดความมุ่งหมายไว้ จากการศึกษาค้นคว้าได้มีนักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของการเรียนการสอนไว้ ดังนี้

ทิศนา ขัมมณี (2545: 26) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการเรียนการสอนที่ผู้สอนและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กัน โดยการจัดการเรียนการสอนจะเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2543: 10) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานด้านการเรียนการสอนในสถานศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมายที่กำหนด ซึ่งองค์ประกอบของการเรียนการสอนจะประกอบไปด้วย หลักสูตร วิธีการเรียนการสอนและการประเมินผล

สุพิศ บุญชูวงศ์ (2536: 6) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การสอน ซึ่งมีระบบกระบวนการเรียนการสอน กิจกรรมและมีการกำหนดแผนงานส่งเสริมการเรียนการสอนโดยผู้สอนและผู้เรียน

สุมิตร คุณานุกร (2528: 146) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามความมุ่งหมายของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนั้นแนวทางการสอนจึงมีความแตกต่างกันตามสภาพและลักษณะของเนื้อหาวิชา ผู้สอนและกระบวนการสอน เป็นต้น

ดังนั้นจึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีประสบการณ์ ทักษะ ค่านิยม เจตคติและพฤติกรรมตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ โดยอาศัยกระบวนการจัดการเรียนการสอนต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียน ซึ่งองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนที่สมบูรณ์ควรประกอบด้วย ผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การประเมินผลและปัจจัยเกื้อหนุน

คุณลักษณะของการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนเป็นกระบวนการนำหลักสูตรไปใช้ในการปฏิบัติเพื่อถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์และทักษะให้แก่ผู้เรียน หลักสูตรจะสัมฤทธิ์ผลได้มากหรือน้อยจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้สอนในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร วิชัย ดิษฐะ (2535: 101-103) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ดีของการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนควรกำหนดจุดมุ่งหมายให้มีความชัดเจนเพื่อให้สามารถประเมินผลได้ว่าผู้เรียนสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ และเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความตั้งใจและพยายามเรียนเพื่อให้สามารถปฏิบัติตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้ให้ได้มากที่สุด
2. แผนการเรียนการสอนควรเป็นระบบ โดยแบ่งเป็นหน่วยย่อยของการเรียนรู้ที่เน้นความคิดรวบยอดแต่ละความคิดไปที่ละหน่วย จนครบบทเรียนทั้งหมด
3. การจัดการเรียนการสอนควรให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนมากกว่าการรับฟังจากผู้สอนเพียงอย่างเดียว ดังนั้นผู้สอนจึงมีหน้าที่จัดเตรียมอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน และช่วยส่งเสริมหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่กำหนดไว้ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงและเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนเพื่อการทำงานต่อไป
4. ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความถนัดและตามความสามารถของตนเอง ทำให้ผู้เรียนรู้จักตนเองมากยิ่งขึ้นและสามารถเรียนรู้บทเรียนหรือหน่วยการเรียนอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกนำเอาความรู้และทักษะที่ได้รับจากการเรียนไปทดลองปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ มากกว่าการตั้งคำถามหลังการเรียนการสอน

ความหมายและองค์ประกอบของระบบการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพจะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ได้โดยง่าย ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนจึงควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ สัจ จุฑานันท์ (2532: 6) ได้นิยาม ระบบการเรียนการสอน ว่าหมายถึง การจัดองค์ประกอบของการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อสะดวกต่อการนำไปสู่จุดหมายปลายทางที่ได้กำหนดไว้ จากการศึกษาพบว่า ระบบการเรียนการสอนตามทัศนะของนักการศึกษาส่วนใหญ่ประกอบด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2541: 5-9)

1. ปัจจัยนำเข้าหรือตัวป้อน (Input) คือ ส่วนประกอบต่าง ๆ ที่นำเข้าสู่ระบบ ได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตรและสิ่งอำนวยความสะดวกหรือสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้
2. กระบวนการดำเนินงาน (Process) คือ การนำเอาปัจจัยนำเข้าหรือตัวป้อนมาเข้ากระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดผลผลิตตามที่ต้องการ ซึ่งในการดำเนินการเรียนการสอนอาจมี

กิจกรรมต่าง ๆ หลายกิจกรรม เช่น การสร้างความพร้อมในการเรียน การใช้เทคนิคการสอนต่าง ๆ และการใช้กิจกรรมเสริม เป็นต้น

3. ผลผลิต (Output) คือ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนไปในทางที่พึงประสงค์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

3.1 พุทธิพิสัย (Cognitive domain) คือ ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียน สามารถคิดเปรียบเทียบ เชื่อมโยงความสัมพันธ์หรือที่เรียกว่า คิดวิเคราะห์ได้ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจ สรุปชี้ขาด ประเมินค่า และใช้ความรู้ในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ

3.2 จิตพิสัย (Affective domain) คือ ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีและเหมาะสม เช่น มีเจตคติที่ดีต่อการเรียน วิชาเรียน เพื่อน ๆ ชุมชน และประเทศชาติ มีความสนใจในสิ่งที่เรียน และมีค่านิยมที่เหมาะสม

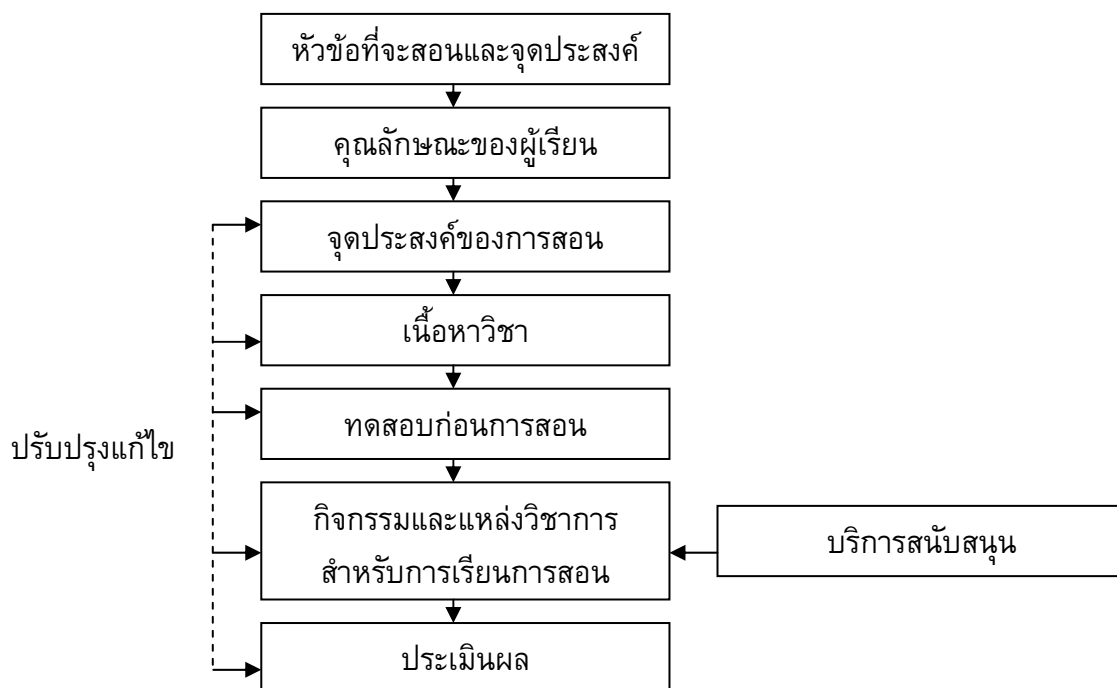
3.3 ทักษะพิสัย (Psychomotor domain) คือ ผู้เรียนมีความคล่องแคล่วชำนาญในการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น การใช้มือ ใช้สายตา ตัวอย่างทักษะพิสัย เช่น ทักษะด้านพิมพ์ดีด เล่นดนตรี และด้านการสร้างหรือผลิตผลงานศิลปะและหัตถกรรม เป็นต้น

4. การติดตาม ประเมินผลและปรับปรุง คือ การวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมการเรียนการสอน โดยผู้สอนจะต้องพิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งหมดในระบบ และประเมินว่าได้ผลผลิตตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ และมีจุดบกพร่องในส่วนใดที่จะต้องแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาต่อไป

รูปแบบของระบบการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนที่เป็นระบบจะช่วยให้ผู้สอนเข้าใจและเห็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบการเรียนการสอน สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ได้ ดังนั้นนักการศึกษาหลายท่านจึงให้ความสนใจและเสนอแนวคิดเกี่ยวกับระบบการเรียนการสอน อาทิ

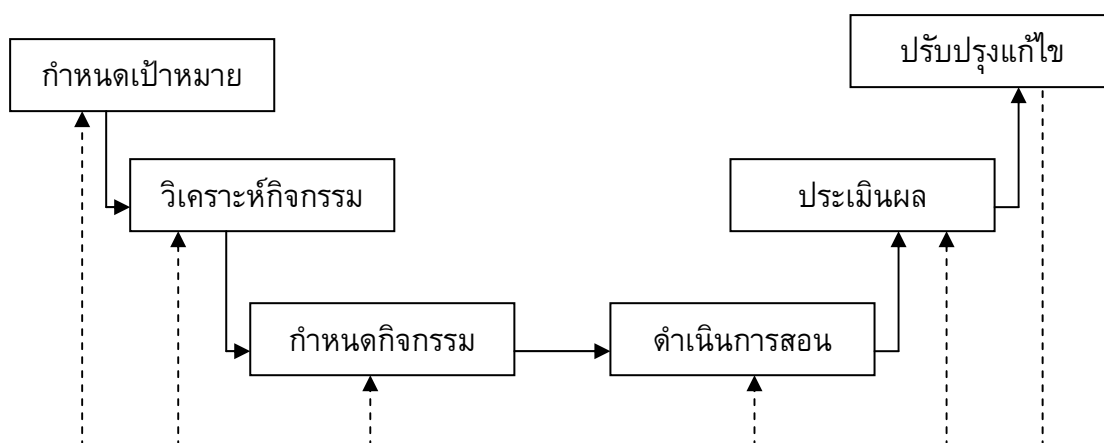
1. ระบบการเรียนการสอนของเคมพ์ (Kemp)

ภาพประกอบ 2 ระบบการเรียนการสอนของเคมพ์

ที่มา: สจัด อุทรานันท์. (2532). เทคนิคการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ. หน้า 16.

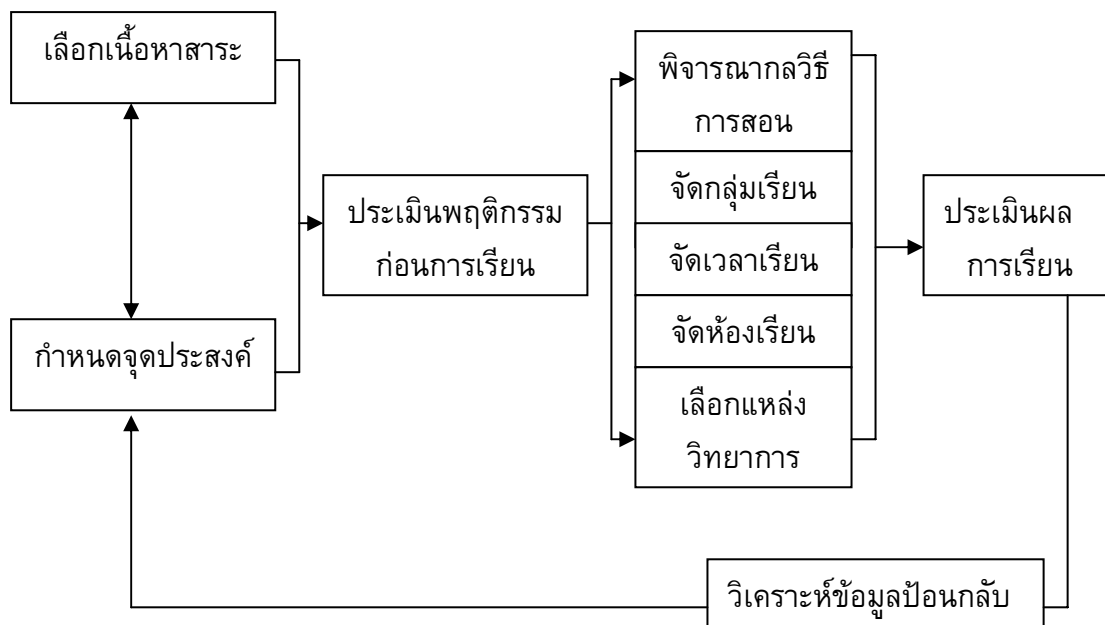
2. ระบบการเรียนการสอนของไนร์คและเจนตรี (Knirk and Gentry)

ภาพประกอบ 3 ระบบการเรียนการสอนของไนร์คและเจนตรี

ที่มา: สจัด อุทรานันท์. (2532). เทคนิคการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ. หน้า 17.

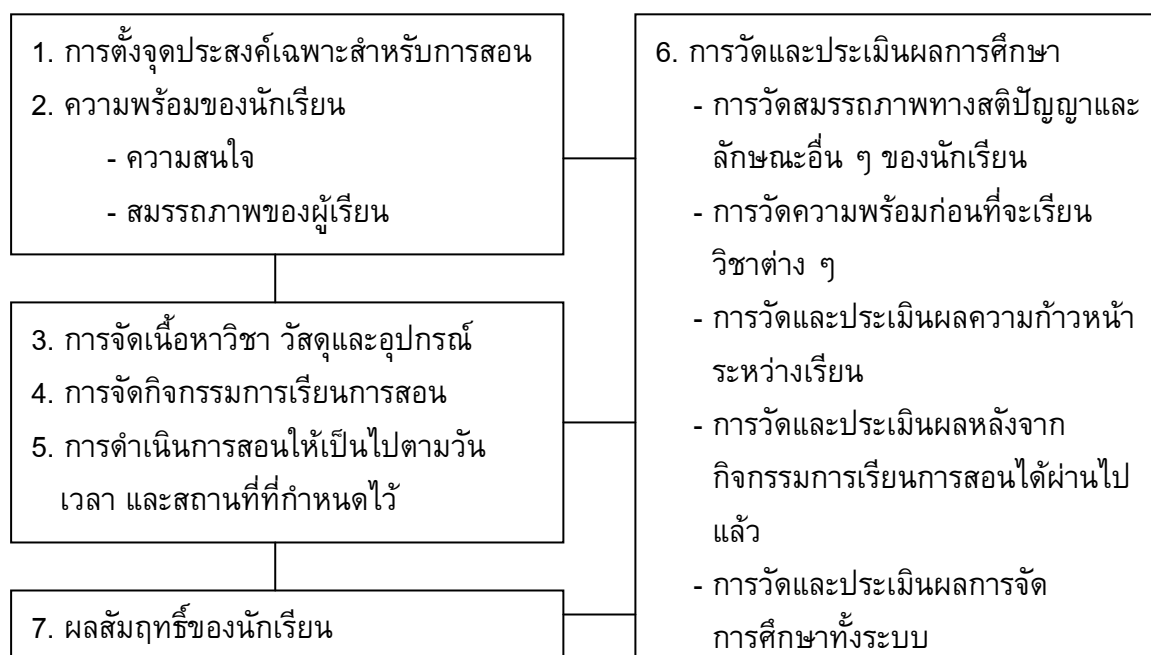
3. ระบบการเรียนการสอนของเจอร์ลาชและอีไล (Gerlach and Ely)

ภาพประกอบ 4 ระบบการเรียนการสอนของเจอร์ลาชและอีไล

ที่มา: สัจด์ อุทรานันท์. (2532). เทคนิคการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ. หน้า 19.

4. ระบบการเรียนการสอนของคลอสไมร์และริปปเปิล (Klausmeir and Ripple)

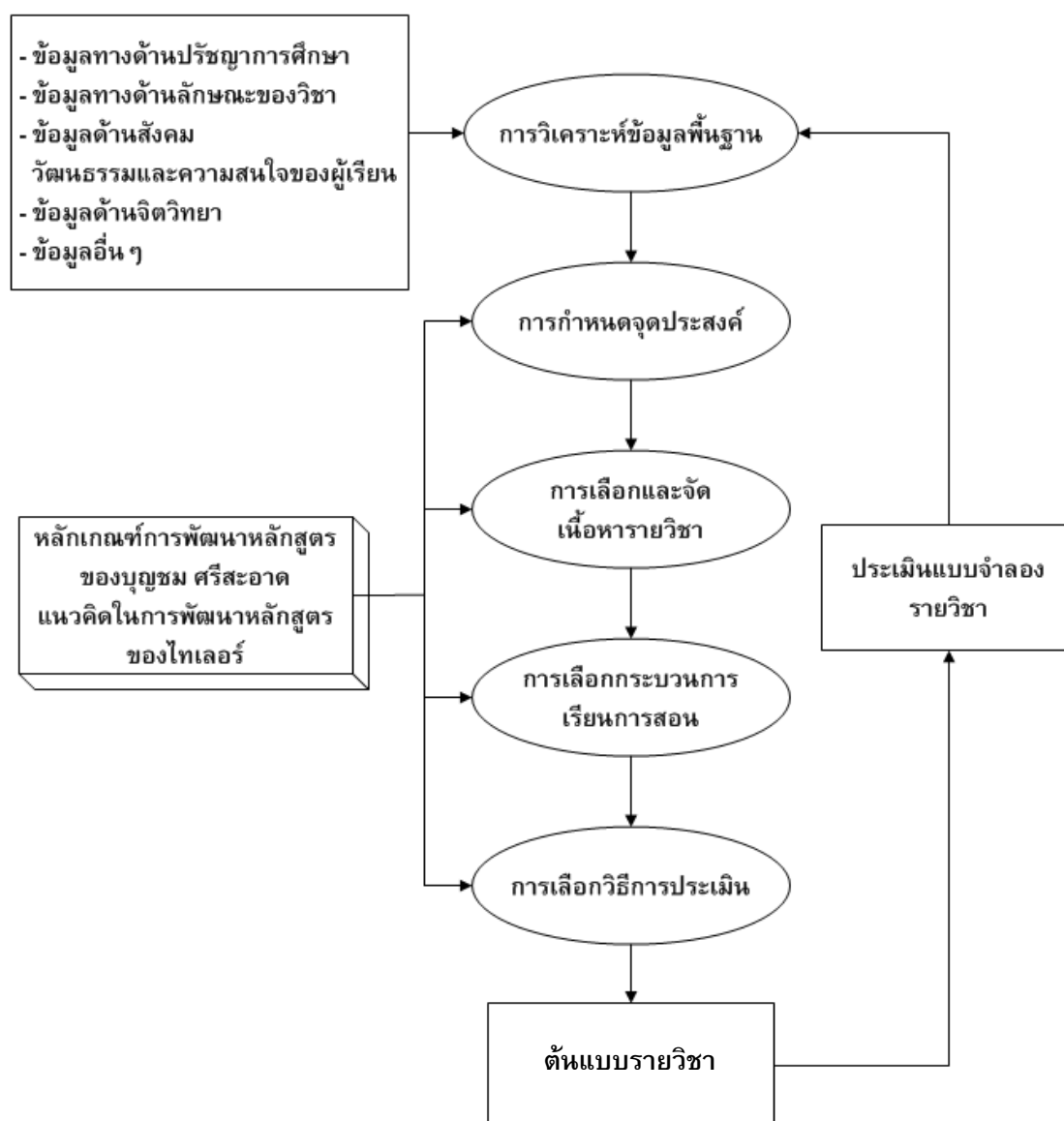
ภาพประกอบ 5 ระบบการเรียนการสอนของคลอสไมร์และริปปเปิล

ที่มา: สัจด์ อุทรานันท์. (2532). เทคนิคการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ. หน้า 21.

จากการศึกษาองค์ประกอบและรูปแบบของระบบการจัดการเรียนการสอนข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกับองค์ประกอบพื้นฐานของหลักสูตร ซึ่งบุญชม ศรีสะอาด (2546: 11) และทาบ (Taba. 1962: 4) ได้เสนอไว้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตรมี 4 ประการ ได้แก่ จุดประสงค์ เนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผล ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้ กำหนดขอบเขตการจัดการเรียนการสอนออกเป็น 4 ด้าน ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

1. จุดประสงค์ หมายถึง ความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดขึ้น เพื่อให้ทราบว่าการศึกษานั้นจัดขึ้นเพื่ออะไร ต้องการให้ผู้เรียนได้รับความรู้ มีเจตคติ พฤติกรรมและประสบการณ์อย่างไร เช่น เพื่อให้เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพและสามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปพัฒนาตนเอง สังคมและประเทศชาติต่อไป
2. เนื้อหาวิชา หมายถึง สารความรู้ที่จัดให้ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ เจตคติ ค่านิยม ประสบการณ์และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ โดยเนื้อหาวิชาควรมีเหมาะสม และสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้
3. กระบวนการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ รวมถึงการจัดสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีประสบการณ์ตามจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ กระบวนการจัดการเรียนการสอนควรมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหาวิชา และลักษณะของผู้เรียน
4. การประเมินผล หมายถึง กระบวนการพิจารณาเนื้อหาวิชาและกระบวนการเรียนการสอนที่จัดขึ้น ว่าช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีประสบการณ์ตามที่ได้กำหนดไว้ในจุดประสงค์หรือไม่ และควรมีการปรับปรุงแก้ไขอย่างไร เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากการศึกษาทฤษฎีหลักสูตรและทฤษฎีการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยจึงได้สร้างกรอบการพัฒนาต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ โดยอาศัยแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์และหลักเกณฑ์การพัฒนาหลักสูตรของ บุญชม ศรีสะอาด ในการพัฒนาต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ ซึ่งมีรายละเอียด ดังภาพประกอบต่อไปนี้

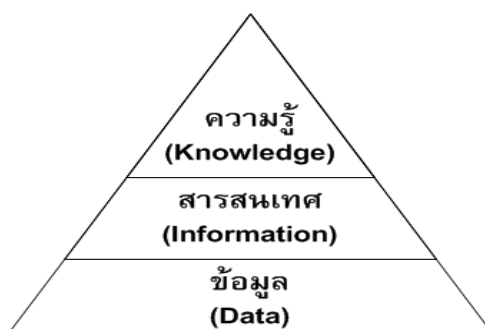

ภาพประกอบ 6 กรอบการพัฒนาต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการความรู้

ความหมายของข้อมูล สารสนเทศ และความรู้

สังคมปัจจุบัน คือ “สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้” ซึ่งเป็นสังคมที่อาศัยการสร้าง การแลกเปลี่ยน การแบ่งปันและการใช้ความรู้เป็นพลังขับเคลื่อนให้สังคมเกิดการเจริญเติบโต และมั่นคงทางเศรษฐกิจ การแข่งขันในยุคนี้จึงขึ้นอยู่กับความสามารถขององค์กรในการสร้างและใช้ ความรู้ ซึ่งเป็นสินทรัพย์ที่ไม่สามารถจับต้องได้ในการเพิ่มคุณค่าและลดต้นทุนในการผลิตและเป็น ทรัพยากรสำคัญในการสร้างนวัตกรรมและบริการใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขัน ให้แก่องค์กร แนวคิดในการจัดการความรู้ จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ได้รับความสนใจจากองค์กรต่าง ๆ ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจการจัดการความรู้อย่างลึกซึ้งและสามารถนำไปดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรเริ่มจากการทำความเข้าใจความแตกต่างระหว่างข้อมูล สารสนเทศและความรู้ก่อน ซึ่งยามาซากิ (Yamazaki) ได้อธิบายกระบวนการพัฒนาความรู้ในรูปแบบปิรามิด ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 7 ปิรามิดความรู้

ที่มา: สุวรรณ เจริญเสาวภาคย์; และคนอื่น ๆ. (2548). *การจัดการความรู้*. หน้า 20.

ภาพประกอบข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ความรู้เริ่มต้นจากข้อมูล (Data) จากนั้นเมื่อผ่าน กระบวนการวิเคราะห์และแยกแยะ ข้อมูลจะกลายเป็นสารสนเทศ (Information) ซึ่งหากได้มีการ สังเคราะห์เปรียบเทียบหรือเชื่อมโยงกับประสบการณ์ ความเชื่อและค่านิยมของบุคคลแล้ว สารสนเทศจะได้รับการพัฒนาเป็นความรู้ (Knowledge) ในที่สุด นักวิชาการได้อธิบายความหมาย ของข้อมูล สารสนเทศและความรู้ สรุปได้ดังนี้

ข้อมูล หมายถึง ข้อมูลดิบที่เป็นตัวเลข ตัวอักษร หรือกลุ่มสัญลักษณ์แทนปริมาณ และการกระทำต่าง ๆ ที่เกิดจากการทำงานประจำวัน ซึ่งถือว่าเป็นข้อมูลในระดับปฏิบัติการ (Transaction process) และยังไม่มีมีการจัดระบบหรือการประมวลผล

สารสนเทศ หมายถึง ข้อมูลที่ได้รับการวิเคราะห์ ตีความหรือประมวลผลโดยวิธีการ ต่าง ๆ เช่น การจัดระบบ การจัดกลุ่ม การจัดหมวดหมู่ของข้อมูลตามความต้องการในการใช้งาน

หรือการคัดเลือกข้อมูลที่ไม่จำเป็นออกจากระบบ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถนำสารสนเทศที่ได้รับไปใช้ประโยชน์หรือทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งได้ตามที่ต้องการ

ความรู้ หมายถึง สารสนเทศที่ได้รับการสังเคราะห์ เปรียบเทียบ ตรวจสอบและเชื่อมโยงกับความรู้อื่น ๆ หรือวินิจฉัยโดยอาศัยประสบการณ์ ค่านิยม ความเชื่อและวัฒนธรรมของแต่ละบุคคล เพื่อสร้างความเข้าใจและเกิดความรู้จนสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการปฏิบัติงานและนำไปสู่การตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ประเภทของความรู้และกระบวนการสร้างความรู้

โนนากะ (Nonaka) และโปแลนยี (Polanyi) ซึ่งเป็นนักจัดการความรู้ที่มีชื่อเสียงและได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้บุกเบิกแนวคิดการจัดการความรู้ ให้ความเห็นว่าความรู้สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1. ความรู้ฝังลึก (Tacit knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์และความรู้ที่เกิดขึ้นขณะปฏิบัติหรือสั่งสมมาจากการฝึกหัด ความรู้ประเภทนี้จะฝังลึกอยู่ในตัวคน ยากในการอธิบายหรือถ่ายทอดออกมาในรูปของลายลักษณ์อักษร เช่น ความคิด ความเชี่ยวชาญ ทักษะและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล แต่ความรู้ฝังลึกนี้สามารถที่จะถ่ายทอดและแบ่งปันกันได้โดยอาศัยการสังเกต การสนทนา การฝึกปฏิบัติและการเลียนแบบ ซึ่งหากสามารถถ่ายทอด แลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้กันได้มากเท่าไร ความรู้ประเภทนี้ก็จะยิ่งทำให้องค์กรได้รับประโยชน์และประสบความสำเร็จมากขึ้นเท่านั้น

2. ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) เป็นความรู้เชิงทฤษฎี กฎเกณฑ์หรือวิธีการ ซึ่งอาจมิได้เกิดจากการปฏิบัติโดยตรง ความรู้ประเภทนี้จะปรากฏออกมาอย่างชัดเจนและถ่ายทอดออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ตัวหนังสือ กราฟ ตาราง แผนภูมิ รูปภาพ เสียงและการสัมผัส ความรู้ที่ชัดแจ้งสามารถจัดเก็บและบันทึกในสื่อประเภทต่าง ๆ ได้ อาทิ หนังสือ คู่มือ เอกสาร และรายงาน ดังนั้นความรู้ประเภทนี้จึงสามารถเข้าถึงและสื่อสารแบ่งปันกันได้ง่าย ตัวอย่างของความรู้ที่ชัดแจ้ง ได้แก่ กฎ สูตร สมการ ทฤษฎี เป็นต้น

ความรู้ที่พบในองค์กรมีทั้งความรู้ฝังลึกและความรู้ชัดแจ้ง แต่ส่วนใหญ่จะเป็นความรู้ฝังลึก ซึ่งหากจะพิจารณาเป็นอัตราส่วนแล้วความรู้ฝังลึกที่พบมีถึงร้อยละ 80 ของความรู้ทั้งหมด ดังนั้น จึงมีนักวิชาการหลายท่านได้เปรียบเทียบอัตราส่วนของความรู้ดังกล่าวกับภูเขาน้ำแข็ง (Iceberg) โดยอธิบายว่าความรู้ชัดแจ้งเปรียบเสมือนน้ำแข็งส่วนที่โผล่พ้นน้ำขึ้นมา ในขณะที่ความรู้ฝังลึกเปรียบได้กับน้ำแข็งส่วนที่จมอยู่ใต้น้ำ ซึ่งมีปริมาณมากกว่าส่วนที่โผล่พ้นน้ำหลายเท่า (ภราดร จินดาวงศ์. 2549: 16-17) ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 8 ภูเขาน้ำแข็ง (Iceberg)

ที่มา: ภราดร จินดาวงศ์. (2549). *การจัดการความรู้*. หน้า 17.

ความรู้ฝังลึกและความรู้ชัดแจ้งจะมีการปฏิสัมพันธ์และสามารถปรับเปลี่ยนสถานะระหว่างกันได้ตลอดเวลา ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้จะทำให้เกิดการสร้างความรู้ใหม่ ๆ ขึ้น โนโงะ และทาเคอุจิ (Takeuchi) จึงได้เสนอแนวคิดเพื่ออธิบายกระบวนการดังกล่าวที่เรียกว่า เกลียวความรู้ (Knowledge spiral) หรือ ตัวแบบ SECI (SECI Model) ขึ้น ตัวแบบ SECI ประกอบด้วยอักษรย่อของสี่กระบวนการ ได้แก่ Socialization, Externalization, Combination และ Internalization ตัวแบบนี้แสดงให้เห็นกระบวนการสร้างความรู้อันเป็นพลวัต รวมทั้งการยกระดับความรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

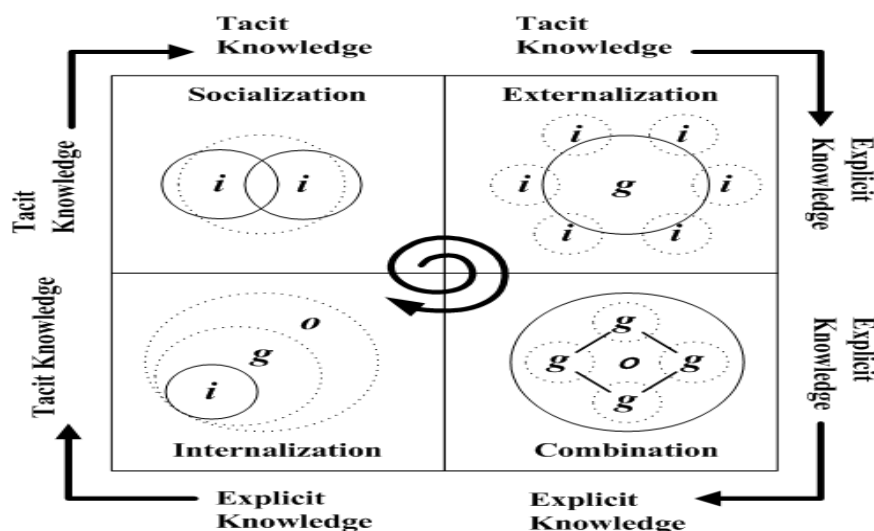
1. Socialization เป็นกระบวนการถ่ายโอนความรู้ฝังลึกจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่ง โดยผ่านการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์หรือการเรียนรู้จากการสังเกต ลองเลียนแบบและการลงมือปฏิบัติ

2. Externalization เป็นกระบวนการถ่ายโอนความรู้จากความรู้ฝังลึกเป็นความรู้ชัดแจ้ง ซึ่งขั้นตอนนี้นับว่าเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการสร้างความรู้ เพราะเป็นขั้นตอนที่ความรู้ฝังลึก ซึ่งจัดได้ว่าเป็นความรู้ที่มีความสำคัญอย่างมากต่อองค์กรจะถูกทำให้ชัดเจนขึ้น โดยการถ่ายทอดและเผยแพร่ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรและบันทึกลงในสื่อรูปแบบต่าง ๆ ทำให้สามารถจัดเก็บและเข้าถึงความรู้ได้ง่ายขึ้น

3. Combination เป็นกระบวนการสร้างความรู้ใหม่ จากความรู้ชัดแจ้งไปสู่ความรู้ชัดแจ้ง นั่นคือการรวบรวมและเรียนรู้จากความรู้ชัดแจ้งต่าง ๆ ซึ่งมีความหลากหลายและนำความรู้ทั้งปวงมาสร้างหรือเชื่อมโยงให้เกิดเป็นความรู้ใหม่ที่ชัดแจ้งยิ่งขึ้นและถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวให้กับองค์กรต่อไป

4. Internalization เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงจากความรู้ชัดแจ้งไปเป็นความรู้ฝังลึก ซึ่งเกิดจากการนำความรู้ที่ถ่ายทอดในองค์กรมาเรียนรู้และนำไปปฏิบัติจริง ซึ่งจะทำให้

เกิดทักษะ ความชำนาญและประสบการณ์ที่ฝังลึกอยู่ในตัวคนในที่สุด และเมื่อมีการถ่ายโอนโดยวิธี แลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ให้กับผู้อื่น ก็จะทำให้เกิดกระบวนการ Socialization ต่อไป

ภาพประกอบ 9 ตัวแบบ SECI

ที่มา: Nonaka; & Konno. (1998). *The Concept Of "Ba": Building a Foundation for Knowledge Creation*. p. 43.

ความหมายของการจัดการความรู้

นักวิชาการหลายท่านได้อธิบาย “การจัดการความรู้” ในมุมมองที่น่าสนใจและหลากหลาย ดังนี้

กิริติ ยศยิ่งยง (2550: 44) กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบที่เน้นการพัฒนากระบวนการงาน (Business process) ควบคู่ไปกับการพัฒนาการเรียนรู้ (Learning process) โดยผ่านกระบวนการจำแนก วิเคราะห์และจัดระเบียบความรู้ เพื่อสรรหา คัดเลือก จัดการ และเผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสมและเอื้ออำนวยให้เกิดการแบ่งปันความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งขององค์กรเพื่อปรับปรุงและหรือเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขัน

บุญดี บุญญากิจ และคนอื่น ๆ (2548: 23) กล่าวว่า การจัดการความรู้ คือ กระบวนการในการนำความรู้ที่มีอยู่หรือเรียนรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร โดยผ่านกระบวนการที่เป็นระบบในการค้นหา สร้าง รวบรวม จัดเก็บ เผยแพร่ ถ่ายทอด แบ่งปันและใช้ความรู้

พรธิดา วิเชียรปัญญา (2547: 32-33) กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการที่เป็นระบบเกี่ยวกับการประมวลข้อมูล สารสนเทศ ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคลเพื่อสร้างเป็นความรู้หรือนวัตกรรม และจัดเก็บในลักษณะของแหล่งข้อมูล เพื่อให้บุคคลสามารถเข้าถึงได้จากช่องทางต่าง ๆ ที่องค์กรจัดเตรียมไว้ เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ไป

ประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งก่อให้เกิดการแบ่งปันและถ่ายโอนความรู้ทั่วทั้งองค์กรอย่างสมดุล เพื่อเพิ่มความสามารถในการพัฒนาผลผลิตและองค์กร

วิจารณ์ พานิช (2550ก: ออนไลน์) กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นกิจกรรมที่ซับซ้อน และกว้างขวาง ซึ่งไม่สามารถให้นิยามด้วยถ้อยคำสั้น ๆ ได้ ดังนั้นจึงต้องให้นิยามหลายข้อเพื่อให้ครอบคลุมความหมาย ดังนี้

1. การจัดการความรู้มีความหมายรวมถึงการรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บ และการเข้าถึงข้อมูล เพื่อสร้างเป็นความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือช่วยเพิ่มพลังในการจัดการความรู้ แต่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารโดยตัวของมันเองไม่ใช่การจัดการความรู้

2. การจัดการความรู้เกี่ยวข้องกับการแบ่งปันความรู้ ถ้าไม่มีการแบ่งปันความรู้แล้ว ความพยายามในการจัดการความรู้ก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ พฤติกรรมภายในองค์กรเกี่ยวกับวัฒนธรรม พลวัตและวิธีปฏิบัติมีผลต่อการแลกเปลี่ยนความรู้ ประเด็นด้านวัฒนธรรมและสังคมมีความสำคัญต่อการจัดการความรู้อย่างยิ่ง

3. การจัดการความรู้ต้องอาศัยผู้ทรงความรู้ความสามารถในการตีความและประยุกต์ใช้ความรู้ ในการสร้างนวัตกรรมและเป็นผู้นำทางในองค์กร รวมทั้งต้องการผู้เชี่ยวชาญในสาขาใดสาขาหนึ่งสำหรับช่วยแนะนำวิธีประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ ดังนั้นกิจกรรมเกี่ยวกับคน ได้แก่ การรักษาคณก่งและดีไว้กับองค์กร การพัฒนาคน การติดตามความก้าวหน้าของคนและรักษาคณมีความรู้ความสามารถไว้ในองค์กรถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้

4. การจัดการความรู้เป็นเรื่องของการเพิ่มประสิทธิผลขององค์กร การจัดการความรู้เกิดขึ้นเพราะมีความเชื่อว่าจะช่วยสร้างควมมีชีวิตชีวาและความสำเร็จให้องค์กร ประเมิน “ต้นทุนทางปัญญา” (Intellectual capital) และผลสำเร็จของการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้เป็นดัชนีบอกว่า องค์กรมีการจัดการความรู้ได้อย่างได้ผลหรือไม่

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการและสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2548: 4) ระบุว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในแข่งขันสูงสุด

สไครม์ (Skyrme. 2003: Online) กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการจัดการอย่างเป็นระบบ ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการสร้าง การรวบรวม การจัดระบบ การเผยแพร่ และการใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ โดยเน้นการดึงความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคนออกมาเป็นความรู้ขององค์กร โดยผ่านการแลกเปลี่ยนแบ่งปันและการใช้ความรู้ของคนในองค์กร

ทูแบนด์ และคนอื่น ๆ (Tuband; et al. 2004: 451) กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการที่ช่วยองค์กรในการระบุ คัดเลือก จัดระบบ เผยแพร่ และโอนย้ายสารสนเทศ

ตลอดจนความเชี่ยวชาญหรือประสบการณ์ที่สำคัญขององค์กร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความรู้ขององค์กรที่อยู่ในรูปที่ไม่มีโครงสร้างชัดเจน

ดังนั้นกล่าวสรุปได้ว่า การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการหรือเครื่องมือในการสร้างความรู้ การรวบรวม การจัดระบบและจัดเก็บความรู้ การใช้ความรู้และการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ อันเป็นกระบวนการในการยกระดับและเพิ่มคุณค่าให้กับความรู้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ในการทำงานและพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ ต่อไป ซึ่งจะช่วยสร้างความสำเร็จและเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันให้แก่องค์กร

เป้าหมายและประโยชน์ของการจัดการความรู้

หัวใจสำคัญของการจัดการความรู้ คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคลที่ทำงานร่วมกัน ดังนั้น การจัดการความรู้จึงมีความเกี่ยวข้องกับ คน งาน และความรู้ ซึ่งวิจารณ์ พานิช (2548: 3-5) ได้อธิบายว่า การจัดการความรู้ เป็นเครื่องมือช่วยให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย 4 ประการไปพร้อม ๆ กัน ดังนี้

1. บรรลุเป้าหมายของงาน ทำให้งานมีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น ผลงานตรงกับความต้องการของลูกค้า และสามารถผลิตผลงานหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ ได้อย่างรวดเร็ว
2. บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคน ทำให้บุคลากรทุกคนเป็น “บุคคลเรียนรู้” (Learning person) คือ ส่งเสริมให้บุคลากรมีการเรียนรู้และพัฒนาตนเองเพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ในการทำงานอยู่เสมอ รวมถึงเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนอยู่ตลอดเวลา
3. บรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรเรียนรู้ เนื่องจากบุคลากรในองค์กรเป็นบุคคลเรียนรู้ จึงส่งผลให้องค์กรเป็นองค์กรเรียนรู้ ทำให้องค์กรมีฐานความรู้ซึ่งจะช่วยเพิ่มและพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันในอนาคตได้ต่อไป
4. บรรลุความเป็นชุมชน ทำให้บุคลากรในองค์กรมีการปฏิสัมพันธ์กัน สร้างความเอื้ออาทรระหว่างกันในองค์กร ซึ่งนำไปสู่ความเป็นชุมชนต่อไป

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การจัดการความรู้ เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้บุคลากรสามารถนำความรู้ที่มีอยู่หรือความรู้ที่ได้จากการแสวงหาจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ มาพัฒนาคุณภาพของงานและพัฒนาวัตกรรมใหม่ ๆ ให้ดียิ่งขึ้น การจัดการความรู้ จึงนับว่าเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อองค์กรอย่างมาก ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ (2548: 64) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดการความรู้ไว้ว่า การจัดการความรู้จะช่วยให้องค์กรเกิดการเรียนรู้ มีความสามารถในการผลิต การสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ การลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มผลผลิต และจัดการกับตราสินค้า (Brand) ภาพลักษณ์และสถานภาพขององค์กรในตลาดให้อยู่แนวหน้า โดยอาศัยกระบวนการคัดกรองความรู้ การแลกเปลี่ยนแบ่งปันและวิธีปฏิบัติที่ดีเลิศ (Best practice) ซึ่งจะเป็นการเพิ่มศักยภาพและช่วยให้องค์กรสามารถรักษาความเป็นผู้นำในยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้นี้ไว้ได้

นอกจากนี้ บาช่า (นฤมล พงษ์ศิลป์; และ พัชรา หาญเจริญกิจ. 2543: 65; อ้างอิงจาก Bacha. 2000. *Stepping into the New Millennium: Challenges for Libraries & Information Professionals*) ซึ่งเป็นนักวิชาการอีกท่านหนึ่งที่ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการจัดการความรู้ไว้อย่างน่าสนใจ โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. การจัดการความรู้ช่วยให้องค์กรสามารถรักษาความเชี่ยวชาญและความชำนาญของบุคลากรไม่ให้สูญหายไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น การเกษียณอายุการทำงาน หรือการลาออกจากงาน เป็นต้น
2. การจัดการความรู้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจ เนื่องจากบุคลากรสามารถเข้าถึงความรู้ได้ง่าย สะดวกและรวดเร็วมากขึ้น
3. การจัดการความรู้ช่วยให้บุคลากรมีความเข้าใจในงานและวัตถุประสงค์ของงานมากขึ้น รวมถึงมีจิตสำนึกในการทำงาน ส่งผลให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพควบคู่กับความสุขของบุคลากร
4. การจัดการความรู้ทำให้องค์กรมีความเข้าใจความต้องการของลูกค้า แนวโน้มการตลาดและการแข่งขันมากขึ้น ซึ่งจะช่วยลดช่องว่างและเพิ่มโอกาสในการแข่งขันขององค์กรให้ดียิ่งขึ้น
5. การจัดการความรู้ช่วยให้องค์กรสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาที่มีอยู่เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์กับองค์กรมากที่สุด
6. การจัดการความรู้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและบริการซึ่งจะเป็นการเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี
7. การจัดการความรู้ช่วยองค์กรทราบถึงความสนใจและความต้องการของลูกค้า ซึ่งจะเป็นการสร้างพึงพอใจและเพิ่มยอดขาย รวมทั้งสร้างรายได้ให้แก่องค์กร ซึ่งเป็นหลักของการบริหารลูกค้า
8. การจัดการความรู้ช่วยเพิ่มความสามารถในการแข่งขันผ่านการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดการด้านเอกสาร การจัดการกับความรู้ที่ไม่เป็นทางการเป็นการเพิ่มความสามารถให้แก่องค์กรในการจ้างและฝึกฝนบุคลากร ซึ่งจัดได้ว่าเป็นการลงทุนทางทรัพยากรบุคคลขององค์กร

พัฒนาการของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้มีใช้เรื่องใหม่ในสังคมแต่อย่างใด หากแต่ได้มีการนำมาใช้ในองค์กรต่าง ๆ เป็นเวลานานแล้ว เช่น ในอุตสาหกรรมครัวเรือน ซึ่งในงานเหล่านี้ได้มีการสร้าง การจัดเก็บ และการถ่ายทอดความรู้ อันเป็นภูมิปัญญาของครอบครัวโดยส่งผ่านจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งด้วยวิธีธรรมชาติซึ่งไม่มีกระบวนการที่เป็นระบบแต่อย่างใด ไม่ว่าจะเป็นการพูดคุย การสั่งสอน การสังเกตและการจดจำ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการจัดการความรู้ได้มีการดำเนินการมาเป็นเวลานานแล้ว (บุญดี บุญญากิจ; และคนอื่น ๆ. 2548: 7) ผู้บุกเบิกแนวคิดการจัดการความรู้

อย่างเป็นทางการ คือ โนนากะและทาเคอุจิ ได้เสนอแนวคิดของการจัดการความรู้และอธิบายเป็นแบบจำลองที่เรียกว่าตัวแบบ SECI ดังนั้น เพื่อให้เข้าใจพัฒนาการของการจัดการความรู้ได้ง่ายยิ่งขึ้น จึงนำตัวแบบ SECI มาเป็นหลักในการอธิบายพัฒนาการของการจัดการความรู้ ซึ่งสรุปได้ดังนี้ (บุญดี บุญญากิจ; และคนอื่น ๆ. 2548: 23-24; ภราดร จินดาวงษ์. 2549: 10-11)

ยุคก่อน SECI (Pre-SECI)

การจัดการความรู้ เริ่มขึ้นประมาณปี ค.ศ. 1978 โดยมีแนวคิดที่ว่า สามารถบริหารจัดการความรู้ได้อย่างเป็นระบบ มีโครงสร้างที่แน่นอนและนำเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น อินเทอร์เน็ต อินทราเน็ตและเอ็กซ์ทราเน็ต มาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการทำงานและบรรลุเป้าหมายต่าง ๆ ขององค์กร

ยุค SECI (SECI)

เริ่มขึ้นประมาณปี ค.ศ. 1995 โดยโนนากะและทาเคอุจิ ได้เสนอแนวคิดการแบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ ความรู้ฝังลึกและความรู้ชัดแจ้ง และนำเสนอรูปแบบในการสร้างและแลกเปลี่ยนความรู้ที่เรียกว่า ตัวแบบ SECI ในหนังสือเรื่อง “The Knowledge Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation” แนวคิดดังกล่าวได้รับความนิยมนอย่างมาก ยุคนี้ถือได้ว่ามีกระบวนการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ โดยมีการนำระบบคอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยให้เกิดประโยชน์สูงสุดและทำให้การจัดการความรู้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น และในช่วงปี ค.ศ. 1998–2001 องค์กรต่าง ๆ ได้แต่งตั้งตำแหน่ง Chief Knowledge Officer (CKO) ขึ้นอย่างกว้างขวาง ต่อมา นักวิชาการได้ชี้ให้เห็นว่าการจัดการความรู้โดยใช้ตัวแบบ SECI ยังมีข้อจำกัดในบางเรื่อง เนื่องจากความรู้เป็นเรื่องซับซ้อนเกินจะจำแนกเป็นความรู้ที่ฝังลึกหรือความรู้ชัดแจ้ง ดังนั้นการจัดการความรู้ให้ได้ผลดี จึงต้องมีการผสมผสานความรู้ทั้ง 2 ประเภทในช่วงเวลาที่เหมาะสมและสมดุล จึงเป็นที่มาของการจัดการความรู้ในยุคที่ 3

ยุคหลัง SECI (Post-SECI)

เริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 2003 โดยมีแนวคิดที่ว่า ความรู้เป็นเรื่องที่ซับซ้อนยากที่จะจัดระบบหรือแบ่งแยกเป็นความรู้ฝังลึกหรือความรู้ชัดแจ้งได้อย่างชัดเจน หากแต่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป ดังนั้น จึงต้องอาศัยหลักธรรมชาติและระบบที่ปรับตัวให้ตอบสนองกับความซับซ้อน (Complex adaptive system) มาใช้ในกระบวนการจัดการความรู้ การจัดการความรู้ในแนวคิดนี้จึงไม่สามารถอธิบายได้โดยใช้ระบบเหตุและผลได้อย่างเต็มที่ การจัดการความรู้ในยุคนี้มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อพัฒนาประสิทธิผลการตัดสินใจและการสร้างนวัตกรรมมากกว่ามุ่งเน้นด้านประสิทธิภาพเพียงอย่างเดียว การจัดการความรู้ในยุคนี้จึงให้ความสำคัญกับพฤติกรรมมนุษย์ และเชื่อว่าการแลกเปลี่ยนความรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้ให้ความรู้สมัครใจที่จะแบ่งปันให้กับผู้อื่นเท่านั้น ไม่สามารถบังคับให้มีการแบ่งปันได้ เพราะแม้จะบังคับก็จะทำให้การถ่ายทอดหรือแบ่งปันความรู้เป็นไปอย่างไร้ประโยชน์ เนื่องจากความรู้ที่นำมาถ่ายทอดจะเป็นความรู้ที่ไม่สมบูรณ์หรือไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่

กระบวนการจัดการความรู้

การจัดการความรู้มีความสำคัญสำหรับองค์กรเพราะเป็นกระบวนการและเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้บุคลากรในองค์กรมีความรู้และความสามารถในการทำงานให้มีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการ และสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันให้แก่องค์กรได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ความรู้ที่จะทำให้องค์กรบรรลุผลสำเร็จนั้น จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการในการจัดการอย่างเป็นระบบ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า นักวิชาการด้านการจัดการความรู้ส่วนใหญ่มีแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้คล้ายกัน แต่อาจแตกต่างกันที่การแบ่งขั้นตอน

บดินทร์ วิจารณ์ (2547: 45-46) ได้นำเสนอกระบวนการจัดการความรู้ไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดชนิดของทุนทางปัญญา เพื่อตอบสนองกลยุทธ์ขององค์กรหรือการปฏิบัติงาน คือ การหาองค์ความรู้หลัก ๆ ขององค์กร (Core competency) ซึ่งองค์ความรู้นี้ต้องสามารถสร้างความแตกต่างเมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่งได้อย่างเด่นชัด
2. การสร้างทุนทางปัญญา เช่น การส่งบุคลากรไปศึกษาเพิ่มเติม การสอนงานภายในองค์กร การหาองค์กรที่ปรึกษา การเรียนรู้จากความสำเร็จของผู้อื่นและการเทียบเคียง (Benchmarking)
3. การเสาะหาและจัดเก็บองค์ความรู้ในองค์กรให้เป็นระบบ ทั้งความรู้ชัดแจ้งและความรู้ฝังลึก เพื่อเป็นทุนความรู้ขององค์กรซึ่งพร้อมต่อการยกระดับความรู้และขยายความรู้ให้ทั่วทั้งองค์กรได้โดยง่ายต่อไป
4. การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ ซึ่งมีหลากหลายรูปแบบและหลายช่องทาง เช่น การจัดงานสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ การสอนงาน การถ่ายโอนความรู้ในลักษณะเสมือน (Virtual) โดยผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ และระบบ E-learning เป็นต้น
5. การใช้ประโยชน์ คือ การนำความรู้ทั้งที่มีอยู่แล้วและได้มาจากการแสวงหาจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการทำงาน ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์และเกิดเป็นปัญญาปฏิบัติขึ้น ทำให้เกิดการขยายระดับความรู้และขีดความสามารถในการแข่งขันขององค์กร

ส่วนบุญดี บุญญากิจ และคนอื่น ๆ (2548: 54-58) ได้อธิบายกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน ซึ่งสอดคล้องกับ สุวรรณ เจริญเสาวภาคย์ และคนอื่น ๆ (2548: 48 -52) ไว้ดังนี้

1. การระบุความรู้ (Knowledge identification) คือ กระบวนการค้นหาว่าองค์กรมีความรู้อะไร ในรูปแบบใดและอยู่ที่ใคร รวมถึงความรู้อะไรที่องค์กรจำเป็นต้องมี ซึ่งองค์กรสามารถใช้แผนที่ความรู้ (Knowledge mapping) เป็นเครื่องมือในการระบุความรู้ขององค์กรได้ เนื่องจากแผนที่ความรู้จะทำให้ทราบว่าองค์กรมีความรู้อะไรและจะหาความรู้ที่ต้องการได้จากที่ไหน นอกจากนี้แผนที่ความรู้ยังทำให้ทราบว่าองค์กรมีความรู้ที่ทับซ้อนกันระหว่างหน่วยงานหรือไม่

รวมถึงใช้เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางความรู้ในการต่อยอดขยายความรู้ขององค์กรในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ

2. การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge creation and acquisition)

จากขั้นตอนการระบุความรู้จะทำให้องค์กรทราบว่า องค์กรมีความรู้ที่จำเป็นหรือต้องมีอยู่หรือไม่ ถ้ามีแล้วองค์กรก็ต้องหาวิธีการในการดึงความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ให้มารวมอยู่ที่เดียวกันและจัดระบบเนื้อหาให้มีความเหมาะสมและตรงกับความต้องการของผู้ใช้ สำหรับความรู้ที่จำเป็นต้องมีแต่ยังไม่มีนั้น องค์กรสามารถสร้างความรู้ดังกล่าวได้จากความรู้เดิมที่มีอยู่หรือแสวงหาความรู้จากภายนอกองค์กรมาใช้ก็ได้ ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ขั้นตอนนี้ประสบความสำเร็จ คือ บรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างความกระตือรือร้นในการใช้และสร้างความรู้ใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลาให้แก่บุคลากร รวมถึงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพ

3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge organization) คือ กระบวนการจัด

ทำสารบัญหรือการแบ่งประเภทความรู้ เพื่อให้การจัดเก็บและรวบรวม การค้นหา การเข้าถึง และการนำความรู้มาใช้ สามารถทำได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น การแบ่งชนิดหรือประเภทของความรู้อาจแบ่งได้ตามลักษณะการใช้งานหรือการทำงานของบุคลากรในองค์กร ซึ่งโดยทั่ว ๆ ไป หลักในการแบ่งประเภทของความรู้จะสามารถแบ่งได้ตามประเด็นต่าง ๆ เช่น ความชำนาญหรือความเชี่ยวชาญของบุคลากร หัวข้อหรือหัวเรื่อง หน้าที่หรือกระบวนการ เป็นต้น

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge codification and refinement)

คือ กระบวนการจัดทำหรือปรับปรุงรูปแบบของเอกสารความรู้ให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งองค์กร ซึ่งจะทำให้การบันทึก การจัดเก็บ การค้นหา การเข้าถึงและการใช้ความรู้สามารถทำได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น เช่น การจัดทำอภิธานศัพท์ การเรียบเรียง ตัดต่อหรือปรับปรุงเนื้อหาความรู้ให้มีคุณภาพดีในแง่ต่าง ๆ เช่น ความครบถ้วน ความเที่ยงตรง ความทันสมัย ความสอดคล้อง และตรงตามความต้องการของผู้ใช้ เป็นต้น

5. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge access) คือ กระบวนการที่ช่วยให้บุคลากร

ในองค์กรสามารถนำความรู้ที่ได้รับการบันทึกและจัดเก็บออกมาใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งสามารถทำได้ 2 วิธี คือ

5.1 การส่งข้อมูล (Push) คือ การให้ความรู้โดยผู้รับไม่ได้ร้องขอหรือแสดง

ความต้องการ เช่น การส่งหนังสือเวียนแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ข่าวสารต่าง ๆ เป็นต้น

5.2 การให้โอกาสเลือกใช้ความรู้ (Pull) คือ การที่ผู้รับสามารถเลือกรับหรือ

ใช้แต่เฉพาะข้อมูลหรือความรู้ที่ต้องการหรือที่สนใจเท่านั้น

องค์กรควรสร้างความสมดุลระหว่างการกระจายความรู้แบบการส่งข้อมูลและการให้โอกาสเลือกใช้ความรู้ เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่บุคลากร

6. การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ (Knowledge sharing) คือ ขั้นตอนที่

บุคลากรนำความรู้ ประสบการณ์ ทักษะ และความชำนาญต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ในการทำงานมาแลกเปลี่ยนแบ่งปันกัน ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันภายในองค์กร ตัวอย่าง เช่น การทำงาน

แบบทีมข้ามสายงาน (Cross-functional team) ชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice: CoP) การใช้ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring system) การหมุนเวียนงาน (Job rotation) และการยืมตัวบุคลากรมาช่วยงาน (Secondment) เป็นต้น

7. การเรียนรู้ (Learning) คือ กระบวนการแสวงหาความรู้ใหม่ตามความสนใจ เพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาทักษะ ความสามารถและความคิดสร้างสรรค์ของบุคลากร อาจกล่าวได้ว่าการเรียนรู้เป็นวัตถุประสงค์ของการจัดการความรู้ กระบวนการนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะถึงแม้ว่าองค์กรจะสามารถสร้างความรู้และจัดระบบความรู้ให้ถ่ายทอดการเข้าถึง รวมถึงส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ได้ดีเพียงใด แต่ถ้าหากบุคลากรไม่สามารถเรียนรู้และใช้ประโยชน์จากความรู้นั้นได้ ก็ถือได้ว่าการจัดการความรู้ไม่ประสบความสำเร็จและทำให้เกิดความสูญเสียทั้งทรัพยากรและเวลา ดังนั้น องค์กรจึงจำเป็นต้องกระตุ้นและสร้างบรรยากาศให้บุคลากรกล้าคิด กล้าทำ กล้าลองผิด ลองถูก โดยผู้บริหารจะต้องยอมรับผลลัพธ์ที่ออกมา เพราะกระบวนการเรียนรู้มิได้ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้จากความสำเร็จเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ความล้มเหลวก็สามารถช่วยให้บุคลากรได้เกิดการเรียนรู้ได้เช่นกัน การเรียนรู้ดังกล่าวจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ขึ้นมากมาย อันจะนำไปสู่การเพิ่มพูนองค์ความรู้ขององค์กรที่มีอยู่แล้วให้มากขึ้นเรื่อย ๆ ความรู้เหล่านี้ก็จะถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความรู้ใหม่ ๆ อีกเป็นวงจรที่ไม่มีที่สิ้นสุด ที่เรียกว่า “วงจรการเรียนรู้” ดังนั้นองค์กรจึงต้องมั่นใจว่าทุกองค์ประกอบของระบบการจัดการความรู้จะต้องมีการบูรณาการกันเพื่อให้วงจรการเรียนรู้สามารถหมุนได้อย่างต่อเนื่อง

จากแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า กระบวนการจัดการความรู้ประกอบไปด้วยขั้นตอนการค้นหาและรวบรวมความรู้ ทั้งความรู้ที่มีอยู่ภายในองค์กร และภายนอกองค์กร จากนั้นจะนำความรู้ที่ได้มาจัดเก็บและจัดระบบเพื่อให้สามารถนำความรู้มาใช้ได้อย่างเหมาะสม ทันเวลาและตรงกับความต้องการของผู้ใช้ ซึ่งจะทำให้เกิดการใช้ความรู้เพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน อันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและองค์กรต่อไป และท้ายสุดเพื่อให้ความรู้ที่ได้จากการใช้ความรู้ดังกล่าวได้รับการพัฒนาหรือต่อยอดความรู้ต่อไป จะต้องมีการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ การสร้างวัฒนธรรม “องค์กรแห่งการเรียนรู้” ซึ่งจะทำให้วงจรการเรียนรู้ขับเคลื่อนและหมุนเวียนไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

เทคโนโลยีและเครื่องมือในการจัดการความรู้

ในยุคปัจจุบันมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการจัดการความรู้มากขึ้น จีราภรณ์ สุทธิมสกา (2548: 4-5) ได้จำแนกกลุ่มเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการจัดการความรู้ไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

1. กลุ่มเทคโนโลยีที่เน้นการจัดการระบบสารสนเทศเพื่อการสนับสนุนการตัดสินใจ (หรือ กลุ่ม Business intelligence) เช่น เทคโนโลยีคลังข้อมูล ระบบวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพยากรณ์ และระบบการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงออนไลน์ เป็นต้น

2. กลุ่มเทคโนโลยีที่เน้นการบริหารคน สถานที่และองค์ความรู้ (หรือ กลุ่ม Collaboration) เช่น จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ กรู๊ปแวร์ และการสนทนาออนไลน์ เป็นต้น

3. กลุ่มเทคโนโลยีที่เน้นการเรียนการสอน (หรือ กลุ่ม Knowledge transfer) เช่น การเรียนการสอนแบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-Learning) และระบบคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer base training) เป็นต้น

4. กลุ่มเทคโนโลยีที่เน้นการค้นหาคำหรือผู้เชี่ยวชาญ (หรือ กลุ่ม Knowledge discovery หรือ Knowledge mapping) เช่น ระบบการค้นหาสารสนเทศ ระบบการจัดการเอกสารธุรกิจในองค์กร และระบบเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในการติดต่อกัน เป็นต้น

5. กลุ่มเทคโนโลยีที่สนับสนุนเครือข่ายองค์ความรู้หรือชุมชนนักปฏิบัติ กลุ่มนี้จะอาศัยเทคโนโลยี 4 กลุ่มข้างต้น เพื่อสร้างเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญ ทำให้ผู้ปฏิบัติงานในหน้าที่เฉพาะด้านสามารถติดต่อกัน สามารถใช้องค์ความรู้ที่เป็นทักษะและประสบการณ์ของกันและกัน หรือแม้แต่องค์ความรู้ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญนั้น ๆ

นอกจากนี้ในการดำเนินการจัดการความรู้ยังมีกิจกรรมหรือวิธีการที่จะช่วยสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ได้อีกหลากหลายวิธี เช่น การประชุมหรือสัมมนาทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การแบ่งปันความรู้ (Knowledge sharing) การเล่าเรื่อง (Story telling) เรื่องนำร่องก่อนทำหรือเพื่อนช่วยเพื่อน (Peer assists) เรื่องนำร่องระหว่างทำหรือหลังทำ (After action review – AAR) ขุมความรู้หรือการสกัดความรู้ขององค์กร การจัดทำดัชนีผู้เชี่ยวชาญ ชุมชนนักปฏิบัติ วิธีปฏิบัติที่ดีเลิศ ธารปัญญา และแผนภูมิขั้นบันได สนทริยสนทนา ความรู้ทันใจ ทันเวลา (Just-in time knowledge management) การทบทวนตรวจสอบความรู้ในองค์กร (Knowledge audit) การเก็บความรู้จากผู้ที่ลาออกจากองค์กร (Exit interview) และการเก็บความรู้จากผู้ที่กำลังทำงานในองค์กร (Knowledge capture) เป็นต้น (จำลองณ์ ขุมพลแก้ว. 2549: 53)

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ในการจัดการความรู้ องค์กรสามารถนำเทคโนโลยีและเครื่องมือต่าง ๆ มาใช้เพื่อส่งเสริม สนับสนุนและเอื้ออำนวยให้องค์กรสร้าง แสวงหา ใช้ แลกเปลี่ยน และแบ่งปันความรู้ได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น ส่วนการเลือกใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือในการจัดการความรู้รูปแบบใดก็ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและสภาพบริบทขององค์กรแต่ละแห่งเป็นสำคัญ

ปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการความรู้ให้ประสบความสำเร็จ

ปัจจัยหลักที่ช่วยส่งเสริมการจัดการความรู้ให้ประสบความสำเร็จ มีดังนี้ (บุญดี บุญญากิจ; และคนอื่น ๆ. 2548: 59-62; สุวรรณ เจริญเสาวภาคย์; และคนอื่น ๆ. 2548: 53-56)

1. ภาวะผู้นำและกลยุทธ์ การจัดการความรู้จะประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารองค์กร โดยผู้บริหารจะต้องเข้าใจแนวคิดและตระหนักถึงประโยชน์ของ

การจัดการความรู้ เพื่อให้สามารถสื่อสารและผลักดันให้มีการจัดการความรู้ในองค์กรได้ ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ทิศทางและกลยุทธ์ที่ชัดเจนของการจัดการความรู้ เพื่อนำเอาเป้าหมายของการจัดการความรู้มากำหนดเป็นแผนงานและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จำเป็น ซึ่งจะช่วยให้องค์กรสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ นอกจากนี้กลยุทธ์ของการจัดการความรู้จะต้องสนับสนุนและสอดคล้องกับทิศทางในการดำเนินธุรกิจขององค์กร เพื่อช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้องค์กรมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. วัฒนธรรมองค์กร สิ่งที่จะช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จในการจัดการความรู้ได้ คือ วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ภายในองค์กร ในบางองค์กรพบว่าบุคลากรขาด วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้กัน เนื่องจากเกรงว่าตนเองจะหมดความสำคัญ ดังนั้น องค์กรจึงต้องหาวิธีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมและกำจัดอุปสรรคต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมให้เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความรู้ควรได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารอย่างเต็มที่ เพื่อให้บุคลากรในองค์กรตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กร

3. เทคโนโลยีสารสนเทศทางด้านการจัดการความรู้ เช่น อินเทอร์เน็ต อินทราเน็ต ระบบฐานข้อมูล และเว็บทำความรู้ (Knowledge portal) จัดได้ว่าเป็นเทคโนโลยีที่มีส่วนช่วยให้การจัดการความรู้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งทำให้บุคลากรสามารถเข้าถึงและค้นหาความรู้ สามารถวิเคราะห์ข้อมูลและช่วยในการจัดเก็บความรู้ได้อย่างเป็นระบบมากขึ้น รวมถึงช่วยให้การแลกเปลี่ยนความรู้สามารถทำได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตาม การนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในองค์กรจะต้องมั่นใจว่าระบบเทคโนโลยีสารสนเทศนั้นจะสามารถเชื่อมต่อหรือบูรณาการเข้ากับระบบเดิมที่มีอยู่ และใช้ได้ง่ายขึ้น

4. การวัดผล ทำให้องค์กรทราบว่าการดำเนินการจัดการความรู้ในปัจจุบัน มีความคืบหน้าและได้ผลตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ และอย่างไร ซึ่งช่วยให้องค์กรสามารถทบทวน ประเมินผลและปรับปรุงกลยุทธ์และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. โครงสร้างพื้นฐาน ถึงแม้ว่าองค์กรจะมีแผนกลยุทธ์ในการจัดการความรู้ที่ดี ผู้บริหารให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่และบุคลากรทุกระดับต่างตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการความรู้ก็ตาม กิจกรรมในการแลกเปลี่ยนความรู้อาจดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่น ถ้าขาดโครงสร้างหรือระบบรองรับสำหรับบุคลากรให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันได้อย่างสะดวก ซึ่งโครงสร้างพื้นฐานนี้ หมายถึง สิ่งที่จับต้องได้ เช่น สถานที่ เครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ และสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เช่น โครงสร้างหรือระบบงานที่เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ โครงสร้างของหน่วยงานหรือบุคลากรที่จะรับผิดชอบในการจัดการความรู้ และท้ายที่สุด คือ ระบบบริหารทรัพยากรบุคคล ซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่องค์กรจำเป็นต้องตระหนักถึงและให้ความสำคัญเพื่อประสิทธิภาพในการจัดการความรู้ขององค์กร

ซึ่งปัจจัยทั้ง 5 ประการข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดของ ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2548: 19-20) ที่เสนอปัจจัยที่นำการจัดการความรู้ไปสู่ความสำเร็จ ไว้ดังนี้

1. องค์กรต้องมีวัฒนธรรมที่ยืดหยุ่นในการจัดการความรู้ อุปสรรคทางวัฒนธรรมควรได้รับการจัดการที่ดีจึงจะช่วยทำให้การจัดการความรู้ขององค์กรประสบความสำเร็จ และภาษาที่ใช้ควรกลมกลืนกับวัฒนธรรมองค์กร
2. มีจุดประสงค์และประโยชน์ต่อองค์กรชัดเจน เช่น ช่วยประหยัดงบประมาณ หรือช่วยทำให้เกิดรายได้แก่บริษัท เป็นต้น
3. ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง แม้ว่าในบางองค์กร การริเริ่มการจัดการความรู้จะเกิดจากผู้บริหารระดับกลาง แต่ผู้บริหารระดับสูงจำเป็นต้องสนับสนุนด้วย จะทำให้องค์กรประสบความสำเร็จในการจัดการความรู้
4. มีการใช้โครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ในการติดต่อสื่อสาร มีวิธีการในการโอนถ่ายความรู้หลายวิธี เช่น การใช้อินเทอร์เน็ต โลกีสโหนด และการสื่อสารระดับโลก รวมทั้งการติดต่อสื่อสารแบบเห็นหน้า
5. โครงสร้างองค์กรสนับสนุนการจัดการความรู้ คือ โครงสร้างมีความยืดหยุ่นและมีการพัฒนาอยู่เสมอ ความรู้ในองค์กรสามารถเข้าถึงได้ง่าย และมีการกำหนดบทบาทของคนและกลุ่มคนให้ชัดเจนในกระบวนการจัดการความรู้
6. บุคลากรในองค์กรมีทัศนคติเชิงบวกกับการสร้าง การใช้ และการแบ่งปันความรู้ โดยการให้รางวัลจูงใจคนที่สนับสนุนกระบวนการจัดการความรู้ เช่น การให้รางวัลแก่ผู้ที่แบ่งปันความรู้มากที่สุด

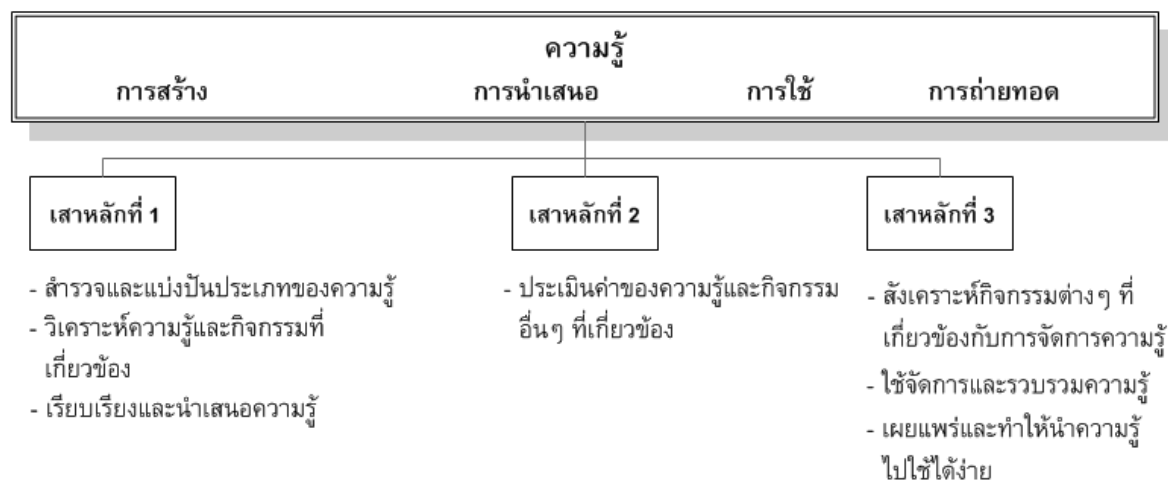
กรอบความคิดและรูปแบบการจัดการความรู้

ขณะนี้กรอบความคิดการจัดการความรู้ (Knowledge management framework) ยังมีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดการความรู้หลายท่านได้นำเสนอกรอบความคิดการจัดการความรู้ไว้ต่าง ๆ กัน แต่ที่น่าสนใจ คือ กรอบความคิดการจัดการความรู้ของ รูเบนสไตน์-มอนทานโน ไลโบวิทซ์และแม็คคาว์ (บุญดี บุญญกิจ; และคนอื่น ๆ. 2548: 31-43; อ้างอิงจาก Rubenstein-Montano; I. Liebowitz; & McCaw. 2001. *A Systems Thinking Framework for Knowledge Management*) ซึ่งได้อธิบายกรอบความคิดและรูปแบบการจัดการความรู้ไว้ 3 รูปแบบดังนี้

1. กรอบความคิดแบบ Prescriptive

เป็นกรอบความคิดที่อธิบายถึงพัฒนาการของความรู้ในองค์กรหรือที่เรียกว่า “วงจรความรู้” (Knowledge cycle) กรอบความคิดประเภทนี้มีหลายแบบ แต่ละแบบแตกต่างกันในองค์ประกอบของวงจร และขั้นตอนต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบย่อย ในที่นี้จะกล่าวถึง 2 แบบ ได้แก่

1.1 เสาหลักของการจัดการความรู้ (Pillar of knowledge management) ซึ่ง วิวิก (Wiig) ได้อธิบายว่า แต่ละเสาจะประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้วงจรความรู้ครบถ้วน ซึ่งประกอบด้วย การสร้าง การนำเสนอ การใช้ (Use) และการถ่ายทอด (Transfer) ความรู้ ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 10 กรอบแนวคิดการจัดการความรู้ของวิวิก

ที่มา: บุญดี บุญญากิจ; และคนอื่น ๆ. (2548). *การจัดการความรู้—จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. หน้า 32.

1.2 กรอบความคิดของไลบอวิทซ์ (Leibowitz) ซึ่งครอบคลุมวงจรความรู้ อย่างละเอียดและครบถ้วน ดังนี้

1.2.1 Identification	การกำหนดความถนัดเฉพาะ กลยุทธ์ การค้นหาความรู้และแหล่งความรู้
1.2.2 Capture	การดักจับและเก็บความรู้
1.2.3 Select	การประเมินความรู้ว่ามีคุณค่า เป็นจริงและตรงกับความต้องการ รวมทั้งการพิจารณาความรู้ที่ขัดแย้งกัน
1.2.4 Store	การจัดเก็บความรู้ขององค์กรในฐานความรู้
1.2.5 Share	การกระจายความรู้ไปยังผู้ใช้ โดยดูจากความสนใจและชนิดของงานที่ทำ
1.2.6 Apply	การนำความรู้มาใช้ในการตัดสินใจ แก้ปัญหา ช่วยในการทำงานหรือการฝึกอบรม
1.2.7 Create	การสร้างความรู้ใหม่ ๆ โดยการวิจัย ทดลอง และการคิดอย่างสร้างสรรค์

1.2.8 Sell

การพัฒนาและทำการตลาด ผลิตภัณฑ์
และบริการใหม่ ๆ ที่เป็นผลมาจากการใช้ความรู้

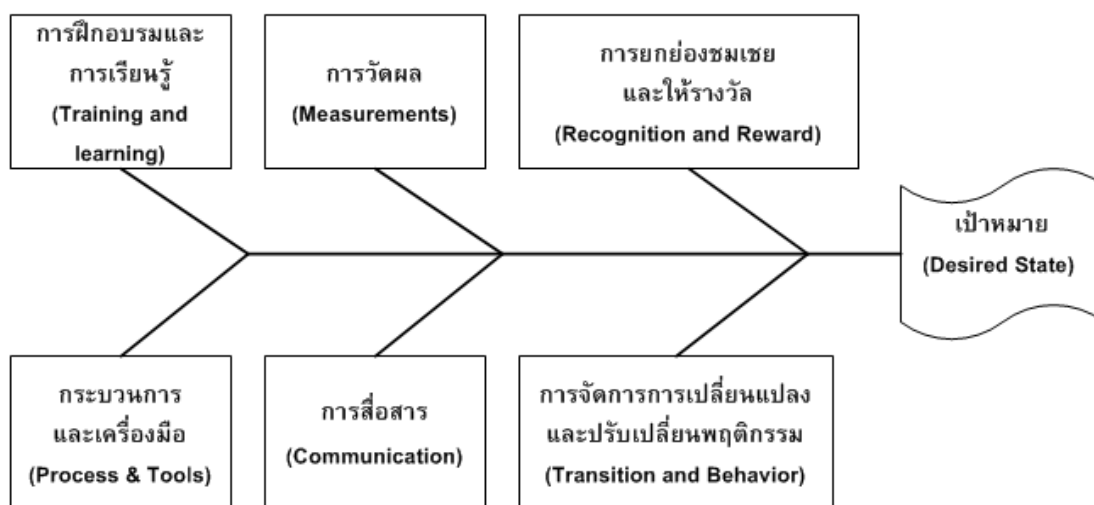
จากตัวอย่างกรอบแนวคิดการจัดการความรู้ข้างต้นจะเห็นว่า แต่ละกรอบความคิด มีองค์ประกอบ ลำดับขององค์ประกอบ และการให้ความหมายของแต่ละองค์ประกอบของการจัดการความรู้ที่แตกต่างกัน แต่โดยเนื้อหาหลัก ๆ จะไม่แตกต่างกันมากนัก สรุปได้ว่า กรอบแนวคิดนี้จะประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้ 1) การค้นหาความรู้ (Knowledge identification) 2) การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge creation) 3) การจัดระบบความรู้ (Knowledge organization) 4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge codification and refinement) 5) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge access) 6) การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ (Knowledge sharing) 7) การเรียนรู้ (Learning) ซึ่งทั้ง 7 องค์ประกอบนี้จะประกอบกันเป็นกระบวนการจัดการความรู้ ซึ่งได้อธิบายไว้แล้วข้างต้น

2. กรอบความคิดแบบ Descriptive

เป็นกรอบความคิดที่อธิบายถึงขั้นตอนการจัดการความรู้และปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของการจัดการความรู้ เช่น วัฒนธรรมองค์กร การเชื่อมโยงการจัดการความรู้กับทิศทางองค์กร และข้อมูลป้อนกลับเพื่อการจัดการความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เป็นต้น ตัวอย่างกรอบความคิดแบบ Descriptive เช่น

2.1 กรอบแนวคิดการจัดการความรู้ของบริษัทซีร็อก (Xerox Corporation)

ซึ่งได้มีการนำมาเผยแพร่ในประเทศไทย โดย ออสเทอร์ฮอฟฟ์ (Osterhoff) ในโครงการนำร่องจัดการความรู้ที่จัดโดยสถาบันเพิ่มผลผลิต บริษัทซีร็อก จัดได้ว่าเป็นบริษัทแรก ๆ ในโลกที่มีการจัดการความรู้ภายในองค์กรอย่างจริงจังและประสบความสำเร็จเป็นอย่างสูง ซึ่งได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับวงจรการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ การจัดการการเปลี่ยนแปลง และพฤติกรรม การสื่อสาร กระบวนการและเครื่องมือ การฝึกอบรมและการเรียนรู้ การวัดผล และการยกย่องชมเชยและให้รางวัล ดังภาพประกอบ

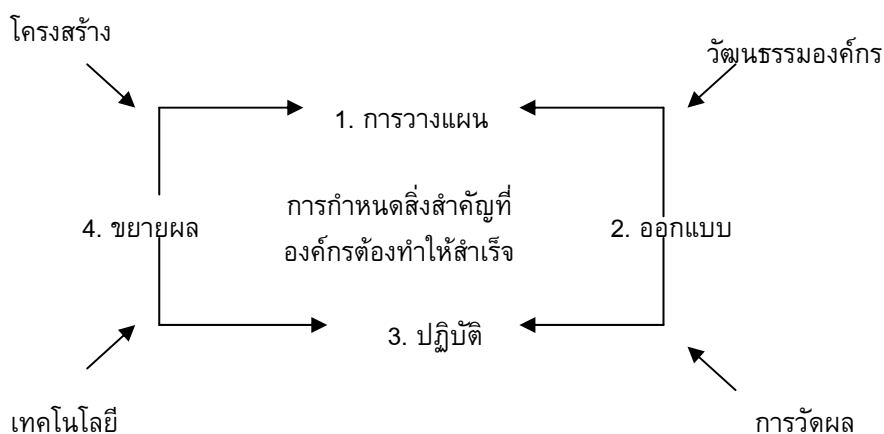

ภาพประกอบ 11 กรอบแนวคิดการจัดการความรู้ของบริษัทซีร็อค

ที่มา: บุญดี บุญญากิจ; และคนอื่น ๆ. (2548). *การจัดการความรู้—จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. หน้า 46

2.2 กรอบแนวคิดการจัดการความรู้ของคาร์ลา โอเดล (Carla O'Dell)

ซึ่งได้นำเสนอกรอบความคิดที่ใช้ในการจัดการความรู้ในองค์กร ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก 3 อย่าง คือ การกำหนดสิ่งสำคัญที่องค์กรต้องทำให้สำเร็จ ปัจจัยที่ทำให้สามารถจัดการความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพได้แก่ โครงสร้าง วัฒนธรรมองค์กร เทคโนโลยีและการวัดผล และกระบวนการเปลี่ยนแปลง 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน การออกแบบ การปฏิบัติ และการขยายผล ดังภาพประกอบ

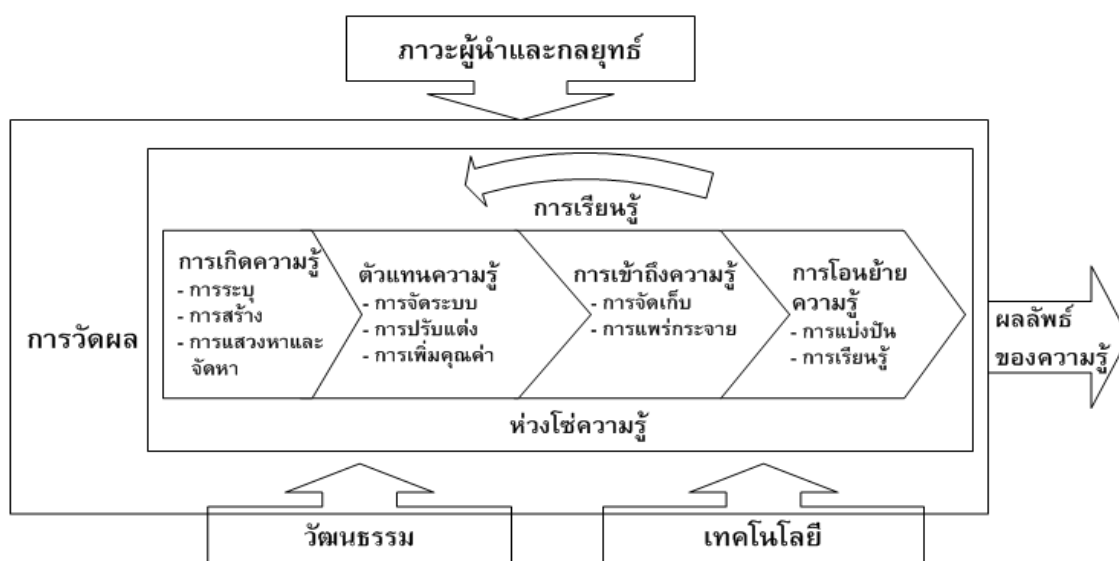
ภาพประกอบ 12 กรอบแนวคิดการจัดการความรู้ของคาร์ลา โอเดล

ที่มา: บุญดี บุญญากิจ; และคนอื่น ๆ. (2548). *การจัดการความรู้—จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. หน้า 35.

3. กรอบความคิดแบบผสมผสาน

เป็นกรอบความคิดที่ผสมผสานความคิดแบบ Prescriptive และ Descriptive เข้าด้วยกัน ดังนั้นกรอบความคิดแบบนี้จึงประกอบด้วย องค์ความรู้ขององค์กร องค์ประกอบของ กระบวนการความรู้ และปัจจัยที่ทำให้องค์กรสามารถจัดการความรู้ได้ รวมถึงขั้นตอนในการจัดการ ความรู้ด้วย

ตัวอย่างกรอบแนวคิดแบบผสมผสาน เช่น กรอบแนวคิดการจัดการความรู้ของ คณะกรรมการมาตรฐานและผลิตภัณฑ์แห่งประเทศไทย (Singapore Productivity and Standards Board: PSB) หรือคณะกรรมการนวัตกรรมและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ (Standards Productivity and Innovation Board: SPRING) ซึ่งได้อธิบายว่าการจัดการความรู้ประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก 2 ประการ คือ ห่วงโซ่ความรู้ (Knowledge value chain) หรือกระบวนการความรู้ ได้แก่ การเกิดความรู้ ตัวแทนความรู้ การเข้าถึงความรู้ และการโอนย้าย ทั้งนี้ปัจจัยที่ทำให้ การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จ ได้แก่ ภาวะผู้นำและกลยุทธ์ วัฒนธรรม เทคโนโลยี และการวัดผล ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 13 กรอบแนวคิดการจัดการความรู้ของ PSB/SPRING

ที่มา: บุญดี บุญญาภิจ; และคนอื่น ๆ. (2548). การจัดการความรู้—จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. หน้า 38.

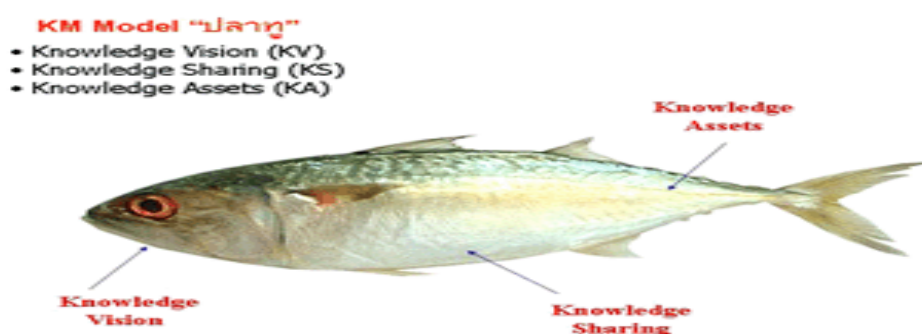
นอกจากนี้ในประเทศไทย สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการขับเคลื่อนสังคมไทยสู่สังคมความรู้และสังคมเรียนรู้ ได้นำเสนอกรอบแนวคิดการจัดการความรู้ที่เรียกว่า โมเดลปลา และโมเดลปลาตะเพียนไว้ดังนี้

1. โมเดลปลา เป็นรูปแบบการจัดการความรู้ แสดงให้เห็นแนวคิดซึ่งประกอบด้วย กระบวนการต่าง ๆ 3 ส่วน ดังนี้

1. ส่วนหัวปลา เปรียบได้กับ Knowledge vision (KV) หมายถึง การกำหนด เป้าหมายในการจัดการความรู้ขององค์กรว่าต้องการจะบรรลุความสำเร็จอะไร โดยที่เป้าหมาย จะต้องมีความชัดเจนและสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจขององค์กร ซึ่งเปรียบเสมือนส่วนหัวและ ตาของปลา ที่มองว่ากำลังจะไปทางไหน ดังนั้นองค์กรจึงต้องตอบคำถามให้ได้ว่า จัดการความรู้ ไปเพื่ออะไร

2. ส่วนกลางลำตัว เปรียบได้กับ Knowledge sharing (KS) หมายถึง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ เพื่อให้เกิดการสร้างและใช้ความรู้ในการพัฒนาองค์กร เปรียบเสมือน ส่วนกลางลำตัวหรือส่วนหัวใจของปลา ซึ่งให้ความสำคัญกับความมีใจในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

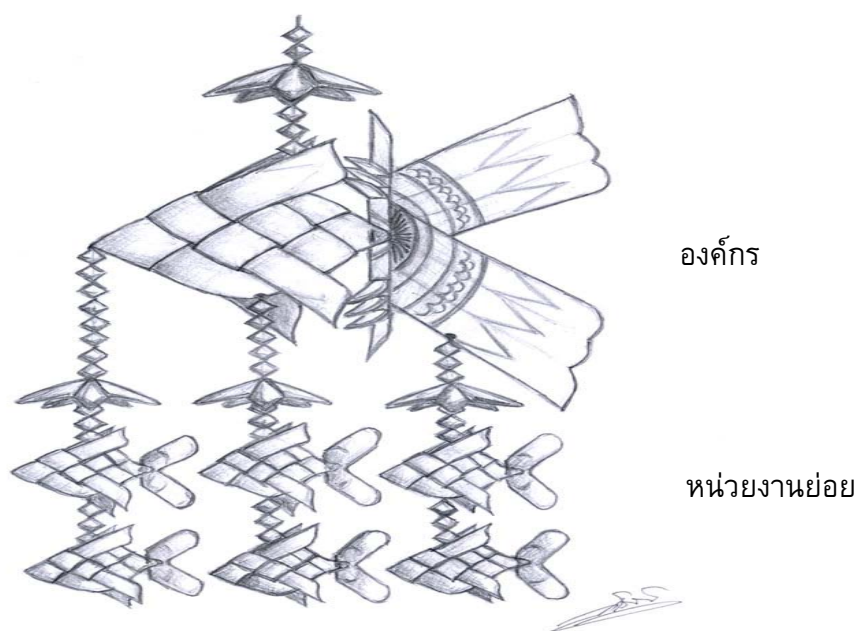
3. ส่วนที่เป็นหางปลา เปรียบได้กับ Knowledge assets (KA) หมายถึง ขุมความรู้หรือคลังความรู้ ที่ได้มาจากการรวบรวมความรู้ที่เป็นทักษะ ประสบการณ์ของบุคลากรที่มี การนำมาแลกเปลี่ยน แบ่งปันและเรียนรู้ร่วมกันและเพื่อให้คลังความรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงอาจ ทำได้โดยการเชื่อมโยงเครือข่ายและมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาประยุกต์ใช้ ซึ่งเปรียบ เสมือนส่วนหางของปลา ที่สะบัดหางเพื่อขับเคลื่อนตัว ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 14 โมเดลปลา

ที่มา: วิจารณ์ พานิช. (2550ข). *การจัดการความรู้คืออะไร*. สืบค้นจากออนไลน์

2. โมเดลปลาตะเพียน เป็นบทขยายความส่วน “หัวปลา” ของโมเดลปลาทุ โดยมีหลักการ คือ ในการดำเนินงานการจัดการความรู้ ทุกหน่วยงานย่อย ต้องคอยตรวจสอบว่า “หัวปลาเล็ก” ของตน หันไปทางเดียวกับ “หัวปลาใหญ่” ขององค์กรหรือไม่ และต้องคอยปรับให้ไปทางเดียวกับ “หัวปลาใหญ่” ตลอดเวลา เนื่องจาก “หัวปลาใหญ่” เป็นสิ่งที่ทุกหน่วยงานย่อยร่วมกันกำหนด ที่เรียกว่า วิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) หรือปณิธานร่วม (Common Purpose) หรือเป้าหมายร่วม (Common Goal) เมื่อร่วมกันกำหนดแล้ว ก็ต้องร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า เป้าหมายในการทำการจัดการความรู้ของหน่วยงานย่อย จะต้องสอดคล้องและตอบสนองต่อเป้าหมายใหญ่หรือต่อวิสัยทัศน์ขององค์กร เปรียบเสมือนว่า “ปลาเล็ก” ทุกตัวต้อง “ว่ายน้ำ” ไปในทิศทางเดียวกันกับปลาตัวใหญ่ (วิจารณ์ พานิช. 2549: 55; ประพนธ์ ผาสุขยัต. 2549: 64) ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 15 โมเดลปลาตะเพียน

ที่มา: วิจารณ์ พานิช. (2552). *เส้นทางสู่สังคมแห่งการเรียนรู้*. สืบค้นจากออนไลน์

การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชา บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

ในศตวรรษที่ 21 โลกได้ก้าวเข้าสู่ยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ ซึ่งเป็นสังคมที่ความรู้ได้กลายเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญในการผลิตและการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพทางการแข่งขันและเพื่อความอยู่รอดขององค์กร ดังนั้นเพื่อให้ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ทั้งความรู้ฝังลึกและความรู้ชัดแจ้งถูกนำมาใช้ประโยชน์ในการทำงานและการพัฒนาศักยภาพขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการความรู้จึงเป็นแนวคิดที่องค์กรต่าง ๆ เริ่มให้ความสนใจและตระหนักถึงในการนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อจัดการกับความรู้ เพื่อให้องค์กรประสบความสำเร็จในการทำงาน ซึ่งรวมถึงสถาบันบริการสารสนเทศ เช่น ห้องสมุด ศูนย์สารสนเทศ และศูนย์ข้อมูล

การจัดการความรู้เป็นประเด็นที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับวงการศึกษา วิชา บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์อย่างมาก โดยการจัดการความรู้จะช่วยเพิ่มและพัฒนาคุณค่าให้กับความรู้ซึ่งเป็นสินทรัพย์ทางปัญญาขององค์กร (Kim, 2000: 1) อาจกล่าวได้ว่า เนื่องจากสภาพสังคมและเทคโนโลยีในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รวมถึงความต้องการและความคาดหวังของผู้ใช้ที่มีต่อบริการของสถาบันบริการสารสนเทศเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นการที่สถาบันบริการสารสนเทศจะสามารถทำงานหรือให้บริการได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพและตรงกับความต้องการของผู้ใช้ บรรณารักษ์และนักสารสนเทศจึงต้องมีการเรียนรู้และพัฒนาความสามารถต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการทำงานอยู่เสมอ จากสภาพดังกล่าวส่งผลให้สถาบันบริการสารสนเทศจำเป็นต้องมีการจัดการความรู้เพื่อให้สามารถใช้ความรู้ทั้งที่มีในองค์กรและภายนอกองค์กรมาเพิ่มคุณค่าให้กับการทำงานและการให้บริการของสถาบันบริการสารสนเทศ โดยที่กระบวนการจัดการความรู้จะช่วยให้อุคลากรในสถาบันบริการสารสนเทศสามารถแสวงหาหรือสร้างความรู้ใหม่ ๆ ที่สถาบันบริการสารสนเทศไม่มี หรือมีอยู่แล้วอย่างกระจัดกระจาย ให้มาจัดเก็บและรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ ซึ่งจะเป็ประโยชน์ในการเข้าถึงความรู้และสามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้กระบวนการจัดการความรู้จะทำให้บุคลากรในสถาบันบริการสารสนเทศที่มีทักษะประสบการณ์และความชำนาญที่เป็นประโยชน์แก่องค์กรได้นำความรู้มาแลกเปลี่ยนแบ่งปันกัน เพื่อถ่ายทอดและทำให้บุคลากรเกิดการเรียนรู้ที่จะเป็นประโยชน์ในการทำงานต่อไป ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ความสำเร็จของสถาบันบริการสารสนเทศจึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการใช้ความรู้และสารสนเทศที่มีอยู่ในตัวบุคลากรและในองค์กรให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการทำงานและการให้บริการของสถาบันบริการสารสนเทศ จากการศึกษาพบว่าในปัจจุบันวงการวิชาชีพ บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ได้มีการกล่าวถึงการจัดการความรู้และมีการนำแนวคิดดังกล่าวมาปรับประยุกต์ใช้กับงานในสถาบันบริการสารสนเทศมากขึ้น

การจัดการความรู้ จึงมีผลกระทบต่อบทบาทของบรรณารักษ์และนักสารสนเทศอย่างมาก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ห้องสมุดในยุคเดิมจะมีหน้าที่เป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ทรัพยากรความรู้ที่

เป็นความรู้ที่ปรากฏชัดแจ้งเท่านั้น แต่ยังไม่มีการรวบรวมและเผยแพร่ทรัพยากรความรู้ที่อยู่ในคน ห่องสมุดจึงมีข้อจำกัดในด้านการจัดการความรู้ที่เป็นระบบและครบวงจรในยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ ดังนั้นเพื่อให้ห่องสมุดกลายเป็นองค์กรที่มีการจัดการความรู้ที่ครบวงจรและเป็นที่ยอมรับของบุคคล สังคม และประเทศชาติได้อย่างสมบูรณ์ (สมาคมห่องสมุดแห่งประเทศไทย. 2548: 3) บรรณารักษ์และนักสารสนเทศจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้ดูแลแหล่งสารสนเทศเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับที่ชัยยันต์ พงษ์ไทย (สมาคมห่องสมุดแห่งประเทศไทย. 2548: 52) กล่าวไว้ว่า บทบาทของวิชาชีพบรรณารักษ์กำลังได้รับผลกระทบอย่างเห็นได้ชัด ห่องสมุดและศูนย์สารสนเทศต่าง ๆ กำลังเปลี่ยนบทบาทเป็นศูนย์ความรู้ รวมถึงวิชาชีพสารสนเทศก็มีการใช้คำว่า วิชาชีพความรู้ ทรัพยากรสารสนเทศและทรัพยากรความรู้ จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายต่อหน้าที่ สถานะและความสามารถของวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งดาเวนพอร์ทและพรูแซค (จุฑารัตน์ ศราวณะวงศ์. 2548: 7; อ้างอิงจาก Davenport; & Prusak. 2004. *Knowledge Management: Libraries and Librarians Taking up the Challenge*) ได้เสนอบทบาทใหม่ของบรรณารักษ์ในยุคการจัดการความรู้ไว้ว่า 1) บรรณารักษ์ควรมีหน้าที่ในการสร้างคลังสารสนเทศ หรือศูนย์กลางผู้เชี่ยวชาญ (Expertise center) 2) รูปแบบการแสวงหาสารสนเทศของบรรณารักษ์ต้องเปลี่ยนไปโดยไม่ได้เน้นการจัดหาความรู้ที่ชัดแจ้งเท่านั้น แต่ต้องรวบรวมความเชี่ยวชาญของคนหรือความรู้ฝังลึกมาจัดเก็บในรูปคลังความรู้ด้วย โดยคลังความรู้ต้องผสมผสานระหว่างความรู้ที่ชัดแจ้งและความรู้ฝังลึก โดยจัดทำในลักษณะของศูนย์กลางผู้เชี่ยวชาญ 3) บรรณารักษ์ต้องมีทักษะและความสามารถด้านเทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์ในการสร้างคลังความรู้และให้ความสำคัญกับสื่ออิเล็กทรอนิกส์มากกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ 4) บรรณารักษ์ต้องไม่ทำงานโดดเดี่ยว แต่ต้องร่วมมือกับผู้ทำงานด้านสารสนเทศอื่น ๆ เช่น นักเทคโนโลยีสารสนเทศหรือผู้เชี่ยวชาญด้านระบบสารสนเทศ

จากความสำคัญของการจัดการความรู้และผลกระทบดังกล่าว จึงทำให้บรรณารักษ์และนักสารสนเทศต่างเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการความรู้กับวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์มากขึ้น ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาวิชาชีพทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในหลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ แคนาดาและสิงคโปร์ จึงได้จัดให้มีการเรียนการสอนวิชาการจัดการความรู้ในระดับต่าง ๆ ขึ้น โดยใช้ชื่อหลักสูตรหรือชื่อวิชาที่แตกต่างกันออกไป อาทิ ภาควิชาการจัดการสารสนเทศและบรรณารักษศึกษา สถาบันเทคโนโลยีรอยัลเมลเบิร์น (Department of Information Management and Library Studies, Royal Melbourne Institute of Technology) และคณะจดหมายเหตุ บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศึกษา มหาวิทยาลัยบริติช โคลัมเบีย (School of Archival, Library & Information Studies, University of British Columbia) ได้เปิดสอนรายวิชาการจัดการความรู้ (Knowledge Management) และคณะบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศึกษา มหาวิทยาลัยอลาบามา (School of Library and Information Studies, University of Alabama) เปิดสอนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้เช่นกัน โดยใช้ชื่อวิชาว่า ประเด็นการจัดการความรู้กับวิชาชีพบรรณารักษ์ (Issues in

Librarianship Knowledge Management) เป็นต้น จากการศึกษพบว่า มีนักวิชาการและอาจารย์จากสถาบันอุดมศึกษาวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในต่างประเทศหลายท่านศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ และได้เสนอแนวคิดสำคัญ ๆ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ ไว้ดังนี้

ในด้านจุดประสงค์รายวิชา แอล-ฮาวามเดห์ (Al-Hawamdeh. 2005: 1205) เสนอว่าการจัดการเรียนการสอนการจัดการความรู้ ควรมีจุดประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้นักศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการความรู้ในองค์กรทุกขนาดและทุกรูปแบบ
2. เพื่อพัฒนาความเข้าใจแนวคิดหลักและประเด็นที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดการความรู้
3. เพื่อให้ศึกษามีความรู้และความชำนาญในการสร้างกลยุทธ์และใช้เทคโนโลยีที่จำเป็นสำหรับการจัดการความรู้และสารสนเทศภายในองค์กร
4. เพื่อให้มีความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับเทคนิคของการจัดการความรู้ในองค์กรและเข้าใจบทบาทในการควบคุม ประมวลศัพท์ การวิเคราะห์แยกแยะและระบบการสืบค้นสารสนเทศในการจัดการเนื้อหา
5. เพื่อเตรียมนักศึกษาให้มีความสามารถและเป็นต้นทุนทางปัญญา มีความเข้าใจการปฏิบัติการจัดการความรู้ เช่น องค์กรแห่งการเรียนรู้ การสร้างชุมชนนักปฏิบัติและการแบ่งปันความรู้

ในด้านเนื้อหาพบว่า การจัดการเรียนการสอนการจัดการความรู้ของแต่ละสถาบันการศึกษามีขอบเขตเนื้อหาในการสอนที่แตกต่างกันไป ซึ่ง โชว์ดรีและฮิกกินส์ (Chaudhry; & Higgins. 2001: Online) ได้ศึกษาหลักสูตรจากสถาบันที่เปิดสอนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาทางวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์และสาขาวิชาอื่น ๆ ได้แก่ สาขาธุรกิจและสาขาคอมพิวเตอร์ จากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จำนวน 37 แห่ง และได้เสนอว่าในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ ควรมีขอบเขตเนื้อหาการเรียนการสอน ดังนี้

1. ความรู้เบื้องต้น ได้แก่ นิยามของความรู้และองค์ประกอบของความรู้ ประเภทของความรู้ (ความรู้ฝังลึกและความรู้ชัดแจ้ง) แหล่งความรู้ วิธีปฏิบัติที่ดีเลิศ ชุมชนนักปฏิบัติ ผู้ประกอบอาชีพโดยใช้ความรู้ ทรัพยากรทางปัญญา องค์กรพื้นฐานความรู้ กระบวนการจัดการความรู้ บุคลากรที่มีความสำคัญในการจัดการความรู้ และโมเดลการแบ่งปันความรู้
2. ด้านเทคโนโลยี ได้แก่ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยี หลักเกณฑ์การพิจารณาเลือกและออกแบบเทคโนโลยีการจัดการความรู้ สถาปัตยกรรมการจัดการความรู้ เครื่องมือการจัดการความรู้ และโปรแกรมประยุกต์ในการจัดการความรู้ เทคโนโลยีด้านกรุปแวร์ ระบบการจัดการเอกสาร เครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูล ปัญญาประดิษฐ์ทางธุรกิจ อินทราเน็ต เว็บท่า และเว็บไซต์

3. ด้านกระบวนการ ได้แก่ การระบุความรู้ การแสวงหาและจัดหาความรู้ แผนที่ความรู้ การจัดระบบความรู้และแหล่งความรู้ การพัฒนาและการบำรุงรักษาคลังความรู้ การค้นหาและการค้นคืนความรู้ การใช้และกระบวนการนำความรู้กลับมาใช้ใหม่

4. ด้านการประยุกต์ใช้ ได้แก่ กรณีศึกษาและเรื่องเล่าที่ประสบความสำเร็จในการนำการจัดการความรู้เข้ามาปรับประยุกต์ใช้ในการทำงาน หลักเกณฑ์การประยุกต์ใช้ความรู้ในงานหรืออุตสาหกรรมต่าง ๆ และการส่งเสริมโครงการการจัดการความรู้ในองค์กร

5. ด้านกลยุทธ์ ได้แก่ การบูรณาการความรู้ในงานต่าง ๆ ขององค์กร กิจกรรมการจัดการความรู้ขององค์กร ทรัพยากรมนุษย์และการสนับสนุน บทบาทและความรับผิดชอบของผู้เชี่ยวชาญความรู้และการวัดหรือการประเมินทรัพย์สินทางความรู้

โซว์ตรีและอิกกินส์ กล่าวสรุปว่า การจัดการความรู้ในสาขาต่าง ๆ มีวัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างกัน ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ จะมุ่งเน้นที่การสร้างคลังความรู้ การพัฒนาและการจัดการเนื้อหา การจัดระบบแหล่งสารสนเทศและความรู้ การวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่ความรู้ การจัดทำแผนที่ความรู้และนโยบายความรู้ การคัดเลือกแหล่งความรู้ และการสืบค้นความรู้ เป็นต้น

ส่วนเรียร์ดอน (Reardon, 1998: Online) เห็นว่า การส่งเสริมและสนับสนุนนักศึกษาให้มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้จะช่วยให้ประสบความสำเร็จในด้านอาชีพมากขึ้น เรียร์ดอนจึงได้ศึกษาและเสนอแนวคิดในการพัฒนาเค้าโครงหลักสูตรการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ว่าควรกำหนดเนื้อหาในการสอนโดยเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหาจากมากไปน้อย ดังนี้

1. การศึกษาพฤติกรรมเพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กร จริยธรรม และทรัพยากรมนุษย์

2. การศึกษาความรู้เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับการเริ่มต้น การพัฒนา โครงสร้าง การถ่ายโอนและการตรวจสอบความรู้และทรัพย์สินทางปัญญา

3. ทักษะในการถ่ายโอนเพื่อให้มีความสามารถในการวิจัย การแก้ปัญหา การนำเสนอความรู้ต่าง ๆ ให้แก่ผู้อื่น

4. ทักษะการวิจัยเพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับการจัดการและการออกแบบโครงการ การออกแบบกระบวนการวิจัยและการจัดการ

5. การจัดการสารสนเทศเพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับระบบสารสนเทศ การควบคุมและการรักษาความปลอดภัย การบันทึกและตรวจสอบสารสนเทศ โครงสร้างสารสนเทศและหัวเรื่อง

6. การจัดการเพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับกลยุทธ์ การเปลี่ยนแปลง โครงสร้างองค์กรและวัฒนธรรม แหล่งทรัพยากรมนุษย์ เศรษฐกิจ สังคม อิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่มีต่อองค์กรและการเงิน

7. เทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับระบบเครือข่าย อินเทอร์เน็ต และการจัดการระบบเครือข่าย

8. แหล่งสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับมัลติมีเดีย ออนไลน์ อินเทอร์เน็ต เวิลด์ไวด์เว็บ การออกแบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์

9. เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ การสืบค้นสารสนเทศและโครงสร้างฐานข้อมูล

นอกจากนี้ โบรแกน ฮิงสตันและวิลสัน (Brogan; Hingston; & Wilson. 2001: Online) ได้เสนอเนื้อหาวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ว่า ควรมีขอบเขตเนื้อหา ดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เช่น เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต ระบบความรู้และฐานข้อมูลรูปแบบ อินทราเน็ต เอ็กซ์ทราเน็ต การพัฒนาเว็บ การจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ และการบันทึกจัดเก็บต่าง ๆ

2. ความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้ ได้แก่ การจัดหมวดหมู่ความรู้ การทำแผนที่ความรู้ ทฤษฎีสันทางปัญญา บทบาทการจัดการความรู้ การฝึกการจัดการความรู้ พฤติกรรมองค์กร การจัดการการเปลี่ยนแปลง การจัดการโครงการ การทำงานเป็นทีม และการฝึกอบรมการจัดการความรู้

3. ความรู้เกี่ยวกับบรรณารักษศาสตร์ ได้แก่ การวิเคราะห์และจัดทำหัวเรื่องและการสืบค้นสารสนเทศ เป็นต้น

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้ การจัดการทรัพยากรมนุษย์และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการความรู้ในห้องสมุดหรือสถาบันบริการสารสนเทศ รวมถึงองค์กรที่บรรณารักษ์หรือนักสารสนเทศได้เข้าไปทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ชานฮอง (Shanhong. 2007: Online) ที่กล่าวถึง เนื้อหาหรือรายละเอียดที่จำเป็นในการจัดการความรู้ในสถาบันบริการสารสนเทศว่า บรรณารักษ์หรือนักสารสนเทศควรมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการนวัตกรรมความรู้ การจัดการการกระจายความรู้ ความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ การจัดการแหล่งทรัพยากรมนุษย์ และความเข้าใจเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ของสถาบันบริการสารสนเทศ

สำหรับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในประเทศไทย พบว่า จัดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในลักษณะสอดแทรกในรายวิชาต่าง ๆ มาเป็นเวลานานแล้ว แต่การจัดการเรียนการสอนการจัดการความรู้ที่เป็นรายวิชาได้ปรากฏครั้งแรกในหลักสูตรสารนิเทศศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2546) ซึ่งเปิดสอนที่ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเปิดสอนเป็นรายวิชาเลือกให้แก่ศึกษาระดับปริญญาตรี นอกจากนี้ยังพบว่า สถาบันอุดมศึกษาวิชาชีพทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์อีกหลายแห่งในปัจจุบัน ได้เปิดสอนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลักสูตร	ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาสาหรณนเทศศกษา (หลักสูตรปรบปรนง พ.ศ.2546)
ภาควลชา	บรรณารักษศาสตร คณธอักษรศาสตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ประเภท	วลชาเลอก 3(3-0-6)
ชอวลชา	การจกจัดการควมรูลในองคกร
คําอธิบาย	องคประกอบและคณลักษณะของการจกจัดการควมรูลในองคกร เพอเพม
รายวลชา	ผลลตภาพและความสามารถเชงแขงขน บทบาทและจรยธรรมของ ผวจกจัดการควมรูล การประกยุดท้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจกจัดการ ควมรูล

2. มหาวิทยาลัยขอนแก่น

หลักสูตร	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสารสนเทศ (หลักสูตรปรบปรนง พ.ศ. 2548)
ภาควลชา	บรรณารักษศาสตรและสาหรณนเทศศาสตร คณธมนุษยศาสตรและ สังคมศาสตร มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ประเภท	วลชาเลอก 3(3-0-6)
ชอวลชา	การจกจัดการควมรูล
คําอธิบาย	แนวคดเกยวกับควมรูลและการจกจัดการควมรูล ทฤษฎท้เกยวขนงกับ
รายวลชา	การจกจัดการควมรูล กระบวนการจกจัดการควมรูล บทบาทของเทคโนโลยี สารสนเทศและการสอสารในการจกจัดการควมรูล ปัจจยท้มีผลต่อ การจกจัดการควมรูล แนวทางการพัฒนาระบบการจกจัดการควมรูลในองคกร

3. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

หลักสูตร	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศกษา (หลักสูตรปรบปรนง พ.ศ. 2548)
ภาควลชา	บรรณารักษศาสตร คณธมนุษยศาสตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ประเภท	บงคบ 3(3-0-6)
ชอวลชา	การจกจัดการสารสนเทศและควมรูล
คําอธิบาย	การจกจัดการสารสนเทศและการจกจัดการควมรูล ความสําคัญของการจกจัดการ
รายวลชา	สารสนเทศและควมรูล กระบวนการจกจัดการควมรูล โครงสร้างและ ปรการควมรูล ต้ววัด การประกยุดการจกจัดการสารสนเทศและควมรูลใน หองสมุด ศูนย์สารสนเทศและองคกรตําง ๆ กรณศกษา

4. มหาวิทยาลัยบูรพา

หลักสูตร	ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา (หลักสูตรปรับปรุงพ.ศ. 2549)
ภาควิชา	บรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ประเภท	เอกบังคับ 2(2-0-4)
ชื่อวิชา	หลักการจัดการความรู้
คำอธิบาย	ความหมาย ประวัติ ขอบเขต รูปแบบและทฤษฎีการจัดการความรู้
รายวิชา	การตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการความรู้ การสร้างเกณฑ์ การจัดการความรู้และระบบการตรวจสอบ การสื่อสารและการแบ่งปัน ความรู้ รวมถึงแนวทางประยุกต์เพื่อการดำเนินงานในวิชาชีพสารสนเทศ
หลักสูตร	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และ สารสนเทศศาสตร์ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2549)
ภาควิชา	บรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ประเภท	วิชาเลือก 3(3-0-6)
ชื่อวิชา	การจัดการความรู้ในองค์กร
คำอธิบาย	ความสำคัญ หลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้ สภาพและ
รายวิชา	แนวโน้มในการจัดการความรู้ในองค์กรและชุมชนต่าง ๆ การใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการความรู้ ศึกษา วิเคราะห์ และประเมิน วิธีการ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ใช้ในการจัดการความรู้ สร้าง ประสบการณ์ใน การวางแผนหรือออกแบบระบบการจัดการความรู้ใน องค์กรและชุมชนต่าง ๆ

5. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

หลักสูตร	ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์
ภาควิชา	สาขาสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ประเภท	วิชาแกน 3(3-0-6)
ชื่อวิชา	การจัดการสารสนเทศและความรู้
คำอธิบาย	วิวัฒนาการของสารสนเทศและความรู้ สารสนเทศและความรู้ในบริบท
รายวิชา	ทางสังคม นโยบายสารสนเทศ หลักการ ทฤษฎี และเครื่องมือสำหรับ การจัดการสารสนเทศและความรู้ กรณีศึกษาในการจัดการองค์กร

หลักสูตร	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการแหล่งการเรียนรู้ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2548)
ภาควิชา	คณะวิทยาการสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ประเภท	วิชาเลือก 2(2-0-4)
ชื่อวิชา	การจัดการความรู้
คำอธิบาย	ความรู้และการจัดการความรู้ สถาปัตยกรรมความรู้ องค์การการเรียนรู้
รายวิชา	การจัดหมวดหมู่ความรู้ การถ่ายทอดความรู้ เทคนิคและกระบวนการ การจัดการความรู้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารกับการจัดการ ความรู้ แนวโน้มการจัดการความรู้กรณีศึกษา การจัดการความรู้ใน องค์กร

6. มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

หลักสูตร	ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาสารสนเทศศาสตร์
ภาควิชา	สาขาสารสนเทศศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย
ประเภท	วิชาเลือก 3(3-0-6)
ชื่อวิชา	การจัดการความรู้
คำอธิบาย	แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ประเภทและวิธีการได้มาซึ่งความรู้
รายวิชา	บทบาทของการจัดการความรู้ วิธีการในการจัดการความรู้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในต่างประเทศ

ในปี ค.ศ. 2001 มอร์ริส (Morris. 2001: Online) ศึกษาขอบเขตการจัดการความรู้ และการพัฒนาเค้าโครงหลักสูตรการจัดการความรู้ในสาขาสารสนเทศศาสตร์ การวิจัยครั้งนี้ ได้แบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. สืบค้นและวิเคราะห์ประกาศรับสมัครงานจากหนังสือพิมพ์ ในสายงาน การจัดการความรู้ ระหว่างเดือนตุลาคม 2000 – มีนาคม 2001 โดยศึกษาเกี่ยวกับลักษณะงาน ความชำนาญและคุณสมบัติของบุคลากรที่นายจ้างต้องการ
2. สอบถามไปยังบริษัทที่ลงประกาศรับสมัครงานในตำแหน่งด้านการจัดการ ความรู้ โดยการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์หรือส่งแบบสอบถามทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์
3. สัมภาษณ์บริษัทจัดหางานที่ได้มีการเรียกสัมภาษณ์ผู้สมัครงานในตำแหน่ง ด้านการจัดการความรู้ในช่วงเวลา 1 ปีที่ผ่านมา

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ตำแหน่งงานด้านการจัดการความรู้ในตลาดงานยังมีไม่มากนัก แต่ในส่วนของบริษัทและหน้าที่ความรับผิดชอบแล้ว งานด้านการจัดการความรู้จัดได้ว่ากำลังได้รับความสนใจและขยายวงกว้างมากขึ้น เช่น ผู้บริหารด้านการจัดการความรู้ (Chief Knowledge Officer) ผู้บริหารคณะกรรมการการจัดการความรู้ (Chief Knowledge Team Manager) และ ผู้จัดการฝ่ายปฏิบัติงาน (Implementation Manager) เป็นต้น นอกจากนี้การวิจัยได้ครอบคลุมไปถึง การศึกษาทักษะและประสบการณ์พื้นฐานของบุคลากรทั้งด้านการศึกษา ด้านบุคลิกภาพ ประเภท ขององค์กรที่เปิดรับงานด้านการจัดการความรู้และผลตอบแทนที่ได้รับ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ทักษะ ที่บุคลากรควรมีในปัจจุบัน คือ ทักษะการจัดการความรู้ ดังนั้นบรรณารักษ์และนักสารสนเทศในปัจจุบันจำเป็นต้องมีความรู้ด้านการจัดการสารสนเทศและการจัดการความรู้ควบคู่กันไป เพื่อตอบสนองความต้องการในตลาดงานและเพื่อให้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอว่า ควรจัดให้มีการเรียนการสอนการจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ และสารสนเทศศาสตร์

ส่วนโบรแกน ฮิงสตัน และวิลสัน (Brogan; Hingston; & Wilson. 2001: Online) ศึกษาขอบเขตของบรรณารักษ์กับการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาหลักสูตรการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยอีดิธ โควาน (Edith Cowan University) โดยดำเนินการวิจัยจากแบบสอบถามและการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus group) ระหว่างมหาวิทยาลัยและผู้ปฏิบัติงานในอุตสาหกรรมต่าง ๆ เพื่อศึกษาว่าหลักสูตรการจัดการความรู้ควรประกอบด้วยอะไรบ้าง ผลการวิจัยสรุปว่า ขอบเขตเนื้อหาวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ควรมีขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้ทางคอมพิวเตอร์ ความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้ และความรู้เกี่ยวกับทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

นอกจากนี้ ไชว์ตรีและฮิกกินส์ (Chaudhry; & Higgins. 2001: Online) ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ที่เปิดสอนในสาขาวิชาธุรกิจ สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ และสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ในสถาบันต่าง ๆ จำนวน 37 แห่ง จากมหาวิทยาลัยใน 5 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย แคนาดา และสิงคโปร์ โดยสำรวจและวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรที่ได้จากเว็บไซต์ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ที่เปิดสอนในสาขาวิชาธุรกิจ คอมพิวเตอร์ และบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์มีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทฤษฎีและมุมมองในวิชาชีพ โดยการเรียนการสอนการจัดการความรู้ในสาขาวิชาธุรกิจจะเน้นความรู้ที่เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา การวัดและการประเมิน การวางแผนกลยุทธ์ วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนความรู้ การปรับโครงสร้างองค์กรและกรณีศึกษาทางธุรกิจ ในขณะที่การจัดการเรียนการสอนการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์จะเน้นความรู้เกี่ยวกับคลังความรู้ การพัฒนาและการจัดการเนื้อหา การคัดเลือกแหล่งความรู้ การสืบค้นความรู้ การจัดระบบแหล่งสารสนเทศ การวิเคราะห์หมวดหมู่ การทำแผนที่ความรู้และนโยบายความรู้ ส่วนการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในสาขาวิชาคอมพิวเตอร์จะเน้นความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือและ

เทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ช่วยในการจัดการความรู้ เช่น ระบบการค้นหาสารสนเทศ ระบบการจัดการเอกสาร เทคโนโลยีคลังข้อมูล อินทราเน็ต เว็บท่า และซอฟต์แวร์เกี่ยวกับการจัดการความรู้ นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้เสนอขอบเขตเนื้อหาการจัดการความรู้ที่ควรจัดให้มีการเรียนการสอนในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ว่าควรประกอบด้วย 5 ประเด็น ได้แก่ ความรู้พื้นฐานในการจัดการความรู้ เทคโนโลยีในการจัดการความรู้ กระบวนการจัดการความรู้ การประยุกต์ใช้ความรู้ในองค์กร และกลยุทธ์ในการจัดการความรู้

ต่อมาในปี ค.ศ. 2005 เรทแมน และโชว์ดรี (Rehman; & Chaudhry. 2005: Online) ได้ศึกษาทัศนคติและความเข้าใจของผู้บริหารโปรแกรมบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในการยอมรับหลักสูตรและรายวิชาการจัดการความรู้ ดำเนินการวิจัยโดยส่งแบบสอบถามทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ให้แก่คณบดีหรือผู้อำนวยการจากสถาบันอุดมศึกษาวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ที่มีการเปิดสอนด้านการจัดการความรู้จากประเทศอเมริกาเหนือ ทวีปยุโรปและทวีปแปซิฟิก จำนวน 12 คน โดยคำถามที่สอบถามเป็นคำถามเจาะลึก ได้แก่ 1) ระดับการศึกษา กลุ่มรายวิชาและสาขาวิชาที่เปิดสอน และเนื้อหาเกี่ยวเนื่องกับการจัดการความรู้ 2) ตำแหน่งงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ซึ่งบัณฑิตที่จบการศึกษาไปแล้วสนใจ 3) หน่วยงานที่สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ต้องการวางแผนร่วมกันในการเปิดหลักสูตรการจัดการความรู้ 4) ช่องทางหรือแนวทางที่จะประสานงานกับองค์กรด้านความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้นักศึกษาได้ฝึกงาน และ 5) ปัญหาที่หลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ประสบในช่วงแรกของการเปิดหรือแนะนำหลักสูตรเกี่ยวกับการจัดการความรู้ จากการวิจัยพบว่า 1) สถาบันอุดมศึกษาวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์เปิดสอนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ให้กับนักศึกษาทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโท นอกจากนี้พบว่าสถาบันอุดมศึกษาวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ที่ยังไม่ได้เปิดสอนการจัดการความรู้มีแนวโน้มสูงที่จะเปิดสอนในอนาคตอันใกล้ 2) ตำแหน่งงานด้านการจัดการความรู้ที่สนใจจะอยู่ในสายงานด้านการจัดการเนื้อหา (Content management) การปรับแต่งความรู้ (Knowledge editing) การจัดระบบความรู้ (Knowledge organization) และการวางระบบสถาปัตยกรรมความรู้ (Knowledge architecture) 3) หน่วยงานหรือคณะที่สามารถร่วมมือเพื่อเปิดสอนวิชาการจัดการความรู้ ได้แก่ บริหารธุรกิจ เทคโนโลยีสารสนเทศ คอมพิวเตอร์และระบบสารสนเทศ เป็นต้น 4) ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกไม่พบปัญหามากนัก เพราะสามารถใช้วิธีการเชิญผู้ที่ทำงานด้านการจัดการความรู้มาเป็นวิทยากรรับเชิญเพื่อเปิดช่องทางให้กับบุคลากรในตลาดงานได้ตระหนักถึงความสำคัญของหลักสูตรการจัดการความรู้ที่มีอยู่ และ 5) หลักสูตรการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ต้องเตรียมความพร้อมในเรื่องที่กล่าวถึงในข้อคำถามได้แก่ อาจารย์ การลงทะเบียนเรียน บทบาทและแนวทางของสมาคมวิชาชีพด้านการจัดการความรู้ การติดต่oprสานงานกับฝ่ายเอกชนหรือธุรกิจ โดยสรุปผลการวิจัยพบว่า มุมมอง แนวคิดและทัศนะของผู้บริหารโปรแกรมบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์มีความหลากหลาย แต่ส่วนใหญ่

ตระหนักว่าการจัดการความรู้มีความสำคัญและมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับงานในตลาดงานด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์อย่างมาก

ในขณะที่ซาร์ราฟซาเดห์ ฮาเซรี และมาร์ติน (Sarrafzadeh; & Hazeri and Martin. 2006: 218-237) ศึกษาทัศนคติและแนวคิดของบรรณารักษ์และนักสารสนเทศที่มีต่อการจัดการความรู้ในหลักสูตรทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์และศึกษาการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ รวมถึงศึกษาความเป็นไปได้ของการจัดการเรียนการสอนการจัดการความรู้ในหลักสูตรทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ วิธีการศึกษาที่ใช้คือ การส่งแบบสอบถามทางอินเทอร์เน็ต โดยส่งแบบสอบถามให้สมาชิกสมาพันธ์สากลแห่งสมาคมและสถาบันห้องสมุด (International Federation of Library Associations and Institutions - IFLA) ทาง IFLA-L Mailing List และ The Knowledge Management Discussion List (KMDG-L) ในช่วงเดือนพฤษภาคม – กรกฎาคม 2548 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มาจากประเทศที่ระบบห้องสมุดพัฒนาแล้ว เช่น ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร อเมริกาใต้ และแคนาดา ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความต้องการในการเปลี่ยนหลักสูตรการศึกษาในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ โดยให้เพิ่มเนื้อหาหรือรายวิชาทางด้านการจัดการความรู้มากขึ้น รวมถึงเพิ่มหลักสูตรด้านการบริหารธุรกิจ ทั้งนี้เพื่อตอบสนองตลาดแรงงาน และทำให้ผู้จบการศึกษามีโอกาสทางด้านอาชีพเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ผู้ตอบแบบสอบถามบางส่วนเห็นว่า ให้คงมีหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ต่อไป แต่ให้เพิ่มรายวิชาการจัดการความรู้ ในลักษณะรายวิชาเลือก การวิจัยครั้งนี้ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ไว้ว่า บรรณารักษ์และนักสารสนเทศควรตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเพิ่มบทบาทในด้านการจัดการความรู้ของตนเองเพื่อให้มีบทบาทในตลาดงานมากขึ้น พร้อมทั้งตระหนักถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนี้บรรณารักษ์และนักสารสนเทศควรตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างการจัดการความรู้และการจัดการสารสนเทศ ดังนั้นแนวคิดของการจัดการความรู้จึงมีผลต่อวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

สรุปได้ว่าในวงการวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในต่างประเทศเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการความรู้ ทั้งนี้เนื่องจากความต้องการของตลาดแรงงานซึ่งมีความต้องการบุคลากรที่มีความรู้และความสามารถในการจัดการความรู้มากขึ้นและการตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของบรรณารักษ์และนักสารสนเทศในยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ ซึ่งบรรณารักษ์และนักสารสนเทศในปัจจุบันมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความแตกต่างของการจัดการความรู้และการจัดการสารสนเทศ จึงมีความสนใจและเริ่มแสดงบทบาทการจัดการความรู้ในสถาบันบริการสารสนเทศมากขึ้น ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ จึงจำเป็นต้องตระหนักถึงความสำคัญและปรับปรุงหลักสูตรเพื่อพัฒนาให้บัณฑิตทางวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ได้มีความรู้และความสามารถทางการจัดการความรู้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและตลาดแรงงานมากขึ้น โดยมีการศึกษาและพัฒนาหลักสูตรการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านนี้ สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ควรศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการและทฤษฎีการจัดการความรู้ การบริหารและการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีในการจัดการความรู้ของสถาบันบริการสารสนเทศ และท้ายสุดคือ ความรู้เกี่ยวกับการปรับประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ในห้องสมุดหรือสถาบันบริการสารสนเทศ เป็นต้น

งานวิจัยในประเทศ

สำหรับประเทศไทย มีการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับการจัดการความรู้บ้างแล้ว แต่ยังไม่ปรากฏงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนการจัดการความรู้ ผู้วิจัยได้รวบรวมและแบ่งประเภทงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้ไว้ 2 ประเด็น ดังนี้

1. การจัดการความรู้ในองค์กร

1.1 การจัดการความรู้ในสถาบันการศึกษา

บุญส่ง หาญพานิช (2546) ศึกษาและสังเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวกับลักษณะความรู้ องค์ความรู้ทางการศึกษา การบริหารจัดการอุดมศึกษาไทย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการความรู้ กระบวนการจัดการความรู้ โครงสร้างพื้นฐานของการบริหารจัดการความรู้ สิ่งท้าทายของการบริหารจัดการความรู้และยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการความรู้ เพื่อนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทยในด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และการบริการความรู้ โดยดำเนินการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์อธิการบดีจำนวน 19 คนและแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารจำนวน 130 คน การวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถาบันการศึกษามีความต้องการการจัดการความรู้ในระดับมาก แต่สภาพความเป็นจริงในการดำเนินการจัดการความรู้เกิดขึ้นค่อนข้างน้อย ซึ่งผู้บริหารเห็นว่า หน่วยงานที่ควรนำแนวคิดการจัดการความรู้ไปดำเนินงานมาก คือ งานด้านการประกันคุณภาพการศึกษา รองลงมาคือ งานด้านการพัฒนาการเรียนการสอน หลักสูตร เทคโนโลยี ห้องสมุด การวิจัย การประเมินความดีความชอบ การธำรงรักษาบุคลากร การสร้างนักวิชาการ การกำหนดภาระงานของบุคลากรและการบริการความรู้ นอกจากนี้ผู้บริหารยังมีความต้องการให้เกิดการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ในลักษณะข้ามหน่วยงานทั้งที่เป็นแบบทางการและไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่เน้นด้านการแลกเปลี่ยนความรู้และการบริการความรู้ ซึ่งประกอบด้วย 10 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านวิสัยทัศน์ คือ การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้และชุมชนนักวิชาการและวิชาชีพที่ทำงานร่วมกันเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ 2) ด้านภารกิจ คือ การผลิตความรู้ ถ่ายทอดความรู้ สร้างนักวิชาการ นักวิชาชีพ และบริการความรู้ 3) ด้านนโยบาย คือ ให้มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้อย่างทั่วถึงทั้งภายในและภายนอกสถาบัน ให้มีการบริการความรู้ในลักษณะที่เป็นประโยชน์ทั้งผู้ให้และผู้รับบริการ ให้บุคลากรในสถาบันสามารถที่จะบริหารจัดการความรู้ในระดับตนเองได้ รวมทั้งให้มีการคัดสรรและเก็บรักษาความรู้ที่มีคุณค่าไว้ในฐานความรู้ของสถาบัน

4) ด้านเป้าหมาย คือ การพัฒนาวัฒนธรรมการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ของสถาบัน พัฒนาวัฒนธรรมการบริการความรู้ของสถาบัน พัฒนาปฏิสัมพันธ์ความรู้ของสถาบัน พัฒนาบุคลากรของสถาบันให้มีคุณลักษณะเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพโดยใช้ความรู้และพัฒนาฐานความรู้อิเล็กทรอนิกส์ของสถาบัน 5) ด้านการประเมิน คือ ประเมินความสามารถและวัฒนธรรมของสถาบัน 6) ด้านยุทธศาสตร์ ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และบริการความรู้ไว้ 6 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ผู้บริหาร ยุทธศาสตร์ผู้ที่ประกอบอาชีพโดยใช้ความรู้ ยุทธศาสตร์ปฏิสัมพันธ์ความรู้ ยุทธศาสตร์การสื่อสารความรู้และเทคโนโลยี ยุทธศาสตร์การไว้วางใจและยุทธศาสตร์พลังร่วม 7) ด้านสำนักบริหารจัดการความรู้ คือ การวางแผนกลยุทธ์การบริหารจัดการความรู้ 8) ด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และ 9) ด้านการบริการความรู้ ซึ่งประกอบด้วย การเตรียมความพร้อมกระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ การประเมินและปรับปรุงแก้ไข และ 10) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และการบริการความรู้ ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร การไว้วางใจ พลังร่วม การสื่อสารและเทคโนโลยี

นอกจากนี้ สันต์ ลาจันทร์ (2548) ได้ศึกษาการจัดการความรู้ในสถานศึกษา ขึ้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4 และศึกษาองค์ประกอบที่ทำให้ประสบผลสำเร็จตามการรับรู้ของครูและผู้บริหารโดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนจำนวน 280 คน จากสถานศึกษาจำนวน 140 แห่ง ผลการวิจัยปรากฏว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมีทรรศนะว่าการจัดการความรู้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ภาวะผู้นำขององค์กร ความเชื่อ ค่านิยมและวัฒนธรรมของหน่วยงาน เทคโนโลยีที่ใช้ในโรงเรียน การสื่อสารในโรงเรียน กระบวนการจัดการความรู้และการวัดผลการจัดการความรู้ ในด้านองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้การจัดการความรู้ประสบผลสำเร็จนั้น ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าจะต้องประกอบด้วย การให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและทรัพยากรในการพัฒนาตนเองของบุคลากร การมีแผนงานหรือยุทธศาสตร์ที่สนับสนุนการแลกเปลี่ยนความรู้ การกำหนดนโยบายและแผนงานที่เชื่อมโยงการทำงานและการแลกเปลี่ยนความรู้ และการใช้ทรัพยากรร่วมกัน รวมถึงการมีระบบสารสนเทศที่เป็นปัจจุบัน นอกจากนี้ผู้บริหารต้องเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้และมีแนวคิดในการสร้างขวัญกำลังใจในการแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในการสนับสนุนด้านงบประมาณ เป็นบุคคลที่รับผิดชอบสูง ยอมรับกับการเปลี่ยนแปลง และบริหารโดยยึดหลักเมตตากรุณาและมีความเป็นประชาธิปไตย ส่วนครูผู้สอนต้องพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและการนำองค์ความรู้ใหม่ ๆ มีบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตย ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเองและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการประสานสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานและมีความเข้าใจหลักการจัดการความรู้ ตลอดจนตระหนักถึงประโยชน์ของการจัดการความรู้

1.2 การจัดการความรู้ในองค์กรรัฐบาลและองค์กรเอกชน

จิราชาติ ตั้งคุปตานนท์ (2546) วิจัยเรื่อง กรณีศึกษาการจัดการความรู้ในองค์กรก่อสร้าง ซึ่งดำเนินการวิจัยโดยการเก็บข้อมูลจริงจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

ผู้บริหารระดับสูง ผู้จัดการฝ่ายผลิต ผู้จัดการโรงงาน และวิศวกร ประกอบกับการสังเกตและการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กรก่อสร้าง การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขั้นตอนในการระบุถึงความรู้และวิธีการในการดึงความรู้จากพนักงาน รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับองค์กรก่อสร้างในประเทศไทย ผลการวิจัยทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการจัดการความรู้ ได้แก่ โครงสร้างองค์กรและการติดต่อสื่อสารตามสายงาน นโยบายและวิสัยทัศน์ วัฒนธรรมองค์กร โครงสร้างการบริหารความรู้และการสนับสนุนของผู้บริหาร เป็นต้น สำหรับปัญหาและอุปสรรคที่พบคือ บุคลากรไม่มีเวลาและขาดความเข้าใจในการบริหารจัดการความรู้ จากผลการศึกษาที่ผู้วิจัยได้นำไปพัฒนาเป็นแบบจำลองเพื่อทดสอบการระบุและดึงความรู้ของบุคลากรในรูปของแบบฟอร์มและนำไปแนบกับเว็บไซต์ขององค์กรเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการระบุและดึงความรู้ขององค์กร

ส่วนจิตติพร อาจนะ (2548 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้เพื่อการเรียนรู้ขององค์กร: กรณีศึกษาบริษัท ทู คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) โดยดำเนินการวิจัยจากการศึกษาเอกสารประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในการจัดการความรู้ในบริษัททู คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) เพื่อศึกษาเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด และวิธีการ รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดการความรู้ จากการวิจัยพบว่า ผู้บริหารของบริษัทได้ให้การสนับสนุนการจัดการความรู้เป็นอย่างดีโดยเริ่มจากการเป็นตัวอย่างที่ดีแก่พนักงานในด้านการเรียนรู้และให้การสนับสนุนทั้งทางด้านนโยบาย ทิศทาง วิสัยทัศน์ รวมถึงด้านทรัพยากรและงบประมาณ กิจกรรมและวิธีการในการจัดการความรู้ที่เกิดขึ้นมีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยยึดหลักการสร้างแรงจูงใจให้กับพนักงานได้มีส่วนร่วมในแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้กันผ่านช่องทางในการแลกเปลี่ยนความรู้ที่หลากหลาย เช่น การจัดชั้นเรียนสำหรับการแบ่งปันหรือถ่ายทอดความรู้โดยให้ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องต่าง ๆ ได้เข้ามาให้ความรู้หรือถ่ายทอดความรู้แก่พนักงาน การติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านเว็บไซต์การจัดการความรู้ เว็บบอร์ดและจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ในด้านปัญหาและอุปสรรคในการจัดการความรู้ พบว่า การสร้างความไว้วางใจให้กับพนักงานและการชี้ให้พนักงานเห็นประโยชน์จากการจัดการความรู้ยังเป็นอุปสรรคเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดขึ้นได้ยาก

ในขณะที่ ณัฐนันท์ ยอดนพเกล้า (2548) ศึกษาการจัดการความรู้ของโรงพยาบาลรวมแพทย์และเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการความรู้ของโรงพยาบาลรวมแพทย์ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคลากรทางการแพทย์ของโรงพยาบาลจำนวน 110 คน ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรตระหนักถึงความสำคัญในการจัดการความรู้โดยโรงพยาบาลส่งเสริมให้มีการทำงานเป็นทีม ตลอดจนจัดให้มีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อเพิ่มทักษะและความรู้แก่บุคลากรและมีการเปรียบเทียบกับคู่แข่งเพื่อการพัฒนาการปฏิบัติงานอยู่เสมอ ในส่วนความคิดเห็น พบว่า บุคลากรที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นด้านการค้นหาความรู้ ด้านการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ ด้านการประมวลและด้านการกลั่นกรองความรู้และการเรียนรู้แตกต่างกัน ในขณะที่บุคลากรที่มีอายุ วิชาชีพ และประสบการณ์ทำงานหรือตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ ข้างต้นไม่แตกต่างกัน

2. การจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ศิริสุภา เอมหยวก และคนอื่น ๆ (2548) ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าบ้านคลองเตย ตำบลบึงกอก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก โดยมุ่งเน้นบริบทการทอผ้าบ้านคลองเตยทั้งในอดีตและปัจจุบัน และศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้า รวมถึงศึกษาแนวทางการจัดการความรู้เพื่อยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าบ้านคลองเตย โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า บริบทการทอผ้าบ้านคลองเตยแบ่งออกเป็น 4 ยุค คือ 1) ยุคแสวงหาเงินทำบ้านข้าวเหนียว 2) ยุคโหยหาภูมิปัญญาดั้งเดิม 3) ยุคริเริ่มสานฝัน และ 4) ยุคปัจจุบันก้าวไกล สำหรับกระบวนการถ่ายทอดความรู้ พบว่า ในอดีตบรรพบุรุษใช้วิธีการ “ทำให้อู จับมือสอน” รวมถึงการปลูกฝังความเชื่อ วัฒนธรรมและสร้างค่านิยมให้คนในท้องถิ่นเข้าใจว่า ผู้หญิงทุกคนต้องสามารถทอผ้าได้ ในขณะที่ปัจจุบันการสืบทอดความรู้ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยให้ประธานกลุ่มและผู้อาวุโสที่มีความรู้ความสามารถเรื่องการทอผ้าเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิกทั้งที่เป็นกลุ่มแม่บ้านและเด็กนักเรียน ส่วนแนวทางในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านคลองเตยพบว่า สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทอผ้าบ้านคลองเตยและกลุ่มวันทาผ้าซิด มีความเห็นว่า ควรมีการจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาการทอผ้าทั้งแบบดั้งเดิมและแบบสมัยใหม่ควบคู่กันไป ภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทอผ้าและลวดลายผ้าโบราณ ส่วนภูมิปัญญาแบบสมัยใหม่ ได้แก่ ความรู้ด้านการบริหารการจัดการและการตลาด เป็นต้น นอกจากนี้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านผลิตภัณฑ์สิ่งทอและเทคโนโลยีสารสนเทศ เห็นว่า ในการกำหนดกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการสร้างความรู้ การส่งเสริมให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศ จะเป็นแนวทางในการช่วยเพิ่มพลังในการจัดการความรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ส่วน ศักดิ์ชัย พวงจันทร์ และปิ่นฤทัย ยะแก้ว (2549) ศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม้แกะสลักบ้านหลุก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทชุมชนเกี่ยวกับการแกะสลักไม้บ้านหลุก การรวบรวมองค์ความรู้ด้านการผลิต สภาพตลาด วัตถุดิบ และเศรษฐกิจ รวมถึงเพื่อศึกษารูปแบบการถ่ายทอดความรู้ที่เกี่ยวกับอาชีพแกะสลักไม้บ้านหลุก วิธีการวิจัยที่ใช้ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านประมาณร้อยละ 80 ประกอบอาชีพแกะสลักควบคู่กับการเกษตร โดยงานไม้แกะสลักของบ้านหลุกสามารถแบ่งได้ 5 รูปแบบได้แก่ ภาพนูนสูง ภาพลอยตัว งานแกะแล้วประกอบ งานกลึง และงานฉลุ ซึ่งรูปแบบเหล่านี้อาจจะเป็นรูปแบบที่สืบทอดกันมาหรือเกิดจากความคิดสร้างสรรค์ประกอบกับสิ่งที่ได้เคยพบเห็นหรือได้รับการถ่ายทอดจากผู้อื่น รวมทั้งเป็นรูปแบบที่ถูกกำหนดมาโดยลูกค้า การถ่ายทอดความรู้งานแกะสลักมักเป็นการสอนจากการลงมือทำงานจริงในปางแกะสลัก ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 20 วัน จึงจะสามารถทำเองได้ นอกจากนี้โรงเรียนประมงของหมู่บ้านยังจัดให้มีการสอนการแกะ

สลักให้แก่เด็กชั้นประถมศึกษาที่ 6 เพื่อเป็นการสืบทอดความรู้ของชุมชนและสร้างทักษะในการแกะสลักให้คนในชุมชน

การศึกษางานวิจัยในประเทศไทย ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาเกี่ยวกับการจัดการความรู้จะเน้นเรื่องการจัดการความรู้ในองค์กรและการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้การศึกษาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในองค์กรจะมุ่งเน้นเพื่อให้ทราบถึงลักษณะและกระบวนการจัดการความรู้ในองค์กร ธรรมชาติของผู้ปฏิบัติงานต่อการจัดการความรู้ รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดการความรู้ของหน่วยงานเพื่อนำไปเป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินการจัดการความรู้ขององค์กร ตลอดจนเพื่อนำไปพัฒนาหรือสร้างแบบจำลองในการจัดการความรู้ที่เหมาะสมกับองค์กรต่อไป ในขณะที่การศึกษาเกี่ยวกับการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมุ่งศึกษาเพื่อให้ทราบถึงประวัติ ความเป็นมาและวิธีการรวบรวมความรู้ ตลอดจนรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ของชาวบ้านอันเป็นภูมิปัญญาที่ได้มีการสั่งสมและสืบทอดเป็นเวลานาน ซึ่งส่วนใหญ่พบว่าชาวบ้านจะใช้วิธีการสืบทอดความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการสอนและการลงมือปฏิบัติจริง โดยวิธีการศึกษาส่วนใหญ่ผู้วิจัยจะศึกษาและเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เข้าใจบริบทของชุมชนและเข้าใจถึงวิธีการจัดการความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านอย่างแท้จริง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดปรากฏการณ์ที่ศึกษาและผู้ให้ข้อมูลหลัก
2. ขั้นตอนการวิจัย
3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดปรากฏการณ์ที่ศึกษาและผู้ให้ข้อมูลหลัก

ปรากฏการณ์ที่ศึกษา

ปรากฏการณ์ที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ คือ การจัดการเรียนการสอนรายวิชา การจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ซึ่งศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ จุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน โดยศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์อาจารย์และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนรายวิชาจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อให้ทราบถึงสภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ และความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ที่แท้จริง ซึ่งจะเป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาต้นแบบรายวิชาจัดการความรู้ที่เหมาะสมกับสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. อาจารย์และนักศึกษา จากมหาวิทยาลัย 5 แห่งที่เปิดการเรียนการสอนรายวิชาจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 42 คน โดยผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นอาจารย์ผู้สอนรายวิชาจัดการความรู้ มีจำนวน 9 คน แบ่งเป็นอาจารย์ที่สอนในระดับปริญญาตรี จำนวน 7 คน และอาจารย์ที่สอนในระดับปริญญาโท จำนวน 2 คน ส่วนผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นนักศึกษา ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง

มีจำนวน 33 คน แบ่งเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 19 คน และนักศึกษาระดับปริญญาโท จำนวน 14 คน

2. ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน

ขั้นตอนการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ต่อไปนี้

1. การศึกษาและค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หนังสือ วารสาร งานวิจัย หลักสูตร คำโครงและแผนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ที่เปิดสอนในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. การวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดการจัดการความรู้ เป็นการกำหนดขอบเขตหรือประเด็นเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เพื่อนำมาสร้างเป็นข้อคำถามในการสัมภาษณ์
3. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นการดำเนินการสัมภาษณ์อาจารย์และนักศึกษาเกี่ยวกับสภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ และความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เพื่อให้ได้ข้อมูลในการนำมาพัฒนาต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้
4. การพัฒนาต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ที่เหมาะสมกับสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เป็นการนำผลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อพัฒนาต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ที่เหมาะสมกับสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย 4 ประเด็น ได้แก่ จุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน
5. การประเมินต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เป็นการนำต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ที่ได้สร้างขึ้น จากการดำเนินงานในข้อที่ 4 มาให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมก่อนใช้จริง เพื่อตรวจสอบว่า จุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมกับสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์หรือควรต้องปรับปรุงในประเด็นใดบ้าง โดยใช้แบบสอบถาม
6. การปรับปรุงต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และ

สารสนเทศศาสตร์ ในขั้นตอนที่ 5 มาปรับปรุงต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ให้เหมาะสมกับสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ และความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์
2. แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

1. การสร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ และความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้
 - 1.1 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร มาสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยมีข้อคำถามครอบคลุมเรื่องสภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ และความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ ตามที่นิยามไว้ในนิยามศัพท์เฉพาะ
 - 1.2 นำแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่สร้างเสร็จแล้ว เสนอต่อประธานและกรรมการที่ควบคุมปริญญานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ภาษา และความชัดเจนในคำถาม ดำเนินการแก้ไขตามข้อเสนอแนะ แล้วส่งให้ตรวจสอบพิจารณาอีกครั้ง
 - 1.3 นำแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่ผ่านการอนุมัติแล้วไปทดลองสัมภาษณ์กับอาจารย์และนักศึกษาที่ไม่ใช่ผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อตรวจสอบความชัดเจนของข้อคำถามและความครอบคลุมของคำถามตามวัตถุประสงค์การวิจัย แล้วนำผลการทดลองเสนอต่อประธานและกรรมการที่ควบคุมปริญญานิพนธ์เพื่อขอคำแนะนำ
 - 1.4 ปรับปรุง แก้ไขตามคำแนะนำ แล้วเสนอประธานและกรรมการที่ควบคุมปริญญานิพนธ์ตรวจสอบอีกครั้ง เมื่อได้รับอนุมัติแล้วนำไปปรับปรุงเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างฉบับจริง เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ทั้งนี้แบบสัมภาษณ์มีจำนวน 2 ชุด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์สำหรับอาจารย์ แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบบันทึกข้อมูลของผู้ตอบสัมภาษณ์ เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อสถานที่ทำงาน ที่ตั้งของหน่วยงาน ตำแหน่งงาน ระดับการศึกษา ประสบการณ์การสอนรายวิชาการจัดการความรู้ ที่พักประจำ และหมายเลขโทรศัพท์ที่ติดต่อสะดวก เป็นต้น

ตอนที่ 2 แนวคำถามสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถาม 6 ด้าน ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐาน จุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนการสอน การประเมินผล การเรียนการสอน และการประเมินหลักสูตร

ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์สำหรับนักศึกษา แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบบันทึกข้อมูลของผู้ตอบสัมภาษณ์ เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อสถานที่ศึกษา ที่ตั้งของสถานที่ศึกษา ระดับชั้นปีการศึกษา ที่พักประจำ และหมายเลขโทรศัพท์ที่ติดต่อสะดวก เป็นต้น

ตอนที่ 2 แนวคำถามสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถาม 4 ด้าน ได้แก่ จุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผลการเรียนการสอน

2. การสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1 ศึกษาเอกสารต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือ วารสาร งานวิจัย หลักสูตร คำาโครงการ และแผนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในประเทศไทยและต่างประเทศ ทั้งที่เปิดสอนในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศ และสาขาอื่น ๆ ประกอบกับการศึกษาด้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

2.2 สร้างแบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นที่มีต่อต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ที่ผู้วิจัยพัฒนา ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถาม 4 ด้าน ได้แก่ จุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน

2.3 นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว เสนอต่อประธานและกรรมการที่ควบคุมปริญญาพันธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ภาษา ความชัดเจนในข้อคำถาม ตลอดจนการวางรูปแบบของแบบสอบถาม

2.4 ปรับปรุง แก้ไขตามคำแนะนำ แล้วเสนอประธานและกรรมการที่ควบคุมปริญญาพันธ์ตรวจสอบอีกครั้ง เมื่อได้รับอนุมัติแล้วนำไปปรับปรุงเป็นแบบสอบถามฉบับจริง เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ทั้งนี้แบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับหน่วยงาน ที่สังกัด ตำแหน่งทางวิชาการ ตำแหน่งงาน เป็นต้น

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นที่มีต่อต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชา บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นที่มีต่อต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชา บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาโท

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

1.1 ผู้วิจัยติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อออกหนังสือถึงผู้บังคับบัญชาอาจารย์ จากมหาวิทยาลัยทั้ง 5 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อขอความอนุเคราะห์ขอสัมภาษณ์อาจารย์และนักศึกษสาขาวิชา บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ทำหนังสือจากผู้วิจัยถึงอาจารย์ผู้สอน รายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ เพื่อชี้แจงเกี่ยวกับการสัมภาษณ์และขออนุญาตสัมภาษณ์

1.2 ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์อาจารย์ และนักศึกษาด้วยตนเองระหว่าง วันที่ 6 มีนาคม 2551 ถึงวันที่ 24 พฤศจิกายน 2551 รวมจำนวน 42 คน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบบสอบถาม

2.1 ผู้วิจัยติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อออกหนังสือถึงผู้บังคับบัญชาของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อขออนุญาตส่งแบบสอบถาม นอกจากนี้ผู้วิจัย ได้ทำหนังสือถึงผู้เชี่ยวชาญ เพื่อชี้แจงรายละเอียดในการตอบแบบสอบถาม

2.2 ผู้วิจัยดำเนินการจัดส่งและจัดเก็บแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ระหว่างวันที่ 22 กันยายน 2552 ถึง วันที่ 14 ตุลาคม 2552 รวม 5 ชุด

การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

1.1 การดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แต่ละครั้งทันที เป็นการวิเคราะห์ขั้นต้น เพื่อประเมินว่าข้อมูลที่ได้รับขณะสัมภาษณ์นั้น มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอกับประเด็นปัญหาที่จะวิจัยหรือไม่

1.2 การวิเคราะห์เนื้อหาโดยละเอียดภายหลังเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จะดำเนินการต่อเนื่องจากการสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1.2.1 การถอดคำสัมภาษณ์ให้เป็นเนื้อหา เมื่อเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์

ผู้เข้าร่วมวิจัยแต่ละราย เป็นการนำเทปบันทึกเสียงคำสัมภาษณ์มาถอดเทปแบบคำต่อคำ แล้วนำมาจัดพิมพ์ด้วยโปรแกรมประมวลคำ (Word processing program) เพื่อถอดคำสัมภาษณ์ให้เป็นเนื้อหาในรูปของแฟ้มเอกสาร (Document file)

1.2.2 การตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (Verifying) เป็นขั้นตอนการนำเนื้อหาในแฟ้มเอกสารมาพิสูจน์อักษร และส่งให้ผู้ให้ข้อมูลหลักตรวจสอบรับรองความถูกต้องของข้อมูลก่อนที่จะนำไปวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไป

1.2.3 การเข้ารหัสข้อมูล (Data coding) เป็นขั้นตอนการทอนข้อมูล (Data reduction) เพื่อเลือกเฟ้นเฉพาะข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กับประเด็นปัญหาการวิจัย

1.2.4 การแปลผลจากข้อมูลที่เข้ารหัสแล้ว เป็นขั้นตอนการแสดงผลหลักฐานข้อมูล (Data display) โดยการวิเคราะห์และตีความข้อมูลจากรหัสข้อมูลด้วยการใช้วิธีอุปนัย (Induction) เพื่อค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปและความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

2. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

2.1 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับคืนมา

2.2 นำข้อมูลจากแบบสอบถามมาคิดค่าเฉลี่ยและแปลผล

2.3 นำข้อมูลที่ได้จากการสอบถามและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาใช้

ปรับปรุงต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ให้มีความเหมาะสมกับสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมจากอาจารย์ นักศึกษา และผู้เชี่ยวชาญตามลำดับหัวข้อดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ระดับปริญญาตรี

1.1 ข้อมูลเบื้องต้น

1.2 สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

1.3 ความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

1.4 ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

2. การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ระดับปริญญาโท

2.1 ข้อมูลเบื้องต้น

2.2 สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

2.3 ความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

2.4 ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

3. ต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ระดับปริญญาตรีและปริญญาโท

1. การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ และสารสนเทศศาสตร์ ระดับปริญญาตรี

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาสถาบันอุดมศึกษาทางวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ และสารสนเทศศาสตร์ที่เปิดสอนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในระดับปริญญาตรี จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. มหาวิทยาลัยบูรพา

1.1 ข้อมูลเบื้องต้น

ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา เปิดสอนรายวิชาหลักการจัดการความรู้ (Knowledge Management Principles) เป็นรายวิชาเอกบังคับ จำนวน 2 หน่วยกิต ในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2549 สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 สาขาสารสนเทศศึกษา กลุ่มการจัดการสารสนเทศ โดยจัดให้มีการเรียนการสอนครั้งแรกในปีการศึกษา 2550 ภาคการศึกษาที่ 2

คณาจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ตระหนักถึงความสำคัญในการเปิดสอนรายวิชาหลักการจัดการความรู้ เพราะแนวโน้มในปัจจุบันก้าวเข้าสู่ยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ “การจัดการความรู้” จึงเป็นแนวคิดสำคัญที่สังคมและองค์กรต่าง ๆ ให้ความสนใจ และการจัดการความรู้เป็นดัชนีตัวหนึ่งของการประกันคุณภาพการศึกษา ดังนั้น คณาจารย์จึงต้องการให้นักศึกษามีความรู้ ทักษะและประสบการณ์การจัดการความรู้ เพื่อให้มีโอกาสทางวิชาชีพมากขึ้น

ในการเปิดสอนรายวิชาหลักการจัดการความรู้ ไม่พบปัญหาหรืออุปสรรค เพราะคณาจารย์ในภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ทุกท่านต่างสนับสนุน และมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ควรเปิดสอนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ในด้านหลักสูตร ภาควิชาได้รับความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านในการพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาสารสนเทศศึกษา หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2549 จึงทำให้หลักสูตรผ่านการพิจารณาและอนุมัติ ให้เปิดสอนเป็นไปอย่างราบรื่น และในด้านผู้สอน ภาควิชามีบุคลากรที่มีความรู้และความสนใจ ด้านการจัดการความรู้ สามารถทำหน้าที่เป็นผู้สอนเพียงพอ จึงทำให้การเปิดสอนรายวิชา ดังกล่าวดำเนินไปได้ด้วยดี

1.2 สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์แสดงให้เห็น สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.2.1 การเตรียมการสอน

การเตรียมการสอน อาจารย์มีการเตรียมการสอนไว้ล่วงหน้าและจัดทำ แผนการเรียนการสอนด้วยตนเองอย่างละเอียด โดยกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาที่จะสอน จำนวนชั่วโมงในการสอน วิธีการสอน สื่อการสอน และวิธีการประเมินผลการเรียน การสอน การสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า แหล่งสารสนเทศที่ใช้ในการศึกษาและค้นคว้าเพื่อจัดทำ แผนการเรียนการสอน ได้แก่ คำอธิบายรายวิชา หนังสือ วารสาร เอกสารประกอบการอบรมและ สัมมนา เว็บไซต์ทางการจัดการความรู้ และหลักสูตรการเรียนการสอนการจัดการความรู้ ในต่างประเทศ โดยแหล่งสารสนเทศที่ใช้มากที่สุด คือ หนังสือและเอกสารประกอบการอบรมและ สัมมนา หลังจากจัดทำแผนการเรียนการสอนเรียบร้อยแล้ว อาจารย์ได้ขอคำปรึกษาและคำแนะนำ จากหัวหน้าภาควิชาและอาจารย์ท่านอื่น ๆ ในภาควิชาบรรณารักษศาสตร์เพื่อนำมาปรับปรุง แผนการเรียนการสอนรายวิชาหลักการจัดการความรู้ ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น สำหรับหลักเกณฑ์ ในการพิจารณากำหนดแผนการเรียนการสอน แบ่งเป็น 4 ด้าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอนและเนื้อหาวิชา คำนึงถึงคำอธิบาย รายวิชาเป็นหลัก และคำนึงถึงระดับความรู้และความสามารถของผู้เรียน ระยะเวลาในการสอน และการบูรณาการระหว่างวิชา เพื่อจะได้กำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนและเนื้อหาวิชา ให้มีความเหมาะสมและครอบคลุมที่สุด สำหรับลำดับเนื้อหาวิชา จัดตามความสัมพันธ์และ ความเชื่อมโยงของเนื้อหาจากเนื้อหากว้างไปสู่เนื้อหาที่เจาะลึก เพราะต้องการให้ผู้เรียน มีความรู้และความเข้าใจเนื้อหาวิชาอย่างต่อเนื่องและสามารถบูรณาการความรู้ที่ได้เรียนมาแล้วได้

ด้านกระบวนการเรียนการสอน คำนึงถึงจุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาวิชา และสถานที่สอน กล่าวคือ อาจารย์ต้องการให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนชัดเจน ยิ่งขึ้น และสามารถให้คำแนะนำได้ระหว่างการฝึกปฏิบัติ ดังนั้น จึงกำหนดวิธีการสอนและกิจกรรม ในชั้นเรียน เช่น การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง จากหนังสือ เอกสาร วารสาร และแหล่งสารสนเทศ บนเครือข่ายคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมถึงการฝึกแสวงหาความรู้จากอินเทอร์เน็ต ในห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ สำหรับสื่อการสอน คำนึงถึงลักษณะของเนื้อหาที่สอน โดยจะเลือก สื่อที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาที่เรียนเป็นสำคัญ

ด้านการประเมินผลการเรียนการสอน อาจารย์มีความมุ่งหมาย คือ ต้องการกระตุ้นการเรียนรู้ ทบทวนความรู้ และวัดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความรู้ของผู้เรียน ซึ่งในการกำหนดวิธีการประเมินผลการเรียน อาจารย์คำนึงถึงความสามารถในการวัดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความรู้ และความสามารถในการประยุกต์จัดการความรู้ของผู้เรียน และคำนึงถึงแนวคิดที่ได้จากการอบรมและสัมมนาเกี่ยวกับการสอนที่ว่า “การประเมินผลการเรียนที่มีประสิทธิภาพควรใช้วิธีการประเมินผลหลาย ๆ วิธีประกอบกัน” ดังนั้น การประเมินผลการเรียนรายวิชาหลักการจัดการความรู้ จึงกำหนดให้มีวิธีการประเมินผลการเรียน ได้แก่ การสอบ การตอบคำถาม การสังเกตพฤติกรรมและอภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน และการทำงานที่ได้รับมอบหมาย นอกจากนี้ การสัมภาษณ์นักศึกษาทำให้ทราบว่า อาจารย์ได้ขอความคิดเห็นจากนักศึกษาในการกำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนการสอนด้วย

1.2.2 การจัดการเรียนการสอน แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.2.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

ในการแจ้งจุดประสงค์การเรียนการสอน อาจารย์ได้แนะนำรายวิชาในชั่วโมงแรกของการเรียนการสอน โดยอธิบายความหมายและขอบเขตของจุดประสงค์การเรียนการสอนแต่ละข้อ ประกอบแผนการเรียนการสอนพร้อมกับยกตัวอย่างและใช้สื่อการสอน เช่น แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ และวิดีโอ เพราะต้องการให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และเข้าใจความคาดหวังหรือความต้องการของอาจารย์ได้ง่ายและชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ นักศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า การแจ้งจุดประสงค์การเรียนการสอน ทำให้เข้าใจจุดประสงค์ไปในทิศทางเดียวกัน และสามารถใช้เป็นแนวทางในการเตรียมตัวสำหรับการเรียนได้

อย่างไรก็ตาม ในการเรียนการสอน อาจารย์ไม่ได้แจ้งหรืออธิบายจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละบทเรียน แต่ได้อธิบายประโยชน์และความสำคัญของเนื้อหาการจัดการความรู้ที่เรียนให้นักศึกษาทราบ

1.2.2.2 เนื้อหาวิชา

การแจ้งเนื้อหา อาจารย์แจ้งขอบเขตเนื้อหาให้นักศึกษาทราบในชั่วโมงและก่อนเรียนทุกครั้ง เพราะต้องการให้นักศึกษาได้เตรียมตัวล่วงหน้าก่อนการเรียน ทำให้สามารถเข้าใจเนื้อหาที่จะเรียนต่อไปได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น

ลำดับเนื้อหาที่สอน อาจารย์สอนตามลำดับแผนการเรียนการสอนทุกประการ เพราะการสอนตามลำดับแผนการเรียนการสอนจะทำให้นักศึกษาทราบเนื้อหาที่กำลังจะเรียนต่อไป สามารถเตรียมตัวล่วงหน้าก่อนการเรียนได้ และได้เรียนรู้ไปตามลำดับขั้นตอน

ขอบเขตเนื้อหาที่สอนครอบคลุม (1) แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความรู้ (2) การจัดการความรู้ (3) เครื่องมือการเรียนรู้ (4) การเรียนรู้ขององค์กร (5) การจัดการทรัพยากรมนุษย์กับการจัดการความรู้ (6) การประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ในต่างประเทศและในประเทศไทย

และ (7) แนวโน้มของการจัดการความรู้ในสังคมปัจจุบัน อาจารย์กล่าวว่า จะเริ่มต้นสอนทฤษฎี ก่อนให้นักศึกษาฝึกปฏิบัติและทำงานที่ได้รับมอบหมาย เช่น การทำแบบฝึกหัดและการทำรายงาน เพราะต้องการให้นักศึกษาได้ฝึกคิดวิเคราะห์ และฝึกปฏิบัติ ส่งผลให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียนชัดเจนมากขึ้น สำหรับองค์กรการจัดการความรู้ที่สอน เป็นองค์กรทั่ว ๆ ไป ทั้งองค์กรภาครัฐบาลและภาคเอกชน เพราะต้องการให้นักศึกษาเข้าใจว่า การจัดการความรู้สามารถปฏิบัติได้กับทุกองค์กร ไม่ใช่เฉพาะในองค์กรทางวิชาชีพสารสนเทศเท่านั้น

1.2.2.3 กระบวนการเรียนการสอน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

การนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน และขั้นสรุปบทเรียน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การนำเข้าสู่บทเรียน อาจารย์มีวิธีการนำเข้าสู่บทเรียนโดย

การเล่าเรื่องในประเด็นง่าย ๆ และใกล้ตัวนักศึกษา และทบทวนความรู้ เพราะต้องการกระตุ้นความสนใจ และทบทวนความรู้ในสิ่งที่เรียนมาแล้ว ก่อนที่จะเริ่มการเรียนการสอน ทำให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาการจัดการความรู้ที่จะเรียนต่อไปได้ง่ายขึ้น

ขั้นสอน วิธีการสอนที่ใช้ในภาคการศึกษาที่ผ่านมา ได้แก่

(1) การบรรยาย (2) การอภิปราย (3) การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากหนังสือ เอกสารวารสาร และแหล่งสารสนเทศบนเครือข่ายคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ (การให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้า และนำเสนอรายงาน) (4) การใช้สื่อการสอน และ (5) กิจกรรมและการฝึกปฏิบัติในชั้นเรียน ได้แก่ กิจกรรมระดมความคิดและการแลกเปลี่ยนความรู้ กิจกรรมการศึกษาและวิเคราะห์กรณีศึกษา การจัดการความรู้ในองค์กร การศึกษารูปแบบการจัดการความรู้จากรายการโทรทัศน์ กิจกรรมแสวงหาความรู้จากอินเทอร์เน็ตในห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ และการศึกษาดูงาน อย่างไรก็ตาม การสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า ในการเรียนการสอนรายวิชาหลักการจัดการความรู้ ไม่มีกิจกรรมแสวงหาความรู้จากอินเทอร์เน็ตในห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ เพราะสถานที่ไม่อำนวย และไม่มี การศึกษาดูงาน เพราะเวลาในการเรียนมีจำกัด

ในด้านการฝึกปฏิบัติ อาจารย์มอบหมายให้นักศึกษาวิเคราะห์ การจัดการความรู้จากกรณีศึกษาต่าง ๆ และศึกษารูปแบบการจัดการความรู้จากรายการโทรทัศน์ เช่น รายการกบนอกกะลา เพราะต้องการให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาที่เรียนและได้เห็นตัวอย่าง การดำเนินงานการจัดการความรู้จากสถานการณ์จริง นอกจากนี้ นักศึกษากล่าวเพิ่มเติมว่า การฝึกปฏิบัติดังกล่าว ทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกคิด วิเคราะห์ด้วยตนเองและร่วมกับเพื่อน ฝึกการแสวงหาและจัดหาความรู้ และได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่น ทำให้ผู้เรียนตระหนักถึง ความสำคัญของการแลกเปลี่ยนความรู้และการทำงานเป็นทีมมากขึ้น

ในด้านบรรยากาศการเรียนการสอน อาจารย์เปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถาม อภิปรายประเด็นปัญหาต่าง ๆ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนอย่างทั่วถึงเสมอ ซึ่งนักศึกษาเห็นว่า บรรยากาศดังกล่าวช่วยให้เข้าใจประเด็นที่สงสัยมากขึ้น ได้เห็นมุมมองความคิด ที่หลากหลายระหว่างนักศึกษาด้วยกัน ได้ฝึกคิดและฝึกพูด และเป็นการกระตุ้นให้นักศึกษาสนใจ

การเรียนรู้อยู่เสมอ รวมถึงช่วยตรวจสอบความเข้าใจของนักศึกษาในเรื่องที่เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ อาจารย์ยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดและตัดสินใจในการทำงานด้วยตนเอง เพราะต้องการปลูกฝังการคิดโดยอิสระและมีโอกาสแสดงความสามารถอย่างเต็มที่ รวมถึงมีการสร้างแรงจูงใจในการเรียน เช่น การให้รางวัลและกล่าวชมเชยนักศึกษาที่มีผลการเรียนดี ซึ่งนักศึกษา กล่าวว่า เป็นการสร้างกำลังใจและกระตุ้นความสนใจในการเรียนได้เป็นอย่างดี

ในด้านสื่อการสอน อาจารย์ใช้สื่อการสอนอยู่เสมอ เช่น แฟ้มข้อมูล ไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ วิดีทัศน์ หนังสือ วารสาร และเว็บไซต์ด้านการจัดการความรู้ ซึ่งนักศึกษา กล่าวว่า สื่อการสอนช่วยกระตุ้นความสนใจในการเรียนและทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายและชัดเจนขึ้น

ในด้านเอกสารการเรียนการสอน อาจารย์แจกเอกสารการเรียนการสอนเฉพาะที่สำคัญ เช่น บทความเรื่อง เครื่องมือธรรมาภิบาล แต่จะไม่แจกเอกสารไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ที่ใช้สอน เพราะต้องการให้นักศึกษาสนใจการเรียน ได้คิดวิเคราะห์เนื้อหาที่เรียนระหว่างเรียน และตั้งใจฟังอาจารย์สอนตลอดเวลา

ขั้นสรุปบทเรียน เมื่อการเรียนการสอนสิ้นสุดลง อาจารย์จะสรุปสาระสำคัญของบทเรียน เพราะต้องการทบทวนความรู้ เน้นสาระสำคัญ เพิ่มเติมสาระที่อาจจะขาดไป รวมถึงตรวจสอบความเข้าใจของนักศึกษาด้วย

1.2.2.4 การประเมินผลการเรียนการสอน ประกอบด้วย การประเมินผลการเรียน การประเมินผลการสอน และการประเมินผลหลักสูตร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การประเมินผลการเรียน อาจารย์จะแจ้งวิธีการประเมินผลและกำหนดการให้นักศึกษาทราบล่วงหน้าทุกครั้ง เพื่อให้เตรียมตัวก่อนการประเมิน สำหรับวิธีการประเมินผลในภาคการศึกษาที่ผ่านมาประกอบด้วย การประเมินผลระหว่างการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การอภิปราย การตอบคำถาม และการสังเกตพฤติกรรม ส่วนการประเมินผลหลังการเรียน ได้แก่ การทำงานที่ได้รับมอบหมาย เช่น แบบฝึกหัดและรายงาน และการสอบ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การอภิปราย การตอบคำถาม และการสังเกตพฤติกรรม อาจารย์จะซักถามและให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นระหว่างการเรียนเท่าที่เวลาจะอำนวย โดยหลักเกณฑ์การให้คะแนน คือ ต้องสามารถตอบคำถามได้และอยู่ในขอบเขตที่ถูกต้อง

การทำแบบฝึกหัด อาจารย์จะให้ข้อคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาที่ได้เรียนไปในแต่ละสัปดาห์ เพื่อให้นักศึกษาทำแบบฝึกหัดหลังจากที่เรียนจบบทเรียน ซึ่งมีทั้งงานเดี่ยวและงานคู่ เช่น มอบหมายให้วิเคราะห์วงจรการจัดการความรู้ในองค์กร และให้ส่งผลงานในรูปแบบของการเขียนเท่านั้น เพราะต้องการให้นักศึกษาได้ลงมือทำแบบฝึกหัดด้วยตนเองจริง ๆ นักศึกษาจึงมีโอกาสดูฝึกคิดและวิเคราะห์ด้วยตนเอง ส่งผลให้สามารถจดจำและเข้าใจเนื้อหาการจัดการความรู้ได้ดีขึ้น

การทำรายงาน อาจารย์มอบหมายให้นักศึกษาทำรายงานเป็นกลุ่ม และนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน โดยให้ศึกษากรณีศึกษาการจัดการความรู้ในองค์กรต่าง ๆ และวิเคราะห์โมเดลปลาทูจากรายการโทรทัศน์ อาจารย์มีความเห็นว่า การมอบหมายให้ทำรายงาน เป็นวิธีการประเมินผลการเรียนการสอนอย่างหนึ่งที่ทำให้ทราบว่า นักศึกษาเข้าใจบทเรียนหรือไม่ โดยมีการซักถามระหว่างการนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน คำตอบของนักศึกษาจะชี้ให้เห็นถึงระดับความเข้าใจเนื้อหาวิชาของนักศึกษา

สำหรับการสอบนั้น เป็นแบบอัตนัย และคำถามในการทดสอบจะ เน้นการคิดวิเคราะห์ และความสามารถในการประยุกต์ความรู้ มากกว่าการทดสอบความจำ เพราะต้องการให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ในห้องเรียนไปใช้ในการทำงานได้จริง

เมื่อประเมินผลการเรียน เช่น การสอบ การทำแบบฝึกหัด และการทำรายงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว อาจารย์จะตรวจสอบและส่งผลงานคืน รวมถึงแจ้งผลให้นักศึกษาทราบในแบบฝึกหัดหรือรายงาน และจะแจ้งประเด็นที่นักศึกษาเข้าใจผิด เพื่อให้ นักศึกษาทราบ ผลการประเมินและข้อควรปรับปรุงสำหรับการเรียนต่อไป รวมถึงเพื่อให้เข้าใจคำตอบ / เนื้อหา ที่ถูกต้อง

การประเมินผลการสอน มหาวิทยาลัยจัดให้มีการประเมินการสอนผ่านระบบอินเทอร์เน็ต โดยนักศึกษาสามารถประเมินการสอนของอาจารย์และให้ข้อเสนอแนะหลังจากที่เรียนจบรายวิชา เมื่อสิ้นสุดระยะการประเมินผล ทางมหาวิทยาลัยจะแจ้งให้อาจารย์ผู้สอนเข้าดู ผลการประเมิน เพื่อนำผลการประเมินและข้อเสนอแนะ มาปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป ผลการประเมินการสอนจะเป็นตัวบ่งชี้หนึ่งสำหรับการประกันคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัย

การประเมินผลหลักสูตร พบว่า ทุก 5 ปีจะมีการปรับปรุงหลักสูตร โดยหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาสารสนเทศศึกษา หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2549 จะครบรอบ การปรับปรุงอีกครั้งในปีการศึกษา 2553 อย่างไรก็ตาม ในขณะนี้ยังไม่มีแผนการที่จะประเมินผล เพื่อปรับปรุงรายวิชาดังกล่าว

1.2.3 ปัญหาหรืออุปสรรคของอาจารย์ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชา
การจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.3.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน อาจารย์มีความเห็นว่า ขอบเขตของ จุดประสงค์การเรียนการสอนกว้างเกินไป ทำให้เนื้อหาวิชาที่ต้องสอนมีมากจึงต้องพยายามสอน เนื้อหาอย่างรวดเร็วและรวบรัด ส่งผลให้นักศึกษาไม่เข้าใจเนื้อหา ดังนั้น อาจารย์จึงต้องจัดให้มีการเรียนการสอนซ้ำอีกครั้ง ก่อนที่จะสอนในหัวข้อต่อไป ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เนื้อหาในบางเรื่องมีมากเกินไปค่ะ โดยเฉพาะจุดประสงค์ข้อที่ 1 การอธิบายแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ระยะเวลา 4 ชั่วโมง แทบจะไม่พอเลยคะ จึงต้องสอนอย่างรวดเร็วและรวบรัด นักศึกษาก็พูดเหมือนกันค่ะว่า อัดแน่นแล้วก็เร็วเกินไป ตามไม่ทัน ดังนั้น เวลาสอนในช่วงถัดมา จึงต้องนำเนื้อหาในช่วงแรกมาโยงเข้าอีก เนื่องจากรู้ว่า ช่วงแรกมีปัญหาก็เลยต้องทำงานแบบซ้ำนะคะ”

1.2.3.2 เนื้อหาวิชา ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นปัญหาดังนี้

(1) เวลาในการเรียนการสอนมีน้อย ทำให้ต้องดำเนินการสอนอย่างรวดเร็ว และไม่สามารถสอนเนื้อหาวิชาในเชิงลึกได้ และ (2) เนื้อหาวิชายากเกินระดับความรู้และความสามารถของผู้เรียน โดยอาจารย์อธิบายว่า นักศึกษาที่เรียนเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 ความรู้และประสบการณ์จากการเรียนยังมีน้อย อาจทำให้ไม่เข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้อย่างลึกซึ้ง และไม่สามารถบูรณาการแนวคิดการจัดการความรู้กับความรู้ต่าง ๆ ที่ได้เรียนมาได้ ซึ่งอาจารย์เสนอว่า รายวิชาหลักการจัดการความรู้ เหมาะที่จะเรียนในชั้นปีที่ 3 มากกว่า ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เวลาน้อย เนื้อหาเยอะ เหมือนที่บอกนะคะ ทำให้ต้องวกมาสอนซ้ำอีกครั้ง และทำให้ไม่สามารถสอนเจาะลึกในเนื้อหาได้มากนัก”

“ระดับความสามารถของตัวผู้เรียน ซึ่งเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ทำให้เกิดปัญหาในการมองหรือการเชื่อมโยงความรู้ มีผลค่ะ มีผลมาก ๆ พี่มีความเห็นว่า ที่จริงแล้วปี 2 อาจจะยังไม่เหมาะด้วยซ้ำไป พี่มองว่าอาจจะเป็นปี 3 เทอม 1”

1.2.3.3 กระบวนการเรียนการสอน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นปัญหา

ดังนี้ (1) ห้องเรียนเป็นห้องบรรยายจึงไม่สามารถจัดกิจกรรมการฝึกปฏิบัติการแสวงหาความรู้จากอินเทอร์เน็ตในห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ได้ นักศึกษาต้องไปศึกษาและค้นคว้านอกเวลาเรียน ทำให้อาจารย์ไม่สามารถให้คำแนะนำและคำปรึกษาแก่นักศึกษาในขณะที่ฝึกการสืบค้นได้ และ (2) ห้องเรียนมีปัญหาการใช้อินเทอร์เน็ต ทำให้ไม่สามารถเปิดสื่อการสอนที่ต้องมีการเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตได้ในบางครั้ง ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“คือตอนแรก คิดว่าจะได้ห้องคอมพิวเตอร์มาใช้สอนสำหรับรายวิชานี้ แต่ก็ไม่ได้ก็เลยต้องให้นักศึกษาไปฝึกค้นนอกห้องเรียน อย่างเช่น สอนเรื่อง องค์การแห่งการเรียนรู้ ว่ามีที่ไหนบ้าง ก็ต้องให้รายชื่อเว็บไซต์ให้นักศึกษาไปค้นคว้าเพิ่มเติมเอง ซึ่งเป็นปัญหา เพราะไม่สามารถให้คำแนะนำนักศึกษาได้ระหว่างที่นักศึกษาทำการศึกษาและค้นคว้า”

“บางทีอาจจะโหลดเพิ่มข้อมูลมาแล้วต้องใช้แบบออนไลน์นะคะ แต่ปรากฏว่า เปิดไม่ได้ ก็เลยบอกนักศึกษาว่า ให้จด URL ไป”

1.2.3.4 การประเมินผลการเรียนการสอน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นปัญหาดังนี้ (1) เวลาในการเรียนมีจำกัด ทำให้ไม่สามารถใช้วิธีการวัดผลการเรียนด้วยวิธีการนำเสนอสารสนเทศผ่านโครงการได้ และ (2) นักศึกษาบางกลุ่มไม่มีการเตรียมตัวหรือตรวจสอบสื่ออุปกรณ์ก่อนการนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน ทำให้ต้องเลื่อนการรายงานผลและการประเมินผลการเรียนไปครั้งหน้า ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ไม่มีการประเมินผลในเรื่อง การนำเสนอสารสนเทศผ่านโครงการค่ะ เนื่องจากไม่มีเวลา ตอนนั้นคิดว่า ถ้ามีเวลาพอ อาจจะลองให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้จริง อย่างเช่น ในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ อาจจะให้นักศึกษานำเสนอความรู้หรือการจัดการความรู้ อาจจะทำทั้งในรูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์ รูปแบบของฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ เกี่ยวกับเรื่องนั้น ว่าเขาจะนำเสนออย่างไรบ้าง “

1.2.4 ปัญหาหรืออุปสรรคของนักศึกษาในการจัดการเรียนการสอน
รายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
 แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.4.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นปัญหาดังนี้ (1) เมื่อผู้วิจัยขอให้นักศึกษาอ่านจุดประสงค์การเรียนการสอนและสอบถามความคิดเห็นพบว่า ภาษาที่ใช้กำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนไม่ชัดเจน ทำให้นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่เข้าใจความหมายและขอบเขตของจุดประสงค์ ซึ่งเป็นความคาดหวังที่อาจารย์ต้องการให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ และ (2) ระดับความรู้และความสามารถของนักศึกษายังมีน้อย เพราะไม่มีประสบการณ์ในการทำงานและมีประสบการณ์การจัดการความรู้จริงน้อย ทำให้นักศึกษาประเมินตนเองว่า ไม่สามารถบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอนในด้านการประยุกต์ความรู้ที่เรียนมาได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ไม่เข้าใจค่ะ ต้องอ่าน 2-3 รอบ เพราะข้อความที่เขียนมาไม่ชัดเจน เช่น สามารถคัดสรรรูปแบบของการจัดการความรู้ ถึงแม้หนูจะเรียนแล้วก็ยังไม่เข้าใจว่า คัดสรรรูปแบบการจัดการความรู้คืออะไร คัดสรรรูปแบบอย่างไร”

“หนูคิดว่า หนูมีพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการความรู้เพิ่มขึ้น และก็เห็นความสำคัญของวิชานี้ แต่ยังไม่สามารถที่จะนำความรู้ไปประยุกต์ในสถานการณ์จริงได้ เพราะหนูยังไม่ได้ทำงาน หนูแค่เรียนรู้ในการจัดการความรู้บอกว่า ถ้าเรายังไม่ได้ลงมือปฏิบัติก็ยังไม่เห็นผล เพราะฉะนั้น หนูก็ต้องลงมือทำ จึงจะรู้ว่า จริง ๆ แล้วการจัดการความรู้เป็นอย่างไร เพราะในการเรียนหนูก็ยังไม่ได้ฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้มากนัก”

1.2.4.2 เนื้อหาวิชา ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นปัญหาดังนี้ (1) เวลาเรียนมีน้อย แต่เนื้อหาวิชามีมาก ทำให้ไม่สามารถเรียนรู้ได้ทุกประเด็น (2) เนื้อหาวิชายากเกินระดับความรู้และความสามารถของผู้เรียน ซึ่งเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 ความรู้และประสบการณ์จากการเรียนยังมีน้อย จึงทำให้ไม่เข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้อย่างลึกซึ้ง และไม่สามารถบูรณาการแนวคิดการจัดการความรู้กับความรู้ต่าง ๆ ที่ได้เรียนมาได้ ซึ่งปัญหา 2 ข้อข้างต้นสอดคล้องกับความคิดเห็นของอาจารย์ (3) ในการเรียนการสอนนักศึกษาไม่มีโอกาสฝึกปฏิบัติน้อย ทำให้นักศึกษาบางคนไม่เข้าใจเนื้อหาวิชาได้อย่างชัดเจน (4) นักศึกษามีความรู้และความสามารถด้านภาษาอังกฤษไม่เพียงพอ ทำให้ไม่เข้าใจเนื้อหาที่เรียน เมื่อเรียนหรืออ่านหนังสือ/บทความการจัดการความรู้ที่เป็นภาษาอังกฤษ และ (5) ตัวอย่างการปฏิบัติการจัดการความรู้มีน้อย และตัวอย่างองค์การจัดการความรู้ที่นำมาสอนเป็นองค์การที่ไม่รู้จัก ทำให้นักศึกษาบางคนไม่สามารถเชื่อมโยงตัวอย่างกับเนื้อหาที่เรียนได้ ส่งผลให้ไม่เข้าใจเนื้อหาวิชา ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“หนูว่า ยังเรียนไม่ลึกเท่าที่ต้องการ คือ เข้าใจว่า เนื้อหาวิชานี้ค่อนข้างเยอะ การจัดสรรเวลาในการสอนอาจจะยังไม่ลงตัว”

“หนูคิดว่า เนื้อหาวิชาทางด้านการจัดการความรู้ยากเกินไปสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี”

“การสอนเน้นทฤษฎี แต่ไม่ได้ลงมือทำจริง ๆ ก็เป็นปัญหาค่ะ”

“เรายังไม่ได้ไปเห็นว่า ในความเป็นจริงแล้วเขาจัดการความรู้อย่างไร คือ เราอาจจะรู้แค่ทฤษฎี ก็ยังไม่รู้ว่าเขาจะปฏิบัติกันอย่างไร”

“บางครั้งอาจารย์จะพูดภาษาอังกฤษ ถ้าเราพอจะฟังออก ก็ไม่เป็นปัญหามาก แต่บางที่อาจารย์พูดแล้วเราไม่เข้าใจ ก็เป็นปัญหายู่ค่ะ เพราะว่าไม่ค่อยเก่งภาษาอังกฤษ”

“ในความคิดของหนู คือ ตัวอย่างองค์กรในเมืองไทยที่เขาทำเรื่องการจัดการความรู้มีน้อย อย่างเช่น ซีพี ก็ยังแคบ ๆ อยู่ ทำให้เรายังเข้าใจการจัดการความรู้ได้ไม่ดีพอ”

“ตัวอย่างองค์กรที่อาจารย์ยกมาก็จะเป็นตัวอย่างที่อาจารย์ใช้หรือรู้จัก เช่น เป็นองค์กรในต่างประเทศ ซึ่งพวกเราไม่ค่อยคุ้นเคย เลยทำให้ไม่ค่อยเข้าใจค่ะ”

1.2.4.3 กระบวนการเรียนการสอน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นปัญหา ดังนี้ (1) อาจารย์สอนค่อนข้างเร็ว ทำให้นักศึกษาบางคนไม่เข้าใจเนื้อหาที่เรียน เพราะตามไม่ทัน (2) เวลาเรียนมีจำกัด ทำให้นักศึกษาไม่มีโอกาสไปศึกษาดูงาน ซึ่งนักศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่ามีค่าสำคัญ เพราะจะทำให้เข้าใจการจัดการความรู้ชัดเจนขึ้น และได้รับรู้ประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการความรู้จากองค์กรที่มีการดำเนินงานในด้านนี้โดยตรง (3) ห้องเรียนมีปัญหาการใช้อินเทอร์เน็ต ทำให้ไม่สามารถเปิดสื่อการสอนที่ต้องเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตได้ (4) สื่อและอุปกรณ์มีปัญหาหรือชำรุด เช่น ปัญหาไวรัสคอมพิวเตอร์ ทำให้ไม่สามารถเปิดแฟ้มข้อมูลที่จะใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ และ (5) ทรัพยากรสารสนเทศด้านการจัดการความรู้ที่ห้องสมุดจัดให้บริการมีไม่เพียงพอ ทำให้นักศึกษาขาดหนังสือสำหรับการศึกษาค้นคว้าเพื่อเตรียมตัวสำหรับการเรียนและการสอบ ดังนั้น นักศึกษาจึงต้องศึกษาและค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่งสารสนเทศอื่น เช่น อินเทอร์เน็ต หรือต้องถ่ายสำเนาหนังสือเพื่อใช้ส่วนตัว ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“อาจารย์สอนค่อนข้างเร็ว เราตามไม่ทัน คือ เราเพิ่งมาเรียนเป็นวิชาเอก แล้วอาจารย์เขาจะสอนเร็วมาก จดกันไม่ทันเลย บางที่เป็นศัพท์ที่เราไม่เข้าใจ ตามไม่ทันค่ะ ก็เลยปล่อยเลย”

“อยากไปดูงานค่ะ เพราะว่า การเรียนในห้องก็ได้แต่ความรู้ที่มีอยู่ในห้อง แต่ถ้าได้ลงสนามจริง ได้เห็น องค์กรที่มีการจัดการความรู้จริง ๆ เราก็จะได้รู้ว่สิ่งที่เราเรียนมา เราเข้าใจถูกต้องหรือไม่ ก็จะเป็น ตัวอย่างให้เราจะได้”

ในเรื่องสื่ออุปกรณ์ บางครั้งมีปัญหาเรื่อง ไวรัส เช่น ครั้งหนึ่งเพื่อนนำเสนองานแล้วเกิดปัญหานี้ อาจารย์จึงเลื่อนให้นำเสนอครั้งต่อไปค่ะ”

“ถ้าจะพูดถึงว่าเพียงพอไหม ไม่พอค่ะ เพราะว่าหนังสือชื่อเรื่องหนึ่ง มีไม่กี่เล่ม ถ้าจะเทียบแล้ว ไม่เพียงพอกับจำนวนนักศึกษาค่ะ “

“หนังสือเกี่ยวกับการจัดการความรู้ที่อาจารย์นำมาใช้ประกอบการสอนมีไม่เพียงพอค่ะ หนูเคยไปหา แล้วไม่เจอ หนูเลยต้องค้นจากอินเทอร์เน็ตค่ะ หรือไม่บางครั้งหนูก็จะถ่ายเอกสารมานะคะ”

1.2.4.4 การประเมินผลการเรียนการสอน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นปัญหาดังนี้ (1) งานที่ได้รับมอบหมายมีระยะเวลาในการจัดทำน้อย ทำให้นักศึกษาบางคนไม่สามารถจัดทำผลงานที่มีคุณภาพตามที่คาดหวังไว้ได้ เพราะมีเวลาในการเตรียมตัวและศึกษาค้นคว้าจำกัด และ (2) การสื่อสารระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนไม่ชัดเจน ทำให้นักศึกษาไม่เข้าใจงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำ ตลอดจนคำถามในการสอบต้องสอบถามอาจารย์เพิ่มเติม ในขณะที่มีนักศึกษาบางคนเข้าใจผิด ทำผลงานมาได้ไม่ตรงกับ ความมุ่งหมายของอาจารย์ หรือตอบข้อสอบไม่ตรงคำถาม ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ให้เวลาประมาณหนึ่งสัปดาห์ค่ะ อย่างสัปดาห์นี้แจ้ง สัปดาห์หน้าก็รายงานเลย ทำไม่ค่อยทันค่ะ ต้องเร่งรีบมาก เลยทำผลงานออกมาไม่ค่อยดีเท่าไรค่ะ”

“บางทีงานที่อาจารย์สั่งค่อนข้างยากค่ะ ต้องใช้เวลาในการทำ อย่างที่พี่เห็นตอนที่หนูนำเสนอ คือ หนูยังไม่พร้อม ที่จริงแล้ว หนูวิเคราะห์ได้ แต่เวลามันกระชั้นชิดมาก ทุกอย่างมันรู้มั่ว เลยทำผลงานได้ไม่ค่อยดีค่ะ”

“หนูว่า อาจารย์เขาก็สอนดีนะค่ะ แต่บางครั้งเวลาอาจารย์เขาสั่งงาน ยังไม่ค่อยชัดเจน หนูไม่เข้าใจ สิ่งที่อาจารย์ต้องการ ก็ต้องถามอาจารย์อีกครั้งเหมือนกันค่ะ”

1.3 ความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชา

การจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.3.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

1.3.1.1 จุดประสงค์การเรียนการสอนสอดคล้องกับความต้องการและความคาดหวังของอาจารย์ เพราะอาจารย์เป็นผู้กำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนด้วยตนเอง ซึ่งอาจารย์มีความเห็นว่า จุดประสงค์การเรียนการสอนควรสอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชา และจุดประสงค์การเรียนการสอนที่กำหนดมีความเหมาะสมดีแล้ว

1.3.1.2 การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนรายวิชานี้ ควรให้นักศึกษาเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถนำการจัดการความรู้ไปใช้ได้

1.3.1.3 ผู้สอน กระบวนการเรียนการสอน ได้แก่ สื่อการสอน และการประเมินผล เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้นักศึกษามุ่งจุดประสงค์การเรียนการสอน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ที่สำคัญ คือ ผู้สอน เทคนิคการสอน สื่อการสอน สำคัญมาก ๆ เลย และพี่จะให้นักศึกษาฝึกปฏิบัติเสมอค่ะ แต่ละหัวข้อเมื่อพี่สอนเสร็จพี่จะให้งานเลย เช่น หัวข้อหนึ่ง การทำให้พนักงานมีกระบวนการเรียนรู้แล้วก็แบ่งปันความรู้กัน การแบ่งปันความรู้ก็จะมี 2 อย่างใช่ไหมค่ะ ที่จะใช้แบ่งปันความรู้กันได้ ก็คือ เรื่องของพื้นที่จริงกับพื้นที่เสมือน พี่ก็จะให้มันสิดีไปวิเคราะห์ว่า องค์กรนี้มีการใช้พื้นที่จริงอย่างไร พื้นที่เสมือนอย่างไร ในการแบ่งปันความรู้ พี่ก็จะฝึกให้นิสิตวิเคราะห์ตลอดเวลา จากนั้นจะยกตัวอย่างและชี้ให้เขาเห็นให้เขาเข้าใจเนื้อหาที่เรียนเสมอ”

1.3.1.4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับจุดประสงค์การเรียนการสอน

อาจารย์เสนอว่า ในการจัดการเรียนการสอนครั้งต่อไป ควรเพิ่มจุดประสงค์การเรียนการสอน ในด้านการเพิ่มพูนประสบการณ์การจัดการความรู้จริงให้นักศึกษา ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“พี่คิดว่า จะเพิ่มจุดประสงค์อะไร พี่คิดว่าถ้าเป็นไปได้อยากให้นักศึกษาได้ไปศึกษาองค์กรจริง ๆ อาจจะอยู่ในบริบทของชลบุรีค่ะ แล้วถ้ามีเวลาอยากให้เขาไปวิเคราะห์ให้ได้ว่าองค์กรเหล่านี้ใช้หลักการจัดการ ความรู้อย่างไร เพราะอยากให้นักศึกษาเขาได้รับประสบการณ์จริงค่ะ”

1.3.2 เนื้อหาวิชา

1.3.2.1 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความรู้ และการจัดการความรู้

เป็นเนื้อหาที่สำคัญในการสอนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ เพราะเป็นความรู้พื้นฐาน ที่ต้องเรียนรู้ ก่อนที่จะเรียนในประเด็นอื่น ๆ ต่อไป

1.3.2.2 นักศึกษาส่วนใหญ่สนใจเนื้อหาเรื่อง การประยุกต์การจัดการ ความรู้ เพราะเป็นการนำแนวคิดและทฤษฎีการจัดการความรู้ที่ได้เรียนมาคิดวิเคราะห์ และเชื่อมโยง ความรู้ ซึ่งเป็นการฝึกปฏิบัติในด้านการประยุกต์การจัดการความรู้กับองค์กรต่าง ๆ ทำให้นักศึกษา เข้าใจเนื้อหาที่เรียนมามากยิ่งขึ้น จึงสนใจและกระตือรือร้นที่จะเรียน

1.3.2.3 เครื่องมือการเรียนรู้เป็นเนื้อหาที่ยาก เพราะนักศึกษาขาด ประสบการณ์การทำงาน จึงทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์หรือเข้าใจการประยุกต์เครื่องมือการเรียนรู้ กับองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการเรียนการสอนครั้งต่อไป อาจารย์กล่าวว่า จะเริ่มการเรียน การสอนด้วยการยกตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริงเกี่ยวกับเครื่องมือการเรียนรู้ และสอนโดยใช้กรณีศึกษา เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาวิชาได้ชัดเจนขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เรื่องที่ยากสำหรับนักศึกษา คือ เครื่องมือการเรียนรู้ค่ะ เนื่องจากเขายังไม่ได้ทำงาน เลยทำให้มอง ไม่ออก พี่คิดว่า ในการสอนครั้งต่อไป จะเริ่มด้วยการเล่าเรื่องเครื่องมือการเรียนรู้ ยกตัวอย่างต่าง ๆ แล้วก็เอากรณีศึกษา 2-3 เรื่องมาให้ให้นักศึกษาอ่านค่ะ คือ บางเรื่องอาจจะเล่า บางเรื่องอาจจะเปิด ประเด็นให้เขาศึกษาเอง เพื่อให้เข้าใจยิ่งขึ้นค่ะ”

1.3.2.4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา อาจารย์เสนอว่า ในการจัด การเรียนการสอนครั้งต่อไป จะปรับเนื้อหาที่ซ้ำซ้อนให้รวมเป็นหัวข้อเดียวกัน เช่น เรื่องการเรียนรู้ ขององค์กร ซึ่งซ้ำซ้อนกับเรื่องการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับการจัดการความรู้ และเสนอให้เพิ่ม หัวข้อใหม่ คือ จิตวิทยาของคนที่จัดการความรู้ รวมถึงจะปรับเปลี่ยนตัวอย่างและกรณีศึกษา ต่าง ๆ ด้วย เพราะประสบการณ์ในการสอนทำให้ทราบว่า เนื้อหาที่สอนมีความซ้ำซ้อนกันอยู่จึง ต้องการปรับเพื่อให้เนื้อหา มีความเหมาะสมและครอบคลุมมากที่สุด ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ต้องการปรับเนื้อหาที่ซ้ำซ้อนกันค่ะ เช่น เรื่องการเรียนรู้ขององค์กรและการจัดการทรัพยากรมนุษย์กับการจัดการความรู้ 2 เรื่องนี้ค่อนข้างซ้ำกันค่ะ และพี่คิดว่าเอาเรื่องจิตวิทยาของคนกับการจัดการความรู้มาเพิ่มเติมค่ะ ส่วนอื่น ๆ พี่ก็คิดว่า อยากเพิ่มตัวอย่าง ในภาคการศึกษานี้พี่ไม่ได้เอาตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการศึกษามาสอนเลย ก็เลยคิดว่าจะเพิ่มตัวอย่างเรื่องของสถาบันการศึกษาเข้าไปค่ะ”

นอกจากนี้อาจารย์เสนอแนะว่า ในการสอนเรื่อง เครื่องมือการเรียนรู้ เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจได้ง่ายขึ้น ควรสอนโดยการเล่าเรื่องและยกตัวอย่างเกี่ยวกับเครื่องมือการเรียนรู้ และใช้กรณีศึกษาเป็นแบบฝึกหัด ซึ่งคาดว่าจะช่วยให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาในส่วนนี้ได้ดียิ่งขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

1.3.3 กระบวนการเรียนการสอน

1.3.3.1 การใช้สื่อการสอน การเล่าเรื่องอย่างธรรมชาติ และการเปิดประเด็นการเรียนการสอนอย่างง่าย เป็นวิธีการที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี เพราะประสบการณ์จากการเรียนและการสอนของอาจารย์ทำให้เห็นว่า นักศึกษาส่วนใหญ่จะให้ความสนใจกับเรื่องที่ย่อย ๆ และเรื่องทั่ว ๆ ไป มากกว่าการเริ่มเรียนด้วยเรื่องวิชาการ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ต้องใช้สื่อค่ะ และก็การเล่าเรื่องอย่างธรรมชาติ พูดภาษาธรรมชาติไม่ต้องมีศัพท์เทคนิค พูดภาษาง่าย ๆ และเล่าให้ฟัง เปิดประเด็นง่าย ๆ ค่ะ”

1.3.3.2 สื่อการสอนที่ช่วยให้เข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี คือ วิดีทัศน์ ทั้งวีดิทัศน์สารคดีและวีดิทัศน์บันเทิง เพราะเป็นสื่อการสอนที่ช่วยกระตุ้นความสนใจ และทำให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาการจัดการความรู้ที่เรียนได้ง่ายและชัดเจนมากขึ้น เพราะผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่เรียนมาคิดวิเคราะห์ และเชื่อมโยงความรู้กับเนื้อหาในวีดิทัศน์ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“พี่เริ่มเห็นแล้วว่า ถ้าหากพี่เอาพวกสารคดีหรือสื่อภาพยนตร์ ภาพเคลื่อนไหวมาสอนนักศึกษาจะเข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ง่ายและชัดเจนมากกว่า”

1.3.3.3 การสอนบรรยายอย่างเดียว เป็นวิธีการสอนที่ไม่เหมาะสมสำหรับรายวิชานี้ เพราะนักศึกษาควรได้ฝึกคิดและวิเคราะห์มากกว่าฟังการบรรยายเพียงอย่างเดียว ซึ่งจะทำให้การเรียนการสอนไม่น่าสนใจ และผู้เรียนไม่สามารถเข้าใจการจัดการความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ การบรรยายตามเอกสารการสอน เช่น ความสำคัญของการจัดการความรู้ คือ 1 2 3 วิธีนี้ไม่เหมาะจะ เพราะเรื่องบางเรื่องเราไม่ต้องบอกว่าการจัดการความรู้สำคัญดังต่อไปนี้ เราแสดงให้เห็นเลยว่า บริษัทนี้ทำการจัดการความรู้อย่างไร ทำไม Land & House ถึงดัง เพราะอะไรเอาบทความมาให้เขา อ่านแล้วก็ดีความจะดีกว่าค่ะ”

1.3.3.4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน อาจารย์เสนอว่า

(1) ควรเพิ่มสื่อการสอนประเภทสื่อที่มีการเคลื่อนไหวมากขึ้น เพราะจะช่วยให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหา ที่เรียนได้ง่ายและชัดเจนมากขึ้น และ (2) ควรเพิ่มสื่อการสอนที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน เพราะนักศึกษาสามารถบูรณาการความรู้ที่เรียนกับสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวและคุ้นเคยได้ดีกว่าสิ่งที่อยู่ไกลตัว ทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ฟีดคิดว่า จะหาอะไรที่อยู่รอบ ๆ ตัวของนักศึกษามาใช้ประกอบการสอน เพราะฟีดคิดว่า นักศึกษาจะสามารถเชื่อมโยงกับความรู้ได้ง่ายกว่า อย่างเช่น อาจจะต้องไปดูรายการทีวี นอกจากกบนอก กะลาแล้ว จะมีอะไรที่เป็นเรื่องของการจัดการความรู้ ที่พอจะนำมาเป็นตัวอย่างได้อีก”

1.3.4 การประเมินผลการเรียนการสอน

1.3.4.1 วิธีการประเมินผลการเรียนที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจ

การจัดการความรู้ได้ดี คือ การทดสอบความรู้ เพราะสามารถวัดความรู้และความเข้าใจของนักศึกษา เกี่ยวกับความรู้พื้นฐานการจัดการความรู้ และความสามารถในการประยุกต์ความรู้ที่ได้เรียนมาของ นักศึกษาแต่ละคนได้ว่า นักศึกษาเข้าใจหรือไม่ ระดับใด และจะสามารถนำการจัดการความรู้ ไปใช้ได้จริงหรือไม่ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ออกแบบทดสอบเพื่อประเมินว่า นักศึกษาเข้าใจแนวคิดพื้นฐานของการจัดการความรู้มากน้อยแค่ไหน และสามารถนำไปใช้ได้จริงหรือไม่”

1.3.4.2 การประเมินผลการเรียนการสอนควรเน้นการคิดวิเคราะห์

และการประยุกต์การจัดการความรู้ เพราะจะทำให้ นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่เรียนไปใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการสอบแบบเน้นความจำอย่างเดียว ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ฟีดไม่เอาเลยคะแบบท่องจำ ตัวอย่างการทดสอบของฟีดจะเป็นประเภทคิดวิเคราะห์ เช่น สมมุติว่า นักศึกษาเป็นนักบริหารความรู้ เป็นนักจัดการความรู้ของบริษัทใดบริษัทหนึ่ง จะสามารถนำเทคโนโลยี มาใช้ประโยชน์ในการแบ่งปันความรู้ประเภทความรู้ฝังลึก (tacit knowledge) ของพนักงานได้อย่างไร ฟีดก็จะให้นักศึกษายกตัวอย่างแล้วก็อธิบายสั้น ๆ”

1.3.4.3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนการสอน

อาจารย์เสนอว่า ควรจะปรับข้อสอบให้มีระดับความยากง่ายที่เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยพิจารณาจากผลการสอบของนักศึกษาในปีการศึกษานี้ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา คือ ข้อสอบที่นักศึกษาตอบได้น้อย แสดงว่า ข้อสอบนั้นยากเกินไปสำหรับนักศึกษา ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ก็คิดว่า จะปรับข้อสอบ เพราะข้อสอบจะยาก แต่วิธีการประเมินยังเหมือนเดิม คิดว่าจะปรับข้อสอบให้กระชับขึ้น ให้ง่ายยิ่งขึ้น เพราะที่จะวิเคราะห์ผลการสอบ ดูว่าข้อไหนที่นักศึกษาส่วนใหญ่ทำได้มากที่สุด ข้อไหนที่นักศึกษาส่วนใหญ่ทำได้น้อยที่สุด ปีหน้าก็จะไม่ออกข้อนี้แล้วนะ เพราะมีความรู้สึกว่ายากไปนะ ขนาดเด็กเก่งยังตอบไม่ได้เลย”

1.4 ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชา

การจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.4.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

1.4.1.1 นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้กำหนดความต้องการหรือความคาดหวังที่มีต่อจุดประสงค์การเรียนการสอน เพราะการจัดการความรู้เป็นรายวิชาใหม่ นักศึกษายังไม่มีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการความรู้ อย่างไรก็ตาม ในระหว่างที่เรียน นักศึกษาส่วนใหญ่ได้ตั้งความคาดหวังว่า เมื่อเรียนรายวิชาดังกล่าวจบจะมีความรู้และความสามารถในการนำการจัดการความรู้ไปประยุกต์ในการทำงานได้ ซึ่งสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนการสอนที่กำหนดในแผนการเรียนการสอน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“อยากจะประยุกต์การจัดการความรู้ได้ค่ะ เพราะว่าถ้าเรามีความรู้อยู่แล้วแต่ไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ในองค์กรได้ ความรู้ที่มีอยู่ก็จะเป็นประโยชน์และก็จะสูญหายไป ก็ถือว่าสำคัญนะค่ะ เพราะการจัดการความรู้จะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น”

1.4.1.2 นักศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ปัจจัยที่สนับสนุนให้นักศึกษาบรรลุจุดประสงค์ ได้แก่ ผู้สอน สื่อการสอน และผู้เรียน นอกจากนี้ นักศึกษาบางคน กล่าวว่า การฝึกปฏิบัติ เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้นักศึกษาบรรลุจุดประสงค์เช่นเดียวกัน เพราะผู้เรียนควรได้ลงมือปฏิบัติจริง จึงจะสามารถเข้าใจเนื้อหาวิชาได้ชัดเจนขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“อย่างแรก คือ อาจารย์ค่ะ เพราะอาจารย์มีการเตรียมการเรียนการสอนมาดีมาก มีสื่อการสอนที่พร้อมและชัดเจน อย่างที่สอง คือ เราได้ลงมือปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งงานเดี่ยวและงานกลุ่ม ทำให้เราได้ฝึกคิดวิเคราะห์ ซึ่งการฝึกปฏิบัติเป็นทั้งการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน และก็ใช้ทดสอบความรู้ของเราด้วยค่ะ”

“สิ่งสำคัญ คือ ตัวผู้เรียนค่ะ เราจะต้องมีการค้นคว้าเพิ่มเติม เช่น หนูก็จะค้นคว้าตามเอกสาร ประกอบการเรียนการสอนนี้ค่ะและก็ศึกษาจากเว็บไซต์เพิ่มเติมด้วย”

1.4.1.3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับจุดประสงค์การเรียนการสอน นักศึกษา
เสนอว่า (1) ควรมีการแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละบทเรียนให้ทราบ เพราะจะได้ทราบว่า
การเรียนการสอนแต่ละชั่วโมงมีจุดประสงค์การเรียนรู้เพื่ออะไร และสามารถตรวจสอบได้ว่า
ตนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละครั้งได้หรือไม่ (2) ควรเพิ่มจุดประสงค์การเรียนการสอนใน
ด้านการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์การจัดการความรู้จริงให้แก่นักศึกษา เพราะจะทำให้
นักศึกษามีประสบการณ์จริงเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของอาจารย์
และ (3) ควรเพิ่มจุดประสงค์การเรียนการสอนด้านทักษะการใช้เทคโนโลยีในการจัดการความรู้
เพราะเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการความรู้ ดังนั้น จึงอยากมีความรู้และความสามารถ
ในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการความรู้ให้มีประสิทธิภาพ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“หนูว่า ถ้าอาจารย์อธิบายก็ดีค่ะ เพราะว่าเราจะได้รู้ว่าตอนนี้เราเรียนเพื่อจุดประสงค์การเรียนรู้อะไร
เราจะได้ประเมินตัวเองด้วยค่ะว่า เราบรรลุจุดประสงค์นั้นหรือไม่”

“อาจารย์บอกจุดประสงค์ตั้งแต่ครั้งแรก แต่เราอาจจะลืมได้ แต่อาจารย์มาสอนแต่ในแต่ละเรื่อง
ไม่ได้บอกเราว่า เขาจะสอนเรื่องนี้เพราะอะไร เราก็จะไม่รู้จุดประสงค์การเรียนรู้ใช่ไหมค่ะ หนูคิดว่าถ้ามี
การแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละครั้งที่สอนก็จะดีค่ะ”

“หนูอยากให้เพิ่มการศึกษาดูงานองค์กรที่เขาจัดการความรู้ ความจริงอาจารย์เขาก็มีจัดให้ไป
ดูงานนะค่ะ แต่ว่าเวลามันไม่พอ แต่ถ้าเพิ่มจุดประสงค์ว่า เพื่อให้ นักศึกษามีประสบการณ์และทักษะ
ในการจัดการความรู้จากประสบการณ์จริงจะชัดเจนขึ้นค่ะ”

“หนูคิดว่า น่าจะเพิ่มจุดประสงค์ในเรื่องของเทคโนโลยีกับการจัดการความรู้ค่ะ จะได้ช่วยให้นักศึกษา
มีความรู้ ความสามารถในการจัดเก็บความรู้และเผยแพร่ความรู้ค่ะ “

1.4.2 เนื้อหาวิชา

1.4.2.1 นักศึกษาส่วนใหญ่สนใจเนื้อหาการจัดการความรู้ในประเด็น
ที่แตกต่างกัน เช่น โมเดลการจัดการความรู้ การเรียนรู้ขององค์กร และการจัดการทรัพยากรมนุษย์
กับการจัดการความรู้ เพราะมีความเห็นว่า เป็นเนื้อหาสำคัญของการจัดการความรู้ เป็นเนื้อหาที่มี
ประโยชน์ และเป็นเนื้อหาที่อาจารย์ให้ความสำคัญ นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีความเห็นว่า
เนื้อหาการจัดการความรู้น่าสนใจทุกเรื่อง เพราะการจัดการความรู้เป็นรายวิชาใหม่ และเนื้อหา
ทุกเรื่องมีประโยชน์ในการนำไปใช้ในการทำงานต่อไป ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“หนูชอบโมเดลปลาหูกะ หนูคิดว่ามันครอบคลุมเรื่องการจัดการความรู้ทั้งหมด เรียนแล้วสนุกดี แล้วอาจารย์ให้ความสำคัญด้วยค่ะ อาจารย์สอนค่อนข้างบ่อย”

“หนูชอบการเรียนรู้ขององค์กร เพราะหนูอยากทำงานกับคนและก็พัฒนาคนในองค์กร แล้วก็ชอบเครื่องมือการเรียนรู้ ค่ะ เพราะเวลาอาจารย์ให้ฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้ หนูก็จะใช้เครื่องมือการเรียนรู้ในการอธิบายการปฏิบัติการจัดการความรู้”

“หนูสนใจทุกเรื่องเลยคะ เพราะหนูคิดว่า เนื้อหาการจัดการความรู้แต่ละเรื่อง จะมีเอกลักษณ์และจุดเด่นที่แตกต่างกันสำหรับการนำไปใช้คะ”

1.4.2.2 เครื่องมือการเรียนรู้ และการปฏิบัติการจัดการความรู้ เป็นเนื้อหาที่ยากที่สุด นักศึกษาอธิบายว่า ตนไม่สามารถเข้าใจเครื่องมือการเรียนรู้ได้ เพราะขาดการฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้กับสถานการณ์จริง จึงทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์ หรือเข้าใจการประยุกต์เครื่องมือการเรียนรู้กับองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของอาจารย์ ส่วนการปฏิบัติการจัดการความรู้เป็นเนื้อหาที่ยาก เพราะเป็นหัวข้อที่ต้องศึกษาและค้นคว้าด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้ไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาได้อย่างชัดเจน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เรื่องที่ยาก คือ เครื่องมือธรรมาภิบาลคะ เพราะว่า เราได้เรียนรู้แต่แนวคิดของธรรมาภิบาล แต่เรายังไม่ได้ลงมือปฏิบัติจริงคะ ก็เลยทำให้หนูคิดว่ายากคะ”

“หนูคิดว่า เรื่องกรณีศึกษาของพวกองค์กรต่างประเทศคะที่ยาก เพราะอาจารย์จะอธิบายเฉพาะบริษัท Apple ค่ะ องค์กรอื่นอาจารย์ให้ไปศึกษาเอาเอง ก็ต้องค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต”

1.4.2.3 นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การสอนรายวิชานี้ ควรสอนเนื้อหาอย่างลึกซึ้งเพื่อให้ นักศึกษามีความรู้และความเข้าใจ จนสามารถนำการจัดการความรู้ไปประยุกต์ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการสอนให้นักศึกษามีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการความรู้เท่านั้น ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“สอนอย่างเจาะลึกดีกว่าคะ เพราะเราจะได้มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้มากขึ้นคะ สามารถนำการจัดการความรู้ที่เรียนไปใช้ได้มากขึ้นคะ ไม่ใช่รู้แค่พื้นฐานเท่านั้น”

1.4.2.4 นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การสอนรายวิชานี้ ควรสอน ทฤษฎีการจัดการความรู้ แล้วจึงให้ฝึกปฏิบัติควบคู่กันไป เพราะนักศึกษาจะได้นำทฤษฎีที่เรียนมา ฝึกคิด วิเคราะห์ และได้ลงมือปฏิบัติ ทำให้เข้าใจเนื้อหามากขึ้น และสามารถนำไปใช้ในการทำงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“หนูคิดว่า การฝึกปฏิบัติจะช่วยให้เข้าใจการจัดการความรู้ที่เรียนได้ดีขึ้นค่ะ เพราะถ้าเรียนแต่ทฤษฎี เราก็จะไม่รู้ว่าจะนำความรู้ที่เรียนไปใช้ได้อย่างไร มองภาพไม่ออก แต่ในวิชานี้ อาจารย์มีให้นักศึกษา ได้ปฏิบัติจริง ๆ ก็เลยทำให้เรารู้ว่าจะนำไปปรับใช้อย่างไร อาจารย์จะมีอะไรให้เราคิดวิเคราะห์ค่ะ สมมุติว่าอาจารย์ให้โจทย์มาแบบนี้แล้วเราจะเอาแนวคิดทฤษฎีที่เราเรียนมาปรับใช้อย่างไร ซึ่งเหมือนกับว่าเราได้ทดลองทำไปด้วย ทำให้เราจดจำเรื่องที่เรียนได้มากขึ้นและสามารถที่จะนำเอา ความรู้ที่อาจารย์สอนมาไปปฏิบัติได้”

1.4.2.5 นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การสอนรายวิชานี้ ควรสอน การจัดการความรู้ในองค์กรทั่ว ๆ ไป โดยไม่จำกัดเฉพาะการจัดการความรู้ในองค์กรทางวิชาชีพ สารสนเทศเท่านั้น เพราะจะทำให้นักศึกษาตระหนักว่า การจัดการความรู้มีความสำคัญกับทุกองค์กร และได้เห็นตัวอย่างองค์กรที่ประสบความสำเร็จในการนำการจัดการความรู้มาปฏิบัติในสถานการณ์ ที่หลากหลาย เพื่อเป็นแนวคิดและแนวทางในการนำการจัดการความรู้ไปใช้ในการทำงานต่อไป อย่างไรก็ตาม นักศึกษาบางคนมีความเห็นว่า ควรสอนการจัดการความรู้ในองค์กรทางวิชาชีพ สารสนเทศด้วย เพื่อเป็นแนวทางในการนำการจัดการความรู้ไปประยุกต์ต่อไปเช่นเดียวกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“การสอนไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะในองค์กรทางสารสนเทศหรือสาขาที่เราเรียน เราควรมีความรู้ว่า การจัดการความรู้สามารถใช้กับสาขาอื่น ๆ หรือองค์กรอื่น ๆ ได้ด้วย”

“การเรียนการจัดการความรู้ในบริบทที่หลากหลายเป็นสิ่งที่ดี เพราะจะทำให้เราทราบว่ามีแต่ละบริษัท เขาใช้การจัดการความรู้แบบไหนบ้าง จึงประสบความสำเร็จ คือ หนูคิดว่าจะมีประโยชน์ในการทำงาน”

“หนูคิดว่า น่าจะมีการยกตัวอย่างเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในองค์กรของห้องสมุดบ้างค่ะ เผื่อโอกาส ข้างหน้าเราจะสามารถนำไปใช้ได้”

1.4.2.6 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา นักศึกษาส่วนใหญ่มี ข้อเสนอแนะว่า ควรเพิ่มเวลาในการสอนเนื้อหาวิชาบางประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ (1) ความสัมพันธ์ ระหว่างการจัดการทรัพยากรมนุษย์ การจัดการความรู้ และองค์กรแห่งการเรียนรู้ (2) การจัดการ ทรัพยากรมนุษย์ (3) การจัดการความรู้กับงานสารสนเทศ และ (4) เทคโนโลยีกับการจัดการความรู้ เพราะเป็นหัวข้อที่อาจารย์ไม่ได้สอนอย่างลึกซึ้ง แต่นักศึกษาเห็นว่า เป็นหัวข้อมีความสำคัญและ จะมีประโยชน์ในการทำงานต่อไป ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“น่าจะเพิ่มเรื่อง การจัดการทรัพยากรมนุษย์กับการจัดการความรู้ค่ะ เพราะอาจารย์สอนแต่เรื่อง การจัดการทรัพยากรมนุษย์ แต่ไม่ได้สอนความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการความรู้ การจัดการทรัพยากร มนุษย์และก้องค์การแห่งการเรียนรู้”

“อยากให้เพิ่มเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ค่ะ คือ อาจารย์ไม่ได้สอนลึกซึ้งนะคะ แต่หนูคิดว่า คนก็เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะขับเคลื่อนกระบวนการต่าง ๆ ในการจัดการความรู้ค่ะ ก็คิดว่าถ้าไม่ให้ความสำคัญกับคน การจัดการความรู้ก็จะดำเนินไปไม่ได้ค่ะ”

“หนูว่า ถ้าสอนในสาขาสารสนเทศอย่างนี้ น่าจะเพิ่มเรื่องของเทคโนโลยีหรือว่าการจัดเก็บความรู้ด้วย นะคะ”

1.4.3 กระบวนการเรียนการสอน

1.4.3.1 การบรรยายประกอบกรณีศึกษา การใช้สื่อการสอน และ การศึกษาดูงาน เป็นวิธีการที่ทำให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีที่สุด นักศึกษาอธิบายว่า การบรรยายประกอบกรณีศึกษา และการใช้สื่อการสอน นักศึกษาจะมีโอกาสนำความรู้ที่เรียนมาคิด วิเคราะห์และเชื่อมโยงเนื้อหาที่เรียนกับกรณีศึกษาและสื่อการสอน ทำให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียน ชัดเจนขึ้น ส่วนการศึกษาดูงาน จะทำให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์จากองค์กรที่มีการดำเนินงาน ด้านการจัดการความรู้และจากผู้มีปฏิบัติโดยตรง นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีความคิดเห็นว่าการแสดงบทบาทสมมุติ และการเชิญวิทยากรมาบรรยาย เป็นวิธีการที่ช่วยให้เข้าใจการจัดการ ความรู้ได้ดีเช่นเดียวกัน โดยนักศึกษา อธิบายว่า การแสดงบทบาทสมมุติ ผู้เรียนจะมีโอกาส ฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้ในสถานการณ์จำลอง ทำให้เกิดประสบการณ์ในการจัดการความรู้ เข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ง่ายขึ้น และช่วยสร้างความสนใจในการเรียน ส่วนการเชิญวิทยากร มาบรรยาย นักศึกษาจะได้รับความรู้จากผู้เชี่ยวชาญโดยตรง ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“อาจารย์จะสอนบรรยาย ให้เราปฏิบัติ ให้เราทำงานกลุ่ม แล้วก็อาจารย์เขามีการใช้สื่ออื่นด้วยค่ะ หนูก็ว่าดี เช่น ให้เราดูบนอกกะลาทำให้เราได้รู้ ว่า เขามีการจัดการความรู้เนะ จัดการอย่างไรบ้าง ถึงเราไม่ได้ปฏิบัติแต่ก็ทำให้เราเข้าใจมากขึ้นค่ะ คือ ไม่ใช่มีแต่เพาเวอร์พอยท์อย่างเดียว เราก็จะไม่ เห็นภาพเลย เราก็จะคิดไม่ออกหรือว่าบางครั้งเรายังไม่เข้าใจ แต่ถ้าเราได้ดูภาพหรือได้เห็นกรณีศึกษา ก็จะช่วยเราได้ค่ะ”

“หนูคิดว่า การไปดูงานค่ะ เพราะถ้าไปคงได้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้มากขึ้น และเราจะได้เห็น การจัดการความรู้จริง ๆ ได้แลกเปลี่ยนความรู้จากคนที่เขาทำการจัดการความรู้จริง ๆ ค่ะ”

“หนูคิดว่า การแสดงบทบาทสมมุติก็น่าสนใจนะค่ะ เพราะทำให้การเรียนสนุกสนานและ มันทำให้เข้าใจสิ่งที่เรียนได้ง่ายขึ้น”

“ถ้ามีวิทยากรมาก็ดีนะค่ะ เราจะได้ถามจากคนที่เขาปฏิบัติเรื่องนี้จริง ๆ อย่างน้อยเราก็ได้รู้จักกรณีศึกษาว่า แต่ละที่เขามีการจัดการความรู้กันอย่างไร”

1.4.3.2 วิดีทัศน์เป็นสื่อการสอนที่ช่วยให้เข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีที่สุด เพราะเป็นสื่อที่กระตุ้นความสนใจ และทำให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ง่ายขึ้น สอดคล้องกับความคิดเห็นของอาจารย์ นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีความคิดเห็นว่า แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ เว็บไซต์ เอกสารและวารสาร เป็นสื่อที่ช่วยให้เข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีเช่นเดียวกัน เพราะสามารถนำมาทบทวนนอกเวลาเรียนได้ อีกทั้งยังเป็นสื่อที่หาดูได้ง่าย ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“วีดิทัศน์ค่ะ อาจารย์นำมาใช้บ่อยมากเลยคะ เพื่ออธิบายเนื้อหาการจัดการความรู้ที่เรียน พออาจารย์เปิดให้ดู ก็ทำให้หนูเข้าใจเรื่องที่เรียนง่ายขึ้นนะค่ะ”

“แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ค่ะ เพราะได้จดโน้ตแล้วก็ฟังไปด้วย อย่างอื่นก็มีคลิปวิดีโอแล้วกับบทความค่ะ”

“เว็บไซต์ค่ะเพราะว่าเราสามารถไปใช้หรือหาดูได้สะดวกค่ะ แต่อย่างสื่ออื่น ๆ เราอาจจะหาดูได้ยากค่ะ อย่างหนังสือจะหาได้จากที่ไหน บางทีที่หอสมุดก็มีคนยืมไป นอกจากนี้ ก็มีวีดิทัศน์ค่ะ “

1.4.3.3 การสอนบรรยายอย่างเดียวเป็นวิธีการสอนที่ไม่เหมาะสมสำหรับรายวิชานี้ เพราะทำให้การเรียนการสอนไม่น่าสนใจและนักศึกษาไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนได้ สอดคล้องกับความคิดเห็นของอาจารย์ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ไม่ควรสอนด้วยการบรรยายอย่างเดียว ควรจะมีการแทรกอย่างอื่นบ้าง เช่น การเล่าเรื่องหรือเล่าประสบการณ์ ถ้าบรรยายอย่างเดียวก็จะน่าเบื่อมากค่ะ”

1.4.3.4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน นักศึกษาบางคนเสนอแนะว่า (1) ควรให้นักศึกษาฝึกแสดงบทบาทสมมติเกี่ยวกับการจัดการความรู้ เช่น คุณอำนวย (คนจัดกิจกรรม) คุณกิจ (ผู้ปฏิบัติงาน) คุณลิขิต (คนจดบันทึก) และคุณเอื้อ (ผู้บริหาร) เพราะนักศึกษาจะได้ฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้กับสถานการณ์จำลอง ทำให้เข้าใจการจัดการความรู้มากขึ้น และทำให้การเรียนน่าสนใจ (2) ควรเชิญวิทยากรมาบรรยาย เพราะจะทำให้นักศึกษาได้รับความรู้และประสบการณ์จากผู้เชี่ยวชาญโดยตรง และได้รับความรู้ในมุมมองที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น รวมถึงช่วยสร้างความน่าสนใจให้กับการเรียนการสอน และ (3) ควรมีการเรียนนอกสถานที่ เช่น หอสมุด เพราะจะช่วยเปลี่ยนบรรยากาศและสร้างความสนใจในการเรียนให้กับนักศึกษา ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“หนูคิดว่า การที่จับกลุ่มแสดงบทบาทสมมติ ก็ช่วยให้เราเข้าใจการจัดการความรู้มากขึ้นค่ะ”

“ถ้ามีวิทยากรมาก็ดีนะคะ ถ้าเราไม่เข้าใจเราก็จะได้ถามจากที่เขาปฏิบัติจริง ๆ หรือว่าอย่างน้อย เราก็ได้เรียนรู้จากกรณีศึกษาเขาทำมา”

“เชิญวิทยากรมาบ้างก็ดีค่ะ เพราะว่าจะได้ความรู้ที่หลากหลายนอกจากที่อาจารย์สอน เพราะว่าบางที่ อาจารย์อาจจะสอนแบบนี้ แต่วิทยากรอาจจะสอนอีกแบบหนึ่งก็ได้ มันน่าสนใจดีค่ะ”

“ความจริงหนูก็เบื่อเหมือนกันนะคะ เพราะหนูเรียนตั้งแต่ 8 โมงถึงเที่ยงนั่งเรียนในห้องเรียนเดิม อยากให้อาจารย์พาไปเรียนที่ห้องสมุดหรือว่าไปที่อื่นบ้างค่ะ พาไปดูชีวิตในห้องสมุดก็ยังดีค่ะ”

1.4.4 การประเมินผลการเรียนการสอน

1.4.4.1 วิธีการประเมินผลการเรียนที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจ

การจัดการความรู้ได้ดีที่สุด คือ การทดสอบความรู้ เช่น การทดสอบย่อย และการสอบ เพราะสามารถวัดความรู้และความเข้าใจของนักศึกษาแต่ละคนได้ว่า เข้าใจเนื้อหาที่เรียนมาหรือไม่ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของอาจารย์ นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีความเห็นว่า การทำงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นวิธีการประเมินผลการเรียนที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีเช่นเดียวกัน เพราะผู้เรียนได้นำความรู้ที่เรียนทั้งหมดมาคิด วิเคราะห์ และสังเคราะห์ เพื่อจัดทำผลงาน ดังนั้น จึงสามารถวัดได้ว่านักศึกษาเข้าใจเนื้อหาที่เรียนมาถูกต้องหรือไม่ และเข้าใจในระดับใดได้เช่นเดียวกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“หนูคิดว่าการสอบนะคะ เพราะการสอบมันมาจากความคิดของเราเอง เราคงไม่สามารถลอกใครได้”

“ในความคิดหนูคิดว่าการทดสอบก่อนกับทดสอบหลังเรียนค่ะ ในแต่ละหัวข้อความรู้ค่ะ คิดว่า วิธีนี้น่าจะได้ผลมากค่ะ เพราะทำให้เราสามารถวัดได้ว่าเรามีความรู้ ความเข้าใจในแต่ละหัวข้อมากขึ้นแค่ไหน”

“อย่างที่อาจารย์ให้โจทย์มาหรือให้องค์กรหรือบริษัทมาให้เราฝึกทำแบบฝึกหัด เพื่อวัดว่า นักศึกษาทำได้ไหม นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาที่เรียนมามากน้อยแค่ไหน หนูว่าก็สามารถวัดความรู้ที่เรียนมาได้นะคะ เพราะเราต้องทำความเข้าใจกับความรู้ทุกประเด็นก่อนจะทำงาน”

1.4.4.2 การประเมินผลการเรียนการสอนควรเน้นการคิดวิเคราะห์ และการประยุกต์การจัดการความรู้ เพราะจะทำให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่เรียนมาไปใช้ได้จริง และมีประสิทธิภาพมากกว่าการสอบแบบเน้นความจำอย่างเดียว สอดคล้องกับความคิดเห็นของอาจารย์ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“หนูว่า อาจารย์ออกข้อสอบดีแล้วค่ะ เพราะว่าเราจะได้ประยุกต์เป็นค่ะ คือ ถ้าเราท่องจำเฉย ๆ ก็ไม่ได้อะไร เราต้องทำเป็น ใช้เป็นค่ะ”

1.4.4.3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนการสอน นักศึกษา บางคนเสนอว่า ควรมีการประเมินผลก่อนและหลังการเรียน เพราะจะทำให้ทราบพัฒนาการของผู้เรียนว่า มีความรู้ความเข้าใจการจัดการความรู้มากขึ้นหรือไม่ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ถ้าเป็นการทดสอบเพื่อเก็บความรู้จริง ๆ หนูว่า ถ้ามีทดสอบก่อนเรียน แล้วก็ควรมีการทดสอบหลังเรียนด้วยเพื่อดูพัฒนาการของนักศึกษาค่ะ”

2. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

2.1 ข้อมูลเบื้องต้น

คณะวิทยาการสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เปิดสอนรายวิชาการจัดการสารสนเทศและความรู้ (Information and Knowledge Management) เป็นรายวิชาแกน จำนวน 3 หน่วยกิต ในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 สาขาสารสนเทศศาสตร์ โดยจัดให้มีการเรียนการสอนมาแล้วประมาณ 5 ปี ในการเปิดสอนรายวิชาการจัดการสารสนเทศและความรู้ พบว่า รายวิชาดังกล่าวพัฒนามาจากรายวิชาการจัดการสารสนเทศ ซึ่งเปิดสอนให้กับนักศึกษาสาขาสารสนเทศศาสตร์ แต่เนื่องจากคณาจารย์คณะวิทยาการสารสนเทศต้องการสร้างวิชาแกนของหลักสูตร ประกอบกับแนวโน้มความต้องการและสภาพของสังคมในปัจจุบันได้พัฒนาจากสังคมสารสนเทศ เป็นสังคมฐานความรู้ ดังนั้น ในการพัฒนาหลักสูตรใหม่ คณาจารย์คณะวิทยาการสารสนเทศ จึงเห็นควรให้เปิดสอนรายวิชาการจัดการสารสนเทศและความรู้เป็นรายวิชาแกน สำหรับนักศึกษาคณะวิทยาการสารสนเทศทุกสาขาวิชา รวมถึงสาขาสารสนเทศศาสตร์ เพราะมุ่งหมายให้นักศึกษาทุกคนมีฐานความคิดเกี่ยวกับการจัดการสารสนเทศและความรู้ และสามารถนำความรู้ที่เรียนไปประยุกต์ตามสาขาวิชาชีพที่ศึกษามาได้อย่างเหมาะสม

ในการเปิดสอนรายวิชาการจัดการสารสนเทศและความรู้ ไม่พบปัญหาหรืออุปสรรค เพราะในด้านหลักสูตร คณะวิทยาการสารสนเทศได้จัดให้มีการสัมมนาหลักสูตรเพื่อให้คณาจารย์ในคณะประชุมและวางแผนร่วมกัน เพื่อสร้างความความเข้าใจและพัฒนาหลักสูตรให้มีความเหมาะสมที่สุด และในด้านผู้สอน คณะวิทยาการสารสนเทศมีทีมผู้สอนที่มีความรู้และความสนใจการจัดการความรู้หลายท่าน ประกอบกับทางมหาวิทยาลัยจัดให้มีการอบรมและสัมมนาในหัวข้อทางด้านการจัดการความรู้อยู่เสมอ ดังนั้น ทีมผู้สอนจึงมีความรู้และประสบการณ์ทางการจัดการความรู้เป็นอย่างดี ทำให้การเปิดสอนรายวิชาการจัดการสารสนเทศและความรู้ดำเนินไปได้ด้วยดี

2.2 สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นสภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.2.1 การเตรียมการสอน

การเตรียมการสอน ในการเปิดสอนรายวิชาการจัดการสารสนเทศและความรู้ในแต่ละภาคการศึกษา ทีมผู้สอนจะประชุมและวางแผนร่วมกันทุกครั้ง เพื่อกำหนดแผนการเรียนการสอนในด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาที่จะสอน วิธีการสอน สื่อการสอน

และวิธีการประเมินผลการเรียนการสอน การสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า แหล่งสารสนเทศที่ใช้ในการศึกษาและค้นคว้าเพื่อจัดทำแผนการเรียนการสอน ได้แก่ คำอธิบายรายวิชา หนังสือ วารสาร งานวิจัย เว็บไซต์ทางการจัดการความรู้ และหลักสูตรการเรียนการสอนการจัดการความรู้ ในต่างประเทศ สำหรับหลักเกณฑ์ในการพิจารณากำหนดแผนการเรียนการสอน แบ่งเป็น 4 ด้าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน คำนึงถึงคำอธิบายรายวิชาเป็นหลัก และมีความมุ่งหมาย คือ ต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการสารสนเทศและความรู้ และสามารถนำความรู้ที่เรียนมาบูรณาการกับความรู้อื่น ๆ ที่ได้เรียนผ่านมาแล้วได้

ด้านเนื้อหาวิชา คำนึงถึงคำอธิบายรายวิชาเป็นหลัก และคำนึงถึงเนื้อหาสำคัญที่จะต้องสอน ระดับความรู้และความสามารถของผู้เรียน ระยะเวลาในการสอน รวมถึง แนวโน้มและความก้าวหน้าทางวิชาการการจัดการสารสนเทศและความรู้ ดังนั้น ในแต่ละภาค การศึกษาที่ทีมผู้สอนจะประชุมและวางแผนร่วมกันเพื่อปรับปรุงเนื้อหาวิชาให้มีความเหมาะสมที่สุด สำหรับลำดับเนื้อหาจะจัดลำดับจากเรื่องง่ายไปสู่เรื่องยาก เพราะต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้และความเข้าใจเนื้อหาวิชาอย่างต่อเนื่อง และเป็นไปตามลำดับขั้นของความรู้

ด้านกระบวนการเรียนการสอน รายวิชาการจัดการสารสนเทศและความรู้ มีผู้สอนหลายท่าน ในภาคการศึกษานี้มีทีมผู้สอน 4 ท่าน ซึ่งแต่ละท่านจะสอนเนื้อหาตาม ความเชี่ยวชาญและความถนัด เช่น ถ้าเป็นเนื้อหาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ อาจารย์ผู้สอนจะเป็น อาจารย์ทางคอมพิวเตอร์ ถ้าเป็นเนื้อหาด้านการจัดการตัวสารสนเทศและความรู้ อาจารย์ผู้สอนจะเป็นอาจารย์ทางสารสนเทศศาสตร์ เป็นต้น ดังนั้น กระบวนการเรียนการสอนที่เลือกใช้จึงขึ้นอยู่กับ อาจารย์แต่ละท่าน ในการเรียนการสอนโดยปกติ จะเน้นการบรรยาย และการทำกิจกรรมในชั้นเรียน เช่น การระดมความคิดและแลกเปลี่ยนความรู้ อย่างไรก็ตาม การสัมภาษณ์ทีมผู้สอนทำให้ทราบว่า ในการเลือกกระบวนการเรียนการสอนได้คำนึงถึงเนื้อหาที่จะสอน และมีการปรึกษากับทีมผู้สอนถึง กระบวนการเรียนการสอนที่เลือกใช้

ด้านการประเมินผลการเรียนการสอน ทีมผู้สอนกำหนดในแผนการเรียน การสอนให้มีการประเมินผลจากการสอบและงานที่ได้รับมอบหมาย โดยมุ่งหมายที่จะวัดความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการสารสนเทศและความรู้ของนักศึกษา ในส่วนของน้ำหนักคะแนน เนื่องจากมีอาจารย์ผู้สอนหลายท่าน และเนื้อหาที่สอนแบ่งเป็น 2 ตอน คือ การจัดการสารสนเทศ และการจัดการความรู้ ทีมผู้สอนจึงแบ่งคะแนนตามเนื้อหาที่สอน ตอนละ 50 คะแนน อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ วิธีการประเมินผลขึ้นอยู่กับอาจารย์แต่ละท่าน การสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า อาจารย์แต่ละท่านให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและการปฏิบัติในชั้นเรียนมากกว่าการสอบและ มีความเห็นว่า การประเมินผลการเรียนการสอนควรใช้วิธีการประเมินหลาย ๆ วิธีประกอบกัน นอกจากนี้ การสัมภาษณ์นักศึกษาทำให้ทราบว่า ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดน้ำหนักคะแนน การประเมินผลการเรียนด้วย

2.2.2 การจัดการเรียนการสอน แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.2.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

การแจ้งจุดประสงค์การเรียนการสอน ทีมผู้สอนได้แนะนำรายวิชา ในช่วงแรกของการเรียนการสอน โดยจะอธิบายความหมายและขอบเขตของจุดประสงค์การเรียนการสอนแต่ละข้อ รวมทั้งแผนการเรียนการสอน เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจความคาดหวังหรือความต้องการของอาจารย์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และเพื่อให้ นักศึกษาสามารถนำจุดประสงค์การเรียนการสอนมาประเมินความรู้และความเข้าใจของตนเองได้ นอกจากนี้ นักศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า การแจ้งจุดประสงค์การเรียนการสอน ทำให้เข้าใจจุดประสงค์ไปในทิศทางเดียวกัน ตระหนักถึงความสำคัญในการเรียนรายวิชาดังกล่าว และใช้เป็นแนวทางในการเตรียมตัวสำหรับการเรียนต่อไปได้

นอกจากนี้ ในการเรียนการสอนแต่ละบทเรียน อาจารย์ท่านหนึ่ง ได้แจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ของบทเรียนนั้น ๆ ให้ นักศึกษาทราบ และอธิบายวิธีการประยุกต์ความรู้ที่เรียนกับการทำงาน เพราะต้องการให้นักศึกษาสามารถบูรณาการความรู้ต่าง ๆ ที่ได้เรียนมา ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่อาจารย์ท่านอื่น กล่าวว่า ไม่ได้แจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละบทเรียน แต่จะอธิบายประโยชน์ ความสำคัญ และประเด็นสำคัญของการจัดการความรู้ให้ นักศึกษาทราบ

2.2.2.2 เนื้อหาวิชา

การแจ้งเนื้อหา ทีมผู้สอนได้แจ้งขอบเขตเนื้อหาวิชาที่จะเรียนให้ นักศึกษาทราบในช่วงแรกของเรียนทุกครั้ง เพราะต้องการให้นักศึกษาเตรียมตัวล่วงหน้าก่อนการเรียน นอกจากนี้ นักศึกษาได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า การเตรียมตัวล่วงหน้าก่อนการเรียน ทำให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น

ลำดับเนื้อหาที่สอน ทีมผู้สอนสอนเนื้อหาการจัดการสารสนเทศ ในช่วงแรก และสอนเนื้อหาการจัดการความรู้ในช่วงหลัง ซึ่งการสอนจะสอนตามลำดับของเนื้อหาวิชาจากง่ายไปสู่ยาก และพยายามสอนตามแผนการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ แต่หากมีเนื้อหาที่เชื่อมโยงหรือสัมพันธ์กัน ผู้สอนทุกคนจะนำมาอธิบายรวมกันโดยไม่คำนึงถึงลำดับ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของเนื้อหา

ขอบเขตเนื้อหาที่สอนครอบคลุม (1) ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสารสนเทศและความรู้ (2) การจัดการสารสนเทศและความรู้ (3) สังคมความรู้และองค์กรแห่งการเรียนรู้ (4) การจัดการสารสนเทศและความรู้ในองค์กร (5) นักจัดการสารสนเทศและความรู้ และ (6) กฎหมายที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ทีมผู้สอนทำให้ทราบว่า การสอนเนื้อหาการจัดการความรู้จะสอนอย่างกว้าง ๆ เพราะต้องการให้นักศึกษามีความรู้และความเข้าใจในระดับเบื้องต้นเท่านั้น และในการสอน ทีมผู้สอนจะพยายามให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติและทำกิจกรรมในชั้นเรียน เช่น การระดมความคิดและแลกเปลี่ยนความรู้ การทำชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice :

CoP) และการทำงานที่ได้รับมอบหมาย เพราะต้องการให้นักศึกษามีความรู้และความเข้าใจ เนื้อหาวิชาที่เรียนมามากขึ้น

สำหรับองค์กรการจัดการความรู้ที่นำมาสอน เป็นองค์กรทั่ว ๆ ไป เพื่อให้ นักศึกษาเข้าใจว่า การจัดการความรู้สามารถปฏิบัติได้กับทุกองค์กร อย่างไรก็ตาม การสัมภาษณ์ อาจารย์ท่านหนึ่ง ทำให้ทราบว่า การเรียนการสอนในภาคการเรียนที่ผ่านมา นักศึกษาสาขา สารสนเทศศาสตร์ได้เรียนแยกกับนักศึกษาสาขาอื่น อาจารย์จึงได้สอนการจัดการความรู้ในองค์กร วิชาชีพทางสารสนเทศด้วย เพราะต้องการให้นักศึกษาเข้าใจและเห็นตัวอย่างการจัดการความรู้ ในสาขาวิชาชีพของตนเอง เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ให้กับนักศึกษามากยิ่งขึ้น

2.2.2.3 กระบวนการเรียนการสอน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน และขั้นสรุปบทเรียน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การนำเข้าสู่บทเรียน ทีมผู้สอนแต่ละท่านมีวิธีการนำเข้าสู่บทเรียน หลากหลายขึ้นอยู่กับสถานการณ์ เช่น การเล่าเรื่อง การใช้สื่อการสอน การทดสอบความรู้ และการทบทวนความรู้ โดยมีความมุ่งหมาย คือ ต้องการทบทวนความรู้ กระตุ้นความสนใจ และเตรียมความพร้อมก่อนเริ่มเรียน ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาที่จะเรียนต่อไปได้ง่ายขึ้น

ขั้นสอน เนื่องจากรายวิชาการจัดการสารสนเทศและความรู้ มีผู้สอน หลายท่าน ดังนั้น กระบวนการเรียนการสอนที่เลือกใช้จึงขึ้นอยู่กับผู้สอนแต่ละท่าน และแต่ละ ภาคการศึกษาอาจจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความเหมาะสม การสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าวิธีการสอน ที่ใช้ในภาคการศึกษาที่ผ่านมา ได้แก่ (1) การบรรยาย (2) การใช้เกมจำลองสถานการณ์ (3) การให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าและนำเสนอรายงาน (4) การใช้สื่อการสอน และ (5) กิจกรรมและการฝึกปฏิบัติในชั้นเรียน ได้แก่ กิจกรรมระดมความคิดและการแลกเปลี่ยนความรู้ การสร้างชุมชน นักปฏิบัติ และการประชุมและสัมมนา อาจารย์ท่านหนึ่งได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การระดมความคิด และแลกเปลี่ยนความรู้ และการสร้างชุมชนนักปฏิบัติ เป็นวิธีการฝึกปฏิบัติให้แก่นักศึกษาในด้านการแลกเปลี่ยนความรู้ ในขณะที่การเข้าร่วมการประชุมและสัมมนาจะช่วยให้นักศึกษาได้รับความรู้ และประสบการณ์จากผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ โดยตรง

ในด้านการฝึกปฏิบัติ ทีมผู้สอนมอบหมายให้นักศึกษาแบ่งกลุ่มและ ให้ข้อคำถาม เพื่อให้ศึกษาระดมความคิดและแลกเปลี่ยนความรู้กัน เช่น กิจกรรมแลกเปลี่ยน ความรู้ เรื่อง เทคนิคการทอดไข่เจียวให้อร่อย อาจารย์ท่านหนึ่งอธิบายว่า การฝึกปฏิบัติดังกล่าว เป็นการสร้างเวทีให้นักศึกษาได้ฝึกการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับเพื่อนร่วมชั้นเรียน ซึ่งอาจารย์เห็นว่า เป็นการฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้รูปแบบหนึ่งที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาวิชา ที่เรียนได้มากกว่าการฟังบรรยายเพียงอย่างเดียว และในการสอนอาจารย์ท่านหนึ่งได้จัดให้มีการเล่นเกมจำลองสถานการณ์ เพื่อให้นักศึกษาได้ฝึกการเผยแพร่และถ่ายทอดสารสนเทศและ ความรู้แก่ผู้อื่น ซึ่งนักศึกษามีความเห็น ว่า ทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ชัดเจนขึ้น และได้รับประสบการณ์ ตรงเพราะได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติ

ในด้านบรรยากาศการเรียนการสอน ทีมผู้สอนเปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถาม อภิปรายประเด็นปัญหาต่าง ๆ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนอย่างทั่วถึงเสมอ ซึ่งนักศึกษาเห็นว่า บรรยากาศดังกล่าวช่วยให้เข้าใจประเด็นที่สงสัยมากขึ้น และได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความรู้ระหว่างอาจารย์และนักศึกษา ทำให้เห็นมุมมองความคิดเห็นและประสบการณ์ที่หลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้ ยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดตัดสินใจในการทำงานด้วยตนเองในบางครั้ง เพราะต้องการให้ผู้เรียนศึกษาและค้นคว้าตามความสนใจอย่างอิสระ

ในด้านสื่อการสอน ทีมผู้สอนใช้สื่อการสอนอยู่เสมอ เช่น แฟ้มข้อมูล ไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ หนังสือ วารสาร เว็บไซต์ด้านการจัดการสารสนเทศและความรู้ และเว็บไซต์รายวิชา นอกจากนี้ อาจารย์ท่านหนึ่งเคยนำวีดิทัศน์มาใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอนด้วย

ในด้านเอกสารการเรียนการสอน อาจารย์ผู้สอนบางท่านอนุญาตให้นักศึกษาใช้เอกสารการสอนจากเว็บไซต์รายวิชาการจัดการสารสนเทศและความรู้ ซึ่งนักศึกษาสามารถดาวน์โหลดได้หลังจากจบการเรียนการสอนในแต่ละชั่วโมง ในขณะที่อาจารย์ผู้สอนบางท่านจะนำเอกสารการสอนมาแจกในชั้นเรียน

ขั้นสรุปบทเรียน เมื่อการเรียนการสอนสิ้นสุดลง ทีมผู้สอนจะสรุปสาระสำคัญของบทเรียนทุกครั้ง เพราะต้องการทบทวนความรู้ และเพิ่มเติมสาระที่อาจจะขาดไประหว่างการเรียน รวมถึงเพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ซักถามในประเด็นที่สงสัย

2.2.2.4 การประเมินผลการเรียนการสอน ประกอบด้วย การประเมินผล การเรียน การประเมินผลการสอน และการประเมินผลหลักสูตร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การประเมินผลการเรียน ทีมผู้สอนจะแจ้งวิธีการประเมินผลและกำหนดการให้นักศึกษาทราบล่วงหน้าทุกครั้งเพื่อให้เตรียมตัวก่อนการประเมิน การสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่า วิธีการประเมินผลการเรียนการสอนในแต่ละภาคการศึกษาอาจจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความเหมาะสม วิธีการประเมินผลที่ใช้ในภาคการศึกษาที่ผ่านมาประกอบด้วยการประเมินผลก่อนการเรียน ได้แก่ การทดสอบย่อย การประเมินผลระหว่างการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การมีส่วนร่วม เช่น การสังเกตพฤติกรรมและการซักถาม ส่วนการประเมินผลหลังการเรียน ได้แก่ การทำงานที่ได้รับมอบหมาย เช่น การทำรายงาน และการสอบ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การมีส่วนร่วม ในการซักถาม ทีมผู้สอนจะซักถามและให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นอยู่เสมอ เพราะต้องการตรวจสอบความรู้และความเข้าใจของนักศึกษา และต้องการทบทวนความรู้ที่ได้เรียนผ่านมาแล้ว ส่วนการทดสอบย่อย ทีมผู้สอนจะให้ข้อคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาที่ได้เรียนไปแล้ว หรือเนื้อหาที่กำลังจะเรียน และให้นักศึกษาตอบคำถามหรือแสดงความคิดเห็นโดยการเขียนคำตอบสั้น ๆ ลงในกระดาษ

การทำงานที่ได้รับมอบหมาย ทีมผู้สอนมอบหมายให้นักศึกษาทำ รายงาน ซึ่งมีทั้งรายงานเดี่ยวและรายงานกลุ่ม และให้นำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน โดยให้ศึกษา การจัดการสารสนเทศและความรู้ในองค์กรต่าง ๆ และศึกษาหัวข้อการจัดการสารสนเทศและความรู้ ตามที่กำหนด อาจารย์ท่านหนึ่งอธิบายว่า การทำรายงานจะทำให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาที่เรียน ชัดเจนขึ้น และทำให้ได้เรียนรู้วิธีการจัดการสารสนเทศและการจัดการความรู้จากองค์กรต่าง ๆ จากประสบการณ์จริงของนักศึกษา รวมถึงทำให้นักศึกษาได้มีโอกาสฝึกทักษะในการค้นคว้า วิเคราะห์และประมวลความรู้ รวมถึงสังเคราะห์ความรู้ที่ได้

สำหรับการสอนนั้น เป็นแบบอัตนัยและปรนัย โดยจะเน้นการคิด วิเคราะห์ และความสามารถในการประยุกต์ความรู้ มากกว่าการทดสอบความจำ

เมื่อดำเนินการประเมินผลการเรียน เช่น การทดสอบย่อยหรือ การทำรายงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทีมผู้สอนจะตรวจสอบผลงานและแจ้งประเด็นที่นักศึกษาเข้าใจผิด และเฉลยคำตอบ / เนื้อหาที่ถูกต้องให้นักศึกษาทราบ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและเป็น แนวทางในปรับปรุงสำหรับการเรียนต่อไป

การประเมินผลการสอน พบว่า มหาวิทยาลัยจัดให้มีการประเมินการสอน ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต โดยนักศึกษาสามารถประเมินการสอนของอาจารย์และให้ข้อเสนอแนะ หลังจากเรียนจบรายวิชา เมื่อสิ้นสุดระยะการประเมินผล อาจารย์ผู้สอนสามารถเข้าดู ผลการประเมิน เพื่อนำมาปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไปได้

การประเมินผลหลักสูตร ในขณะนี้ ทีมผู้สอนยังไม่มีแผนการที่จะ ประเมินผลหลักสูตร เพื่อปรับปรุงรายวิชานี้

2.2.3 ปัญหาหรืออุปสรรคของอาจารย์ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชา
การจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.3.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน อาจารย์ท่านหนึ่งประเมินว่า นักศึกษาบางคนไม่สามารถบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอนที่กำหนดไว้ได้ โดยเฉพาะ ในด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความรู้ เพราะนักศึกษาขาดความรู้และ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การประเมิน และเลือกสรรความรู้ด้วยตัวเอง ดังคำให้สัมภาษณ์ ต่อไปนี้

“จากการเรียนการสอนที่ผ่านมาหลังจากตัดเกรดพบว่า เปอร์เซนต์การบรรลุจุดประสงค์ของนักศึกษา ก่อนข้างน้อยค่ะ ส่วนใหญ่นักศึกษาจะมีปัญหาในด้านความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความรู้มากกว่า การจัดการสารสนเทศ เพราะนักศึกษาไม่สามารถประเมินสิ่งที่เรียกว่าความรู้ด้วยตัวเอง เขาจะค้นคว้า จากกูเกิ้ลอย่างเดียวและหยิบมาใช้เลย โดยไม่รู้ว่สิ่งนั้นเป็นความรู้หรือไม่ เขายังไม่มีการประเมิน ไม่มีการตัดสินใจ ไม่มีการวิเคราะห์ เปรียบเทียบเนื้อหา การค้นคว้าของนักศึกษาไม่ผ่านกระบวนการ วิเคราะห์ สังเคราะห์เลย แต่จะยกมาทั้งหมด”

2.2.3.2 เนื้อหาวิชา ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นปัญหาดังนี้

- (1) เวลาในการเรียนการสอนมีน้อย ทำให้การดำเนินการสอนต้องพิจารณาและให้น้ำหนักแต่ละเนื้อหาตามความเหมาะสม ดังนั้น จึงไม่สามารถสอนเนื้อหาได้อย่างลึกซึ้งทุกหัวข้อ และ
- (2) นักศึกษาขาดความรู้และความสามารถในการประเมินความรู้ และไม่สามารถบูรณาการความรู้ที่เรียนมาได้ อาจารย์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า ทำให้นักศึกษาบางคนไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาการจัดการสารสนเทศและความรู้ได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เรื่องเวลาอาจจะเป็นอีกปัญหาหนึ่งนะครับ เพราะเนื้อหาอาจจะดูมาก ดังนั้นเราก็ต้องพิจารณาว่าจะให้น้ำหนักกับแต่ละเนื้อหาอย่างไร”

“นักศึกษาไม่สามารถจำแนกการจัดการสารสนเทศและความรู้ได้ ปัญหานี้เกิดจากนักศึกษาไม่สามารถนำความรู้ที่เรียนมาทั้งหมดมาบูรณาการกันได้ แม้กระทั่งสอนจนจบรายวิชาเขาก็ยังไม่สามารถจับประเด็นสำคัญได้ค่ะ”

2.2.3.3 กระบวนการเรียนการสอน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นปัญหา

- ดังนี้ (1) รายวิชาการจัดการสารสนเทศและความรู้มีอาจารย์ผู้สอนหลายท่าน และอาจารย์แต่ละท่านมีภารกิจมาก ทำให้ผู้สอนขาดการประชุมและวางแผนร่วมกันสำหรับการเรียนการสอนต่อไป การเรียนการสอนจึงขาดความต่อเนื่อง (2) เวลาเรียนมีน้อย ทำให้มีเวลาจำกัดในการทำกิจกรรมในชั้นเรียน เช่น การระดมความคิดและการแลกเปลี่ยนความรู้ และไม่สามารถจัดกิจกรรมบางกิจกรรมได้ เช่น การศึกษาดูงาน หรือการจัดสัมมนา (3) ห้องเรียนเป็นห้องบรรยายขนาดเล็ก จึงไม่สะดวกในการทำกิจกรรมกลุ่มใหญ่ และ (4) ห้องเรียนเป็นห้องบรรยาย จึงไม่สามารถจัดกิจกรรมที่จำเป็นต้องอาศัยการค้นหาข้อมูล ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ปัญหาในการเรียนก็คือ แม้แต่ตัวผู้สอนเอง เมื่อสอนในช่วงแรกจบแล้ว ช่วงที่สองก็ยังไม่ได้มาคุยกัน คือ ช่วงแรกที่อาจารย์สอนไปเป็นอย่างไร ก็เป็นปัญหาค่ะ เพราะว่าการจัดการเรียนการสอนอาจจะไม่ต่อเนื่อง อย่างอาจารย์อีกท่านบอกว่า อาจารย์ท่านสอนจบตามนี้ พอเราสอนต่อไปบ้าง เราก็ต้องทบทวนย้อนหลัง เพราะนักศึกษาบางคนจะยังงง ๆ อยู่ จำไม่ได้ค่ะ”

“ในการทำกิจกรรมก็จะมีมอบหมายให้จับกลุ่มอภิปรายละครกันในห้องเรียน แต่ว่าเวลาค่อนข้างจำกัด คือ บางทีบางเรื่องที่ให้ทำ มันต้องใช้แหล่งข้อมูลสนับสนุน แล้วห้องเรียนของเราเป็นห้องบรรยาย จึงไม่สามารถค้นหาข้อมูลได้ทันที”

“อยากให้มีการดูงานหรือการสัมมนาเหมือนกันนะครับ แต่ปัญหาเรื่องเวลาเป็นตัวจำกัด ดังนั้นความเป็นไปได้จึงมีน้อยมากครับ”

2.2.3.4 การประเมินผลการเรียนการสอน อาจารย์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า นักศึกษาบางคนอาศัยแหล่งสารสนเทศจากอินเทอร์เน็ตในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย โดยขาดการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ ทำให้งานที่ได้รับมอบหมายไม่มีคุณภาพ และนักศึกษาไม่สามารถเข้าใจการจัดการความรู้ได้ตามที่อาจารย์คาดหวังไว้

2.2.4 ปัญหาหรืออุปสรรคของนักศึกษาในการจัดการเรียนการสอน
รายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์
 แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.4.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน นักศึกษาไม่มีปัญหาหรืออุปสรรคในด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน เพราะมีความเห็นว่า จุดประสงค์การเรียนการสอนมีความเหมาะสมดีแล้ว มีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง เหมาะกับความสามารถของผู้เรียน และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการเรียนได้ ภาษาที่ใช้ระบุจุดประสงค์การเรียนการสอนชัดเจน จุดประสงค์การเรียนการสอนมีความครอบคลุม ทำให้ทราบเรื่องสำคัญเกี่ยวกับการจัดการความรู้เพื่อประโยชน์ในการไปใช้ นอกจากนี้ อาจารย์ยังอธิบายจุดประสงค์ได้ชัดเจนดี

2.2.4.2 เนื้อหาวิชา ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นปัญหาดังนี้
 (1) เนื้อหาวิชาเข้าใจยาก เพราะการจัดการความรู้เป็นวิชาใหม่ที่นักศึกษาไม่มีความรู้และประสบการณ์มาก่อน ส่งผลให้ไม่เข้าใจเนื้อหาและไม่ทราบว่า จะนำความรู้ที่เรียนไปประยุกต์ใช้อย่างไร และ (2) นักศึกษามีความรู้และความสามารถด้านภาษาอังกฤษไม่เพียงพอ ทำให้ไม่เข้าใจเนื้อหาการจัดการความรู้ เมื่อต้องเรียนหรืออ่านหนังสือ / บทความการจัดการความรู้ที่เป็นภาษาอังกฤษ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ส่วนมากจะเป็นจำทฤษฎีไม่ได้ คือ ทฤษฎีเยอะมากค่ะ แล้วก็รู้จะเอาทฤษฎีมาใช้อย่างไร ทำให้หนูไม่ค่อยเข้าใจเนื้อหาที่เรียน และศัพท์การจัดการความรู้ส่วนใหญ่เป็นภาษาอังกฤษ มันเยอะแยะไปหมดจำไม่ได้ค่ะ”

2.2.4.3 กระบวนการเรียนการสอน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นปัญหาดังนี้ (1) ในการเรียนการสอนนักศึกษามีโอกาสฝึกปฏิบัติน้อย ทำให้นักศึกษาบางคนมีความเห็นว่ายังไม่สามารถปฏิบัติการจัดการความรู้ได้จริง (2) สื่อและอุปกรณ์มีปัญหาและชำรุด เช่น ไมโครโฟนและเครื่องเสียงชำรุดบางครั้ง ทำให้นักศึกษาไม่ได้ยินเสียงอาจารย์ในขณะที่สอน นอกจากนี้ การเปิดเครื่องปรับอากาศในบางห้องเรียนจะเปิดหลังจากเข้าเรียนแล้ว 1 ชั่วโมง ทำให้สภาพอากาศร้อนและอึดอัด นักศึกษาขาดสมาธิในการเรียน และ (3) ทรัพยากรสารสนเทศด้านการจัดการความรู้ที่ห้องสมุดจัดให้บริการมีไม่เพียงพอ ทำให้นักศึกษาบางคนขาดหนังสือสำหรับการศึกษาและค้นคว้าเพื่อเตรียมตัวสำหรับการเรียน ดังนั้น จึงต้องศึกษาและค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่งสารสนเทศอื่น เช่น อินเทอร์เน็ต ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“หนูคิดว่า หนูรู้ทฤษฎีการจัดการความรู้แหละ แต่การที่หนูยังไม่เคยปฏิบัติการจัดการความรู้จริง ๆ หนูไม่แน่ใจว่าถ้าเจอปัญหา หรือว่าต้องลงมือทำจริง ๆ หนูจะเริ่มต้นอย่างไร”

“สื่ออุปกรณ์ส่วนมากจะชำรุดครับ เช่น ไมโครโฟนบางครั้งก็อาจจะไม่ได้ยิน ไม่ดัง ทำให้ผมไม่ได้ยินเสียงของอาจารย์ครับ”

“แอร์จะเปิดตอน 9 โมงค่ะ ต้องทนร้อนสักชั่วโมง เรียนไม่รู้เรื่องเลยค่ะ เพราะว่าพอร้อนก็จะเริ่มง่วง”

“เคยไปหาหนังสือค่ะ อย่างก่อนสอบปลายภาคแหละค่ะ แล้วไม่มีหนังสือที่ชั้นค่ะ คือ เราไปค้นแล้ว ต้องมีอยู่บนชั้นแน่ ๆ ตรงดิ่งไปที่ชั้น อ้าวหนังสือหายไปไหนหมด เป็นปัญหาค่ะ หรือ บางครั้งเราต้องทำงานส่ง เราก็ต้องไปค้นคว้าที่ห้องสมุด ถ้าเราไปห้องสมุดแล้วไม่มีเราก็ทำงานไม่ได้ นะคะ”

2.2.4.4 การประเมินผลการเรียนการสอน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นปัญหาดังนี้ (1) งานที่ได้รับมอบหมายจากอาจารย์บางท่านมีระยะเวลาในการจัดทำน้อย ทำให้นักศึกษาบางคนไม่สามารถจัดทำผลงานที่มีคุณภาพตามที่คาดหวังไว้ได้ เพราะมีเวลาในการเตรียมตัวและศึกษาค้นคว้าไม่พอ และ (2) การสื่อสารระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนการสอนไม่ชัดเจน ทำให้นักศึกษาไม่เข้าใจงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำ ตลอดจนคำถามในการสอบ ต้องสอบถามอาจารย์เพิ่มเติม ในขณะที่มีนักศึกษาบางคนเข้าใจผิด ทำผลงานมาได้ไม่ตรงกับความต้องการของอาจารย์ หรือตอบข้อสอบไม่ตรงคำถาม ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“การทำงานควรใช้เวลาด้วยค่ะ ไม่ควรเร่งรีบมาก เพราะเราไม่ได้เรียนวิชานี้วิชาเดียว เรามีงานจากวิชาอื่น ๆ เยอะเหมือนกัน บางทีอาจารย์สั่งให้ส่งภายในวันเดียวด้วยนะคะ ก็ลำบากเหมือนกันค่ะ งานก็ไม่ดีด้วยค่ะ”

“ทำรายงานมาไม่ตรงกับที่อาจารย์ต้องการค่ะ อาจเป็นเพราะการสื่อสาร คือ ไม่เข้าใจว่าอาจารย์ให้ทำอะไร เข้าใจไม่ตรงกัน ต้องถามอาจารย์ค่ะ ส่วนข้อสอบก็มีบางคำถามที่กำกวม ก่อนข้างยากค่ะ พอออกจากห้องสอบแล้วมาคุยกันในกลุ่ม ทำให้ทราบว่าเข้าใจไม่ตรงกันค่ะ”

2.3 ความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชา การจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

2.3.1.1 จุดประสงค์การเรียนการสอนสอดคล้องกับความต้องการและความคาดหวังของอาจารย์ เพราะทีมผู้สอนเป็นผู้กำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนด้วยตนเอง ทีมผู้สอนมีความเห็นว่า จุดประสงค์การเรียนการสอนควรสอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชา และจุดประสงค์การเรียนการสอนที่กำหนดมีความเหมาะสมดีแล้ว

2.3.1.2 การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนรายวิชานี้ควรให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำการจัดการความรู้ไปใช้ได้อย่างเหมาะสม ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ผู้เรียนต้องดูสภาพของสังคม ดูว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมอย่างไร ดังนั้นในเรื่องการจัดการความรู้จึงควรต้องรู้และเข้าใจว่า การจัดการความรู้คืออะไร มีวิธีการจัดการอย่างไร เครื่องมือในการจัดการความรู้ประกอบด้วยอะไรบ้างและต้องสามารถนำไปใช้ได้”

“เขาจำเป็นต้องรู้ว่าองค์กรลักษณะนี้ ควรใช้วิธีการจัดการความรู้อย่างไรจึงจะเหมาะสม”

2.3.1.3 ทีมผู้สอนมีความเห็นว่า กระบวนการเรียนการสอน ได้แก่ การฝึกปฏิบัติ และการทำกิจกรรมในชั้นเรียน เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้นักศึกษาบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอน นอกจากนี้ อาจารย์อีกท่านหนึ่งมีความเห็นเพิ่มเติมว่า เทคนิคการสอน ก็เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้นักศึกษาบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอนเช่นเดียวกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“สิ่งที่ให้ทำ คือ กิจกรรมระดมสมอง เหมือนทำชุมชนนักปฏิบัติในชั้นเรียนนะค่ะ ทุกคนก็มานั่งคุยในหัวข้อที่เราให้ไป สรุปร่วมกัน แล้วเวลาที่นักศึกษามานำเสนอ ผู้สอนจะถามกลับไปทีละกลุ่มทุกครั้ง”

2.3.2 เนื้อหาวิชา

2.3.2.1 ทีมผู้สอนมีความคิดเห็นแตกต่างกันเกี่ยวกับเนื้อหาที่สำคัญของการจัดการความรู้ โดยอาจารย์ท่านหนึ่งมีความเห็นว่า เนื้อหาสำคัญต้องครอบคลุมแนวคิดการจัดการความรู้ ส่วนอาจารย์อีกท่านเห็นว่า การประยุกต์การจัดการความรู้ เป็นเนื้อหาสำคัญ เพราะนักศึกษาจะสามารถนำความรู้ที่เรียนไปประยุกต์ในการทำงานได้จริง ในขณะที่อาจารย์

อีกท่านมีความเห็นว่า บุคคลแห่งการเรียนรู้ เป็นเนื้อหาสำคัญ เพราะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้เกิดการจัดการความรู้ในองค์กร ดังนั้น นักศึกษาจึงจำเป็นต้องมีความรู้และความเข้าใจ รวมถึงพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ให้ได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“อยากให้นักศึกษาทุกคนมีทักษะของการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ เพราะว่าคนเป็นหน่วยเล็กที่สุดและสำคัญที่สุดในองค์กร ถ้านักศึกษาสามารถเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ได้ เขาจะทราบวิธีการแสวงหาความรู้และกลั่นกรองความรู้ และเมื่อเขาไปอยู่ที่ไหนพื้นที่เหล่านั้นก็จะเปลี่ยนแปลงเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ไปหมด ดังนั้น การจัดการความรู้จึงควรเริ่มต้นจากตัวเขาก่อน จะเน้นเรื่องนี้กับนักศึกษาอยู่เสมอค่ะ”

2.3.2.2 ทีมผู้สอนมีความคิดเห็นแตกต่างกันเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่นักศึกษาสนใจ อาจารย์กลุ่มหนึ่งมีความเห็นว่า นักศึกษาสนใจเนื้อหาการจัดการความรู้ทุกหัวข้อ เพราะทุกเรื่องมีประโยชน์ในการนำไปปรับใช้ในการทำงาน และเนื้อหาแต่ละเรื่องมีความเชื่อมโยงกัน จึงจำเป็นต้องสนใจเรียนทุกเรื่อง ในขณะที่อาจารย์อีกกลุ่ม กล่าวว่า นักศึกษาให้ความสนใจกับเนื้อหาที่มีการฝึกปฏิบัติ เพราะนักศึกษาได้มีโอกาสนำทฤษฎีไปปฏิบัติจริง และสนใจเนื้อหาที่มีการทำกิจกรรม เช่น การเข้าร่วมฟังการประชุมและสัมมนา เพราะนักศึกษาได้รับความรู้และประสบการณ์จากผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ โดยตรง

2.3.2.3 เนื้อหาที่สอนไม่ยากเกินไปสำหรับนักศึกษา เพราะทีมผู้สอนจัดเนื้อหาวิชาให้มีความเหมาะสมกับระดับความรู้และความสามารถของผู้เรียน และในการจัดการเรียนการสอน ทีมผู้สอนจะอธิบายและเปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถามอยู่เสมอ เพราะต้องการให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนให้มากที่สุด นอกจากนี้ อาจารย์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า ในการเรียนนักศึกษาจำเป็นต้องให้ความสนใจในการเรียนด้วย จึงจะสามารถเข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ เพราะการจัดการความรู้เป็นเรื่องที่อยู่ในชีวิตของเราอยู่แล้ว ดังคำให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“เนื้อหาที่เรียนไม่ยากเกินไปนะคะ จริง ๆ ก็ต้องขึ้นอยู่กับตัวนักศึกษาด้วยค่ะ คือ ความสนใจในการเรียน เพราะนักศึกษาบางคนก็สามารถเข้าใจได้ สามารถอธิบายได้ ถามได้ตอบได้ เพราะการจัดการความรู้เป็นเรื่องที่ไม่ยากเลย เป็นเรื่องที่อยู่กับชีวิตคนเราตลอดเวลา เราอยู่กับการจัดการความรู้ตลอดเวลา”

2.3.2.4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา อาจารย์ท่านหนึ่งเสนอว่า (1) ควรเพิ่มเนื้อหาและตัวอย่างการจัดการความรู้ของผู้มีประสบการณ์ เพราะต้องการให้นักศึกษาได้เรียนรู้ประสบการณ์จากผู้เชี่ยวชาญโดยตรง ซึ่งในการเรียนการสอนครั้งต่อไป อาจารย์ กล่าวว่า จะมีบุคลากรที่ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดการความรู้เข้ามาร่วมทีม ดังนั้น เนื้อหาวิชาและกรณีศึกษาจึงอาจจะปรับให้มีประเด็นดังกล่าว และ (2) ควรแบ่งการเรียนการสอนออกเป็นสองครั้งต่อสัปดาห์ เพื่อให้การเรียนการสอนและการเรียนรู้ของนักศึกษามีความต่อเนื่อง และมีเวลาในการสอนบรรยายและฝึกปฏิบัติเพิ่มมากขึ้น โดยอาจจัดเป็นการบรรยาย 1 ครั้ง และการฝึกปฏิบัติ 1 ครั้ง

2.3.3 กระบวนการเรียนการสอน

2.3.3.1 การลงมือปฏิบัติ เช่น การระดมความคิดและแลกเปลี่ยนความรู้ และการสร้างชุมชนนักปฏิบัติ เป็นวิธีการที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี ซึ่งอาจารย์หลายท่านมีความเห็นว่า การเรียนรู้จะได้ผลและมีประสิทธิภาพ นักศึกษาควรต้องได้ลงมือฝึกปฏิบัติ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“การเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ หรือ learning by doing นั้น นักศึกษาต้องได้ลองทำ มีโอกาสได้ลองทำบ่อย ๆ เช่น การสร้างชุมชนนักปฏิบัติ การแลกเปลี่ยนความรู้กัน เพราะนักศึกษาจะได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ แต่ว่าโอกาสในการจัดมีค่อนข้างน้อยค่ะ”

2.3.3.2 อาจารย์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อการสอนที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้แตกต่างกัน กล่าวคือ อาจารย์กลุ่มหนึ่งมีความเห็นว่า สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้ เช่น บทเรียนออนไลน์ (E-learning) และวีดิทัศน์ ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจบทเรียนได้ดี เพราะเป็นสื่อการสอนที่ช่วยกระตุ้นความสนใจ และทำให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ที่เรียนได้ง่ายขึ้น ในขณะที่อาจารย์อีกกลุ่มมีความเห็นว่า สื่อการสอนอาจจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ง่ายขึ้น แต่การสอนรายวิชานี้ ควรเน้นที่การฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้มากกว่า ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ถ้าเป็นสื่อการสอนก็น่าจะต้องใช้เทคโนโลยีนะ เช่น อาจจะมีโปรแกรมอย่างในเรื่องของ Mind map หรืออย่าง E-learning ก็น่าจะมีโอกาสให้นักศึกษาได้สัมผัส เพราะจะทำให้เขาสนใจมากกว่าที่จะนั่งฟัง อาจารย์พูดอยู่คนเดียว บางทีสอนอยู่คนเดียวก็จะพูดมุขคล้าย ๆ เดิม บางทีก็จำไม่ได้ว่าห้องนี้เราพูดมุขนี้ไปหรือยัง เพราะฉะนั้น นักศึกษาควรจะได้มีโอกาสเรียนรู้จากสื่อที่หลากหลาย แต่โดยส่วนใหญ่ก็จะมีบทความให้นักศึกษาไปอ่าน ให้ไปดูเพิ่มเติมนะ หรือว่าอยู่ในเว็บไซต์นี้ เดียวกลับมาคราวหน้าเราค่อยมาคุยกัน”

“วีดิทัศน์ครับ คือ อาจจะเปิดหนังให้นักศึกษาดูสักเรื่อง เพื่อให้นักศึกษาลองจับประเด็นสำคัญ จากนั้นเราก็อาจจะซักถามหรือสามารถอธิบายว่าจากวีดิทัศน์มีอะไรบ้าง ซึ่งผมคิดว่าจะช่วยให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้มากขึ้น”

“ผมคิดว่า นอกจากจะใช้สื่อการสอนแล้ว นักศึกษาควรได้ลงมือทำจริง ๆ ด้วย จึงจะเข้าใจการจัดการความรู้ได้ชัดเจน”

2.3.3.3 การสอนบรรยายอย่างเดียวเป็นวิธีการสอนที่ไม่เหมาะสมสำหรับรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ เพราะทำให้การเรียนรู้ไม่น่าสนใจ และนักศึกษาไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนได้ ผู้สอนมีความเห็นว่า นักศึกษาควรได้คิดวิเคราะห์และฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้จริง ๆ จึงจะเข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ชัดเจน ดังคำอธิบายต่อไปนี้

“การบรรยายอย่างเดียวไม่ควรอย่างยิ่ง เพราะว่าเวลา 3 ชั่วโมงมันนานนะ แล้วก็ไม่ได้อะไรที่เป็นชิ้นเป็นอัน ไม่เห็น product [ผลผลิต] อย่างเช่น ถ้าเรียนคอมพิวเตอร์นักศึกษาเขาก็จะรู้ว่าซอฟต์แวร์ตัวหนึ่งต้องทำอะไร เขาก็จะได้ซอฟต์แวร์ออกมาหลังจากที่เรียน แต่การจัดการความรู้ได้อะไรขึ้นมา ถ้าเราสอนด้วยการบรรยายอย่างเดียวนักศึกษาก็จะไม่เข้าใจ มองการจัดการความรู้ไม่ออก แต่ถ้าจัดให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เช่น การจัดการความรู้กับการจัดการสารสนเทศ สองประเด็นนี้ต่างกันอย่างไร วัตถุประสงค์การจัดการความรู้ทำเพื่ออะไร การจัดการสารสนเทศทำเพื่ออะไร สิ่งที่การจัดการสารสนเทศต้องทำคืออะไร สิ่งที่การจัดการความรู้ต้องทำคืออะไร ถ้าเป็นเรื่องของการจัดการความรู้คุณต้องไปจัดการตรงไหน การจัดการสารสนเทศต้องไปจัดการตรงไหน อย่างนี้จะดีกว่านะคะสำหรับวิชานี้”

2.3.3.4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน อาจารย์ผู้สอนมีข้อเสนอดังนี้ (1) ควรเชิญวิทยากรมาบรรยาย เพราะจะทำให้นักศึกษาได้ความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้จากผู้เชี่ยวชาญโดยตรง (2) ควรเพิ่มเวลาในการเรียนการสอนให้มากขึ้น เพราะจะทำให้มีเวลาในการจัดกิจกรรมและฝึกปฏิบัติได้มากขึ้น และ (3) ควรทำแหล่งข้อมูลการจัดการสารสนเทศและความรู้ และอาจมีแบบฝึกหัดท้ายบท เพิ่มเติมในเว็บไซต์รายวิชา เพื่อให้นักศึกษาใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาค้นคว้า และทดสอบความรู้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“น่าจะมีผู้เชี่ยวชาญทางการจัดการความรู้มาบรรยายเพื่อให้ความรู้และประสบการณ์แก่นักศึกษาสักครั้งสองครั้ง เพราะจะทำให้เขาเข้าใจการจัดการความรู้มากขึ้น แต่ในภาคการศึกษาหน้ายังไม่ได้คุยกันเลยว่าจะเป็นอย่างไร แต่จริง ๆ อยากให้มีการเชิญวิทยากรมานะคะ เพราะว่าเขาจะได้เล่าเรื่องเล่าประสบการณ์ที่เขาทำการจัดการความรู้ว่าเขาเริ่มจากตรงไหน เขาทำอะไร แล้วสุดท้ายแล้วได้อะไรขึ้นมา”

“คือ ตอนนี้อยู่ในเรื่องของการจัดการความรู้ก็หาข้อมูลได้มาพอสมควรแล้ว ในเรื่องของการจัดการสารสนเทศก็เช่นเดียวกัน ก็คิดว่าอาจจะทำเป็นคล้าย ๆ กับบทความแล้วเอาขึ้นเว็บไซต์ไว้เพื่อให้ให้นักศึกษาไปดาวน์โหลด ซึ่งอาจมีให้ทำงานให้แบบฝึกหัดท้ายบทนะครับ ก็อาจจะเป็นแบบนั้นมากกว่า”

2.3.4 การประเมินผลการเรียนการสอน

2.3.4.1 วิธีการประเมินผลการเรียนที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจ การจัดการความรู้ได้ดี คือ การสังเกตพฤติกรรมผู้เรียน และการทำงานที่ได้รับมอบหมาย เพราะทำให้ทราบได้ทันทีว่าผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาที่เรียนหรือไม่ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ผมมองว่า การที่นักศึกษาตอบข้อสอบได้นี้เป็นการวัดผลได้น้อย แต่ถ้าเราสังเกตเวลาที่เราสอนใครนี้ เราจะได้ feedback [ข้อมูลย้อนกลับ] ที่ค่อนข้างจะทันทีทันใด จะทำให้ทราบได้ชัดเจนว่าเขาเข้าใจ สิ่งการสอนไปหรือไม่”

2.3.4.2 การประเมินผลการเรียนการสอนควรเน้นการคิดวิเคราะห์ และการประยุกต์การจัดการความรู้ อาจารย์ผู้สอนมีความเห็นว่า ในรายวิชานี้ นักศึกษาควรได้ลงมือปฏิบัติจริงจึงจะเกิดความเข้าใจ ดังนั้นในการประเมินผลการเรียน จึงเน้นการคิดวิเคราะห์และความสามารถในการประยุกต์ความรู้ที่เรียนมากกว่าเน้นความจำอย่างเดียว เพราะจะทำให้ให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่เรียนไปใช้ได้จริงอย่างมีประสิทธิภาพ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ควรเป็นการคิดวิเคราะห์นะ คิดวิเคราะห์มากกว่าอย่างน้อยควรสัก 60 เปอร์เซ็นต์ของการวัดผล เพราะการจัดการความรู้จะได้ผลก็ต่อเมื่อลงมือปฏิบัติจริง ดังนั้น นักศึกษาควรจะต้องรู้ ไม่ใช่แค่จำได้ว่า มีทฤษฎีอะไรบ้าง แต่ควรจะรู้ว่าจะประยุกต์ทฤษฎีการจัดการความรู้อย่างไร”

2.4 ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชา การจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.4.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

2.4.1.1 นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้กำหนดความต้องการหรือความคาดหวังที่มีต่อจุดประสงค์การเรียนการสอน เพราะการจัดการสารสนเทศและความรู้เป็นรายวิชาบังคับที่นักศึกษาต้องเรียน อย่างไรก็ตาม ในระหว่างที่เรียนนักศึกษาส่วนใหญ่ได้ตั้งความคาดหวังไว้ว่า เมื่อเรียนรายวิชาดังกล่าวจบจะมีความรู้และความสามารถในการประยุกต์การจัดการความรู้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนการสอนที่กำหนดในแผนการเรียนการสอน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ตอนแรกก็ไม่ได้คาดหวังอะ เพราะว่าเป็นนิสิตบังคับที่ต้องเรียน แต่พอเข้ามาเรียนในชั่วโมงแรก อาจารย์แจกแผนการเรียนการสอนและอธิบายเหตุผลที่ต้องเรียนให้ฟัง ทำให้รู้สึกอยากจะเรียนมากขึ้น พอเริ่มเรียนไปก็เห็นว่า เป็นเรื่องที่มีประโยชน์และสำคัญมาก หนูคิดว่า อยากจะนำการจัดการสารสนเทศและความรู้ไปใช้ได้จริง อยากจะประยุกต์การจัดการความรู้ในการทำงานให้ได้ค่ะ”

2.4.1.2 นักศึกษาส่วนใหญ่ประเมินตนเองว่า สามารถบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอนตามที่กำหนดได้ โดยปัจจัยที่สนับสนุนให้นักศึกษابรรลุจุดประสงค์ ได้แก่ ผู้สอน และตัวผู้เรียน นอกนี้นักศึกษาบางคนมีความคิดเห็นว่า กระบวนการเรียนการสอน เช่น การทำกิจกรรมในชั้นเรียนและการฝึกปฏิบัติ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น และถามตอบในห้องเรียน เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้นักศึกษابรรลุจุดประสงค์เช่นเดียวกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“หนูสามารถบรรลุจุดประสงค์การเรียนได้เพราะอาจารย์ค่ะ อาจารย์มีวิธีการสอนที่จะกระตุ้นให้เราเรียนรู้ตลอดเวลาอะ มีกิจกรรมให้ทำ เช่น ก่อนที่จะเริ่มเรียน อาจารย์จะให้คำถามเกี่ยวกับเรื่องที่จะเรียนในวันนี้ เพื่อวัดว่าเรามีความรู้ในเรื่องที่จะเรียนมากน้อยแค่ไหน ถามแล้วก็ให้เราเขียน จากนั้นจะสุ่มรายชื่อถามเพื่อให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาเรื่องนั้นอะ พอท้ายคาบอาจารย์ก็จะสรุป โดยเชื่อมโยงกับความคิดเห็นที่เราเสนอตอนต้นชั่วโมง อาจารย์ก็จะเพิ่มเติมความรู้ให้ด้วยค่ะ”

“คิดว่าขึ้นอยู่กับตัวเราและผู้สอนอะ เพราะถึงแม้อาจารย์จะพยายามให้ความรู้ แต่ถ้าเราไม่มีความสนใจไม่ตั้งใจฟัง เราก็ไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ อย่างในแต่ละคาบอาจารย์ก็จะเน้นให้เรามีส่วนร่วมในการคิด ให้เราถามตอบ แสดงความคิดเห็น ตรงนี้ก็ช่วยให้เราเข้าใจเนื้อหามากขึ้นค่ะ”

2.4.1.3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับจุดประสงค์การเรียนการสอน

นักศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้มีความสำคัญ ผู้สอนจึงควรแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ของทุกบทเรียนให้ทราบ เพราะนักศึกษาสามารถตรวจสอบได้ว่า ตนสามารถบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้หรือไม่ และเป็นการทบทวนจุดประสงค์การเรียนการสอนที่แจ้งไว้ในชั่วโมงแรกด้วย

2.4.2 เนื้อหาวิชา

2.4.2.1 นักศึกษาส่วนใหญ่สนใจเนื้อหาการจัดการความรู้ทุกหัวข้อ เพราะเห็นว่าเนื้อหาทุกหัวข้อมีความสำคัญ มีประโยชน์ในการนำไปประยุกต์สำหรับการทำงาน และมีความเชื่อมโยงกัน จึงจำเป็นต้องสนใจเรียนทุกเรื่อง ในขณะที่นักศึกษาบางคนสนใจเนื้อหาในบางประเด็นตามความสนใจเฉพาะบุคคล เช่น กระบวนการจัดการความรู้ องค์การการเรียนรู้ และบทบาทของนักการจัดการความรู้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“คิดว่าสนใจทั้งหมดค่ะเพราะว่าเนื้อหาทั้งหมดเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกันนะคะ เพราะว่าถ้าเกิดเราไม่เข้าใจหัวข้อนี้ อีกหัวข้อหนึ่งเราก็จะไม่เข้าใจ แต่ที่สนใจมาก ๆ คือ เรื่องกระบวนการจัดการความรู้ เพราะว่าหนูคิดว่ามันใช้ได้กับทุกอย่าง ทั้งการเรียนแล้วก็ในชีวิตประจำวัน คือ ไม่จำเป็นต้องไปจัดการความรู้ในองค์กรเท่านั้น เราสามารถที่จะจัดการชีวิตของเราได้ด้วย ถ้าเราเข้าใจกระบวนการจัดการความรู้ เราก็จะสามารถนำมาปรับใช้ได้”

“หัวข้อที่หนูสนใจคือ องค์กรการเรียนรู้ค่ะ เพราะคิดว่าเนื้อหาน่าสนใจและน่าจะเป็นประโยชน์ค่ะ”

“ผมสนใจบทบาทของนักการจัดการความรู้ครับ เพราะถ้ารู้ว่าการจัดการความรู้มีบทบาทอะไรบ้าง ถ้าเราทำการจัดการความรู้เราจะได้แสดงบทบาทนั้นได้ครับ”

2.4.2.2 นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า บทบาทนักการจัดการสารสนเทศและนักการจัดการความรู้เป็นเนื้อหาที่ยาก นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีความเห็นว่าการเผยแพร่ความรู้ และการประยุกต์การจัดการความรู้ในองค์กร เป็นเนื้อหาที่ยากเช่นเดียวกัน นักศึกษาไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาดังกล่าวได้ เพราะยังมีประสบการณ์ในด้านนี้น้อยมาก ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“หนูคิดว่า เรื่องบทบาทของนักการจัดการสารสนเทศและนักการจัดการความรู้เป็นเรื่องยากค่ะ เพราะอาจารย์ก็บอกว่าบทบาทของนักการจัดการสารสนเทศและการจัดการความรู้มีความแตกต่างกัน ซึ่งหนูก็ไม่ว่าแต่ละคนต้องแสดงบทบาทในการจัดการแตกต่างกันอย่างไร อาจเพราะว่าหนูยังไม่มีประสบการณ์ ยังไม่เคยรู้จักนักการจัดการสารสนเทศและนักการจัดการความรู้เลยไม่ว่าแต่ละคนแตกต่างกันอย่างไร และต้องแสดงบทบาทอย่างไรก็ได้ค่ะ”

“ผมคิดว่า เรื่องยากคือเรื่องการเผยแพร่ความรู้ครับเพราะวิธีการเผยแพร่มีหลาย ๆ วิธี ผมก็ไม่รู้ว่าตรงที่เราจะทำควรที่จะเลือกวิธีไหน ต้องทำอย่างไร ต้องเผยแพร่อย่างไร”

“คิดว่าเรื่องการประยุกต์การจัดการความรู้ในองค์กรค่ะที่ยาก เพราะในแต่ละองค์กรมีความรู้ที่หลากหลาย หนูก็ไม่รู้ว่าจะเอาความรู้มาใช้อย่างไร หรือจัดการความรู้อย่างไร เพราะแต่ละองค์กรก็มีวิธีการจัดการความรู้ที่ต่างกัน เราคงต้องมาวิเคราะห์ว่า องค์กรของเราควรจะต้องประยุกต์การจัดการความรู้แบบไหนถึงจะเหมาะสม”

2.4.2.3 นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การสอนรายวิชานี้ควรสอนเนื้อหาอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้และความเข้าใจพื้นฐานและสามารถประยุกต์ความรู้ที่เรียนตามสาขาวิชาชีพที่ศึกษาได้อย่างเหมาะสม ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ควรเรียนกว้างดีกว่าครับ เรียนเพื่อให้ได้ความรู้พื้นฐานแล้วสามารถนำไปปฏิบัติหรือว่าประยุกต์กับวิชาชีพได้ก็พอแล้วครับ เพราะถ้าสอนอย่างเจาะลึกมากเกินไป นักศึกษาก็ไม่เข้าใจ นักศึกษาต้องมีการประสบการณ์การทำงานก่อนครับ”

2.4.2.4 นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการสอนรายวิชานี้ควรสอนทฤษฎีการจัดการความรู้แล้วจึงให้ฝึกปฏิบัติควบคู่กัน เพราะนักศึกษาจะได้นำทฤษฎีที่เรียนมาฝึกคิดและวิเคราะห์ ทำให้เข้าใจเนื้อหามากขึ้น และสามารถนำไปใช้ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ถ้านักศึกษาเกิดปัญหาในระหว่างการฝึกปฏิบัติจะได้ขอคำแนะนำจากอาจารย์ได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ควรจะต้องเรียนทฤษฎีควบคู่กับการปฏิบัติค่ะ เพราะว่าเราเรียนทฤษฎีมาแล้วก็อยากลองปฏิบัติดูว่า ที่เราเรียนมาเราสามารถนำไปใช้ได้จริงไหม และถ้าลองปฏิบัติจริงเราก็จะรู้ว่าปัญหาในการทำงานเป็นอย่างไร และควรจะต้องแก้ไขปัญหายังไง”

2.4.2.5 นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการสอนรายวิชานี้ควรสอนการจัดการความรู้ในองค์กรทั่ว ๆ ไปโดยไม่จำกัดเฉพาะการจัดการความรู้ในองค์กรทางวิชาชีพสารสนเทศ เพราะจะทำให้นักศึกษาทราบว่า การจัดการความรู้สามารถทำได้ในทุกองค์กร และควรได้เห็นตัวอย่างองค์กรที่ประสบความสำเร็จในการนำการจัดการความรู้มาปฏิบัติในสถานการณ์ที่หลากหลายขึ้น เพื่อเป็นแนวคิดและแนวทางในการนำการจัดการความรู้ไปใช้ในการทำงานต่อไป

2.4.3 กระบวนการเรียนการสอน

2.4.3.1 การสอนโดยใช้เกมจำลองสถานการณ์ และการระดมความคิด และแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นวิธีการที่ทำให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีที่สุด เพราะนักศึกษาได้ลงมือปฏิบัติ ทำให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ง่ายขึ้นและทำให้การเรียนการสอนน่าสนใจ นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีความเห็นว่าการบรรยายประกอบกรณีศึกษา และการศึกษาดูงาน เป็นวิธีการที่ช่วยให้เข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีเช่นเดียวกัน เพราะในการบรรยายประกอบกรณีศึกษา นักศึกษาจะได้คิดวิเคราะห์และเชื่อมโยงเนื้อหาที่เรียนกับกรณีศึกษา ทำให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียนชัดเจนขึ้น ในขณะที่การศึกษาดูงาน นักศึกษาจะได้ความรู้และประสบการณ์จากผู้มีประสบการณ์โดยตรง และได้เห็นการปฏิบัติการจัดการความรู้จากสถานการณ์จริง ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“หนูว่าน่าจะเป็นการเล่นเกมค่ะ เพราะทำให้เราสนใจการเรียนมากขึ้น และทำให้เราเกิดความเข้าใจสิ่งที่เรียนได้ง่ายขึ้นค่ะ คือ บางหัวข้อมันเป็นวิชาการที่ค่อนข้างเข้าใจยากค่ะ เช่น การเผยแพร่ความรู้ให้กับคนอื่น แต่พอมาเล่นเกม ทำให้เห็นว่าอาจารย์สามารถทำเรื่องที่เข้าใจยากให้มันเป็นเรื่องที่น่าสนใจได้ง่าย ๆ ค่ะ”

“ผมว่า น่าจะมีกรณีศึกษาการจัดการความรู้มาอธิบายเยอะ ๆ ครับ เพราะทำให้เราเห็นวิธีการปฏิบัติว่าต้องทำอะไรบ้าง คือ ถ้ามาสอนแต่ทฤษฎีมีแต่ข้อมูลหรือทฤษฎีก็จะทำให้เราไม่เห็นภาพ ไม่เข้าใจว่าการจัดการความรู้ต้องทำอะไร”

“หนูคิดว่า ถ้าได้ไปดูการจัดการความรู้จากสถานที่จริง จะช่วยให้เข้าใจและเห็นภาพการจัดการความรู้ที่ชัดเจนขึ้นค่ะ เพราะว่าคนที่ปฏิบัติการจัดการความรู้เขาจะได้มาอธิบายให้เราฟังว่า เขาจัดการความรู้อย่างไร เราจะเข้าใจมากขึ้น เพราะเขามีประสบการณ์ในการทำจริง ๆ ค่ะ”

2.4.3.2 วิดีทัศน์เป็นสื่อการสอนที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีที่สุด เพราะเป็นสื่อที่กระตุ้นความสนใจ และทำให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียนมาได้ง่ายขึ้น รวมถึงเป็นสื่อที่ช่วยเสริมประสบการณ์การจัดการความรู้จริงให้แก่นักศึกษาทดแทนการศึกษาดูงานในองค์กรที่มีการจัดการความรู้ได้ นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีความเห็นว่า เพิ่มข้อมูลไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ และหนังสือ เป็นสื่อการสอนที่ช่วยให้เข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีเช่นเดียวกัน เพราะสามารถนำมาทบทวนและศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเองได้

2.4.3.3 การมอบหมายให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าตามลำพังในเนื้อหาที่ยากเป็นวิธีการสอนที่ไม่เหมาะสมสำหรับรายวิชานี้ เพราะการจัดการความรู้ เป็นเรื่องที่เข้าใจยาก การเรียนรู้ด้วยตนเองไม่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาได้มากนัก ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอนอาจารย์จึงจำเป็นต้องอธิบายและยกตัวอย่างประกอบเพื่อให้นักศึกษาเข้าใจ นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีความคิดเห็นว่า การสอนบรรยายอย่างเดียวเป็นวิธีการที่ไม่เหมาะสมกับรายวิชานี้เช่นเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของอาจารย์ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

2.4.3.4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน นักศึกษาส่วนใหญ่เสนอว่า (1) ควรมีการศึกษาดูงานในองค์กรที่นำการจัดการความรู้ไปปฏิบัติ เพราะนักศึกษาจะได้เห็นขั้นตอนการจัดการความรู้จากสถานการณ์จริง และได้รับความรู้และประสบการณ์จากผู้มีประสบการณ์โดยตรง ซึ่งจะสามารถใช้เป็นแนวทางในการทำการจัดการความรู้ต่อไปได้ในอนาคต (2) ควรเพิ่มการฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้ให้มากขึ้น เพราะจะทำให้เข้าใจและมีประสบการณ์การจัดการความรู้จริงเพิ่มมากขึ้น (3) ควรเพิ่มสื่อการสอนประเภทวีดิทัศน์เกี่ยวกับการจัดการความรู้ เพราะทำให้เข้าใจเนื้อหาวิชาได้ง่ายและชัดเจนขึ้น และช่วยสร้างความน่าสนใจให้กับการเรียน และ (4) นักศึกษาบางคนเสนอว่า ควรเชิญวิทยากรมาบรรยาย เพราะจะทำให้นักศึกษาได้รับความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้จากผู้มีประสบการณ์โดยตรง ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“หนูคิดว่า ควรจัดให้มีการไปศึกษาดูงานจริง ๆ ไปดูว่า เขาทำการจัดการความรู้อย่างไร จะได้ทราบวิธีการ ซึ่งเราสามารถใช้เป็นแนวทางได้ว่า เราจะนำไปทำการจัดการความรู้ได้อย่างไร”

“หนูคิดว่า วิธีการสอนที่อาจารย์ใช้ก็เหมาะสมดีแล้วนะคะ แต่ว่าก็อยากจะให้เน้นการปฏิบัติการจัดการความรู้จริง ๆ ให้มากขึ้นนะคะ เพราะเราจะได้ว่าแนวทางที่เราจะไปปฏิบัติการจัดการความรู้ในอนาคตควรต้องทำอย่างไรบ้าง”

“อยากให้เพิ่มวีดิทัศน์เข้ามาคะ จะได้ดูว่าการปฏิบัติการจัดการความรู้ในองค์กรจริง ๆ นั้นเขาทำกันอย่างไรบ้าง เราได้เห็นภาพไม่ใช่เห็นแต่ตัวหนังสือ ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้น่าสนใจและเข้าใจได้ง่ายขึ้นด้วยคะ”

“ถ้ามีวิทยากรมาสัมมนาจะช่วยเพิ่มความรู้ให้กับนักศึกษามากขึ้นครับ เพราะวิทยากรเป็นผู้มีประสบการณ์และความรู้ น่าจะให้ความรู้ใหม่ ๆ แก่เราได้มากขึ้นครับ”

2.4.4 การประเมินผลการเรียนการสอน

2.4.4.1 นักศึกษามีความเห็นว่าการประเมินผลการเรียนที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีที่สุด คือ การซักถามในชั้นเรียน เพราะจะสามารถตรวจสอบได้ทันทีว่า นักศึกษาแต่ละคนเข้าใจเนื้อหาที่เรียนหรือไม่ ในระดับใด หากพบว่า นักศึกษาไม่เข้าใจ อาจารย์สามารถอธิบายเพิ่มเติมได้ทันที นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีความเห็นว่าการสอบและการทำงานที่ได้รับมอบหมาย เช่น การทำโครงการ เป็นวิธีการประเมินผลการเรียนที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีเช่นเดียวกัน นักศึกษาอธิบายว่า การสอบสามารถวัดความรู้ทั้งหมดเฉพาะของผู้เรียนแต่ละคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะนักศึกษาต้องนำความรู้ทั้งหมดที่เรียนมาคิดวิเคราะห์และตอบคำถามด้วยตนเอง ส่วนการทำงานที่ได้รับมอบหมาย นักศึกษาจะต้องคิดวิเคราะห์ และนำความรู้ที่เรียนมาสังเคราะห์เพื่อจัดทำรายงาน ซึ่งหากมีปัญหาจะสามารถขอคำแนะนำจากอาจารย์ได้ รวมถึงมีโอกาสนในการฝึกปฏิบัติร่วมกับเพื่อนร่วมชั้นเรียน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“หนูคิดว่า การถามตอบกันในชั้นเรียนเป็นการประเมินที่ดีที่สุดค่ะ อย่างเช่น อาจารย์ให้โจทย์มา และให้ทุกคนในห้องช่วยกันตอบหรือแสดงความคิดเห็น หนูคิดว่า ตรงนี้จะวัดได้มากกว่าว่า ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้หรือไม่ เพราะในการทำรายงาน เราก็สามารถก๊อปปี้มาจากอินเทอร์เน็ตได้ หรือว่างานกลุ่มก็อาจจะมีทั้งคนที่ทำและไม่ทำ ซึ่งคนที่ทำก็ได้ความรู้ แต่คนที่ไม่ทำก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้นถามตอบกันในห้องเลยคะ วัดได้ทันที”

“คิดว่าเป็นการสอบค่ะ เพราะข้อสอบจะให้นักศึกษาได้คิดวิเคราะห์ความรู้ที่เรียนมาทั้งหมด”

“หนูว่าน่าจะให้ทำโครงการการจัดการความรู้แล้วก็ให้แต่ละกลุ่มมาแชร์ความรู้กัน เพราะหนูคิดว่าแต่ละคนก็มีความรู้ ความชำนาญในแต่ละเรื่องที่แตกต่างกัน ก็ให้แต่ละกลุ่มทำโครงการขึ้นมาแล้วก็แชร์ความรู้กันในกลุ่ม จากนั้นก็มานำเสนออาจารย์ หนูคิดว่าตรงนี้เป็นการศึกษาให้นักศึกษาปฏิบัติการจัดการความรู้ก่อนที่จะออกไปทำงาน ดังนั้น หนูคิดว่าการวัดผลจากการทำโครงการตรงนี้น่าจะเหมาะสม เหมือนให้นักศึกษาได้ลองปฏิบัติก่อนลงสนามจริง”

2.4.4.2 การประเมินผลการเรียนการสอนควรเน้นการคิดวิเคราะห์และการประยุกต์จัดการความรู้ เพราะเป็นการวัดความรู้และความเข้าใจของนักศึกษาอย่างแท้จริง ซึ่งการประเมินผลดังกล่าวจะทำให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่เรียนไปใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการสอบแบบเน้นความจำอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของอาจารย์ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“หนูคิดว่า ควรเป็นการคิดวิเคราะห์มากกว่าคะ เพราะว่า ถ้าเราเรียนอย่างเข้าใจ เราก็จะสามารถประยุกต์จัดการความรู้ไปตอบข้อสอบได้ แต่ถ้าเป็นแบบท่องจำก็เหมือนกับว่าเราต้องมานั่งอ่าน ๆ ท่องจำ เพื่อไปสอบ แต่พอสอบเสร็จเราก็ลืมคะ”

2.4.4.3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนการสอน นักศึกษาบางคนเสนอว่า ควรกำหนดให้คะแนนสำหรับงานที่ได้รับมอบหมายมากกว่าคะแนนสอบ เพราะมีความเห็นว่า การทำงานที่ได้รับมอบหมายจะช่วยให้เข้าใจเนื้อหาวิชาได้ชัดเจนขึ้น

3. มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

3.1 ข้อมูลเบื้องต้น

คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย เปิดสอน

รายวิชาการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เป็นรายวิชาเอกเลือก จำนวน 3 หน่วยกิต ในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี ชั้นปีที่ 4 สาขาสารสนเทศศาสตร์ โดยจัดให้มีการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ ครั้งแรกในปีการศึกษา 2549 ในการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าว คณะอาจารย์คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ คำนึงถึงแนวโน้มความต้องการและสภาพของสังคมในปัจจุบัน ซึ่งให้ความสำคัญกับการจัดการความรู้ ประกอบกับตระหนักว่า การจัดการความรู้ เป็นงานของนักสารสนเทศ จึงเห็นความสำคัญว่า ควรจัดให้มีการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้และความสามารถ สอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยมุ่งหมายให้นักศึกษามีความรู้และความเข้าใจกระบวนการ การจัดการความรู้ในสาขาวิชาชีพของตนเอง เพื่อให้สามารถนำความรู้ที่เรียนไปประยุกต์ใน การทำงานต่อไปได้

ในการเปิดสอนรายวิชาการจัดการความรู้ ไม่พบปัญหาหรืออุปสรรค เพราะในการพัฒนาหลักสูตร คณะอาจารย์คณะเทคโนโลยีสารสนเทศคำนึงถึงแนวโน้มความต้องการ และสภาพของสังคม จึงมีการปรับปรุงและนำรายวิชาใหม่ ๆ มาบรรจุในหลักสูตรอยู่เสมอ รวมถึง รายวิชาการจัดการความรู้ และทางมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซียได้ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี จึงทำให้หลักสูตรผ่านการพิจารณาและอนุมัติให้เปิดสอนได้ และในด้านผู้สอน คณะเทคโนโลยี สารสนเทศมีบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์ทางด้านการจัดการความรู้ สามารถทำหน้าที่ เป็นผู้สอนเพียงพอ จึงทำให้การเปิดสอนรายวิชาการจัดการความรู้ดำเนินไปได้ด้วยดี

3.2 สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้

ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์แสดงให้เห็น สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ และสารสนเทศศาสตร์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

3.2.1 การเตรียมการสอน

การเตรียมการสอน อาจารย์มีการเตรียมการสอนไว้ล่วงหน้าและจัดทำแผน การเรียนการสอนด้วยตนเองอย่างละเอียด โดยกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาที่ จะสอน จำนวนชั่วโมงในการสอน วิธีการสอน สื่อการสอน และวิธีการประเมินผลการเรียนการสอน การสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า แหล่งสารสนเทศที่ใช้ในการศึกษาและค้นคว้าเพื่อจัดทำแผนการเรียน การสอน ได้แก่ คำอธิบายรายวิชา หนังสือ วารสาร เว็บไซต์ด้านการจัดการความรู้ และหลักสูตร

การเรียนการสอนการจัดการความรู้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ สำหรับหลักเกณฑ์ในการพิจารณากำหนดแผนการเรียนการสอน แบ่งเป็น 4 ด้าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน คำนึงถึงคำอธิบายรายวิชาเป็นหลัก และมีความมุ่งหมาย คือ ต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ สามารถปฏิบัติการจัดการความรู้และนำเทคโนโลยีมาประยุกต์กับการจัดการความรู้ในองค์กรได้อย่างเหมาะสม

ด้านเนื้อหาวิชา คำนึงถึงระยะเวลาในการสอน และระดับความรู้และความสามารถของผู้เรียน ดังนั้น เนื้อหาวิชาจึงสอนกว้าง ๆ เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการความรู้ให้แก่นักศึกษาเท่านั้น

ด้านกระบวนการเรียนการสอน รายวิชาการจัดการความรู้ มีผู้สอนร่วมกัน 2 ท่าน การสัมภาษณ์ผู้สอนพบว่า ในการกำหนดกระบวนการเรียนการสอน คำนึงถึงจุดประสงค์การเรียนการสอน ผู้เรียน และเนื้อหาวิชา ดังนั้น จึงจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะต้องการให้นักศึกษามีโอกาสศึกษาและค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง ฝึกการทำงานเป็นทีม ฝึกการคิดวิเคราะห์ และสอดแทรกการฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้ให้แก่ นักศึกษา อาจารย์อธิบายว่า มุ่งหมายให้นักศึกษาสามารถปฏิบัติการจัดการความรู้ได้ และมีประสบการณ์การจัดการความรู้จากสถานการณ์จริง จึงกำหนดให้มีวิธีการสอน เช่น การระดมความคิด การจัดกิจกรรมในชั้นเรียน เช่น การศึกษาดูงานองค์กรที่มีการจัดการความรู้ และการฝึกปฏิบัติ เช่น การจัดทำฐานข้อมูลนามุกรม สำหรับการใช้สื่อการสอนนั้น เนื่องจากผู้สอนได้ศึกษาหนังสือของ ดร.วรภัทร์ ภูเจริญ และเว็บไซต์ทางด้านการจัดการความรู้ จึงทำให้ได้แนวคิดในการนำเสนอประเภทวิดิทัศน์มาใช้ประกอบการสอน

ด้านการประเมินผลการเรียนการสอน ผู้สอนกำหนดให้มีการประเมินผลจากการแสดงความคิดเห็น การสอบ และงานที่ได้รับมอบหมาย โดยมีแนวคิดว่าการประเมินผล การเรียนที่ดี ควรจัดให้มีการวัดความรู้และความเข้าใจของผู้เรียนอยู่ตลอดเวลาและในการกำหนดการประเมินผลการเรียนได้คำนึงถึงจุดประสงค์การเรียนการสอนและเกณฑ์การประเมินตามมาตรฐานการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) นอกจากนี้ การสัมภาษณ์นักศึกษาทำให้ทราบว่า ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดน้ำหนักคะแนนการประเมินผลการเรียนด้วย

3.2.2 การจัดการเรียนการสอน แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.2.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

ในการแจ้งจุดประสงค์การเรียนการสอน อาจารย์ได้นำรายวิชาในชั่วโมงแรกของการเรียนการสอน โดยอธิบายความหมายและขอบเขตของจุดประสงค์การเรียนการสอนแต่ละข้อ รวมทั้งแผนการเรียนการสอน เพราะตามหลักของการจัดการเรียนการสอนจำเป็นต้องแจ้งจุดประสงค์การเรียนการสอนให้ผู้เรียนทราบก่อน เนื่องจากจุดประสงค์เป็นเกณฑ์ของการประเมินผู้เรียนและผู้สอน ส่วนนักศึกษาที่มีความเห็นว่า การแจ้งจุดประสงค์การเรียนการสอนทำให้เข้าใจจุดประสงค์ที่อาจารย์กำหนดได้ง่ายและชัดเจนขึ้น รวมถึงสามารถใช้เป็นแนวทางในการเตรียมตัวสำหรับการเรียนได้

อย่างไรก็ตาม ในการเรียนการสอนแต่ละบทเรียน อาจารย์ทั้ง 2 ท่านไม่ได้แจ้งหรืออธิบายผลจุดประสงค์การเรียนรู้อีกให้ทราบ เพราะได้มีการแจ้งจุดประสงค์โดยรวมของรายวิชาให้นักศึกษาทราบแล้วในชั่วโมงแรก

3.2.2.2 เนื้อหาวิชา

การแจ้งเนื้อหา อาจารย์ได้แจ้งขอบเขตเนื้อหาให้นักศึกษาทราบในชั่วโมงแรกและแจ้งก่อนการเรียนการสอนทุกครั้ง และบางครั้งจะมอบหมายงานที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่จะเรียนต่อไปให้ศึกษาและค้นคว้ามาก่อนล่วงหน้า ซึ่งนักศึกษาเห็นว่า ช่วยให้เข้าใจเนื้อหาวิชาได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น สามารถเตรียมคำถามในประเด็นที่ไม่เข้าใจ รวมทั้งเตรียมตัวเพื่อตอบคำถามของอาจารย์ เพราะระหว่างเรียนจะมีการประเมินผลโดยการตอบคำถามและแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน

ลำดับเนื้อหาที่สอน ผู้สอนสอนตามลำดับเนื้อหาที่กำหนดไว้ในแผนการเรียนการสอน แต่ระยะเวลาการสอนอาจจะปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม ซึ่งนักศึกษามีความเห็นว่า การสอนตามลำดับในแผนการเรียนการสอนเหมาะสมดีแล้ว เพราะจะได้เรียนรู้ไปตามลำดับขั้นตอน และสามารถเตรียมตัวล่วงหน้าได้ ส่งผลให้เข้าใจเนื้อหาวิชาได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น

ขอบเขตเนื้อหาที่สอนครอบคลุม (1) แนวคิดพื้นฐานของสารสนเทศและความรู้ (2) องค์การแห่งการเรียนรู้ (3) ลักษณะ องค์ประกอบและวัฒนธรรมในองค์กรที่เอื้อต่อการสร้าง การจัดเก็บและการใช้ความรู้ (4) การจัดการความรู้ (5) ลักษณะและการสร้างความรู้ (6) บทบาทของเทคโนโลยีในการสร้าง การใช้ร่วมกันและการจัดการความรู้ (7) แหล่งความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้ (8) การประมวลความรู้ (9) การเผยแพร่ความรู้ (10) บทบาทและทักษะของบุคลากรที่มีความรู้ (11) The Pragmatics of KM และ (12) นักวิชาชีพสารสนเทศ และจริยธรรมในการจัดการความรู้ ในการสอนเนื้อหาเหล่านี้จะสอนกว้าง ๆ เนื่องจากผู้เรียนเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ขาดประสบการณ์การทำงาน ดังนั้น จึงสอนกว้าง ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจเบื้องต้น และเพื่อเป็นแนวทางในการนำการจัดการความรู้ไปประยุกต์ในการทำงาน

ต่อไปเท่านั้น สำหรับองค์กรการจัดการความรู้ที่นำมาสอน เป็นองค์กรทั่ว ๆ ไป ทั้งองค์กรภาครัฐ และองค์กรภาคเอกชน เช่น สถาบันการศึกษา บริษัททรู คอร์ปอเรชั่น บริษัทซี.พี. เซเว่นอีเลฟเว่น และบริษัทอิวเล็ด-แพคการ์ด เป็นต้น โดยไม่จำกัดเฉพาะการจัดการความรู้ในองค์กรวิชาชีพ สารสนเทศเพียงอย่างเดียว เพราะความมุ่งหมายในการผลิตบัณฑิตทางสาขาสารสนเทศศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย มุ่งเน้นให้นักศึกษาสามารถทำงานได้กับทุกองค์กรที่ต้องการ การจัดการข้อมูลและความรู้ และต้องการให้นักศึกษาเข้าใจว่า การจัดการความรู้สามารถนำไป ปฏิบัติได้ในทุกองค์กร

3.2.2.3 กระบวนการเรียนการสอน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน และขั้นสรุปบทเรียน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การนำเข้าสู่บทเรียน อาจารย์มีวิธีการนำเข้าสู่บทเรียนโดยการซักถาม และทบทวนความรู้ เพราะต้องการกระตุ้นความสนใจ และทบทวนความรู้ตลอดจนให้นักศึกษา ได้สรุปความคิดในสิ่งที่ได้เรียนมา ซึ่งเป็นการสร้างความพร้อมให้กับนักศึกษา ก่อนเริ่มเรียน

ในขั้นสอน วิธีการสอนที่ใช้ในภาคการศึกษาที่ผ่านมา ได้แก่

(1) การบรรยาย (2) การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning) (3) การรายงาน เชิงปฏิบัติ (การให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าและนำเสนอรายงาน) (4) การสัมมนา (5) การระดมความคิด (6) การใช้สื่อการสอน และ (7) กิจกรรมและการฝึกปฏิบัติในชั้นเรียน ได้แก่ กิจกรรมระดมความคิด และแลกเปลี่ยนความรู้ กิจกรรมการศึกษาและวิเคราะห์กรณีศึกษาการจัดการความรู้ในองค์กร การศึกษาฐานองค์กรที่มีการจัดการความรู้ และการจัดทำโครงการการสร้างฐานข้อมูลนามานุกรม บุคลากร อาจารย์ท่านหนึ่ง อธิบายว่า กระบวนการเรียนการสอนที่ใช้จะสอดคล้องกับการฝึกปฏิบัติ การจัดการความรู้ให้แก่ศึกษาอยู่เสมอ เพราะต้องการให้นักศึกษาสามารถปฏิบัติการจัดการ ความรู้ได้ และได้รับประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง อย่างไรก็ตาม อาจารย์ทั้ง 2 ท่านคิดว่า สามารถปรับเปลี่ยนวิธีการสอนต่าง ๆ ได้ตามความเหมาะสม

ในด้านการฝึกปฏิบัติ ผู้สอนได้มอบหมายให้ผู้เรียนศึกษาและ วิเคราะห์การจัดการความรู้จากกรณีศึกษาต่าง ๆ และจัดให้มีกิจกรรมระดมความคิดและแลกเปลี่ยน ความรู้ รวมถึงมอบหมายให้จัดทำโครงการการสร้างฐานข้อมูลความรู้นามานุกรมบุคลากรเพื่อ การค้นคืนได้ ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟต์แอคเซส (Microsoft Access) เพราะต้องการให้นักศึกษา เข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ชัดเจนขึ้น สามารถนำการจัดการความรู้ไปประยุกต์ได้กับสถานการณ์จริง และสามารถนำเทคโนโลยีไปใช้ในการในการจัดการความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในด้านบรรยากาศการเรียนการสอน อาจารย์เปิดโอกาสให้นักศึกษา ซักถาม อภิปรายประเด็นปัญหาต่าง ๆ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนอย่างทั่วถึงเสมอ นักศึกษาเห็นว่า บรรยากาศดังกล่าวจะช่วยให้เข้าใจประเด็นที่สงสัยมากขึ้น ได้เห็นมุมมองความคิด ที่หลากหลายระหว่างนักศึกษาและอาจารย์ และช่วยตรวจสอบความเข้าใจของนักศึกษาในเรื่องที่ เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ อาจารย์ยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด ตัดสินใจใน

การทำงานด้วยตนเองในบางครั้ง เพราะต้องการให้ผู้เรียนศึกษาและค้นคว้าตามความสนใจอย่างอิสระ รวมถึง อาจารย์ได้สร้างแรงจูงใจในการเรียน โดยการให้รางวัลสำหรับนักศึกษาที่ทำผลงานได้ดี และให้คะแนนสำหรับนักศึกษาที่มีส่วนร่วมในชั้นเรียนและเข้าเรียนสม่ำเสมอ ซึ่งนักศึกษา มองเห็นคุณค่า และคิดว่าเป็นวิธีสร้างกำลังใจและกระตุ้นความสนใจในการเรียนได้เป็นอย่างดี

ในด้านสื่อการสอน ผู้สอนใช้สื่อการสอนอยู่เสมอ เช่น แฟ้มข้อมูล ไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ หนังสือ วารสาร วิดิทัศน์ เว็บไซต์ด้านการจัดการความรู้ และเว็บไซต์ รายวิชา ทั้งผู้สอนและนักศึกษามีความคิดเห็นตรงกันว่า สื่อการสอน ช่วยกระตุ้นความสนใจในการเรียน และทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนได้ง่ายขึ้น เพราะสามารถนำเนื้อหาที่เรียนมาคิด วิเคราะห์และเชื่อมโยงความรู้กับสื่อการสอนได้

ในด้านเอกสารการเรียนการสอน พบว่า นักศึกษาสามารถ ดาวน์โหลดเอกสารประกอบการสอนได้ที่เว็บไซต์รายวิชาการจัดการความรู้ หลังจากจบการเรียน การสอนในแต่ละชั่วโมง

ชั้นสรุปบทเรียน เมื่อการเรียนการสอนสิ้นสุดลงในแต่ละครั้ง ผู้สอนจะสรุปสาระสำคัญของบทเรียน เพราะต้องการทบทวนความรู้ เน้นสาระสำคัญ และเพิ่มเติมสาระที่อาจจะขาดไประหว่างเรียน ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ชัดเจนขึ้น

1.2.2.4 การประเมินผลการเรียนการสอน ประกอบด้วย การประเมินผล การเรียน การประเมินผลการสอน และการประเมินผลหลักสูตร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การประเมินผลการเรียน อาจารย์จะแจ้งวิธีการประเมินผลและกำหนดการ ให้นักศึกษาทราบล่วงหน้าทุกครั้งเพื่อให้เตรียมตัวก่อนการประเมิน การสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่า วิธีการประเมินผลการเรียนการสอนแต่ละภาคการศึกษาอาจจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความเหมาะสม วิธีการประเมินผลที่ใช้ในภาคการศึกษาที่ผ่านมาประกอบด้วยการประเมินผลระหว่างการจัด การเรียนการสอน ได้แก่ การแสดงความคิดเห็น ส่วนการวัดและประเมินผลหลังการเรียน ได้แก่ การทำงานที่ได้รับมอบหมาย เช่น แบบฝึกหัดและรายงาน และการสอบ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การแสดงความคิดเห็น อาจารย์จะซักถามและกระตุ้นให้นักศึกษา แสดงความคิดเห็นอยู่ตลอดเวลา โดยจะให้คะแนนทุกครั้งสำหรับนักศึกษาที่ตอบคำถามและ แสดงความคิดเห็นร่วมกับอาจารย์และเพื่อนร่วมชั้นเรียน

ในการทำแบบฝึกหัด อาจารย์ได้มอบหมายให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้า เพิ่มเติมทั้งจากในห้องเรียนและนอกห้องเรียน โดยมีทั้งงานเดี่ยวและงานกลุ่ม ในส่วนของ แบบฝึกหัดจะเน้นการนำความรู้ที่ได้เรียนมาคิดและวิเคราะห์เพื่อตอบคำถาม เช่น การวิเคราะห์ ความสำเร็จขององค์กรในการดำเนินการจัดการความรู้ และการวิเคราะห์บทความทางด้านการ จัดการความรู้ และบางครั้งจะให้นักศึกษานำผลการศึกษามานำเสนอหน้าชั้นเรียน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนร่วมชั้นเรียนด้วย

การทำรายงาน อาจารย์มอบหมายให้ผู้เรียนศึกษาและค้นคว้าเรื่อง การจัดการความรู้ในองค์กรต่าง ๆ และนำเสนอหน้าชั้นเรียน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ในประเด็น

ต่าง ๆ ร่วมกับเพื่อนร่วมชั้นเรียน นอกจากนี้ ยังมอบหมายให้นักศึกษาจัดทำฐานข้อมูลความรู้ นามานุกรมบุคลากร เพื่อการค้นคว้าได้ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟต์แอคเซส ซึ่งเป็นการฝึกให้ผู้เรียน จัดทำคลังความรู้ โดยสามารถพัฒนาคลังความรู้ใหม่ หรือจะต่อยอดจากองค์ความรู้เดิมก็ได้

สำหรับการสอบนั้น เป็นแบบอัตนัย และคำถามในการทดสอบ มีทั้งการทดสอบความจำ และการคิดวิเคราะห์ อาจารย์ท่านหนึ่งอธิบายว่า การทดสอบความจำ จะทดสอบความหมายของศัพท์ทางการจัดการความรู้ เพราะมีความเห็นว่า มีความจำเป็นต่อ การศึกษาค้นคว้าแหล่งสารสนเทศต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้สามารถเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น เพราะเข้าใจ ความหมายของศัพท์ ในส่วนของการคิดวิเคราะห์ และความสามารถในการประยุกต์ความรู้ อาจารย์จะเน้นให้นักศึกษานำความรู้ที่เรียนมา และที่ได้จากการฟังการนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน ของเพื่อนร่วมชั้นมาคิดวิเคราะห์และประยุกต์เพื่อตอบคำถาม เพราะต้องการให้นักศึกษาสามารถ เชื่อมโยงความรู้ที่เรียนมาทั้งหมดและประยุกต์ความรู้ได้จริง

เมื่อดำเนินการประเมินผลการเรียนการสอน เช่น การทำรายงาน เสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้สอนจะตรวจสอบและแจ้งประเด็นที่นักศึกษาเข้าใจผิด เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจ คำตอบ / เนื้อหาที่ถูกต้อง และทราบข้อควรปรับปรุง นอกจากนั้น ในบางครั้งจะมอบหมายให้ นักศึกษานำผลงานกลับไปปรับปรุงและแก้ไขใหม่ก่อนมานำเสนออีกครั้ง

ในการประเมินผลการสอน มหาวิทยาลัยจัดให้มีการประเมิน การสอนผ่านระบบอินเทอร์เน็ต โดยนักศึกษาสามารถประเมินการสอนของอาจารย์ และให้ ข้อเสนอแนะหลังจากที่เรียนจบรายวิชา เมื่อสิ้นสุดระยะการประเมินผล ทางมหาวิทยาลัย จะส่งผลการประเมินให้อาจารย์ผู้สอน เพื่อให้ผู้สอนนำผลการประเมิน และข้อเสนอแนะ มาปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป

การประเมินผลหลักสูตร ในขณะนี้ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ ยังไม่มีแผนการปรับปรุงรายวิชาอย่างเป็นทางการ แต่ในส่วนของผู้สอนได้มีการปรับปรุงการเรียน การสอนอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพที่สุด คณะเทคโนโลยีสารสนเทศยังได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลการเรียนการสอนไว้เพื่อ นำมาใช้เป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุงหลักสูตรในอนาคต

3.2.3 ปัญหาหรืออุปสรรคของอาจารย์ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชา การจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ พบปัญหาดังนี้

3.2.3.1 กระบวนการเรียนการสอน เวลาในการเรียนการสอนมีน้อย ทำให้ อาจารย์และนักศึกษามีเวลาจำกัดในการอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน อาจารย์มี ความคิดเห็นว่า จำเป็นต้องให้นักศึกษาทุกคนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างทั่วถึง เพราะอาจารย์จะสามารถตรวจสอบความรู้และความเข้าใจของนักศึกษาได้ และนักศึกษาเองก็มี โอกาสซักถามในประเด็นที่สงสัยหรือไม่เข้าใจ

3.2.3.2 การประเมินผลการเรียนการสอน การจัดเวลาในการสอบกับ ปริมาณข้อสอบไม่สมดุลกัน อาจารย์ท่านหนึ่งอธิบายว่า มหาวิทยาลัยได้เปลี่ยนแปลงโดยลดชั่วโมง สำหรับการสอบกลางภาคในภาคการศึกษาที่ผ่านมาจาก 3 ชั่วโมง เป็น 2 ชั่วโมง โดยภาควิชา ไม่ทราบ ในขณะที่อาจารย์ออกข้อสอบสำหรับ 3 ชั่วโมง จึงทำให้นักศึกษาส่วนใหญ่ทำข้อสอบไม่ทัน ดังคำให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ผลสะท้อนกลับจากนักศึกษา คือ เมื่อกลางภาคชั่วโมงสอบน้อยไปหน่อยค่ะ นักศึกษาเขาติงมาว่า เวลาสอบน้อยไป คือ ปกติเราจะให้เวลาสอบ 3 ชั่วโมง แต่พอติไม่ทราบว่าการศึกษานี้ เกิดอะไรขึ้น วิชานี้ให้นักศึกษาสอบ 2 ชั่วโมง แล้วข้อสอบอาจจะต้องใช้ความคิดมาก นักศึกษา เขาตอบไม่ทัน เนื่องจากว่าตัวข้อสอบ เวลาออกเราจะออกข้อย่อยด้วย มี 4 ข้อใหญ่ แต่ใน 4 ข้อใหญ่ มีข้อย่อย ๆ หลายข้อค่ะ บางทีนักศึกษาเขาจะต้องใช้เวลาคิดนาน นี่คือปัญหาที่เจอในการประเมินผล สำหรับปีการศึกษานี้ค่ะ”

3.2.4 ปัญหาหรืออุปสรรคของนักศึกษาในการจัดการเรียนการสอน
รายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์
แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.4.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีปัญหา หรืออุปสรรคในด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน เพราะมีความเห็นว่า จุดประสงค์การเรียน การสอนมีความเหมาะสมดีแล้ว ซึ่งนักศึกษา อธิบายว่า จุดประสงค์การเรียนการสอนมี ความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการเรียนได้ มีภาษาที่ชัดเจน และมีความครอบคลุม นอกจากนี้ อาจารย์ยังอธิบายจุดประสงค์การเรียนการสอนที่ชัดเจนดีแล้ว

3.2.4.2 เนื้อหาวิชา นักศึกษามีความเห็นว่า (1) เนื้อหาวิชาเข้าใจยาก เพราะการจัดการความรู้เป็นวิชาใหม่ (2) ทฤษฎีการจัดการความรู้ส่วนใหญ่เป็นทฤษฎีของ ชาวต่างประเทศและหนังสือส่วนใหญ่เป็นภาษาอังกฤษ เมื่อต้องศึกษาและค้นคว้าเพิ่มเติมด้วย ตนเอง ทำให้นักศึกษาไม่เข้าใจเนื้อหาวิชาได้ครบถ้วน (3) นักศึกษามีความรู้และความสามารถ ด้านภาษาอังกฤษไม่เพียงพอ ทำให้ไม่เข้าใจเนื้อหาการจัดการความรู้ เมื่อต้องเรียนหรืออ่านหนังสือ / บทความที่เป็นภาษาอังกฤษ และ (4) ตัวอย่างองค์การจัดการความรู้ที่นำมาสอน เป็นองค์กร ที่ไม่รู้จัก ทำให้นักศึกษาไม่สามารถเชื่อมโยงเนื้อหาที่เรียนกับตัวอย่างที่นำมาอธิบายได้ จึงไม่เข้าใจ เนื้อหาที่เรียน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เนื้อหาการจัดการความรู้บางเรื่องเข้าใจยากครับ เวลาเราไปอ่านเองก็ไม่ค่อยเข้าใจอาจเป็น เพราะทฤษฎีการจัดการความรู้มีความซับซ้อน เป็นทฤษฎีใหม่ และส่วนใหญ่ทฤษฎี การจัดการความรู้เป็นทฤษฎีของต่างชาติ”

“บางทีอาจารย์ก็อธิบายเป็นภาษาอังกฤษค่ะ คือ นักศึกษาค่อนข้างอ่อนภาษาอังกฤษ หรือบางครั้งก็มีการใช้ศัพท์การจัดการความรู้ ซึ่งศัพท์บางคำมันเป็นคำเฉพาะด้านที่นักศึกษายังไม่รู้จัก พออาจารย์ถามก็ตอบไม่ได้ เพราะไม่เข้าใจสิ่งที่เรากำลังเรียนอยู่ค่ะ”

“ปัญหา คือ บางครั้งอาจารย์ยกตัวอย่างองค์กรที่นักศึกษาไม่รู้จัก เราไม่เข้าใจว่าองค์กรนั้นทำธุรกิจประเภทไหน ผมเลยไม่สามารถเชื่อมโยงเนื้อหาที่เรียนกับตัวอย่างได้เลยครับ ซึ่งต่างจากตัวอย่างบางองค์กรที่เรารู้จักแล้วอาจารย์ยกตัวอย่างมา เช่น บีโทรเลียม เราว่าเขาทำเกี่ยวกับอะไร ก็เลยพอจะมองภาพออกว่า องค์กรนั้นจะทำการจัดการความรู้อย่างไรครับ”

3.2.4.3 กระบวนการเรียนการสอน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นปัญหาดังนี้ (1) ปัญหาเรื่องการใช้อินเทอร์เน็ตในห้องเรียน ทำให้ไม่สามารถเปิดสื่อการสอนที่ต้องมีการเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตได้ในบางครั้ง ดังนั้น อาจารย์จึงต้องให้ที่อยู่ของเว็บไซต์แก่นักศึกษาเพื่อให้ไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมนอกห้องเรียน (2) ปัญหาด้านประสิทธิภาพของเครือข่ายอินเทอร์เน็ตของมหาวิทยาลัย ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถเข้าไปศึกษาและค้นคว้าข้อมูลจากเว็บไซต์รายวิชาการจัดการความรู้ได้ในบางครั้ง (3) สื่อและอุปกรณ์มีปัญหาหรือชำรุด เช่น คอมพิวเตอร์และไมโครโฟน ทำให้เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนการสอนได้ (4) ทรัพยากรสารสนเทศด้านการจัดการความรู้ที่ให้บริการในห้องสมุดมีไม่เพียงพอ ทำให้นักศึกษาขาดหนังสือสำหรับการศึกษาค้นคว้าเพื่อเตรียมตัวก่อนเรียน ดังนั้น นักศึกษาบางคนจึงต้องถ่ายสำเนาหนังสือไว้ใช้ส่วนตัว คำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ปัญหาเรื่องอินเทอร์เน็ตก็มีบ้างค่ะ ส่วนมากอาจารย์จะให้ URL มาแล้วให้เราไปศึกษานอกเวลาเรียนเองมากกว่าค่ะ เพราะว่า อินเทอร์เน็ตในห้องเปิดไม่ค่อยได้ บางครั้งก็โหลดนาน ส่วนคอมพิวเตอร์ก็มีเสียบ้างเป็นบางครั้ง อาจารย์ท่านก็จะนำโน้ตบุ๊กของอาจารย์มาใช้แทนค่ะ”

“เว็บไซต์รายวิชาเข้าใช้ยากค่ะ คือ ระบบอินเทอร์เน็ตของมหาวิทยาลัยไม่ค่อยดี คนเข้าใช้เยอะไประบบก็จะตัดออกเอง ก็จะมีปัญหาแบบนี้บ่อยๆ”

“ระบบอินเทอร์เน็ตมีปัญหาบ่อยครับ คือ ระบบมันล่มบ่อย”

“หนังสือในห้องสมุดมีไม่เพียงพอ จะมีอยู่ประมาณ 3-4 เล่มนะคะ ไม่พอกับจำนวนนักศึกษา เพราะนักศึกษามีประมาณ 20 คน ก็ต้องยืมมาแล้วไปถ่ายเอกสารกัน”

“ปัญหาของหนังสือ คือ มีน้อย แล้วนักศึกษาที่เรียนมีหลายคน บางครั้งกว่าเราจะได้นักศึกษาก็จะหมดอาทิตย์แล้ว เพราะเพื่อนยืมไปก็หลายวันเราก็เลยไม่ได้เอามาอ่านก่อนเรียน”

3.2.4.4 การประเมินผลการเรียนการสอน มีปัญหาการสื่อสารระหว่างอาจารย์และนักศึกษาไม่ชัดเจน ทำให้นักศึกษาบางคนไม่เข้าใจว่าอาจารย์มอบหมายงานให้ทำอะไรบ้าง ต้องไปสอบถามอาจารย์เพิ่มเติม เพราะถ้าไม่สอบถามอาจเกิดความเข้าใจผิด ส่งผลให้ทำผลงานได้ไม่ตรงกับความต้องการของอาจารย์ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“บางครั้งไม่เข้าใจคำสั่งของอาจารย์ค่ะ พอทำงานมาก็ผิด ไม่ตรงกับที่อาจารย์ต้องการ ซึ่งส่วนมากก็จะต้องไปถามอาจารย์นอกเวลาเรียนค่ะ”

3.3 ความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชา การจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.3.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

3.3.1.1 จุดประสงค์การเรียนการสอนสอดคล้องกับความต้องการและความคาดหวังของอาจารย์ เพราะอาจารย์ทั้ง 2 ท่านเป็นผู้กำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนด้วยตนเอง โดยเห็นว่า จุดประสงค์ควรสอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชา และจุดประสงค์ที่กำหนดไว้มีความเหมาะสมดีแล้ว

3.3.1.2 การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนรายวิชานี้ ควรให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจกระบวนการจัดการความรู้ และสามารถนำการจัดการความรู้ไปใช้ได้เหมาะสม

3.3.1.3 ในการประเมินการเรียนการสอน อาจารย์มีความเห็นว่า นักศึกษาส่วนใหญ่สามารถบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอนตามที่กำหนดได้ โดยปัจจัยที่สนับสนุนได้แก่ กระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล เพราะอาจารย์จะจัดให้มีกิจกรรมในชั้นเรียนอยู่เสมอ เช่น การระดมความคิดและแลกเปลี่ยนความรู้ นอกจากนี้ ยังได้มอบหมายงานให้นักศึกษาไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมหลังจากสิ้นสุดการเรียนเสมอ ส่งผลให้นักศึกษาเกิดความสนใจและเข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนมาชัดเจนขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“อาจจะเป็น เพราะเราได้มอบหมายงานให้นักศึกษาไปทำ ให้เขาไปเรียนรู้เพิ่มเติมด้วยการศึกษา ค้นคว้าด้วยตัวเอง ตรงนั้นจะทำให้เขาเข้าใจเพิ่มขึ้น ซึ่งเราอาจจะแนะไปว่างานชิ้นนี้สามารถไปศึกษาได้จากเว็บบล็อกนะ เขาก็จะกลับไปอ่าน อ่านแล้วก็มาคุยกันในห้อง อย่างเว็บบล็อกของพระอาจารย์ไพศาล จิตวิวัฒน์ ก็จะบอกให้ไปอ่านคนละบล็อกอ่านแล้วให้มาเล่า แต่ก็ไม่ได้เล่าทุกคนนะคะ บางคนอาสาสมัครมาอธิบายให้เพื่อนฟังก่อน ก็ทำให้คนที่ไม่รู้ก็รู้แล้วเกิดแรงจูงใจไปหามาอ่าน”

3.3.2 เนื้อหาวิชา

3.3.2.1 กระบวนการจัดการความรู้และวิธีการปฏิบัติการจัดการความรู้ เป็นเนื้อหาสำคัญของการจัดการความรู้ เพราะเป็นเนื้อหาที่จะทำให้นักศึกษาเข้าใจกระบวนการ ขั้นตอน และวิธีการปฏิบัติของการจัดการความรู้ เพื่อให้สามารถนำความรู้ที่เรียนไปปฏิบัติ การจัดการความรู้ได้จริง ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เนื้อหาสำคัญ คือ เรื่องกระบวนการจัดการความรู้และวิธีการปฏิบัติค่ะ เพราะถ้านักศึกษาเข้าใจ เขาก็จะสามารถปฏิบัติการจัดการความรู้ได้ค่ะ เขาต้องทำให้เป็น ซึ่งเราก็จะมีการจัดให้นักศึกษาไป ศึกษาดูงานด้วย ไปดูงานองค์กรข้างนอกที่เขาจัดการความรู้กันจริง ๆ”

“กระบวนการและขั้นตอนการจัดการความรู้ค่ะที่เป็นเนื้อหาสำคัญ เพราะถ้าเกิดเขาสามารถเข้าใจตรงนี้ได้ เขาก็สามารถนำไปพัฒนาหรือปฏิบัติการจัดการความรู้ได้ค่ะ”

3.3.2.2 นักศึกษาส่วนใหญ่สนใจเนื้อหาวิชาทุกเรื่อง เพราะการจัดการ ความรู้เป็นความรู้ใหม่ ในการสอนทุกเรื่อง อาจารย์จะจัดให้มีกิจกรรมในชั้นเรียนและฝึกปฏิบัติเสมอ นักศึกษาจึงกระตือรือร้นและสนใจเรียนตลอดเวลา ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“การจัดการความรู้เป็นเรื่องใหม่สำหรับนักศึกษา จากที่สังเกตดู เขาก็ให้ความสนใจอย่างสม่ำเสมอ กับ ทุกเรื่องนะคะ ”

“นักศึกษาสนใจมากค่ะ สนใจทุกหัวข้อเลย เพราะเขาได้ปฏิบัติค่ะ เขามีส่วนร่วม ทำให้เขารู้สึกสนุก ในการเรียน”

3.3.2.3 เนื้อหาการจัดการความรู้ไม่ยากเกินไปสำหรับนักศึกษา เพราะในการจัดการเรียนการสอน อาจารย์จัดกิจกรรมในชั้นเรียนและฝึกปฏิบัติ เช่น การระดม ความคิดและแลกเปลี่ยนความรู้ และเปิดโอกาสให้ซักถามและอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระหว่างนักศึกษาและอาจารย์อยู่ตลอดเวลา ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“แรก ๆ นักศึกษาเขาก็ไม่ค่อยเข้าใจ แต่ว่าเมื่อเรียนไปเรื่อย ๆ นักศึกษาเขาได้พูดคุยกันมากขึ้น ก็สามารถสรุปได้ และอาจารย์ก็จะมีคำถาม ซึ่งเวลาที่อาจารย์ถามอะไร เขาก็สามารถตอบได้ อย่างน้อยก็มีคนตอบได้นะคะในแต่ละประเด็น อาจารย์จึงคิดว่าเนื้อหาที่สอนไปไม่ยากเกินไปค่ะ”

3.3.3 กระบวนการเรียนการสอน

3.3.3.1 ผู้สอนมีความคิดเห็นแตกต่างกันเกี่ยวกับวิธีการที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี โดยอาจารย์ท่านหนึ่งมีความเห็นว่า การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น ชักถามและมีส่วนร่วมในการเรียน เป็นวิธีการที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจวิชานี้ได้ดี และทำให้การเรียนน่าสนใจ ในขณะที่ อาจารย์อีกท่านมีความเห็นว่า การลงมือปฏิบัติ เช่น การจัดทำโครงการการสร้างฐานข้อมูลนามุกรมบุคคล เป็นวิธีการที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี เพราะนักศึกษาได้รับประสบการณ์จากสถานการณ์จริง และเข้าใจเนื้อหาวิชาได้ชัดเจนขึ้น เพราะได้ลงมือปฏิบัติจริง ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“อาจารย์จะไม่บรรยายคนเดียว เพราะการบรรยายคนเดียวค่อนข้างน่าเบื่อ ดังนั้นจึงจัดให้นักศึกษาได้มีการพูดคุยกับผู้สอนด้วย ทำให้เขาเกิดความสนใจ และเข้าใจสิ่งที่เรียนมากขึ้น อาจารย์จะมีวิธีการกระตุ้นให้นักศึกษาพูดคุยกับผู้สอนเสมอค่ะ”

“การได้ร่วมกันการระดมความคิดในชั้นเรียน การอภิปรายและรายงานต่าง ๆ อันนั้นก็คือส่วนหนึ่ง แต่ในส่วนที่ดีแล้วเราจะสามารถทราบได้ว่านักศึกษาสามารถจัดการความรู้ที่ได้มาได้อย่างไร ก็คือ การทำเป็นโครงการ อย่างของเดิมที่ทำก็คือ เป็นนามุกรมรุ่นหรือทำเนียบรุ่นนะคะ ซึ่งก็จะมีพัฒนาตั้งแต่รุ่น 1 รุ่น 2 มาแล้ว มาจัดการว่าเรามีความรู้อยู่แล้วนี่เราจะเอาความรู้เดิมมาพัฒนาเป็นความรู้ใหม่ได้อย่างไร อันนี้คะนักศึกษาเขาจะได้เห็นเข้าใจและเห็นภาพการจัดการความรู้ที่ชัดเจนขึ้นว่าเขาสามารถที่จะนำความรู้ที่มีอยู่มาพัฒนาได้อย่างไรเพื่อเขาไปเจอในสภาพจริงเขาจะได้ทำได้ ซึ่งในการทำโครงการ รุ่นที่ 3 ก็ต้องเอาของรุ่นที่ 2 มาต่อยอด หรือมาพัฒนา เขาจะนำความรู้มาปรับปรุงก็ได้ หรือว่าถ้าเขาไม่เห็นด้วยเขาก็อาจจะนำความรู้เดิมมาพัฒนาเป็นความรู้ใหม่ก็ได้ ซึ่งอาจจะฉีกแนวทางของเดิมที่ใช้ก็ได้”

3.3.3.2 อาจารย์มีความคิดเห็นแตกต่างกันเกี่ยวกับสื่อการสอนที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี โดยอาจารย์ท่านหนึ่งมีความเห็นว่า วิดีทัศน์ เป็นสื่อที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี เพราะเป็นสื่อที่ช่วยกระตุ้นความสนใจ และทำให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ที่เรียนได้ง่ายและชัดเจนมากขึ้น สามารถนำความรู้ที่เรียนมาคิดวิเคราะห์และเชื่อมโยงกับความรู้ในวิทัศน์ นอกจากนี้ การสอนโดยใช้วิทัศน์จะช่วยให้ นักศึกษาสามารถนำทฤษฎีการจัดการความรู้ที่เรียนมาประยุกต์ใช้ได้จริง ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“คือเทอมนี้อาจารย์ได้มีการนำสื่อใหม่เข้ามาใช้สอนด้วยก็คือ โรงแบบ ซึ่งตอนแรกนักศึกษาไม่ค่อยเข้าใจหรอกว่า ทำไมจึงต้องเอามาให้ดู เขาก็ดูกันสนุกนะคะ แต่พอมีข้อคำถามออกมา เราก็ค่อยสังเกตดู ซึ่งนักศึกษาเขาก็สามารถทำกันได้ เขาสามารถจะจับความรู้ที่เรียนมาแล้วนำมาตอบข้อคำถามของโรงแบบได้ เขาสามารถโยงความคิดได้ ซึ่งก็คิดว่าสื่อการเรียนการสอนประเภทนี้น่าจะต้องมีนะคะ เพราะว่ามันทำให้นักศึกษาเขาเห็นภาพมากขึ้นด้วย เขาสามารถที่จะนำทฤษฎีที่มามีปรับใช้ได้”

อย่างไรก็ตาม อาจารย์อีกท่านมีความเห็นว่า สื่อการสอนอาจจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ง่ายขึ้น แต่การสอนรายวิชานี้ ควรเน้นที่การฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้มากกว่า

3.3.3.3 การสอนบรรยายอย่างเดียวเป็นวิธีการสอนที่ไม่เหมาะสมสำหรับรายวิชานี้ เพราะทำให้การเรียนรู้ไม่น่าสนใจ และนักศึกษาไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาการจัดการความรู้ที่เรียนได้ เนื่องจากขาดการปฏิบัติจริง ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“การบรรยาย (Lecture) เพียงอย่างเดียวเป็นการสอนที่ไร้ชีวิตชีวา แล้วก็มองไม่เห็นภาพ เพราะการเรียนรู้ในเรื่องการจัดการความรู้จะต้องเกิดจากการปฏิบัติ”

3.3.4 การประเมินผลการเรียนการสอน

3.3.4.1 อาจารย์มีความคิดเห็นแตกต่างกันเกี่ยวกับวิธีการประเมินผลที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี โดยอาจารย์ท่านหนึ่งมีความเห็นว่า การทดสอบความรู้ เช่น การสอบ เป็นวิธีการประเมินผลการเรียนที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี ในขณะที่อาจารย์อีกท่านมีความเห็นว่า ในการประเมินผลการเรียน ควรมีการวัดผลการเรียนของนักศึกษาตลอดเวลาทั้งจากการสังเกตพฤติกรรม การซักถามและการมอบหมายงาน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“วิธีการประเมินที่จะวัดว่านักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้หรือไม่ ก็คงได้จากการอ่านตัวข้อสอบที่เขาตอบ เพราะว่ามันก็ยากบางคนจะแนบเนียนไม่ได้อะไร แต่ตอบได้ดีกว่าเด็กที่เรียนในห้องได้ดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเขาเข้าใจ เขาสามารถจับประเด็นได้ค่ะ”

“คะแนนที่สอบปลายภาคอาจารย์ก็ไม่อยากให้เยอะเท่าไหร่ แต่ว่ามหาวิทยาลัยเอกชนมีระเบียบของสกอ.บังคับอยู่ คือ ต้องมีการสอบภาคปลายอย่างน้อย 40 หรือ 50 คะแนน ซึ่งอาจารย์ไม่เห็นด้วย อาจารย์คิดว่าการพัฒนาการของนักศึกษาควรวัดตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงสุดท้ายไม่ใช่วัดแค่ตอนสุดท้ายทีเดียว อาจารย์ก็ดูจากการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน การตอบคำถาม และก็การทำงานของนักศึกษาค่ะ”

3.3.4.2 การประเมินผลการเรียนการสอนโดยการสอบที่เกิดขึ้นจริง ผู้สอนกำหนดให้มีการวัดผลทั้งจากความจำ และความสามารถในการประยุกต์การจัดการความรู้ตามเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่อย่างไรก็ตาม อาจารย์มีความคิดเห็นว่า การประเมินผลการเรียนการสอนรายวิชานี้ ควรเน้นการคิดวิเคราะห์ และความสามารถในการประยุกต์การจัดการความรู้ในการทำงาน เพราะจะทำให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่เรียนไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า

3.4 ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชา การจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.4.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

3.4.1.1 นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้กำหนดความต้องการหรือความคาดหวังที่มีต่อจุดประสงค์การเรียนการสอน เพราะการจัดการความรู้เป็นรายวิชาใหม่ นักศึกษายังไม่มีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการความรู้ และมีความเห็นว่าจุดประสงค์การเรียนการสอนที่กำหนดมีความเหมาะสมและครอบคลุมดีแล้ว อย่างไรก็ตาม ในระหว่างที่เรียนนักศึกษาส่วนใหญ่ได้ตั้งความคาดหวังไว้ว่า เมื่อเรียนรายวิชาดังกล่าวจบจะมีความรู้และความสามารถในการนำการจัดการความรู้ไปประยุกต์ในการทำงานและนักศึกษาบางคนมีความคาดหวังว่า จะมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความรู้มากขึ้น และสามารถนำการจัดการความรู้มาประยุกต์กับตัวเองได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“คาดหวังว่า อยากจะรู้หลักการของการจัดการความรู้ว่า คืออะไร เพราะการจัดการความรู้เป็นรายวิชาใหม่อย่างที่อาจารย์บอก และก็อยากนำการจัดการความรู้ที่เรียนมาประยุกต์ใช้ได้ครับ”

“คาดหวังว่า จะได้รับความรู้มากพอที่จะนำไปใช้กับประสบการณ์จริงของเราในอนาคตค่ะ คือคิดว่า พอไปทำงานก็จะต้องมีการจัดการความรู้มาเกี่ยวข้องด้วย และเราก็อาจจะต้องมีการจัดการความรู้ของเราเองด้วยค่ะ”

3.4.1.2 นักศึกษาส่วนใหญ่ประเมินตนเองว่า สามารถบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอนตามที่กำหนดได้ โดยปัจจัยที่สนับสนุนให้นักศึกษาบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ได้แก่ กระบวนการเรียนการสอน ได้แก่ สื่อการสอน และการทำกิจกรรมในชั้นเรียน เช่น การศึกษาดูงาน และการฝึกปฏิบัติ นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีความคิดเห็นว่า ผู้สอนและผู้เรียน เป็นปัจจัยที่ช่วยให้บรรลุจุดประสงค์เช่นเดียวกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“การออกไปดูงานการจัดการความรู้จากสถานที่จริงเป็นประโยชน์มากค่ะ เพราะว่าเราจะได้เห็นว่าเขาจัดการความรู้อย่างไรในหน่วยงาน หรือว่ามีปัญหาอะไรบ้างเราจะได้ถามได้ เพราะว่าบางทีอาจารย์สอน เราก็ไม่เข้าใจเท่ากับเจอสถานการณ์จริง ๆ”

“ปัจจัยที่สนับสนุนก็คือ สื่อการเรียนการสอนครับ เช่น วีดิทัศน์ที่นำมาให้นักศึกษาดูเพราะนักศึกษาสามารถเข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนมาได้มากขึ้นครับ”

“ปัจจัยสนับสนุนส่วนหนึ่ง คือ อาจารย์คะ อาจารย์นำเอาประสบการณ์จากการทำงานด้านการจัดการความรู้มาเล่าให้เราฟังคะ ทำให้เราเข้าใจเนื้อหาที่เรียนมากขึ้น และวันศุกร์นี้อาจารย์ก็จะพานักศึกษาไปดูงานที่บริษัทด้วยคะ เราก็จะได้เห็นองค์กรที่มีการจัดการความรู้จริง ๆ กันคะ”

“ส่วนที่ทำให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ได้ คือ การศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองและเพื่อนคะ คือ ตัวเราต้องมีความสนใจและศึกษาเพิ่มเติม ส่วนเพื่อนก็ช่วยอธิบายในประเด็นที่เราไม่เข้าใจให้เราฟัง ทำให้เข้าใจมากขึ้นคะ”

3.4.2 เนื้อหาวิชา

3.4.2.1 นักศึกษาส่วนใหญ่สนใจเนื้อหาการจัดการความรู้ในประเด็นที่แตกต่างกัน เช่น บทบาทของนักการจัดการความรู้ โมเดลปลาทู และประเภทของความรู้ เพราะมีความเห็นว่า เป็นเนื้อหาที่จะเป็นประโยชน์ในการทำงาน นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีความเห็นว่า เนื้อหาวิชาน่าสนใจทุกเรื่อง เพราะการจัดการความรู้เป็นความรู้ใหม่ ทุกเรื่องมีประโยชน์ในการทำงานเช่นเดียวกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“หนูสนใจเรื่องบทบาทหน้าที่ของบุคคลทางการจัดการความรู้คะ ว่าเขามีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันอย่างไร เพราะว่าจะได้ทำให้เรารู้ว่าถ้าเราจะเป็นคุณเอื้อเราจะต้องมีบทบาทหน้าที่อย่างไรบ้างหรือเราจะต้องใช้ความรู้อะไรมาจัดการองค์กรของเราบ้าง”

“ผมสนใจโมเดลการจัดการความรู้แบบปลาทูครับ เพราะในองค์กรจะมีการจัดการความรู้ได้ก็จำเป็นต้องมีคลังความรู้ที่ดี ถ้าเกิดองค์กรนั้นไม่มีคลังการจัดการความรู้ที่ดีก็อาจจะทำให้การจัดการความรู้ไม่ประสบความสำเร็จไปด้วยก็ได้ เพราะผมคิดว่าในส่วนของคลังการจัดการความรู้ขององค์กรต่าง ๆ จะต้องมีความรู้เยอะเพื่อที่คนในองค์กรจะสามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในองค์กรได้ครับ”

“หนูก็สนใจทุกเรื่องนะคะ เพราะคิดว่าการจัดการความรู้เป็นเรื่องใหม่ ความรู้ใหม่สำหรับหนู และเนื้อหาทุกเรื่องสามารถนำไปปรับใช้กับการทำงานได้ หรือว่าสามารถนำมาใช้ในการจัดการความรู้ของเราเองก็ได้คะ”

3.4.2.2 ทฤษฎีการจัดการความรู้ และเครื่องมือการจัดการความรู้ เป็นเนื้อหาที่ยากที่สุด นักศึกษาอธิบายว่า ทฤษฎีการจัดการความรู้เข้าใจยาก เพราะทฤษฎีที่เรียนมีหลายทฤษฎี และทฤษฎีเหล่านี้มีความคล้ายคลึงกันทำให้นักศึกษาแยกไม่ออก และไม่ทราบว่าจะนำแต่ละทฤษฎีที่เรียนมาประยุกต์อย่างไร ในส่วนเครื่องมือการจัดการความรู้ เช่น ตลาดความรู้ นักศึกษากล่าวว่า เป็นเนื้อหาที่เข้าใจยาก เพราะนักศึกษามีประสบการณ์จริงเกี่ยวกับการจัดการรู้น้อยมาก ทำให้ไม่เคยเห็นตลาดความรู้ จึงไม่ทราบว่าการตลาดความรู้มีลักษณะอย่างไร ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เรื่องทฤษฎีค่ะที่คิดว่ายาก เพราะทฤษฎีที่เรียนเยอะมาก อย่างเช่น โมเดลปลาหู โมเดลปลาตะเพียน ซึ่งมันคล้าย ๆ กัน และอีกอย่างคือไม่ทราบว่าทฤษฎีที่เรียนจะนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างไรบ้าง”

“ตลาดความรู้ เพราะเคยอ่านหนังสือแล้วไม่เข้าใจครับ อาจารย์ก็อธิบายแต่ก็ยังไม่เข้าใจครับ คงเป็นเพราะไม่เคยเห็นตลาดความรู้จริง ๆ ครับ”

3.4.2.3 นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การสอนรายวิชานี้ ควรสอนเนื้อหาอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้และความเข้าใจพื้นฐานเท่านั้น สอดคล้องกับความคิดเห็นของอาจารย์ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ผมคิดว่า ยังไม่ต้องสอนอย่างเจาะลึกครับ เพราะว่าการจัดการความรู้เป็นวิชาที่ใหม่ และยาก ก็ควรจะสอนให้นักศึกษาเข้าใจพื้นฐานก่อนก็พอครับ เพราะถ้าสอนเจาะลึกไปเลย นักศึกษาก็ยังไม่สามารถเข้าใจได้ครับ สอนให้รู้ภาพรวมของการจัดการความรู้ว่าเป็นแบบไหน ทำอย่างไรก็พอครับ”

3.4.2.4 นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การสอนรายวิชานี้ ควรสอนทฤษฎีการจัดการความรู้ แล้วจึงให้นักศึกษาฝึกปฏิบัติควบคู่กันไป เพราะนักศึกษาจะได้นำทฤษฎีการจัดการความรู้ที่เรียนมาฝึกคิดและวิเคราะห์ ทำให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียนมามากขึ้น สามารถนำไปใช้ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและหากเกิดปัญหาระหว่างปฏิบัติจะได้ขอคำแนะนำจากอาจารย์ได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ผมว่าน่าจะควบคู่กันไป เพราะว่าถ้าเรียนแต่ทฤษฎีเราอาจจะไม่เข้าใจว่าการจัดการความรู้เป็นอย่างไร แต่ถ้าเราได้ลองปฏิบัติอาจจะทำให้เราเข้าใจมากขึ้น พอเราลงมือทำเราจะรู้ว่าจะขั้นตอนต่อไปต้องทำอะไรหรือถ้าเจอปัญหาจะได้ขอคำแนะนำกับอาจารย์ไปด้วย”

3.4.2.5 นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การสอนรายวิชานี้ ควรสอนการจัดการความรู้ในองค์กรทั่ว ๆ ไป ควบคู่กับการจัดการความรู้ในองค์กรวิชาชีพสารสนเทศ เพราะนักศึกษาจะได้เห็นตัวอย่างองค์กรที่ประสบความสำเร็จในการนำการจัดการความรู้มาปฏิบัติในสถานการณ์ที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อเป็นแนวคิดและแนวทางในการนำการจัดการความรู้ไปใช้ในการทำงานต่อไป และทำให้นักศึกษามีความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ในองค์กรทางวิชาชีพของตนเองมากขึ้น

3.4.3 กระบวนการเรียนการสอน

3.4.3.1 การระดมความคิดและแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นวิธีการที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีที่สุด เพราะนักศึกษามีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้กันและสามารถตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนได้ หากพบว่า ไม่เข้าใจ อาจารย์และเพื่อนร่วมชั้นเรียนสามารถอธิบายให้เข้าใจได้ นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีความคิดเห็นว่า การบรรยายประกอบ

กรณีศึกษา การศึกษาดูงาน และการเชิญวิทยากรมาบรรยาย เป็นวิธีการที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจ การจัดการความรู้ได้ดีเช่นเดียวกัน กล่าวคือ การบรรยายประกอบกรณีศึกษา ทำให้นักศึกษา ได้คิดและวิเคราะห์เนื้อหาที่เรียนโดยเชื่อมโยงกับกรณีศึกษา ทำให้เกิดความเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น ส่วนการศึกษาดูงาน ทำให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์จากสถานการณ์จริงและจากผู้มีประสบการณ์ โดยตรง ในขณะที่การเชิญวิทยากรมาบรรยาย ทำให้นักศึกษาได้รับความรู้และประสบการณ์จากผู้มีความรู้และความเชี่ยวชาญโดยตรง รวมทั้งสามารถซักถามข้อสงสัยในการดำเนินการ จัดการความรู้ได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“หนูคิดว่า วิธีการสอนที่อาจารย์ให้เราช่วยกันคิดในห้องค่ะ คือ อาจารย์มีหัวข้อมาให้แล้วให้นักศึกษา ช่วยกันคิด นักศึกษาก็จะได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันค่ะ ซึ่งถ้าเราไม่เข้าใจ เพื่อนเขาเข้าใจก็จะ สามารถช่วยอธิบายให้เราเข้าใจได้มากขึ้น”

“การไปดูงานครับหรือไม่ก็การเชิญผู้บริหารมาบรรยายว่าเขามีการนำการจัดการความรู้เข้าไปใช้ใน องค์กรเขาอย่างไรครับ แล้วก็ยกตัวอย่างให้เห็นจริง เพราะว่ามันศึกษาจะได้สอบถามปัญหาแล้วก็ ประโยชน์ของการนำการจัดการความรู้เข้าไปใช้ในองค์กรได้อย่างเต็มที่นะครับ”

3.4.3.2 วิดีทัศน์ เป็นสื่อการเรียนการสอนที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจ การจัดการความรู้ได้ดีที่สุด เพราะช่วยกระตุ้นความสนใจ และทำให้นักศึกษาสามารถเข้าใจ การจัดการความรู้ที่เรียนได้ง่ายขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“วีดิทัศน์ค่ะ เพราะทำให้เราเห็นภาพ เห็นการจัดการความรู้จริง ๆ ว่าเขามีการปฏิบัติอย่างไร ช่วยสร้าง ความสนใจและช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้นค่ะ”

3.4.3.3 การสอนบรรยายอย่างเดียวเป็นวิธีการสอนที่ไม่เหมาะสำหรับ รายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ เพราะทำให้การเรียนการสอนไม่น่าสนใจ และไม่สามารถทำให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนได้ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของอาจารย์ ดังคำให้สัมภาษณ์ ต่อไปนี้

“การบรรยายอย่างเดียวไม่ดีครับ เพราะเนื้อหาที่เรียนเยอะ พอเวลาสอนแล้วมันน่าเบื่อ และการบรรยายอย่างเดียวก็เข้าใจยากด้วยครับ”

3.4.3.4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน นักศึกษา บางคนเสนอว่า (1) ควรเชิญวิทยากรมาบรรยาย เพราะทำให้นักศึกษาได้รับความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์การจัดการความรู้โดยตรง และได้รับความรู้ในมุมมองการจัดการความรู้ที่

หลากหลายมากยิ่งขึ้น (2) ควรเพิ่มตัวอย่างการจัดการความรู้ เพราะตัวอย่างทำให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ง่าย และ (3) ควรเพิ่มสื่อการสอนประเภทวีดิทัศน์มากขึ้น เพราะช่วยกระตุ้นความสนใจ และเข้าใจการจัดการความรู้ที่เรียนได้ง่ายและชัดเจนขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“อยากให้อาจารย์เชิญวิทยากรมาบรรยายค่ะ เพราะคิดว่าเราน่าจะได้ความรู้มากกว่าที่เรียนจากอาจารย์เพียงคนเดียว ก็อยากจะได้ความรู้จากอาจารย์ท่านอื่นบ้าง จากคนที่มีประสบการณ์เรื่องการจัดการความรู้จริง ๆ เพราะเวลามาสอนเราก็อาจทำให้เราเข้าใจได้มากขึ้น”

“น่าจะมีการเชิญวิทยากร เพราะก็เหมือนกับสิ่งที่เรารู้อาจเป็นความรู้ในระดับหนึ่ง ถ้าเกิดเราเชิญวิทยากรที่เขามีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการจัดการความรู้มา เราก็อาจจะมีความรู้ในเรื่องนี้มากขึ้น วิทยากรจะได้แชร์ประสบการณ์ ทำให้เราเข้าใจมากขึ้น”

“หนูคิดว่า ควรเพิ่มกรณีศึกษาการจัดการความรู้ให้มากขึ้นค่ะ เพราะจะทำให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียนง่ายขึ้น”

“ก็น่าจะเพิ่มวีดิทัศน์นะคะ ถ้าเอามาบ่อย ๆ ได้ก็ดี เพราะช่วยสร้างความสนใจในการเรียน”

“เพิ่มวีดิทัศน์ก็ดีครับ เพราะทำให้ผู้เรียนเห็นภาพชัดเจนขึ้น”

3.4.4 การประเมินผลการเรียนการสอน

3.4.4.1 วิธีการประเมินผลการเรียนที่นักศึกษาเห็นว่าสามารถวัดความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีที่สุด คือ การทดสอบความรู้ เช่น การสอบ เพราะสามารถวัดความรู้และความเข้าใจรายบุคคลของผู้เรียนแต่ละคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนเห็นว่า การประเมินผลจากการทำงานที่ได้รับมอบหมาย เช่น การจัดสัมมนา และการเขียนสรุปความรู้ เป็นวิธีการประเมินผลการเรียนที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจได้ดีเช่นเดียวกัน เพราะสามารถตรวจสอบความเข้าใจของนักศึกษาได้จากผลงาน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“คิดว่าเป็นการสอบค่ะ เพราะการสอบเป็นการวัดความรู้และความคิดของเราทั้งหมดค่ะ แต่การทำงานเราอาจจะก๊อปปี้ของคนอื่นมาส่งก็ได้”

“คิดว่า ควรให้นักศึกษาจัดสัมมนาครับ เพราะจะได้รู้ว่าแต่ละคนมีความคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้อย่างไร เหมือนกับว่าได้มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เราได้ทำอะไรบ้าง อาจารย์จะได้ดูว่านักศึกษาแต่ละคนมีความเข้าใจมากน้อยแค่ไหน สามารถเข้าถึงและเผยแพร่ความรู้ได้ดีแค่ไหน”

“คิดว่าควรให้นักศึกษาเขียนสรุปความรู้ที่ได้มาจากการเรียนวิชาการจัดการความรู้ที่เรียนมาได้อะไรบ้างค่ะ เพราะจะแสดงความความเข้าใจในการเรียน ซึ่งถ้าเราทำแบบนี้อาจารย์จะรู้ว่านักศึกษามีความเข้าใจมากน้อยเพียงใดอย่างนี้นะคะ”

3.4.4.2 การประเมินผลการเรียนการสอน นักศึกษามีความเห็นว่าการเน้นการคิดวิเคราะห์และประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ เพราะทำให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่เรียนไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการสอบแบบเน้นความจำอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของอาจารย์ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“สอบแบบประยุกต์ดีกว่าค่ะ เพราะว่าการสอบที่เน้นแต่ทฤษฎี เราก็ได้แต่จำไปสอบ แต่ถ้าประยุกต์เราจะต้องคิด วิเคราะห์ออกมา ซึ่งจะทำให้เราสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงมากกว่า”

3.4.4.3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนการสอน นักศึกษาบางคนเสนอว่า (1) ควรลดปริมาณงานที่ได้รับมอบหมาย เพราะมีความคิดเห็นว่า งานที่ได้รับมอบหมายมีมากเกินไป และ (2) ควรมีการวัดและประเมินผลด้วยวิธีการจัดสัมมนา เพราะทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสนำความรู้ที่เรียนมาอธิบาย และทำให้ผู้สอนสามารถตรวจสอบได้ว่าผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนในระดับใด

2. การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ และสารสนเทศศาสตร์ ระดับปริญญาโท

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาสถาบันอุดมศึกษาทางวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ และสารสนเทศศาสตร์ที่เปิดสอนรายวิชาการจัดการความรู้ ในระดับปริญญาโท จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยขอนแก่นและมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. มหาวิทยาลัยขอนแก่น

1.1 ข้อมูลเบื้องต้น

ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เปิดสอนรายวิชาการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เป็นรายวิชาเลือก จำนวน 3 หน่วยกิต ในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสารสนเทศ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2548) สำหรับนักศึกษาปริญญาโท ชั้นปีที่ 1 สาขาการจัดการสารสนเทศ โดยจัดให้มีการเรียนการสอนครั้งแรกในปีการศึกษา 2548 ในการพัฒนาหลักสูตร คณะจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คำนึงถึงแนวโน้มความต้องการและสภาพของสังคมในปัจจุบัน ซึ่งพัฒนาจากสังคมสารสนเทศเป็นสังคมฐานความรู้ การจัดการความรู้ จึงเป็นแนวคิดใหม่ที่ย่อยออกมาจากการจัดการสารสนเทศ ดังนั้น หลักสูตรในอนาคตจึงมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนจากการจัดการสารสนเทศไปสู่การจัดการความรู้ แต่ในขณะนี้ยังไม่สามารถปรับหลักสูตรเป็นการจัดการความรู้ได้ และการจัดการสารสนเทศยังมีความสำคัญและเป็นแก่นของวิชาชีพทางสารสนเทศอยู่ คณะจารย์จึงเห็นว่า ควรเปิดสอนการจัดการความรู้ในรูปแบบที่เป็นรายวิชา เพื่อให้ให้นักศึกษาสาขาการจัดการสารสนเทศ มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถจัดการความรู้ได้นอกเหนือไปจากการจัดการสารสนเทศ และเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการสารสนเทศและการจัดการความรู้อย่างถูกต้อง

ในการเปิดสอนรายวิชาการจัดการความรู้ ไม่พบปัญหาหรืออุปสรรค เพราะคณะจารย์ในภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความรู้เป็นอย่างดี และคณะจารย์ล้วนสนับสนุนให้ภาควิชาเปิดสอนรายวิชาการจัดการความรู้ ในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสารสนเทศ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2548) ในด้านผู้สอน ภาควิชามีบุคลากรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญทางด้านจัดการความรู้สามารถทำหน้าที่ผู้สอนเพียงพอ จึงทำให้การเปิดสอนรายวิชานี้ดำเนินไปได้ด้วยดี

1.2 สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์แสดงให้เห็น สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.2.1 การเตรียมการสอน

ในการเตรียมการสอน อาจารย์จัดทำแผนการเรียนการสอนด้วยตนเอง โดยกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาที่จะสอน จำนวนชั่วโมงในการสอน และวิธีการประเมินผล การจัดทำแผนการเรียนการสอนไม่ได้ยึดถือหรือศึกษาหลักสูตรการเรียนการสอน การจัดการความรู้จากสถาบันการศึกษาอื่น เพราะในการเปิดสอนรายวิชาต่าง ๆ มหาวิทยาลัยขอนแก่น กำหนดให้อาจารย์ผู้สอนศึกษาคำอธิบายรายวิชา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พิจารณาความจำเป็นและประโยชน์ของรายวิชา และต้องลงมือปฏิบัติเพื่อให้มีประสบการณ์และมีความเข้าใจที่ชัดเจนในเรื่องที่จะสอนก่อน จึงจะสามารถเปิดสอนในรายวิชานั้น ๆ ได้ ก่อนที่จะจัดทำแผนการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ อาจารย์ได้เข้าร่วมการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ศึกษาหนังสือต่างประเทศประกอบกับศึกษาคำอธิบายรายวิชาที่อาจารย์เขียนขึ้น และลงมือปฏิบัติการจัดการความรู้โดยเป็นวิทยากรและเป็นที่ปรึกษาทางด้านการจัดการความรู้ให้แก่หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ประมาณ 5 ปี รวมทั้งได้สอนหัวข้อการจัดการความรู้ในรายวิชาการบริหารจัดการสมัยใหม่ เพื่อให้มีประสบการณ์และมีความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการความรู้ จากนั้นจึงได้จัดทำแผนการเรียนการสอนขึ้นมา สำหรับหลักเกณฑ์ในการพิจารณา กำหนดแผนการเรียนการสอน แบ่งเป็น 4 ด้าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน คำนึงถึงคำอธิบายรายวิชาเป็นหลัก และมีความมุ่งหมาย คือ ต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี การจัดการความรู้ และมีความรู้และเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการจัดการ สารสนเทศและการจัดการความรู้

ด้านเนื้อหาวิชา คำนึงถึงคำอธิบายรายวิชาและเนื้อหาสำคัญของ การจัดการความรู้เป็นหลัก เนื้อหาการจัดการความรู้ที่สำคัญมี 3 ส่วน ได้แก่ ความรู้พื้นฐานของ การจัดการความรู้และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง กระบวนการจัดการความรู้ และเครื่องมือการจัดการความรู้

ด้านกระบวนการเรียนการสอน ผู้สอนคำนึงถึงผู้เรียนเป็นหลัก กล่าวคือ ต้องการให้นักศึกษาสามารถปฏิบัติการจัดการความรู้ได้ และได้รับประสบการณ์การจัดการความรู้ จากสถานการณ์จริง ดังนั้น จึงจัดให้มีกิจกรรมในชั้นเรียนและมีการฝึกปฏิบัติเท่าที่เวลาจะอำนวย เช่น การระดมความคิดและแลกเปลี่ยนความรู้ การฝึกทำแผนการจัดการความรู้ และการศึกษาดูงาน นอกเวลาเรียน ในงานที่อาจารย์ได้รับเชิญเป็นวิทยากรหรือเป็นที่ปรึกษาทางด้านการจัดการความรู้

ด้านการประเมินผลการเรียนการสอน อาจารย์มีความมุ่งหมาย

ในการประเมินผลการเรียน คือ ต้องการวัดความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ของนักศึกษา โดยวัดผลการเรียน 3 ระดับ ได้แก่ (1) การวัดผลเฉพาะผู้เรียนเพราะต้องการตรวจสอบความรู้และความเข้าใจของผู้เรียนแต่ละคนว่า เข้าใจการจัดการความรู้ที่เรียนหรือไม่ (2) การวัดผลแบบกลุ่มขนาดเล็ก และ (3) การวัดผลแบบกลุ่มขนาดใหญ่ เพราะต้องการทราบความสนใจเกี่ยวกับการจัดการความรู้ของกลุ่มผู้เรียน รวมถึงต้องการทราบว่ากลุ่มผู้เรียนสามารถปฏิบัติการจัดการความรู้ได้ในระดับใด อาจารย์มีความเห็นว่า งานกลุ่มเป็นงานที่นักศึกษาต้องศึกษาและค้นคว้าร่วมกัน ดังนั้น จึงต้องช่วยเหลือกันเพื่อจัดทำผลงานให้มีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม ในการจัดการเรียนการสอนแต่ละปีการศึกษา วิธีการประเมินผลการเรียนการสอนและน้ำหนักคะแนนจะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความเหมาะสม นอกจากนี้ นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการสอบและน้ำหนักคะแนนด้วย

1.2.2 การจัดการเรียนการสอน แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.2.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

การแจ้งจุดประสงค์การเรียนการสอน อาจารย์ได้แนะนำรายวิชา ในช่วงแรกของเรียนการสอน โดยอธิบายความหมายและขอบเขตของจุดประสงค์การเรียนการสอนแต่ละข้อ ประกอบกับการศึกษาแผนการเรียนการสอน พร้อมกับการเล่าเรื่องและยกตัวอย่างประกอบ นักศึกษามีความเห็นว่า การแจ้งจุดประสงค์การเรียนการสอน ทำให้เข้าใจความคาดหวังหรือความต้องการของอาจารย์และเข้าใจขอบเขตของวิชาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ตลอดจนสามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและเตรียมตัวสำหรับการเรียนต่อไปได้ อีกประการหนึ่ง การจัดการความรู้เป็นรายวิชาใหม่ การอธิบายจุดประสงค์การเรียนการสอน จึงมีความสำคัญที่จะช่วยให้นักศึกษาเรียนอย่างมีทิศทาง

อย่างไรก็ตาม ในการเรียนการสอนแต่ละบทเรียน อาจารย์ไม่ได้แจ้งหรืออธิบายจุดประสงค์การเรียนรู้ แต่ได้อธิบายวิธีการประยุกต์การจัดการความรู้ที่เรียนให้นักศึกษาทราบ

1.2.2.2 เนื้อหาวิชา

การแจ้งเนื้อหา อาจารย์แจ้งเนื้อหาที่จะเรียนให้นักศึกษาทราบ ในช่วงแรกและก่อนเรียนทุกครั้ง และบางครั้งจะมอบหมายงานที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่จะเรียนต่อไปให้ล่วงหน้า เพราะต้องการให้ผู้เรียนได้ศึกษาและค้นคว้ามาล่วงหน้า ซึ่งนักศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า การศึกษาและค้นคว้ามาล่วงหน้า ทำให้เข้าใจเนื้อหาวิชาได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น และสามารถเตรียมคำถามเพื่อซักถามในประเด็นที่ไม่เข้าใจได้

ลำดับเนื้อหาที่สอน อาจารย์สอนการจัดการความรู้จากเนื้อหาที่ง่ายไปยาก และพยายามสอนตามลำดับเนื้อหาในแผนการเรียนการสอน แต่หากมีเนื้อหาที่เชื่อมโยงหรือสัมพันธ์กันจะนำมาอธิบายไว้ด้วยกัน ประสบการณ์การสอนวิชานี้ช่วยให้อาจารย์ทราบว่า จะจัดลำดับเนื้อหาอย่างไรจึงจะทำให้นักศึกษาเข้าใจได้ง่ายและชัดเจนที่สุด

ขอบเขตเนื้อหาวิชาที่สอนครอบคลุม (1) แนวคิดเกี่ยวกับความรู้และการจัดการความรู้ (2) ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ (3) กระบวนการจัดการความรู้ (4) บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการจัดการความรู้ (5) ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความรู้และปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการความรู้ (6) แนวทางในการพัฒนาระบบการจัดการความรู้ในองค์กร ในการสอนประเด็นเรื่องเหล่านี้ อาจารย์จะสอนอย่างเจาะลึก และจะเริ่มต้นสอนให้นักศึกษาเข้าใจความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการความรู้ก่อน แล้วจึงมอบหมายงานให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติ โดยทำแบบฝึกหัด และทำรายงาน เพราะต้องการให้นักศึกษามีความรู้และความเข้าใจเนื้อหาวิชาอย่างถูกต้องและสามารถนำความรู้ที่เรียนไปประยุกต์กับการทำงานได้จริง

สำหรับองค์การจัดการความรู้ที่นำมาสอน เป็นการจัดการความรู้ในองค์กรทั่ว ๆ ไป เช่น บริษัท โรงงาน หน่วยงานราชการต่าง ๆ มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยราชภัฏ เป็นต้น ไม่ได้จำกัดเฉพาะการจัดการความรู้ในองค์กรห้องสมุดเท่านั้น เพราะต้องการให้นักศึกษาเข้าใจว่า การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือทางการบริหารที่สามารถปฏิบัติได้กับทุกองค์กร แต่ถ้านักศึกษาสนใจการจัดการความรู้ในห้องสมุด ก็สามารถเลือกศึกษาเป็นกรณีศึกษาได้ นอกจากนี้ อาจารย์ยังนำประสบการณ์ในการจัดการความรู้ให้กับองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ มาอธิบายเป็นตัวอย่าง ซึ่งจะสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย ทำให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ดีกว่าการยกตัวอย่างการจัดการความรู้จากต่างประเทศ

1.2.2.3 กระบวนการเรียนการสอน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน และขั้นสรุปบทเรียน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การนำเข้าสู่บทเรียน อาจารย์ใช้วิธีทบทวนความรู้ที่เรียนมาแล้วก่อนที่จะเริ่มการเรียนการสอน ซึ่งนักศึกษาเห็นว่า เป็นวิธีที่เหมาะสม เพราะช่วยกระตุ้นความจำ ทบทวนความรู้ และทำให้เข้าใจเนื้อหาวิชาที่จะเรียนต่อไปได้ง่ายขึ้น

ขั้นสอน อาจารย์ใช้วิธีการสอนต่อไปนี้ (1) การบรรยาย (2) การให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าและนำเสนอรายงาน (3) การใช้สื่อการสอน (4) การจัดกิจกรรมและการฝึกปฏิบัติในชั้นเรียน เช่น กิจกรรมระดมความคิดและแลกเปลี่ยนความรู้ กิจกรรมการจัดทำแผนการจัดการความรู้ การทำเครื่องมือการจัดการความรู้ นอกจากนี้ อาจารย์ได้จัดให้มีการศึกษาดูงานการจัดการความรู้นอกเวลาเรียนสำหรับนักศึกษาที่สนใจ และเมื่อมหาวิทยาลัยหรือภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์มีการจัดโครงการอบรมหรือสัมมนาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ อาจารย์จะมอบหมายให้นักศึกษาเข้าร่วมโครงการ นอกจากนี้ บางครั้งได้มอบหมายให้นักศึกษาไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองที่ห้องสมุด

ในด้านการฝึกปฏิบัติในชั้นเรียน อาจารย์มอบหมายงานให้นักศึกษาฝึกปฏิบัติ เช่น การระดมความคิดและแลกเปลี่ยนความรู้ การศึกษาและวิเคราะห์ การจัดการความรู้จากกรณีศึกษา การทำเครื่องมือการจัดการความรู้ เช่น แผนที่ความรู้ และการจัดทำแผนงานการจัดการความรู้ โดยให้นักศึกษาจัดทำโครงการเพื่อวางแผนการจัดการความรู้ในองค์กรหรือชุมชน 1 แห่ง และให้ดำเนินการตามขั้นตอน ได้แก่ (1) การกำหนดเป้าหมายในการจัดการความรู้ (2) กำหนดแผนการจัดการความรู้ตามกระบวนการจัดการความรู้ (3) การระบุเทคนิคและเครื่องมือการจัดการความรู้ในแต่ละกระบวนการ (4) ดำเนินการจัดการความรู้ตามแผนงาน และ (5) เขียนรายงานผลการจัดการความรู้ อย่างไรก็ตาม อาจารย์อธิบายเพิ่มเติมว่า ในการฝึกปฏิบัติข้างต้น นักศึกษาจะมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความรู้พื้นฐานเท่านั้น แต่สิ่งที่จะช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี คือ การไปศึกษาดูงานและลงมือปฏิบัติจริง

ในด้านบรรยากาศการเรียนการสอน อาจารย์เปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถาม อภิปรายประเด็นปัญหาต่าง ๆ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนอย่างทั่วถึงเสมอ ซึ่งนักศึกษาเห็นว่าบรรยากาศดังกล่าวช่วยให้นักศึกษาเข้าใจเรื่องราวและประเด็นต่าง ๆ ได้ชัดเจนขึ้น อีกทั้งยังได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับอาจารย์และเพื่อนนักศึกษา ทำให้เห็นมุมมองความคิดเห็นและประสบการณ์ที่หลากหลายมากขึ้น รวมถึงช่วยในการตรวจสอบความเข้าใจของนักศึกษาในเรื่องที่เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ อาจารย์ยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด ตัดสินใจในการทำงานด้วยตนเอง เพราะต้องการให้ผู้เรียนศึกษาและค้นคว้าตามความสนใจอย่างอิสระ

ในด้านสื่อการสอน อาจารย์ใช้สื่อการสอนอยู่เสมอ เช่น แฟ้มข้อมูล ไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ หนังสือ วารสาร และเว็บไซต์ด้านการจัดการความรู้ อย่างไรก็ตาม อาจารย์ไม่ใช้สื่อการสอน เช่น วีดิทัศน์ เพราะมหาวิทยาลัยขอนแก่นมีตัวอย่างการจัดการความรู้ซึ่งสามารถมอบหมายเป็นกรณีศึกษาให้ผู้เรียนไปศึกษาจากสถานการณ์จริงได้ ในกรณีที่ไม่มีตัวอย่าง อาจารย์กล่าวว่า การนำสื่อการสอน เช่น วีดิทัศน์ มาใช้ก็สามารถช่วยให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาวิชาได้เช่นเดียวกัน แต่อาจารย์ผู้สอนต้องมีความเข้าใจเนื้อหาที่บรรจุอยู่ในสื่อจึงจะสามารถนำมาประกอบการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

ในด้านเอกสารการเรียนการสอน อาจารย์แจกเอกสารเพาเวอร์พอยท์และบทความทางด้านการจัดการความรู้ประกอบการสอนอยู่เสมอ ซึ่งเอกสารการเรียนการสอนส่วนใหญ่เป็นเอกสารภาษาต่างประเทศ

ขั้นสรุปบทเรียน เมื่อการเรียนการสอนในแต่ละบทเรียนสิ้นสุดลง อาจารย์จะสรุปสาระสำคัญของบทเรียน ซึ่งนักศึกษาเห็นว่า ช่วยทำให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาที่เรียนมากขึ้น และกระตุ้นให้ศึกษาและค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม เมื่อตระหนักว่า ตนยังไม่เข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนดีพอ

1.2.2.4 การประเมินผลการเรียนการสอน ประกอบด้วย การประเมินผล การเรียน การประเมินผลการสอน และการประเมินผลหลักสูตร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การประเมินผลการเรียน อาจารย์จะแจ้งวิธีการประเมินผลและกำหนดการประเมินให้นักศึกษาทราบล่วงหน้าทุกครั้งเพื่อให้เตรียมตัวก่อนการประเมิน วิธีการประเมินผล ในภาคการศึกษาที่ผ่านมาประกอบด้วย การประเมินผลระหว่างการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การทดสอบย่อย ส่วนการวัดและประเมินผลหลังการเรียน ได้แก่ การทำงานที่ได้รับมอบหมาย เช่น กิจกรรมกลุ่ม แบบฝึกหัด และรายงาน และการสอบ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การทดสอบย่อย แผนการเรียนการสอนกำหนดให้มีการทดสอบย่อย ประมาณ 1-2 ครั้ง เพื่อเป็นการทบทวนความรู้ของนักศึกษาแต่ละคน โดยลักษณะของข้อคำถาม ในการทดสอบย่อยจะเป็นคำถามให้ตอบสั้น ๆ ซึ่งอาจเป็นการถามความจำ การวิเคราะห์หรือ การประยุกต์ใช้ก็ได้ อย่างไรก็ตาม การสัมภาษณ์นักศึกษาทำให้ทราบว่า ในการจัดการเรียนการสอน ภาคการศึกษานี้ไม่มีการประเมินผลดังกล่าว

การทำกิจกรรมกลุ่มและแบบฝึกหัด อาจารย์จะมอบหมายงานให้นักศึกษาฝึกปฏิบัติตามเนื้อหาที่สอนในห้องเรียน ซึ่งมีทั้งงานเดี่ยวและงานกลุ่ม เช่น การทำแผนที่ความรู้ ในกรณีที่เป็นกิจกรรมกลุ่มอาจารย์จะมอบหมายให้ทำในรูปแบบการระดมความคิดและแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อแก้ปัญหาตามโจทย์ที่กำหนด และให้นักศึกษานำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน ซึ่งนักศึกษากล่าวว่า การทำแบบฝึกหัดและกิจกรรมกลุ่มจะช่วยให้นักศึกษาเข้าใจ เนื้อหาที่เรียนมากขึ้น เพราะมีโอกาสดูและค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง

การทำรายงาน อาจารย์มอบหมายให้นักศึกษาทำรายงานกลุ่มและนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน เช่น การศึกษาและวิเคราะห์การจัดการความรู้ในองค์กรต่าง ๆ โดยนักศึกษาสามารถเลือกศึกษาองค์กรได้ตามความสนใจเพื่อเป็นกรณีศึกษา และการทำแผนการจัดการความรู้ ซึ่งจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนการจัดการความรู้ที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น การสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่า นักศึกษาจะเลือกทำแผนการจัดการความรู้แตกต่างกันตามความสนใจ เช่น ทำแผนการจัดการความรู้เกี่ยวกับกระบวนการการทำวิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์ที่ดี และจัดทำฐานข้อมูลผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น

สำหรับการสอบนั้น เป็นแบบอัตนัยและคำถามในการทดสอบจะเน้น การคิดวิเคราะห์ และความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ มากกว่าการทดสอบความจำ ในภาคการศึกษานี้ มีเฉพาะการสอบปลายภาคเท่านั้น

เมื่อดำเนินการประเมินผลการเรียนการสอน เช่น การทำแบบฝึกหัด หรือการทำรายงานเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในองค์กรเสร็จเรียบร้อยแล้ว อาจารย์จะตรวจงานและชี้แจง ประเด็นที่นักศึกษาเข้าใจผิด รวมทั้งสิ่งที่ควรปรับปรุง ในบางครั้งอาจารย์จะมอบหมายให้นักศึกษานำผลงานกลับไปปรับปรุงและแก้ไข ก่อนมานำเสนอใหม่อีกครั้ง เพื่อให้ผลงานมีคุณภาพและตรงกับ เป้าหมายที่อาจารย์ได้คาดหวังไว้

การประเมินผลการสอน มหาวิทยาลัยจัดให้มีการประเมินการสอนผ่านระบบอินเทอร์เน็ต โดยนักศึกษาสามารถประเมินการสอนของอาจารย์ และให้ข้อเสนอแนะหลังจากที่เรียนจบรายวิชา เมื่อสิ้นสุดระยะการประเมินผล ทางมหาวิทยาลัยจะส่งผลการประเมินมาให้อาจารย์ เพื่อนำผลการประเมินและข้อเสนอแนะมาปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป

การประเมินผลหลักสูตร ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์กำหนดการปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี ดังนั้น ภาควิชาจึงรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลการเรียนการสอนไว้เพื่อประโยชน์ในปรับปรุงหลักสูตรต่อไป แต่ในขณะนี้ยังไม่มีแผนการที่จะปรับปรุงรายวิชานี้ อย่างไรก็ตาม อาจารย์ได้นำผลการประเมินมาปรับปรุงการเรียนการสอนอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพที่สุด

1.2.3 ปัญหาหรืออุปสรรคของอาจารย์ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชา การจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

การวิเคราะห์ข้อมูลแสดงถึงปัญหาด้านเนื้อหาวิชา เนื่องจากการจัดการความรู้เป็นรายวิชาใหม่ที่ต้องใช้เวลาในการศึกษาและทำความเข้าใจมาก แต่เวลาเรียนมีจำกัด และนักศึกษามีเวลาในการทบทวนตลอดจนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองน้อย เพราะเป็นนักศึกษาภาคพิเศษซึ่งส่วนใหญ่ทำงานแล้ว ทำให้ไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนได้อย่างสมบูรณ์

1.2.4 ปัญหาหรืออุปสรรคของนักศึกษาในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มีรายละเอียดดังนี้

1.2.4.1 เนื้อหาวิชา นักศึกษามีความเห็นว่ (1) เนื้อหาวิชาการจัดการความรู้ เป็นสิ่งใหม่และมีเนื้อหาที่ต้องเรียนมาก จึงต้องใช้เวลาในการเรียนและทำความเข้าใจมาก แต่นักศึกษามีเวลาจำกัด เพราะส่วนใหญ่ทำงานแล้ว จึงทำให้มีเวลาไม่เพียงพอในการศึกษาค้นคว้าและทบทวนเนื้อหา ทำให้ไม่สามารถเข้าใจได้ครบถ้วน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของอาจารย์ และ (2) นักศึกษาบางคนมีความรู้และความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษไม่เพียงพอ ดังนั้นเมื่อต้องเรียนหรืออ่านหนังสือ / บทความสามารถจัดการความรู้ที่เป็นภาษาอังกฤษ จึงทำให้ไม่เข้าใจเนื้อหาที่เรียนในบางครั้ง ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“การจัดการความรู้เป็นเนื้อหาใหม่และเนื้อหาเยอะ เราไม่เคยเรียนรู้เรื่องนี้มาก่อน ก็เลยมีความรู้สึกว่เราต้องใช้เวลาทำความเข้าใจกับทุกหัวข้อมาก โดยเฉพาะกับโมเดล กว่าจะเข้าใจอาจารย์ก็ใช้เวลานานเหมือนกัน”

“มีอุปสรรคอะไรในการเข้าใจเนื้อหา เพราะว่าไม่มีเวลาไปค้นเพิ่ม ส่วนใหญ่เราก็จะค้นจากหน้าจอคอมพิวเตอร์แทนที่จะไปเดินค้นจากวารสาร หรือหนังสือ ไม่ค่อยมีเวลาค่ะ”

“บางครั้ง อ่านหนังสือเจอศัพท์เฉพาะของการจัดการความรู้ เป็นศัพท์ภาษาอังกฤษนะคะ แล้วเราไม่รู้ว่ศัพท์นั้นคืออะไร ก็ส่งผลให้ไม่เข้าใจเนื้อหาในส่วนนั้นได้เหมือนกัน”

1.2.4.2 กระบวนการเรียนการสอน นักศึกษากล่าวว่า (1) นักศึกษาไม่สามารถจัดสรรเวลาไปศึกษาดูงานได้เพราะไม่สามารถทำงานประจำ เพื่อไปศึกษาดูงานซึ่งจัดไว้นอกเวลาเรียนได้ (2) สื่อและอุปกรณ์มีปัญหาหรือชำรุด เช่น คอมพิวเตอร์ที่ใช้ล้าสมัย ทำให้การจัดการเรียนการสอนเกิดความล่าช้า และเอกสารหรือบทความที่ใช้ในการเรียนบางฉบับตัวพิมพ์ไม่ชัดเจนหรือมีขนาดเล็ก การศึกษาเอกสารหรือบทความจึงต้องใช้เวลามากเกินความจำเป็น และ (3) ทรัพยากรสารสนเทศทางด้านการจัดการความรู้ที่ให้บริการในห้องสมุดมีไม่เพียงพอทำให้นักศึกษาบางคนขาดหนังสือสำหรับการศึกษาค้นคว้า นักศึกษาจึงต้องจัดซื้อหนังสือเพื่อใช้ส่วนตัว ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เวลาที่อาจารย์ไปจัดการความรู้ให้กับหน่วยงานหรือองค์กรข้างนอก ก็อยากไปด้วยเหมือนกันค่ะ แต่ว่าไม่มีใครว่างไป เพราะเวลาไม่ตรงกัน เราก็เลยขาดประสบการณ์จากการศึกษาดูงานองค์กรที่มีการจัดการความรู้ค่ะ”

“มีปัญหาบ้างค่ะ เป็นปัญหาคอมพิวเตอร์ คือ อาจจะเปิดเครื่องได้แต่ไฟล์มันหายไปนะคะ อาจารย์ก็ต้องหาอยู่พักหนึ่งจึงจะเริ่มสอนได้ บางครั้งอาจารย์ก็สอนเนื้อหาอื่นเลยคะ ถ้าเสียเวลามาก ๆ “

“ก็มีปัญหาบ้างค่ะ อย่างเอกสารบางหน้าอาจจะไม่ชัด ก็พอรู้เรื่องค่ะ แต่ว่าบางที ก็อ่านไม่ออกเหมือนกันค่ะ”

“เอกสารบางเรื่องตัวหนังสือเล็กมาก บางทีก็อ่านไม่ออก คือ มันก็ไม่ได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ ก็มีปัญหาบ้าง แต่เราก็สามารถแก้ปัญหาได้ อย่างเอกสารไหนไม่ชัดอะไรก็เขียนเพิ่ม”

“หนังสือเรื่องการจัดการความรู้้น้อยมากเลยนะ อย่างทฤษฎีของ SECI อย่างนี้ ก็พยายามไปหาที่เป็นภาษาไทย กลายเป็นว่าค้น OPAC มีหนังสือ แต่ไปหาตัวเล่มที่ชั้นไม่เจอ หนังสือภาษาอังกฤษที่คิดว่าสำคัญกับเรื่องทฤษฎีของการจัดการความรู้เนี่ยคิดว่ามันน่าจะมี ไหน ๆ มันก็เป็นเรื่องใหม่ แล้วสำนักหอสมุดก็ทำเรื่องของการจัดการความรู้ด้วยแต่กลับไม่มีค่ะ”

“ที่สำนักหอสมุดก็มีค่ะ หนังสือเกี่ยวกับการจัดการความรู้ แต่ว่าไม่เยอะเท่าไร ห้องสมุดของภาควิชาก็มี แต่ว่าก็จะมีพี่ ๆ ที่เรียนปริญญาเอกยืมไปหมดแล้ว เวลาเราต้องใช้หนังสือ ก็ต้องโทรไปจองล่วงหน้า หรือไม่ก็ต้องสั่งซื้อค่ะ”

1.3 ความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชา การจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.3.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

1.3.1.1 จุดประสงค์การเรียนการสอนสอดคล้องกับความต้องการและความคาดหวังของอาจารย์ เพราะอาจารย์เป็นผู้กำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนด้วยตนเอง และเห็นว่า มีความเหมาะสมดีแล้ว

1.3.1.2 การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนรายวิชานี้ ควรมุ่งให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีการจัดการความรู้ และมีความรู้และความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการจัดการสารสนเทศและการจัดการความรู้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“คิดถึงแก่นของวิชาว่าคืออะไร แล้วนักศึกษาต้องรู้และเข้าใจทฤษฎีอย่างลึกซึ้งและรู้ความสัมพันธ์ว่า การจัดการความรู้พัฒนาไปจากสาขาวิชาการจัดการสารสนเทศอย่างไร หรือการจัดการความรู้ มีความสัมพันธ์กับการจัดการสารสนเทศอย่างไร เพื่อที่นักศึกษาจะสามารถเชื่อมโยงระหว่างการจัดการสารสนเทศและการจัดการความรู้ได้ เพราะฉะนั้นนักศึกษาจะต้องเข้าใจจุดนี้เป็นหลัก จุดที่ต่อระหว่างสารสนเทศกับความรู้ อันนี้สำคัญมากต้องอธิบายให้นักศึกษาเข้าใจให้ได้”

1.3.1.3 ผู้สอนและกระบวนการเรียนการสอน เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้และบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอน ทั้งนี้ อาจารย์อธิบายว่า ผู้สอนควรมีประสบการณ์ และมีผลงานทางด้านการจัดการความรู้ เพื่อนำมาเป็นตัวอย่างในการสอน และพานักศึกษาไปร่วมกิจกรรมการจัดการความรู้ได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“วิธีสอนที่ดีที่สุด คือ ผู้สอนต้องมีงานด้านการจัดการความรู้ของตัวเอง มีประสบการณ์ทางด้านการจัดการความรู้ เช่น เป็นวิทยากรหรือที่ปรึกษาทางด้านการจัดการความรู้ และเวลาที่อาจารย์ไปไหนก็พานักศึกษาไปด้วย เขาจะได้ประสบการณ์การจัดการความรู้จากสถานการณ์จริงนะค่ะ”

1.3.2 เนื้อหาวิชา

1.3.2.1 เนื้อหาสำคัญของการจัดการความรู้ ได้แก่ ความรู้และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ กระบวนการจัดการความรู้ และเครื่องมือการจัดการความรู้ เพราะเป็นเนื้อหาที่ให้นักศึกษามีความรู้และความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ในระดับเพียงพอที่จะนำไปปฏิบัติได้จริง

1.3.2.2 นักศึกษาส่วนใหญ่สนใจเนื้อหาการจัดการความรู้ทุกเรื่อง เพราะการจัดการความรู้เป็นความรู้ใหม่สำหรับนักศึกษา และเนื่องจากนักศึกษาทำงานแล้ว และบางคนทำงานในองค์กรที่มีการจัดการความรู้ จึงให้ความสนใจ และตระหนักถึงความสำคัญ ในการเรียนรายวิชาดังกล่าว เพราะต้องการนำความรู้ที่เรียนไปประยุกต์เพื่อการทำงานต่อไป

1.3.2.3 ทฤษฎีการจัดการความรู้เป็นเนื้อหาที่ยาก เพราะทฤษฎี การจัดการความรู้ส่วนใหญ่ เป็นทฤษฎีของชาวต่างชาติ และนักศึกษามักจะใช้วิธีการท่องจำ มากกว่าการเข้าใจ ผู้สอนจึงต้องพยายามอธิบายให้นักศึกษาเข้าใจและสามารถนำทฤษฎีไปใช้ได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ทฤษฎีการจัดการความรู้เป็นเรื่องที่ยากที่สุด เพราะว่าทฤษฎีส่วนใหญ่เป็นของต่างประเทศ เพราะฉะนั้นผู้สอนต้องพยายามอธิบาย คือ เด็กไทยเขาจะท่องเยอะมากกว่า ถ้าทฤษฎีมันเป็นแบบนี้ เขาก็จะท่องตามนี้ ที่มันเป็นทฤษฎีของต่างประเทศ นักศึกษาก็ไม่เข้าใจ เพราะฉะนั้นต้องมีความพยายามในการอธิบายมาก สมมุติว่าแท็คของสเวบี กับแท็คของโนนาเกมันต่างกันตรงไหน อย่างนี้เขาหาไม่เจอ ก็ต้องอธิบายอะ อาจจะต้องยกตัวอย่างประกอบ”

1.3.3 กระบวนการเรียนการสอน

1.3.3.1 การศึกษาดูงานและการลงมือปฏิบัติจริง เป็นวิธีการที่ช่วยให้ นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี เพราะจะทำให้นักศึกษาได้ประสบการณ์การจัดการความรู้ จากสถานการณ์จริง และบางครั้งจะได้ลงมือปฏิบัติการจัดการความรู้ ทำให้นักศึกษาเกิดความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปปฏิบัติการจัดการความรู้ได้จริง ซึ่งอาจารย์แสดงความคิดเห็นว่า นักศึกษาควรได้ฝึกปฏิบัติจึงจะเข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ชัดเจนขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“พาเขาไปด้วย การไปด้วยนี้ ไม่รู้มากก็รู้น้อย ดีกว่าในห้องเรียนแน่นอน พอเราสอนเขามาก ๆ พาเขาทำมาก ๆ พอเขาเริ่มต้นหรือตอนที่เขากลับไปทำที่หน่วยงานของเขา เขาจะเริ่มต้นทำ การจัดการความรู้ถูก ถ้าเรียนจากห้องเรียนอย่างเดียวไม่มีทางจะเริ่มได้”

1.3.3.2 การสอนรายวิชาการจัดการความรู้ สามารถใช้กรณีศึกษา การจัดการความรู้แทนสื่อการสอนได้ อย่างไรก็ตาม อาจารย์มีความเห็นว่า หากไม่มีกรณีศึกษา การจัดการความรู้ ก็สามารถใช้สื่อการสอน เช่น วิดีทัศน์ ประกอบได้ แต่ผู้สอนต้องเข้าใจเนื้อหา และประเด็นสำคัญของสื่อที่นำมาสอน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ดูวิดีโอที่ดีนะค่ะ ถ้าไม่มีกรณีศึกษาแบบมหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งมีกรณีศึกษาเยอะ ครูก็สามารถมอบหมายให้นักศึกษาไปศึกษาการจัดการความรู้ในองค์กรต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยได้ แต่ครูก็ไม่คิดว่าทุกมหาวิทยาลัยจะมีแบบนี้ เพราะฉะนั้นถ้าไม่มีจริง ๆ ก็ต้องใช้กรณีศึกษาจากวิดีโอหรือสื่ออื่น ๆ แต่ว่าคนสอนก็ต้องรู้ด้วยว่า ตัวเองเข้าใจวิดีโอหรือไม่ รู้ไหมว่าวิดีโอที่นั้นหมายความว่าอย่างไร สามารถชี้จุดให้นักศึกษาดูได้หรือถามได้ไหม ในกรณีที่ไม่สามารถใช้สถานการณ์จริง ก็ใช้สื่อได้ค่ะ”

1.3.3.3 การสอนการจัดการความรู้ ควรให้นักศึกษาปฏิบัติการจัดการความรู้จนประสบความสำเร็จ หากนักศึกษาปฏิบัติการจัดการความรู้ล้มเหลวแล้วผ่อนปรนให้ผ่านหรือลบล้างการฝึกปฏิบัติในกิจกรรมนั้น ๆ เป็นวิธีการที่ไม่เหมาะสมในการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“การให้นักศึกษาทำแผนการจัดการความรู้เป็นวิธีที่ดีค่ะ แต่ละรุ่นเวิร์คค่ะ แต่จะมีอยู่รุ่นหนึ่งที่ต้องทำใหม่ คือ เราต้องไม่ยอม คนเป็นครูก็ต้องไม่ยอม ถ้าคุณทำแล้วล้มเหลว ต้องมาคุยกันว่า เป็นเพราะอะไร คุณวางแผนกันอย่างไร มันถึงได้ล้มเหลวไม่เป็นท่า เพราะฉะนั้นถ้าล้มเหลวแล้วอาจารย์ก็ให้คะแนนเป็น F หรือ O นะ ต้องไปดูให้รู้ ว่ามันล้มเหลวเพราะอะไร ถ้าจะแก้ปัญหานี้ต้องทำอย่างไร ให้เขาคุยกันเองตกลงกันเอง แล้วก็เริ่มทำใหม่”

1.3.4 การประเมินผลการเรียนการสอน

1.3.4.1 วิธีการประเมินผลการเรียนที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี คือ การทำงานที่ได้รับมอบหมาย เพราะสามารถตรวจสอบความรู้และความเข้าใจของนักศึกษาได้ทันทีว่าเข้าใจสิ่งที่เรียนหรือไม่ และอาจารย์สามารถให้คำแนะนำและแจ้งประเด็นที่นักศึกษาเข้าใจผิด พร้อมทั้งเฉลยคำตอบที่ถูกต้องให้นักศึกษาได้ทราบ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เวลาที่เราสอนนักศึกษา เขาก็ดูเหมือนจะเข้าใจนะ แต่เวลาที่เราดูงานของเขาเราจะรู้ว่าตกลงเขาเข้าใจตรงกันกับที่เราพูดหรือเปล่า แนวคิดถูกไหม เขาจะได้ชัดเจน แล้วที่ให้เขามานำเสนอผลงาน ครูก็จะได้ชี้แจงบนกระดานเลยว่า ตรงนี้เข้าใจผิดนะ นี่ก็อย่างนี้นะ เพราะฉะนั้นค่อนข้างจะมั่นใจว่าเขาจะรู้”

1.3.4.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า ในการประเมินผลการเรียนการสอน อาจารย์จะวัดและประเมินผลนักศึกษาโดยเน้นการคิดวิเคราะห์และประยุกต์การจัดการความรู้มากกว่าการเน้นความจำ และได้ชี้แจงให้นักศึกษาทราบถึงวิธีประเมินผลดังกล่าว

1.4 ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชา การจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.4.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

1.4.1.1 นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้กำหนดความต้องการหรือความคาดหวังที่มีต่อจุดประสงค์การเรียนการสอน เพราะการจัดการความรู้เป็นรายวิชาใหม่ นักศึกษายังไม่มีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการความรู้ อย่างไรก็ตาม การสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ต้องการหรือคาดหวังว่าจะมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในระดับที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“คิดว่าถ้าเรียนแล้วอย่างน้อย ๆ ก็อยากจะมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้จะนะ รู้ว่าที่เราไปเจอในหน่วยงานต่าง ๆ แบบนี้แหละที่เรียกว่า การจัดการความรู้ แล้วเราก็สามารถเข้าไปช่วยเหลือหรือว่าไปเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการความรู้ได้”

“เรียนการจัดการความรู้ก็เพื่อที่จะเอาไปใช้ในการทำงานได้ละ”

1.4.1.2 นักศึกษาส่วนใหญ่ประเมินตนเองว่า สามารถบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอนตามที่กำหนดได้ โดยปัจจัยที่สนับสนุนให้นักศึกษابรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอนที่กำหนดไว้ ได้แก่ ผู้สอน และกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งได้แก่ การบรรยาย ประกอบการกรณีศึกษา และการทำกิจกรรมในชั้นเรียน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“คิดว่าเป็นเพราะอาจารย์และวิธีสอนของอาจารย์ละ เพราะว่าในวิชานี้ถ้าให้นั่งฟังอย่างเดียว ไม่สามารถเข้าใจได้ ต้องมีกิจกรรมการจัดการความรู้มาให้ทำละ ส่วนมากอาจารย์ก็จะพยายามหากิจกรรมมาให้ทำนะละ”

“วิธีการสอนของอาจารย์ละ อาจารย์สอนได้ค่อนข้างน่าสนใจ คือ อาจารย์ไม่ได้พูดถึงแค่เนื้อหาอย่างเดียว ทุกครั้งที่สอนก็จะมียกตัวอย่างประกอบด้วย ส่วนมากอาจารย์ก็จะเล่าประสบการณ์การจัดการความรู้ของอาจารย์หรือของนักศึกษา ทำให้เราได้ความรู้และเข้าใจชัดเจนมากขึ้นละ”

1.4.1.3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับจุดประสงค์การเรียนการสอน นักศึกษาบางคนเสนอว่า (1) ควรเพิ่มจุดประสงค์การเรียนการสอนด้านการประยุกต์การจัดการความรู้ เพราะต้องการนำความรู้ที่เรียนไปปรับใช้ได้จริง และ (2) ควรแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละบทเรียน

ให้ทราบ เพราะจะช่วยให้นักศึกษาสามารถตรวจสอบได้ว่า ตนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละครั้งได้หรือไม่ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ถ้าเพิ่มจุดประสงค์ในเรื่องของการประยุกต์เอาไปใช้ก็ดีค่ะ เพราะเรื่องของการจัดการความรู้ไปประยุกต์ใช้ มันค่อนข้างยาก คือ เรียนเพื่อให้เข้าใจหลักการนี้มันก็พอจะเข้าใจได้ แต่การที่จะนำความรู้ที่เรียนมาไปใช้ได้มันก็ยากอยู่”

“ถ้ามีการแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ให้ทราบทุกครั้งก็สอนก็น่าจะดีนะคะ เพราะว่าจะได้รู้ว่าพอเรียนไปแล้วจะต้องจับประเด็นสำคัญตรงไหนบ้าง”

“หนูว่า การแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้สำคัญนะคะ เพราะว่าเราได้ทราบว่า วันนี้เราต้องเรียนรู้อะไรบ้าง ถ้าเกิดว่าเราฟังอาจารย์แล้วเข้าใจในสิ่งที่อาจารย์แจ้งไว้ ก็แสดงว่าวันนี้เราเรียนได้ผลค่ะ”

1.4.2 เนื้อหาวิชา

1.4.2.1 นักศึกษาส่วนใหญ่สนใจเนื้อหาการจัดการความรู้ทุกเรื่อง

เพราะการจัดการความรู้เป็นความรู้ใหม่ เนื้อหาการจัดการความรู้ทุกเรื่องมีประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ในการทำงาน และทุกเรื่องมีความเชื่อมโยงกัน จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับทุกประเด็น ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของอาจารย์ นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนสนใจเนื้อหาการจัดการความรู้ในบางประเด็น เช่น กระบวนการเรียนรู้ องค์กรการเรียนรู้ และชุมชนนักปฏิบัติ เพราะมีความเห็นว่า เป็นประเด็นที่สำคัญของการจัดการความรู้ และเป็นเนื้อหาที่มีการฝึกปฏิบัติ จึงทำให้การเรียนน่าสนใจและช่วยให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ง่ายขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“จริง ๆ คือสนใจทุกเรื่องค่ะ ดูน่าสนใจทุกเรื่อง เพราะว่าส่วนหนึ่งคือ ทุกเรื่องเป็นความรู้ใหม่ค่ะ เลยทำให้สนใจ และอีกส่วน คือ เป็นเรื่องของการนำไปใช้ประโยชน์”

“คิดว่าน่าสนใจทุกเรื่อง เพราะว่าเวลาเอาไปใช้งานจริง ๆ ก็ต้องนำจากหลาย ๆ ส่วนที่เรียนมาประกอบกัน”

“เรื่องที่สนใจ คือ องค์กรแห่งการเรียนรู้ค่ะ เพราะว่า เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เรามีการจัดการความรู้ ถ้าองค์กรไม่อยากจะเรียนรู้ มันก็จะมีอะไรใหม่ ๆ ที่จะเอามาให้จัดการนะคะ”

“สนใจเรื่องชุมชนนักปฏิบัติค่ะ เพราะเป็นการปฏิบัติการจัดการความรู้จริง ๆ ได้แลกเปลี่ยนความรู้กัน ทุกคนก็พยายามดึงเอาความรู้ที่ตัวเองมีออกมาแลกเปลี่ยนกัน มันทำให้เข้าใจมากขึ้นค่ะว่าการจัดการความรู้ต้องทำอย่างไรบ้าง”

1.4.2.2 ทฤษฎีการจัดการความรู้เป็นเนื้อหาที่ยาก เพราะทฤษฎีการจัดการความรู้มีหลายทฤษฎี และแต่ละทฤษฎีมีความคล้ายคลึงกัน นักศึกษาไม่สามารถจดจำได้ทุกทฤษฎี และไม่ทราบว่าให้นำทฤษฎีการจัดการความรู้ไปประยุกต์ใช้อย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของอาจารย์

1.4.2.3 นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการสอนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ควรสอนเนื้อหาอย่างลึกซึ้งเพื่อให้ นักศึกษามีความรู้และความเข้าใจจนสามารถนำการจัดการความรู้ไปประยุกต์ในการทำงานได้จริง ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“คิดว่าเรียนอย่างเจาะลึกดีกว่า เพราะว่านักศึกษาเรียนไปแล้วก็จะได้นำไปต่อยอดได้ คือเราเรียนปริญญาโทแล้ว เราก็อยากจะนำไปปรับใช้ได้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ๆ”

1.4.2.4 นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการสอนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ควรสอนทฤษฎีการจัดการความรู้แล้วจึงให้ฝึกปฏิบัติควบคู่กัน เพราะนักศึกษาควรต้องเข้าใจส่วนที่เป็นทฤษฎีก่อน จึงจะสามารถนำมาปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ควรมีทั้งทฤษฎีและปฏิบัติควบคู่กันนะ เพราะจริง ๆ แล้ว เราก็ต้องรู้ทฤษฎีก่อน หรือรู้เนื้อหา ก่อนว่า การจัดการความรู้เป็นอย่างไร จากนั้น จึงนำมาฝึกปฏิบัติ ก็จะทำให้เราเข้าใจมากขึ้นว่า การจัดการความรู้ต้องทำอย่างไร แต่ถ้าให้ปฏิบัติเลยเราอาจจะไม่รู้หลักเกณฑ์หรือกระบวนการของแต่ละทฤษฎีเป็นอย่างไร”

1.4.2.5 นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการสอนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ควรสอนการจัดการความรู้ในองค์กรทั่ว ๆ ไป โดยไม่จำกัดเฉพาะในองค์กรห้องสมุด เพราะจะทำให้นักศึกษาได้เห็นตัวอย่างองค์กรที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการจัดการความรู้ในสถานการณ์หลากหลาย เพื่อเป็นแนวคิดและแนวทางในการนำการจัดการความรู้ไปใช้ในการทำงานต่อไปได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“สอนการจัดการความรู้ทั่ว ๆ ไปดีกว่า เพราะเราจะได้ว่า แต่ละองค์กรเขาทำการจัดการความรู้ อย่างเป็นบ้าง เราควรจะนำการจัดการความรู้มาประยุกต์ใช้ในจุดไหนได้ เพราะแต่ละที่อาจจะมีปัญหา หรือว่ามีจุดเด่น จุดด้อยไม่เหมือนกัน การที่เราเรียนการจัดการความรู้ในองค์กรทั่ว ๆ ไป โดยไม่ได้ จำกัดเฉพาะองค์กรห้องสมุดก็จะทำให้เราได้เรียนรู้การจัดการความรู้ในหลายๆ แนว”

อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์พบว่า นักศึกษาบางคนต้องการให้สอนการจัดการความรู้ในวิชาชีพสารสนเทศด้วย

1.4.2.6 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา นักศึกษาส่วนใหญ่เสนอว่าในการเรียนการสอนครั้งต่อไป อาจารย์ควรสอนการจัดการความรู้กับเทคโนโลยี และเครื่องมือการจัดการความรู้มากขึ้น เพราะเห็นว่าเป็นเนื้อหาที่มีความสำคัญและจะเป็นประโยชน์ในการทำงาน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“หนูคิดว่า ควรเพิ่มในเรื่องของเทคโนโลยี เพราะหนูก็คิดว่า เทคโนโลยีกับการจัดการความรู้เป็นเรื่องที่สำคัญนะคะ แต่ว่าอาจารย์ก็ไม่ได้เน้นมาก อาจารย์แค่สอนให้รู้เฉย ๆ ซึ่งจริง ๆ แล้วมันก็ควรจะมีนะคะ เพราะเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือหนึ่งในการจัดการความรู้ ซึ่งก็น่าจะให้ความสำคัญเหมือนกัน”

“หนูอยากให้อาจารย์อธิบายเพิ่มเติมในบางหัวข้อที่อาจารย์อธิบายแค่ผ่าน ๆ นะคะ เพราะมันไม่ชัดเจน อย่างเช่น ชุมชนนักปฏิบัติ หรือการทำ workshop ค่ะ ซึ่งก็อาจเป็นเพราะเวลาเรียนที่น้อย ช่วงเวลาในการอธิบายก็น้อยตามไปด้วย แล้วเราก็ไม่ได้ทำจริงก็เลยดูไม่ออกว่ามันคืออะไร”

1.4.3 กระบวนการเรียนการสอน

1.4.3.1 การบรรยายประกอบกรณีศึกษา เป็นวิธีการสอนที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาได้ดี เพราะนักศึกษาสามารถคิดวิเคราะห์และเชื่อมโยงเนื้อหาที่เรียนกับกรณีศึกษาได้ นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนเห็นว่า การศึกษาดูงาน และการเชิญวิทยากรมาบรรยาย เป็นวิธีการที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีเช่นเดียวกัน เพราะการศึกษาดูงาน ทำให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์การจัดการความรู้จากสถานการณ์จริง และจากผู้มีประสบการณ์โดยตรง รวมทั้งสามารถซักถามข้อสงสัย ทำให้มีความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น ส่วนการเชิญวิทยากรมาบรรยาย ทำให้นักศึกษาได้รับความรู้จากผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์การจัดการความรู้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“คิดว่าเข้าใจเนื้อหาได้เพราะการยกตัวอย่างของอาจารย์ค่ะ อาจารย์จะยกตัวอย่างองค์กรมาให้ดู แล้วก็จะมีการนำเสนอให้ดูว่าองค์กรเขามีการจัดการความรู้อย่างไร อย่างเช่น ตอนนั้นอาจารย์เอายตัวอย่างการจัดการความรู้ของ AIS มาให้ดูว่าเขามีกิจกรรมอะไรบ้าง เขาทำอย่างไรบ้าง มันทำให้เราเข้าใจมากขึ้น ซึ่งดีกว่าที่เรานั่งเรียนเฉย ๆ ทำให้เรารู้ว่าในองค์กรจริง ๆ เขามีการจัดการความรู้กันอย่างไรค่ะ”

“ตามความคิดเห็น หนูอยากไปองค์กรจริง ๆ ค่ะ แต่อาจไม่ได้หมายความว่า ต้องลงมือปฏิบัติ การจัดการความรู้กับเขา แต่อยากไปดูว่าเขาทำการจัดการความรู้อย่างไร มีการระดมสมองอย่างไร การเก็บความรู้กันอย่างไร”

1.4.3.2 นักศึกษามีความเห็นเกี่ยวกับสื่อการสอนที่ช่วยให้เข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีแตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มหนึ่ง มีความเห็นว่า สื่อการสอนประเภทวีดิทัศน์และภาพ เช่น โมเดล แผนภูมิ ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนได้ง่ายขึ้น เพราะนักศึกษามีการเชื่อมโยงของแนวคิด กระตุ้นความสนใจในการเรียน ส่งผลให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ง่ายขึ้น ในขณะที่นักศึกษากลุ่มมีความเห็นว่า สื่อการสอนอาจจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ง่ายขึ้น แต่การสอนรายวิชานี้ ควรเน้นที่การฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้มากกว่า ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“วีดิโอเป็นสื่อที่มีประโยชน์ค่ะ เพราะมันมีอะไรเคลื่อนไหว ซึ่งจะทำให้เราสนใจเนื้อหาการจัดการความรู้ที่จะเรียนมากกว่านั่งเรียนเฉย ๆ ค่ะ”

“คิดว่า การใช้สื่อมาสอนก็ช่วยให้เข้าใจมากขึ้น เพราะการจัดการความรู้มันจะมีทฤษฎีหลายอย่าง แล้วทฤษฎีแต่ละอย่างถ้านำมาสอนในรูปแบบของโมเดลหรือแผนภูมิ จะช่วยให้เราเชื่อมโยงความคิดต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้นค่ะ ทำให้เรามองเห็นภาพ เข้าใจทฤษฎีการจัดการความรู้มากขึ้น”

1.4.3.3 การสอนบรรยายอย่างเดียวเป็นวิธีการสอนที่ไม่เหมาะสมสำหรับรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ เพราะทำให้การเรียนการสอนไม่น่าสนใจ และนักศึกษาไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนได้ครบถ้วน

1.4.3.4 ข้อเสนอแนะกระบวนการเรียนการสอน (1) นักศึกษาส่วนใหญ่เสนอว่า ควรเพิ่มการฝึกปฏิบัติในชั้นเรียนให้มากขึ้น เพราะทำให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียนและมีประสบการณ์การจัดการความรู้เพิ่มมากขึ้น (2) นักศึกษาบางคนมีความคิดเห็นว่า ควรกำหนดให้มีการสัมมนา และศึกษาดูงาน ในการสอนทุกภาคการศึกษา เพราะจะทำให้นักศึกษาได้รับความรู้และประสบการณ์จากสถานการณ์จริงและจากผู้มีประสบการณ์โดยตรง รวมถึงได้เห็นมุมมองการจัดการความรู้ที่หลากหลายมากขึ้น และ (3) ควรเพิ่มสื่อการสอน เช่น วีดิทัศน์ บทสัมภาษณ์ และภาพประกอบ เพราะสื่อการสอน ทำให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนได้ง่ายขึ้น จดจำเนื้อหาได้มากขึ้น ช่วยสร้างความน่าสนใจให้กับการเรียน และสามารถทดแทนการศึกษาดูงานได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“อยากให้เพิ่มกิจกรรมการจัดการความรู้มากขึ้น เพราะตอนที่ทำกันก็ได้จัดแค่ครั้งสองครั้งที่เป็น การนั่งคุยกัน นอกนั้นก็แค่มีการจัดสัมมนา มีเชิญวิทยากร แต่ว่าถ้าจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมด้วยมาก ๆ ก็จะทำให้มองเห็นภาพได้ชัดมากขึ้นสำหรับคนที่ยังไม่ได้ทำงาน ก็ช่วยให้เข้าใจได้มากขึ้นค่ะ”

“สำหรับหนูนะคะ คิดว่าควรที่จะเพิ่มเติมในด้านกิจกรรมหรือว่าสัมมนา ถ้าเป็นการจัดสัมมนาทางวิชาการ เชิญนักวิชาการเข้ามา ให้นักศึกษาปริญญาโท ปริญญาเอก เข้ามาฟังก็จะทำให้ได้ความรู้ประสบการณ์มากขึ้น หรือว่าอาจจะพาไปดูงานที่ต่าง ๆ นอกสถานที่บ้างก็จะดีนะคะ”

“ถ้ามีสื่ออะไรที่มากกว่าสไลด์และเอกสารค่ะ ก็จะทำให้การเรียนรู้น่าสนใจมากขึ้นเพราะว่าโดยทั่วไปแล้ว เวลาเรียนก็จะเจอแต่สไลด์และเอกสาร ถ้ามีภาพ มีเหตุการณ์สมมุติ มีภาพเคลื่อนไหว เป็นวิดีโอ เป็นเรื่องเป็นราวมาให้ดู มันก็จะทำให้น่าสนใจแล้วเราก็จะจดจำได้ง่ายกว่า ดีกว่าค่ะ”

“คะถ้ามีพวกวิดีโอ บทสัมภาษณ์อย่างนี้ก็ดีค่ะ ทำให้เรารู้สึกว่ามันน่าตื่นตาตื่นใจนะ และก็ช่วยให้เราเห็นภาพมากขึ้น เข้าใจมากขึ้นค่ะ”

1.4.4 การประเมินผลการเรียนการสอน

1.4.4.1 วิธีการประเมินผลการเรียนที่นักศึกษาคิดว่าสามารถวัดความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีที่สุด คือ การทำงานที่ได้รับมอบหมาย เพราะสามารถตรวจสอบได้ทันทีว่า นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาที่เรียนถูกต้องหรือไม่ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของอาจารย์ นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีความเห็นว่า ควรใช้ผสมผสานวิธีประเมินผลหลาย ๆ วิธี เช่น ประเมินจากการสอบและการสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษา ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“หนูว่าน่าจะผสมกันไปค่ะ ทั้งจากการสังเกตจากการเรียนในห้อง หรือที่เราทำกิจกรรมกลุ่ม ทำแบบฝึกหัด มากกว่าที่จะไปตัดสินจากการสอบอย่างเดียว เพราะการสอบบางที ก็ไม่สามารถวัดได้ดีเสมอไป มันก็ควรจะใช้หลายวิธีผสมกัน บางทีก็อาจจะมีการสังเกตด้วย การสอบก็เป็นส่วนหนึ่งนะค่ะ”

1.4.4.2 การประเมินผลการเรียนการสอนควรเน้นการคิดวิเคราะห์และประยุกต์การจัดการความรู้ เพราะเป็นการวัดความรู้และความเข้าใจของนักศึกษาที่มีอยู่จริง และทำให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่เรียนไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการสอบแบบเน้นความจำอย่างเดียว ซึ่งนักศึกษาเห็นว่า การสอบที่เน้นความจำนั้น เมื่อสอบเสร็จก็จะไม่สามารถจดจำความรู้ที่เรียนมาได้ และไม่สามารถนำความรู้ที่เรียนไปปฏิบัติได้จริง

1.4.4.3 ข้อเสนอแนะการประเมินผลการเรียนการสอน นักศึกษาบางคนเสนอว่า (1) ควรเพิ่มวิธีการวัดผลการเรียนจากการสังเกตพฤติกรรมการเรียน เพราะจะทำให้ทราบว่า นักศึกษามีความสนใจหรือเข้าใจการจัดการความรู้ที่เรียนหรือไม่ (2) ควรเพิ่มการทดสอบระหว่างเรียน เพราะจะช่วยทบทวนเนื้อหาการจัดการความรู้ที่เรียนมาอย่างสม่ำเสมอ และ (3) ควรลดคะแนนการจัดทำรายงานเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในองค์กรหรือการจัดทำแผนงานการจัดการความรู้ เพราะมีความเห็นว่า น้ำหนักคะแนนมากเกินไปไม่เหมาะสมกับปริมาณงาน ดังคำให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“หนูคิดว่า น่าจะมีการทดสอบระหว่างเรียนแล้วก็มี การสังเกตการมีส่วนร่วมในห้องเรียนด้วยค่ะ เพราะการทดสอบระหว่างเรียนจะเป็นการทบทวนเราไปในตัวด้วย เพราะพอเราเรียนมาในระยะหนึ่ง เราก็อาจจะลืมเนื้อหาที่เรียนไป ถ้ามีการทดสอบเราก็จะได้กลับไปอ่าน เพราะถ้าไม่มีการกระตุ้น เราก็จะไม่ได้อ่าน แล้วก็จะลืม ส่วนการสังเกต จะทำให้รู้ว่านักศึกษาเขาสนใจเรียนหรือไม่ เขาเข้าใจสิ่งที่เรียนหรือไม่ค่ะ”

“หนูคิดว่า คะแนนรายงานน่าจะน้อยกว่านี้ค่ะ เพราะว่าม้งานชิ้นเดียวเองค่ะ แต่คะแนนเยอะมาก น่าจะไปเพิ่มตรงกิจกรรมกลุ่มแล้วก็การสอบไล่มากกว่าค่ะ”

2. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2.1 ข้อมูลเบื้องต้น

ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เปิดสอน กระบวนวิชา “การจัดการสารสนเทศและความรู้ (Information and Knowledge Management)” สำหรับนักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา ชั้นปีที่ 1 สาขาสารสนเทศศึกษา โดยเปิดสอนเป็นกระบวนวิชาบังคับ จำนวน 3 หน่วยกิต หลักสูตรนี้เริ่มจัดให้มีการเรียนการสอนครั้งแรกในภาคการเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 แต่ในปีการศึกษา 2549 ไม่ได้เปิดให้มีการเรียนการสอน ในปีการศึกษา 2550 ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ ได้เปิดสอน หลักสูตรดังกล่าวและกระบวนวิชาจัดการสารสนเทศและความรู้อีกครั้ง

คณาจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตระหนักถึงความสำคัญในการเปิดสอนรายวิชาการจัดการสารสนเทศและความรู้ เพราะความก้าวหน้าทางวิชาการ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะขยายขอบเขตในเรื่องของการจัดการความรู้ และตระหนักว่าการจัดการความรู้ เป็นงานของนักสารสนเทศ ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2544 ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จึงขอรับการสนับสนุนจากมูลนิธิการศึกษาไทย-อเมริกัน (ฟูลไบรท์) ในโครงการ “Fulbright Senior Specialist” โดยเชิญ Dr. Hwa-Wei Lee มาเป็นที่ปรึกษาในการพัฒนาหลักสูตรปริญญาโทของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ ซึ่งได้เปิดสอนครั้งแรกเมื่อพ.ศ. 2538 โดยใช้ชื่อ “หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

Dr. Hwa-Wei Lee ในฐานะ Fulbright Senior Specialist ได้มาปฏิบัติงานที่คณะมนุษยศาสตร์ระหว่างเดือนสิงหาคม – ตุลาคม 2544 โดยดำเนินการวิเคราะห์หลักสูตรปริญญาโท (2538) และวางแผนการจัดฝึกอบรม / สัมมนาเกี่ยวกับทิศทางการจัดการเรียนการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในยุคดิจิทัล และได้มีการปรับปรุงหลักสูตรเป็นหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสารสนเทศศาสตร์และความรู้ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2546) ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ได้นำเสนอหลักสูตรดังกล่าวเข้าสู่การพิจารณาของที่ประชุมระดับต่าง ๆ ของคณะมนุษยศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ปรากฏว่าที่ประชุมคณบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่พิจารณาว่า การจัดการความรู้ไม่น่าจะเป็นงานของบรรณารักษศาสตร์หรือนักสารสนเทศศาสตร์ ดังนั้น หัวหน้าภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ (ที่ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ตุลาคม 2547) จึงได้นำหลักสูตรการจัดการความรู้มาปรับใหม่โดยเปลี่ยนชื่อหลักสูตรเป็นหลักสูตรสารสนเทศศึกษา ทั้งนี้ได้ใช้เค้าโครงจากหลักสูตรการจัดการสารสนเทศและความรู้ประมาณร้อยละ 80 ของหลักสูตร

ในการเปิดสอนกระบวนวิชาจัดการสารสนเทศและความรู้ ไม่พบปัญหาหรืออุปสรรค เนื่องจากภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มีบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์ทางการจัดการความรู้เพียงพอจึงไม่มีปัญหาในด้านผู้สอน และในช่วงวาระที่รองศาสตราจารย์รัตน ณ ลำพูน ดำรงตำแหน่งหัวหน้าภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ (กรกฎาคม 2543 - มิถุนายน 2547)

ได้มีการวางแผนทางในการพัฒนาหลักสูตรทางการจัดการความรู้ เพราะตระหนักถึงความสำคัญว่า แนวโน้มในอนาคตจะเป็นเรื่องของการจัดการความรู้ จึงได้เรียนเชิญผู้เชี่ยวชาญทั้งจากในประเทศ และต่างประเทศ เช่น Dr. Dong Xiaoying จาก GuangHua School of Management, Peking University และอาจารย์ ดร.ณพศิษฐ์ จักรพิทักษ์ จากวิทยาลัยศิลปะ สื่อ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มาเป็นวิทยากรอบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับวิชาการและประสบการณ์ การจัดการความรู้แก่คณาจารย์ของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และคณาจารย์ได้ศึกษาค้นคว้า วิชาการดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น คณาจารย์ทุกท่านจึงตระหนักถึงความสำคัญและสนับสนุน ให้เปิดสอนกระบวนวิชาดังกล่าว ส่งผลให้การเปิดสอนดำเนินไปด้วยดี

2.2 สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ใน สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์แสดงให้เห็น สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.2.1 การเตรียมการสอน

การเตรียมการสอน อาจารย์มีการเตรียมการสอนไว้ล่วงหน้าและจัดทำ แผนการเรียนการสอนด้วยตนเอง โดยนำหลักสูตรการจัดการสารนิเทศศาสตร์และความรู้ ซึ่งคณาจารย์ในภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และ Dr. Hwa-Wei Lee ได้พัฒนาขึ้นมาเป็นกรอบ ในการกำหนดแผนการเรียนการสอน อาจารย์ได้พิจารณาและกำหนดแผนการเรียนการสอนเพิ่มเติม จากองค์ประกอบหลายอย่าง เช่น ความก้าวหน้าทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และประสบการณ์ ทางการจัดการความรู้ของผู้สอน สำหรับหลักเกณฑ์ในการพิจารณากำหนดแผนการเรียนการสอน แบ่งเป็น 4 ด้าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน อาจารย์จะกำหนดจุดประสงค์ การเรียนการสอนเชิงพฤติกรรมเพื่อให้สามารถวัดและประเมินผลได้ และสามารถนำไปใช้ได้จริง

ด้านเนื้อหา คำนึงถึงคำอธิบายรายวิชา และเนื้อหาสำคัญของ วิชา และระดับความลึกซึ้งของเนื้อหาจะคำนึงถึงระยะเวลาในการสอน

ด้านวิธีการสอน คำนึงถึงความรู้ความสามารถของผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะนักศึกษาสาขาสารนิเทศศึกษา มีความรู้พื้นฐานที่แตกต่างและหลากหลาย ในการกำหนด วิธีการสอนจึงเลือกวิธีที่จะทำให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาวิชาให้ได้มากที่สุด และคำนึงถึงลักษณะ ของวิชา ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอนจึงใช้วิธีการบรรยายและอภิปรายในชั้นเรียนไม่มี การฝึกปฏิบัติ เช่น การฝึกปฏิบัติในห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ แต่ผู้เรียนจะได้ฝึกปฏิบัติโดยการไป ศึกษาและค้นคว้าจากงานที่มอบหมายทั้งในลักษณะของงานเดี่ยว งานคู่ และงานกลุ่ม นอกจากนี้ อาจารย์ได้เชิญวิทยากรมาบรรยายเพื่อถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ในการจัดการความรู้ให้แก่

ผู้เรียน เพราะต้องการเสริมประสบการณ์ให้กับผู้เรียนและต้องการให้นักศึกษาได้ความรู้จากกรณีศึกษาที่วิทยากรนำมาบรรยาย

ด้านการประเมินผลการเรียนการสอน คำนึงถึงจุดประสงค์การเรียนการสอน และมีความมุ่งหมาย คือ ต้องการวัดความรู้ ความเข้าใจและความสามารถของนักศึกษาในการนำการจัดการความรู้ไปใช้ ในการเรียนการสอนจึงได้กำหนดให้มีการประเมินผลการเรียนการสอนโดยการสอบและงานที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งกำหนดน้ำหนักคะแนนสำหรับการสอบ 50 คะแนนและงานที่ได้รับมอบหมาย 50 คะแนน อย่างไรก็ตาม ในแต่ละปีการศึกษาน้ำหนักคะแนนและวิธีการประเมินผลการเรียนการสอนจะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความเหมาะสม นอกจากนี้การสัมภาษณ์นักศึกษาทำให้ทราบว่า อาจารย์ได้ขอความคิดเห็นจากนักศึกษาในการกำหนดวิธีประเมินผลการเรียนการสอนด้วย

2.2.2 การจัดการเรียนการสอน แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.2.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

การแจ้งจุดประสงค์การเรียนการสอน อาจารย์ได้แนะนำรายวิชาในชั่วโมงแรกของการเรียนการสอน โดยอธิบายความหมายและขอบเขตของจุดประสงค์การเรียนการสอนแต่ละข้อ ประกอบกับการศึกษาแผนการเรียนการสอน ซึ่งนักศึกษามีความเห็นว่าการแจ้งจุดประสงค์การเรียนการสอน ทำให้เข้าใจขอบเขตของวิชาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น สามารถใช้เป็นแนวทางในการเตรียมตัวสำหรับการเรียน และสามารถประเมินผลการเรียนได้ว่า ตนสามารถบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอนตามที่อาจารย์กำหนดไว้ได้หรือไม่

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการเรียนการสอนในแต่ละบทเรียน อาจารย์ไม่ได้แจ้งหรืออธิบายจุดประสงค์การเรียนรู้ แต่ได้อธิบายประโยชน์และความสำคัญของการจัดการความรู้ที่เรียน รวมถึงแนวทางการนำไปประยุกต์กับการทำงานให้นักศึกษาทราบ

2.2.2.2 เนื้อหาวิชา

การแจ้งเนื้อหา อาจารย์แจ้งเนื้อหาที่จะเรียนให้นักศึกษาทราบในชั่วโมงแรกของการเรียนการสอน และจะแจกเอกสารประกอบการเรียนการสอนก่อนเรียนทุกครั้ง เพื่อให้นักศึกษาทราบเนื้อหาที่จะเรียนต่อไป และได้ศึกษาค้นคว้าบทเรียนมาก่อน ซึ่งนักศึกษามีเห็นว่า การศึกษาค้นคว้าบทเรียนมาก่อน ทำให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น

ลำดับเนื้อหาที่สอน อาจารย์สอนตามลำดับเนื้อหาในแผนการเรียนการสอน แต่หากมีเนื้อหาที่เชื่อมโยงหรือสัมพันธ์กันจะนำมาอธิบายรวมกันโดยไม่คำนึงถึงลำดับขั้นตอน

ขอบเขตเนื้อหาที่สอนครอบคลุม (1) การจัดการสารสนเทศ (2) การจัดการความรู้ (3) ความสำคัญของการจัดการสารสนเทศและความรู้ (4) กระบวนการจัดการความรู้ (5) โครงสร้างและบริการความรู้ (6) ตัวอย่าง เช่น ผังผสานดุลทัศน์ มิติการเรียนรู้

และความเติบโต การวัดทุน-นามธรรมและทุนทางปัญญา และการวัดวิธีใหม่ ๆ (7) การประยุกต์จัดการสารสนเทศและความรู้ในห้องสมุด ศูนย์สารสนเทศและองค์กรต่าง ๆ (8) กรณีศึกษา อาจารย์อธิบายว่า ในการจัดการเรียนการสอนจะพยายามสอนให้ครอบคลุมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ให้ได้มากที่สุด ดังนั้น ความลึกซึ้งของเนื้อหาจึงต้องพิจารณาความเหมาะสมของเนื้อหาที่จะสอนและระยะเวลาในการเรียนที่กำหนด 45 ชั่วโมง (3 หน่วยกิต) ผู้เรียนจึงจำเป็นต้องศึกษาและค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเองนอกเวลาเรียนด้วย เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ในด้านการจัดการความรู้ให้มากขึ้น สำหรับองค์กรการจัดการความรู้ที่สอน พบว่า อาจารย์สอนการจัดการความรู้ในองค์กรทั่ว ๆ ไป ทั้งภาครัฐบาล ภาคเอกชน และภาครัฐวิสาหกิจ รวมถึงสอนการจัดการความรู้ในองค์กรทางสาขาวิชาชีพสารสนเทศด้วย เพราะต้องการให้นักศึกษาได้เรียนรู้การจัดการความรู้จากองค์กรที่หลากหลาย และสามารถนำประสบการณ์การจัดการความรู้จากองค์กรต่าง ๆ ไปประยุกต์กับองค์กรที่ผู้เรียนทำงานอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2.2.3 กระบวนการเรียนการสอน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน และขั้นสรุปบทเรียน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การนำเข้าสู่บทเรียน อาจารย์มีวิธีการนำเข้าสู่บทเรียนโดยการทบทวนความรู้ก่อนที่จะเริ่มเรียน ซึ่งนักศึกษามีความเห็นว่า การทบทวนความรู้ ช่วยกระตุ้นความจำ ทำให้เข้าใจเนื้อหาวิชาได้อย่างต่อเนื่อง และสร้างความพร้อมก่อนจะเรียนต่อไป

ขั้นสอน วิธีการสอนที่ใช้ได้แก่ (1) การบรรยาย (2) การให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าและนำเสนอรายงาน (3) การใช้สื่อการสอน และ (4) กิจกรรมและการฝึกปฏิบัติในชั้นเรียน เช่น การเชิญวิทยากรมาบรรยาย กิจกรรมระดมความคิดและแลกเปลี่ยนความรู้ และการทำเครื่องมือการจัดการความรู้ นอกจากนี้ ในแต่ละปีการศึกษา หากมีโครงการฝึกอบรมและสัมมนาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ อาจารย์จะเชิญชวนให้นักศึกษาเข้าร่วมโครงการ

ในด้านการฝึกปฏิบัติในห้องเรียน อาจารย์กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนยังไม่สามารถจัดให้มีการปฏิบัติการจัดการความรู้ได้ เพราะผู้เรียนมีทั้งคนที่ยังไม่ทำงาน และคนที่ทำงานแล้ว คนที่ทำงานแล้วก็มีอาชีพแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ในการจัดการเรียนการสอน ได้พยายามให้มีการฝึกปฏิบัติเท่าที่จะสามารถทำได้ โดยมอบหมายให้ผู้เรียนไปศึกษาและค้นคว้าด้วยตนเอง นอกจากนี้ ได้เชิญวิทยากรที่มีประสบการณ์ตรงมาบรรยาย เพื่อถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน โดยอาจารย์จะเป็นผู้กำหนดหัวข้อการบรรยายให้ ทั้งนี้เพื่อเสริมประสบการณ์ให้กับผู้เรียนและเพื่อให้นักศึกษามีโอกาสศึกษาจากกรณีศึกษาด้วย ในส่วนของงานที่อาจารย์มอบหมายให้ทำ จะเป็นการฝึกให้ผู้เรียนได้ศึกษาและค้นคว้าเนื้อหาและวิธีการจัดการความรู้ขององค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน นอกจากนี้ นักศึกษายังได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติในชั้นเรียนระหว่างที่วิทยากรมาบรรยาย เช่น การระดมความคิดและแลกเปลี่ยนความรู้ การทำ Knowledge Capture และการทำเครื่องมือการจัดการความรู้ เช่น การทำ Mind Map และ การทำ Balanced Scorecard

ในด้านบรรยากาศการเรียนการสอน อาจารย์เปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถาม อภิปรายประเด็นปัญหาต่าง ๆ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างทั่วถึงเสมอ ซึ่งนักศึกษาเห็นว่า บรรยากาศดังกล่าวช่วยให้เข้าใจประเด็นที่สงสัยมากขึ้น และช่วยตรวจสอบความเข้าใจของในเรื่องที่เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด ตัดสินใจในการทำงานด้วยตนเอง เพราะต้องการให้ผู้เรียนศึกษาและค้นคว้าตามความสนใจอย่างอิสระ

ในด้านสื่อการสอน อาจารย์ใช้สื่อการสอนอยู่เสมอ เช่น แฟ้มข้อมูล ไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ เว็บไซต์ทางการจัดการความรู้ หนังสือ และบทความวารสาร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นภาษาต่างประเทศ นอกจากนี้ อาจารย์จะแนะนำแหล่งสารสนเทศให้นักศึกษาไปค้นคว้าเพิ่มเติม ซึ่งมีหลายประเภททั้งจากหนังสือ งานวิจัย เว็บไซต์ และวารสารเฉพาะด้าน เช่น Journal of Knowledge Management เพราะต้องการให้ผู้เรียนสามารถติดตามข่าวสารและความรู้ที่ทันสมัยได้ตลอดเวลา

ในด้านเอกสารการเรียนการสอน อาจารย์จะแจกเอกสารไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ และบทความทางด้านการจัดการความรู้ประกอบอยู่เสมอ โดยจะแจกให้ล่วงหน้า เพราะต้องการให้นักศึกษาเตรียมตัวล่วงหน้าก่อนมาเรียน

ขั้นสรุปบทเรียน เมื่อการเรียนการสอนสิ้นสุดลงในแต่ละครั้ง อาจารย์จะสรุปสาระสำคัญของบทเรียนให้นักศึกษาทราบ ซึ่งนักศึกษาเห็นว่า การสรุปสาระสำคัญช่วยทบทวนความรู้ เพิ่มเติมสาระที่อาจขาดไป รวมถึงตรวจสอบความเข้าใจของนักศึกษาหลังจากเรียนจบแต่ละบทเรียน

2.2.4 การประเมินผลการเรียนการสอน

การประเมินผลการเรียน ก่อนการประเมินผลการเรียนอาจารย์จะแจ้งวิธีการประเมินผลและกำหนดการให้นักศึกษาทราบล่วงหน้าทุกครั้ง เพื่อให้นักศึกษาได้เตรียมตัวมาก่อน วิธีการประเมินผลในภาคการศึกษาที่ผ่านมาประกอบด้วย งานที่ได้รับมอบหมาย และการสอบ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

งานที่ได้รับมอบหมาย แบ่งเป็นงานค้นคว้าเดี่ยว ค้นคว้าคู่ และงานค้นคว้ากลุ่ม ซึ่งอาจารย์อธิบายว่า การมอบหมายงานจะแตกต่างกันไปในแต่ละครั้งที่เปิดสอน สำหรับในภาคเรียนที่ผ่านมา มีรายละเอียดงานดังนี้

งานค้นคว้าเดี่ยว กำหนดให้ผู้เรียนอ่านและแปลบทความจาก Journal of Knowledge Management โดยสามารถเลือกบทความได้ตามความสนใจ

งานค้นคว้าคู่ กำหนดให้ผู้เรียนศึกษาการจัดการความรู้ตามหัวข้อที่ได้รับมอบหมายและนำเสนอหน้าชั้นเรียน

งานค้นคว้ากลุ่ม จะแบ่งผู้เรียนเป็น 3 กลุ่มและกำหนดให้แต่ละกลุ่มศึกษาการจัดการความรู้ในองค์กรต่าง ๆ โดยแบ่งองค์กรเป็น 3 ประเภทได้แก่ องค์กร

ภาครัฐบาล ภาคเอกชน และภาครัฐวิสาหกิจ ซึ่งในองค์กรแต่ละประเภทสามารถเลือกศึกษาหน่วยงานใดก็ได้ตามความสนใจของผู้เรียน และนำผลงานมานำเสนอหน้าชั้นเรียน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้กันในห้องเรียน

สำหรับการสอบนั้น เป็นแบบอัตนัย และคำถามในการทดสอบจะเน้นการคิดวิเคราะห์และความสามารถในการประยุกต์ความรู้ มากกว่าทดสอบความจำ เพราะต้องการให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ในห้องเรียนไปใช้ในการทำงานได้จริง ๆ

เมื่อประเมินผลการเรียน เช่น การแปลบทความ และการนำเสนอ การจัดการความรู้ในองค์กรต่าง ๆ เสร็จเรียบร้อยแล้ว อาจารย์จะแจ้งประเด็นที่นักศึกษาเข้าใจผิด เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจคำตอบ / เนื้อหาที่ถูกต้องและแจ้งข้อควรปรับปรุง ก่อนให้นำผลงานกลับไปปรับปรุงแก้ไขใหม่อีกครั้ง เพื่อให้งานที่ได้รับมอบหมายมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การประเมินผลการสอน หลังจากสิ้นสุดการเรียนการสอนวิชาการจัดการสารสนเทศและความรู้ อาจารย์ได้แจกแบบประเมินผลการเรียนการสอน เพื่อให้นักศึกษาประเมินผลการสอน และให้ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดการเรียนการสอนรายวิชานี้ต่อไป

การประเมินหลักสูตร ในการปรับปรุงหลักสูตรเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ที่จะกำหนดหรือวางแผนว่าหลักสูตรควรมีการพัฒนาหรือปรับปรุงอย่างไร นอกจากนี้ ยังต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เช่น หลักเกณฑ์ในการปรับปรุงหลักสูตรของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และข้อคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนั้น ข้อมูลในการปรับปรุงหลักสูตรจึงมาจากหลายองค์ประกอบ รวมถึงผลการประเมินการเรียนการสอนและข้อเสนอแนะจากผู้เรียนและผู้สอนด้วย อย่างไรก็ตาม ในขณะนี้ยังไม่มีแผนในการปรับปรุงรายวิชาการจัดการสารสนเทศและความรู้

2.2.3 ปัญหาหรืออุปสรรคของอาจารย์ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

จากการสัมภาษณ์อาจารย์ ไม่พบปัญหาหรืออุปสรรคในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งอาจารย์อธิบายว่า ในการจัดการเรียนการสอนกระบวนการวิชาการจัดการสารสนเทศและความรู้ ยังไม่พบปัญหาทั้งในด้านของผู้เรียนที่มีความหลากหลายและเวลาในการเรียน เนื่องจากในด้านผู้เรียน เมื่อทางภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ ได้เปิดรับนักศึกษาโดยไม่จำกัดสาขาวิชาที่จบการศึกษา ดังนั้นจึงต้องเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะต้องทำให้นักศึกษาสามารถเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียน ในขณะที่ในด้านของระยะเวลาในการสอนกับเนื้อหาที่เรียนก็มีความเหมาะสมดีแล้ว เพราะเนื้อหาเป็นเพียงกรอบในการจัดการเรียนการสอนเท่านั้น

2.2.4 ปัญหาหรืออุปสรรคของนักศึกษาในการจัดการเรียนการสอน

รายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

มีรายละเอียดดังนี้

2.2.4.1 เนื้อหาวิชา ข้อมูลการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่า (1) รายวิชานี้มีเนื้อหามาก ขณะที่เวลาเรียนมีน้อย ทำให้นักศึกษามีความเห็นว่า ควรจะเพิ่มรายวิชาเรียน เช่น การจัดการสารสนเทศและความรู้ 1 และการจัดการสารสนเทศและความรู้ 2 (2) ประสิทธิภาพในการทำงาน โดยเฉพาะงานที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้จะช่วยให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนได้ดีขึ้น แต่นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีพื้นฐานความรู้ ตลอดจนประสิทธิภาพการทำงานทางด้านนี้ จึงทำให้ไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนได้อย่างชัดเจนและลึกซึ้ง (3) นักศึกษาบางคนมีความรู้และทักษะด้านภาษาอังกฤษน้อย เมื่อต้องเรียนหรืออ่านหนังสือ/บทความการจัดการความรู้ที่เป็นภาษาอังกฤษ จึงไม่เข้าใจเนื้อหา ต้องเพียรพยายามศึกษาด้วยตนเองมากขึ้น (4) นักศึกษาบางคนทำงานแล้วจึงมีเวลาในการศึกษาและค้นคว้าด้วยตนเองน้อย และ (5) ในการเรียนการสอนนักศึกษามีโอกาสฝึกปฏิบัติน้อย ทำให้นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่เข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้อย่างชัดเจน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“พี่ว่าเนื้อหามันเยอะ เพราะในตอนที่เราเรียนอาจารย์ก็พยายามจะให้ความรู้เราเยอะ ๆ แต่ว่าเวลาเรียนมันน้อย เลยทำให้บางทีรู้สึกว่ามันอัดแน่นจนเกินไป พี่ว่าถ้าจะให้ดีน่าจะต้องเปิดสอนเป็นรายวิชาเพิ่มจะดีกว่า”

“การจัดการความรู้เป็นเรื่องใหม่ ซึ่งต้องยอมรับว่านักศึกษาไม่มีพื้นฐานความรู้เรื่องการจัดการความรู้มาก่อน ทำให้ค่อนข้างที่จะเข้าใจการจัดการความรู้ได้ยากในเบื้องต้นในช่วงแรก ๆ ค่ะ”

“เนื่องจากว่า ในวิชาการจัดการความรู้จะ เป็นสาขาวิชาที่ใช้ศัพท์เทคนิคค่อนข้างเยอะ แล้วก็ในเดือนแรก ๆ นักศึกษาหรือว่าทุกคนจะ จะไม่เข้าใจในสิ่งที่อาจารย์พูด คืออะไร เพราะว่านักศึกษาส่วนใหญ่จะอ่อนภาษาอังกฤษ”

“อาจารย์ให้อ่านเอกสารบางเรื่องที่เป็นภาษาอังกฤษครับ ช่วงแรกก็ไม่รู้เรื่องเลย เพราะศัพท์การจัดการความรู้เยอะมาก ผมต้องมาศึกษาก่อนที่จะเข้าเรียนครับถึงจะสามารถเข้าใจได้”

“ในเนื้อหาพี่ว่าครอบคลุมนะ แต่พี่คิดว่า เรายังไม่สามารถเข้าใจการจัดการความรู้ได้อย่างเพียงพอ อาจเป็นเพราะเรามีการปฏิบัติการจัดการความรู้ในห้องเรียนน้อย เรายังไม่ได้นำสิ่งที่เรียนมาใช้จริง”

2.2.4.2 กระบวนการเรียนการสอน ห้องเรียนมีปัญหาการใช้อินเทอร์เน็ตในบางครั้ง ทำให้ไม่สามารถใช้สื่อการสอนที่ต้องการเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“สื่อในห้องนั้นเขาก็เตรียมไว้พร้อมแล้วนะคะ จะมีบางครั้งทีอินเทอร์เน็ตเข้าใช้ไม่ได้ แต่คิดว่ามันเป็นปัญหาทั่ว ๆ ไปของทุก ๆ มหาวิทยาลัยนะคะ”

2.2.4.3 การประเมินผลการเรียนการสอน พบว่า (1) เนื่องจากนักศึกษาส่วนใหญ่ทำงานแล้ว ทำให้มีเวลาในการศึกษาและค้นคว้าด้วยตนเองน้อย นอกจากนี้ ยังไม่สะดวกในการศึกษาค้นคว้าร่วมกัน ส่งผลให้ผลงานทั้งงานเดี่ยวและงานกลุ่มไม่ครอบคลุมและไม่ตรงกับความต้องการที่อาจารย์กำหนด จึงต้องนำผลงานไปปรับปรุงและแก้ไขใหม่ และ (2) แหล่งข้อมูลทางด้านการจัดการความรู้มีน้อยและเข้าถึงยาก นักศึกษาอธิบายเพิ่มเติมว่า เมื่ออาจารย์มอบหมายให้ไปศึกษาการจัดการความรู้ในองค์กรต่าง ๆ นักศึกษาไม่สามารถหาข้อมูลได้อย่างลึกซึ้งและครอบคลุม เพราะมีแหล่งข้อมูลในการศึกษาน้อย เนื่องจากมีหน่วยงานเพียงไม่กี่แห่งที่ผลิตเอกสารทางด้านการจัดการความรู้ของหน่วยงานออกมาเผยแพร่ และส่วนใหญ่ระบบการจัดการความรู้ของหน่วยงานจะเป็นระบบอินทราเน็ต ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ จึงมีข้อมูลในการจัดทำผลงานน้อย ส่งผลให้งานที่ได้รับมอบหมายไม่มีคุณภาพตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เรามีข้อเสียตรงที่ว่า เวลาอาจารย์มอบหมายให้ไปศึกษาค้นคว้าเพื่อมานำเสนอ เนื่องจากเราค้นคว้ามาได้ไม่ลึกซึ้ง เพียงพอ พอมานำเสนอ เนื้อหามันเลยไม่ครอบคลุม อาจารย์ก็จะให้กลับไปค้นคว้าเพิ่มเติมและมานำเสนอใหม่ ซึ่งปัญหาตรงนี้เกิดจากเวลาคะ คือ ไม่ใช่ว่า อาจารย์สอนไม่ดีนะคะ แต่เพราะบางครั้งไม่สะดวกในการทำงานกลุ่ม เนื่องจากเราทำงานกันคนละที่ ทำให้เราไม่มีเวลาไปค้นคว้าเพิ่มเติมหรือทำงานด้วยกันได้นะคะ”

“โดยรวมนี้ดีหมดแล้วนะคะ แต่ว่าอุปสรรคในการเรียนจะอยู่ที่ เรื่องงานกลุ่ม คือ เพื่อน ๆ อาจจะไม่มีเวลาตรงกันคะ ทำให้การสื่อสารหรือว่าการที่จะรวมตัวกันเกิดปัญหาได้ และพอทำงานมาก็คือยังไม่ดีพอ เพราะงานที่ไปนำเสนอแนะคะ อาจารย์ให้เวลา 2 อาทิตย์ คือ ทุกคนทำเสร็จหมดแล้วก็มานำเสนอ แต่ว่าอาจารย์บอกว่า มันยังเห็นภาพไม่ชัดให้นักศึกษากลับไปศึกษามาใหม่ ว่าควรจะต้องเพิ่มเติมในจุดไหนบ้าง โดยให้เวลาเพิ่มเป็น 1 เดือนคะ แล้วกลับมานำเสนอใหม่”

“ถ้าเป็นหนังสือทางด้านการจัดการความรู้ค่อนข้างมีเยอะคะ แต่ว่าการจัดการความรู้ที่เป็นกรณีศึกษานะคะ ไม่ค่อยมี เราต้องไปศึกษาในองค์กร ซึ่งค่อนข้างยากเหมือนกันคะ คือ เราต้องติดต่อกับคนที่ทำงานในหน่วยงานนั้น เพื่อขอให้เขาเข้าระบบอินทราเน็ตให้ เพื่อให้เราได้ข้อมูลการจัดการความรู้ของหน่วยงานเขานะคะ”

2.3 ความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชา

การจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

2.3.1.1 จุดประสงค์การเรียนการสอนสอดคล้องกับความคาดหวังและความต้องการของอาจารย์ เพราะอาจารย์เป็นผู้กำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนด้วยตนเอง และเห็นว่า มีความเหมาะสมดีแล้ว

2.3.1.2 การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนรายวิชานี้ควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถนำการจัดการความรู้ไปใช้ได้จริง และควรกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมเพื่อให้สามารถวัดและประเมินผลการเรียนการสอนได้

2.3.1.3 ผู้สอนและกระบวนการเรียนการสอนเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้นักศึกษาบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอน เนื่องจากผู้เรียนมีความแตกต่างกันด้านอาชีพและพื้นฐานความรู้ บางคนทำงานแล้ว บางคนยังไม่ได้ทำงาน ความเข้าใจในเนื้อหาจึงแตกต่างกัน อาจารย์ผู้สอนจึงต้องพยายามสอนให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเข้าใจการจัดการความรู้และสามารถประยุกต์การจัดการความรู้ให้ได้ โดยการเลือกใช้วิธีการสอนที่หลากหลายและเหมาะสมกับเนื้อหา เพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่นักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3.2 เนื้อหาวิชา

2.3.2.1 เนื้อหาสำคัญของการจัดการความรู้ ได้แก่ หลักการและความสำคัญของการจัดการความรู้ กระบวนการจัดการความรู้ ตัววัด โครงสร้างและบริการความรู้ การประยุกต์การจัดการความรู้ในห้องสมุด ศูนย์สารสนเทศและองค์กรต่าง ๆ และการใช้ประโยชน์การจัดการความรู้ นอกจากนี้ อาจารย์ได้เสนอว่า ในการจัดการเรียนการสอนควรต้องประเมินผู้เรียนด้วยว่ามีแนวคิดในการประยุกต์การจัดการความรู้ได้หรือไม่

2.3.2.2 อาจารย์มีความคิดเห็นว่า ในด้านความสนใจเนื้อหาการจัดการความรู้ของนักศึกษาควรจะต้องสอบถามจากผู้เรียน จะทำให้ทราบข้อมูลที่ใกล้เคียงความเป็นจริงที่สุด สำหรับการเรียนในชั้นเรียนเท่าที่ได้สังเกตพบว่า นักศึกษาให้ความสนใจในทุกหัวข้อที่กำหนดในประมวลการสอน

2.3.2.3 เนื้อหาที่ยากที่สุด คือ เรื่องตัววัด นอกจากนี้ เวลาในการเรียนยังมีน้อย ดังนั้น ผู้เรียนจึงต้องไปศึกษาและค้นคว้ารายละเอียดเพิ่มเติมด้วยตนเองอีกส่วนหนึ่ง

2.3.3 กระบวนการเรียนการสอน

2.3.2.1 วิธีการสอนที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี ควรเป็นวิธีการสอนที่หลากหลายขึ้นอยู่กับความเหมาะสม ในการจัดการเรียนการสอนไม่มีวิธีการสอนที่เป็นสูตรสำเร็จ ผู้สอนต้องพยายามหาวิธีการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนให้ได้ เพราะผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้แตกต่างกันและหลากหลาย อาจารย์อธิบายว่า ผู้เรียนที่มีพื้นฐานทางบรรณารักษศาสตร์หรือมีประสบการณ์การจัดการความรู้ในห้องสมุดมาก่อนจะสามารถติดตามเนื้อหา คิดและต่อยอดความรู้ได้เลย ในขณะที่ผู้เรียนที่ไม่มีความรู้พื้นฐานย่อมจะเรียนรู้ได้ช้ากว่า ผู้สอนจึงจำเป็นต้องหาวิธีการสอนเพื่อเสริมความรู้ในส่วนนั้นๆ รวมทั้งให้มีการแบ่งปันประสบการณ์การจัดการความรู้ระหว่างนักศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาการจัดการความรู้ที่เรียนได้อย่างทั่วถึงกัน

2.3.2.2 อาจารย์มีความเห็นว่า สื่อการสอนอาจจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี แต่ผู้เรียนควรจะต้องศึกษาและค้นคว้าด้วยตนเอง และทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วย จึงจะทำให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้มากขึ้น

2.3.2.3 ไม่มีวิธีการสอนรูปแบบใดที่ไม่เหมาะสำหรับการสอนวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ผู้สอนต้องผสมผสานวิธีการสอนวิธีต่าง ๆ เข้าด้วยกันโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับเป็นหลัก

2.3.2.4 ข้อเสนอแนะกระบวนการเรียนการสอน อาจารย์เสนอว่า ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ ควรพาผู้เรียนไปศึกษาดูงานองค์กรที่มีการจัดการความรู้ เช่น บริษัทปูนซีเมนต์ไทย การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เป็นต้น เพราะการศึกษาดูงานจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ได้ชัดเจนขึ้น อย่างไรก็ตาม การไปศึกษาดูงานต้องเตรียมความพร้อมในทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เวลาที่จะไปเยี่ยมชม เนื่องจากหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษาที่เปิดสอนอยู่ในขณะนี้ เป็นหลักสูตรภาคพิเศษ ทำการสอนเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์เท่านั้น

2.3.4 การประเมินผลการเรียนการสอน

2.3.4.1 วิธีการประเมินผลการเรียนที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี คือ การทดสอบความรู้และการทำงานที่ได้รับมอบหมาย เพราะสามารถวัดความรู้และความเข้าใจของนักศึกษาเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานและการนำการจัดการความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ ในการเรียนการสอน อาจารย์ได้กำหนดให้มีการวัดและประเมินผลด้วยวิธีการดังกล่าว อย่างไรก็ตาม การมอบหมายงานจะแตกต่างกันไปในแต่ละครั้งที่เปิดสอน ซึ่งจะพิจารณาตามความเหมาะสม

2.3.4.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า ในการประเมินผล การเรียนการสอน อาจารย์มีความเห็นว่า ควรเน้นการคิดวิเคราะห์และประยุกต์การจัดการความรู้มากกว่าการเน้นความจำ

2.4 ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชา การจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.4.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

2.4.1.1 นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้กำหนดความต้องการหรือความคาดหวังที่มีต่อจุดประสงค์การเรียนการสอน เพราะไม่มีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการความรู้มาก่อน อย่างไรก็ตาม นักศึกษาส่วนใหญ่ต้องการหรือคาดหวังว่า จะมีความรู้และความสามารถในการประยุกต์การจัดการความรู้ในการทำงาน หลังจากจบการเรียนการสอน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เนื่องจากว่า เราได้ทำงานในส่วนของห้องสมุด เราก็คาดหวังว่ามันจะสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับงานที่เราปฏิบัติได้ด้วย ซึ่งตอนนี้ออร์แกนไสมันสังกัดของเราอย่างสำนักหอสมุด เขาก็ได้มีการทำกิจกรรมการจัดการความรู้อยู่แล้ว และในการเรียนเราได้เรียนตั้งแต่แนวคิดทฤษฎี ขั้นตอน กระบวนการต่าง ๆ แล้วก็เครื่องมือต่าง ๆ ซึ่งเป็นการเรียนที่เป็นระบบระเบียบ ดังนั้นพอเราเรียนจบแล้ว เราก็สามารถที่จะนำความรู้ที่ได้มาเสริมในส่วนที่ของห้องสมุดเราทำอยู่แล้วได้ค่ะ”

2.4.1.2 นักศึกษาส่วนใหญ่ประเมินตนเองว่า สามารถบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอนตามที่กำหนดได้ โดยปัจจัยที่สนับสนุนให้นักศึกษาบรรลุจุดประสงค์ ได้แก่ ผู้สอนและกระบวนการเรียนการสอน เช่น การบรรยายประกอบกรณีศึกษา นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนกล่าวว่า ตัวผู้เรียน เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอนเช่นเดียวกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เริ่มต้นจากตัวของอาจารย์นะคะ เพราะอาจารย์ผู้สอนเป็นคนที่มีความรู้และประสบการณ์ทางด้านการจัดการความรู้เป็นอย่างดี สามารถถ่ายทอดความรู้ให้เราเข้าใจ อาจารย์มีการยกตัวอย่างแล้วก็อธิบายที่ชัดเจน และทุกครั้งก่อนสอนอาจารย์จะมีการประมวลความรู้ให้นักศึกษาทราบก่อนด้วย”

“ส่วนหนึ่งผมจะมาศึกษาก่อนเรียนครับ ผมจะมาเข้าห้องสมุดแล้วก็อ่านเกี่ยวกับเรื่องการจัดการความรู้ก่อน ว่ามีอะไรบ้าง ต้องทำอย่างไร การเตรียมตัวล่วงหน้าจึงมีส่วนช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้มากครับ”

2.4.1.3 ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับจุดประสงค์การเรียนการสอน นักศึกษาบางคนเสนอว่า (1) ควรเพิ่มจุดประสงค์การเรียนการสอนด้านการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ในการทำงาน เพราะต้องการให้จุดประสงค์การเรียนการสอนมีความชัดเจนมากขึ้น และนักศึกษา

ทุกคนสามารถนำความรู้ที่เรียนไปประยุกต์ในการทำงานได้อย่างเหมาะสม และ (2) ควรเพิ่มจุดประสงค์การเรียนรู้การสอนในด้านการจัดเก็บและเผยแพร่ความรู้ เนื่องจากการจัดเก็บและเผยแพร่ความรู้เป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการจัดการความรู้ที่มีความสำคัญ ดังนั้น หลังจากที่นักศึกษามีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความรู้แล้ว ควรมีความรู้และความสามารถในการจัดเก็บความรู้ด้วย เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“พี่ว่า น่าจะเพิ่มจุดประสงค์การเรียนรู้การสอนในเรื่องการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ในหน่วยงาน หรือ ว่าองค์กรนะค่ะ เพราะว่าจะทำให้จุดประสงค์การเรียนรู้มีความชัดเจนขึ้น”

“จริง ๆ พี่อยากให้เพิ่มเติมจุดประสงค์การเรียนรู้สอนนะค่ะ คือ อยากให้มีเรื่องของการนำการจัดการความรู้มาประยุกต์ใช้ในการทำงานของเราได้ แต่ไม่ได้เฉพาะในงานของห้องสมุดหรือ ศูนย์สารสนเทศเท่านั้นนะค่ะ แต่เป็นการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ในทุกงาน เพราะนักศึกษาที่เรียนก็ทำงานหลากหลายอาชีพเพื่อให้เขาสามารถที่จะนำความรู้ที่เรียนไปประยุกต์ใช้ในการทำงานที่ตัวเองรับผิดชอบได้นะค่ะ”

“พี่คิดว่า น่าจะเพิ่มในเรื่องการจัดเก็บและการเผยแพร่ความรู้ เพราะจากที่เรียนมาคือ จากที่เราไม่มีความรู้เรื่องการจัดการความรู้ พี่ก็รู้แล้วว่า คืออะไร มีความสำคัญอย่างไร ขั้นตอนอย่างไร จนจบกระบวนการที่จัดเก็บและเผยแพร่ แต่ว่าการจัดเก็บและเผยแพร่ก็มีหลายวิธี และแต่ละที่ก็มีวิธีการที่แตกต่างกัน เช่น ในรูปแบบของเว็บบล็อก หรืออาจจะเผยแพร่ที่หน้าเว็บไซต์ของหน่วยงาน พี่มีความรู้สึกว่ายังไม่เข้าใจประเด็นนี้ ก็เลยอยากจะให้เพิ่มเติมค่ะ”

2.4.2 เนื้อหาวิชา

2.4.2.1 นักศึกษาส่วนใหญ่สนใจเนื้อหาการจัดการความรู้ทุกเรื่อง

เพราะเนื้อหาทุกหัวข้อมีความเชื่อมโยงกัน และมีประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ในการทำงาน รวมทั้งเป็นความรู้ใหม่ที่ต้องให้ความสำคัญกับทุกประเด็น ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของอาจารย์ นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีความสนใจเนื้อหาการจัดการความรู้ในบางประเด็น เช่น บทบาทของนักการจัดการความรู้ การทำงานเป็นทีม และการเผยแพร่ความรู้ เพราะมีความเห็นว่า เป็นเนื้อหาที่สำคัญและจะเป็นประโยชน์ในการนำจัดการความรู้ไปปฏิบัติ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“จริง ๆ มันก็ต้องรู้ตั้งแต่พื้นฐานมาเลยเพราะอะไร เราถึงต้องทำการจัดการความรู้ พอรู้ว่าทำไมต้องทำแล้ว เราต้องรู้กระบวนการทำด้วย พอรู้กระบวนการทำแล้วสามารถนำไปใช้ได้ คือ ทุก ๆ หัวข้อน่าสนใจ เพราะมีความเชื่อมโยงกันค่ะ ถ้าขาดอันใดอันหนึ่งมันก็จะเหมือนกับว่า ไม่สมบูรณ์ แล้วเราก็จะไม่รู้จริง เช่น เปรียบเทียบกับตอนที่เรารู้ไปค้นคว้าเพิ่มเติมเองจากเว็บไซต์ก่อนที่จะมาเรียนนะค่ะ เราไม่รู้โมเดลปลาทุเป็นอย่งนั้นะ คนนี้ใช้ SECI โมเดลเป็นอย่งนั้นะ เราก็จะรู้เป็นอย่ง ๆ ไป คือ รู้เป็นเรื่อง ๆ แต่ว่า เราไม่สามารถที่จะนำมาเชื่อมโยงกันได้ค่ะ”

“พี่สนใจทุกหัวข้อนะ ส่วนหนึ่งเพราะการจัดการความรู้เป็นเรื่องใหม่ ดังนั้น ในทุก ๆ จุด ทุก ๆ รายละเอียดเราไม่สามารถที่จะละเลยได้เลย”

“พี่สนใจเรื่องบทบาทของนักการจัดการความรู้ค่ะ เพราะว่าถ้าเราจะนำการจัดการความรู้ไปใช้ในหน่วยงานเราจริง ๆ เราก็จะต้องรู้ว่า บุคคลที่จะทำมีใครบ้าง ต้องทำหน้าที่อย่างไร นอกจากนี้ ก็สนใจเรื่องการทำงานเป็นทีมค่ะ เช่น การทำงานเป็นทีมต้องมีหัวหน้าทีมใช่ไหมคะ เขาต้องมีความสามารถอย่างไร ในการทำให้คนทำงานประสานกันได้ มีความไว้วางใจกัน ทำอย่างไรจึงจะเกิดการทำงานเป็นทีมได้ภายในองค์กร เหมือนกับเป็นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรใหม่นะคะ”

“พี่คิดว่า เป็นเรื่องการถ่ายทอดความรู้ค่ะ เพราะการถ่ายทอดความรู้เป็นเรื่องที่สำคัญมาก คือ ถ้าเรารู้อะไรแล้วเราไม่ถ่ายทอด ความรู้นั้นก็จะหายไปกับตัวเรานะคะ ก็เลยสนใจว่าจะมีวิธีการถ่ายทอดความรู้ได้อย่างไรบ้าง”

2.4.2.2 เนื้อหาที่ยากที่สุด คือ ตัววัด เพราะเวลาในการเรียนมีจำกัด และนักศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับตัววัดมาก่อน ทำให้ไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาวิชาในเรื่องนี้ได้อย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของอาจารย์ นอกจากนี้มีนักศึกษาบางคนกล่าวว่า สถาปัตยกรรมการจัดการความรู้ และบทบาทของนักการจัดการความรู้ ก็เป็นเนื้อหาที่ยากเช่นเดียวกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เรื่องที่ยากเป็นเรื่องตัววัดต่าง ๆ เนื่องจากว่า เวลาในการเรียนมีน้อยด้วย แล้วก็ป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องธุรกิจนะคะ อาจารย์จะอธิบายว่าในองค์กรธุรกิจเขาใช้ตัววัดหรือเครื่องมือเหล่านี้อย่างไร เช่น Balanced Scorecard หรือว่า Mapping ต่าง ๆ เป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก แล้วก็ซับซ้อนนะคะ แล้วเราไม่มีพื้นฐานทางด้านธุรกิจหรือว่าทางด้านการจัดการความรู้มาก่อน ไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องเหล่านี้ พอเรามาเรียน ทำให้ไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาในประเด็นนี้ได้อย่างถ่องแท้”

“พี่ไม่เข้าใจเรื่องสถาปัตยกรรมการจัดการความรู้ค่ะ แม้กระทั่งจนถึงสอบพี่ก็ยังไม่เข้าใจ เพราะว่าเป็นศัพท์ที่เข้าใจยาก”

“เรื่องยากสำหรับผม คือ บทบาทของนักการจัดการความรู้ครับ เพราะอาจารย์จะบอกว่า นักการจัดการความรู้จะปฏิบัติงานได้ดี ต้องเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม อุปสรรคที่เกี่ยวข้อง สภาพเกี่ยวกับการทำงาน ผมก็ไม่ว่ามันเกี่ยวกันอย่างไร มองไม่เห็นความเชื่อมโยงครับ”

2.4.2.3 นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการสอนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ควรสอนเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้และความเข้าใจจนสามารถนำการจัดการความรู้ไปประยุกต์ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มากกว่าการสอนให้นักศึกษามีความรู้พื้นฐานเท่านั้น ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ควรจะเป็นการเจาะลึกในประเด็นที่สำคัญ ๆ ค่ะ เพราะการจัดการความรู้เป็นวิชาที่ใหม่และตัวอย่างที่ทำกันในประเทศไทยมีหลากหลาย มีแนวทางที่แตกต่างกัน ดังนั้นถ้าสอนอย่างกว้าง ๆ ให้นักศึกษาไปดูตัวอย่างกันเอง อาจจะให้นักศึกษาไม่เข้าใจ สับสนได้”

“ถ้าต้องมีการนำความรู้ที่เรียนมาไปใช้ พี่ว่าควรสอนอย่างเจาะลึกนะคะ อย่างบางวิชาเราสามารถสอนให้นักศึกษามีความรู้อย่างกว้าง ๆ เพื่อให้เห็นภาพหรือมีแนวคิดในการนำไปใช้ แต่วิชาการจัดการความรู้ พี่ว่ามันเป็นเรื่องของการปฏิบัติควรจะสอนอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจสามารถนำไปปฏิบัติได้มากกว่าค่ะ”

2.4.2.4 นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การสอนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ควรสอนทฤษฎีการจัดการความรู้ให้นักศึกษาทราบก่อนแล้วจึงให้นักศึกษาฝึกปฏิบัติควบคู่กัน เพราะนักศึกษาจะได้เกิดประสบการณ์การจัดการความรู้จากสถานการณ์จริง และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ควรมีการสอนทฤษฎีการจัดการความรู้ให้นักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นก่อนค่ะ แล้วค่อยให้นักศึกษาได้ลงปฏิบัติ ควรเน้นการปฏิบัติ แบบนี้จะดีมาก ๆ เลยค่ะ เพราะจะทำให้นักศึกษาได้ทราบว่า ในการจัดการความรู้จะต้องทำอะไรบ้าง”

2.4.2.5 นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การสอนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ควรสอนการจัดการความรู้ในองค์กรทั่ว ๆ ไปโดยไม่จำกัดเฉพาะองค์กรวิชาชีพสารสนเทศ เพราะทำให้นักศึกษาได้เห็นตัวอย่างองค์กรที่ประสบความสำเร็จในการนำการจัดการความรู้มาปฏิบัติในสถานการณ์ที่หลากหลาย เพื่อเป็นแนวคิดและแนวทางในการนำการจัดการความรู้ไปใช้ในการทำงานต่อไป ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ควรสอนการจัดการความรู้ในองค์กรทั่ว ๆ ไปค่ะ เพราะว่าการที่มีตัวอย่างหลากหลายจะทำให้เราเห็นภาพการจัดการความรู้ที่ชัดเจนขึ้น อย่างตอนที่พี่นำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน พี่ก็ไม่ได้ยกตัวอย่างการจัดการความรู้ในองค์กรห้องสมุด แต่พี่เลือกตัวอย่างการจัดการความรู้ของโรงพยาบาลบ้านตาก ตัวอย่างที่ไหนดีเราก็คงจะเอาของเขามานำเสนอ เพราะจะทำให้เห็นความแตกต่าง ซึ่งเราสามารถเอามาปรับใช้ได้”

2.4.2.6 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา พบว่า นักศึกษาเสนอว่า ควรสอนเนื้อหาเรื่อง วิธีการจัดเก็บความรู้ให้มากขึ้น เพราะมีความเห็นว่า เป็นเนื้อหาที่มีความสำคัญที่จะนำไปประยุกต์ต่อไป ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ผมอยากให้เพิ่มเติมในหัวข้อ เช่น คลังความรู้ครับ ว่าควรจะมีวิธีการจัดเก็บและรูปแบบอย่างไร เพราะอาจารย์สอนโดยไม่ได้เจาะจงมากนัก แต่คิดว่าควรจะสอน เพราะจะทำให้เราทราบวิธีการจัดเก็บหลาย ๆ วิธีมากขึ้น เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ต่อไปนะครับ”

2.4.3 กระบวนการเรียนการสอน

2.4.3.1 การบรรยายประกอบกรณีศึกษา เป็นวิธีการสอนที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาวิชาได้ดี เพราะนักศึกษาสามารถคิดวิเคราะห์และเชื่อมโยงเนื้อหาที่เรียนกับกรณีศึกษาได้ ทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายและชัดเจนขึ้น และกรณีศึกษาทำให้เห็นวิธีการจัดการความรู้ที่หลากหลายซึ่งจะเป็นแนวทางในการนำการจัดการความรู้ไปใช้ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีความเห็นว่า การสอนโดยการแสดงบทบาทสมมติ การศึกษาดูงาน การเปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถามและอภิปรายร่วมกันตลอดเวลาเรียน การทำกิจกรรมในชั้นเรียน เช่น การระดมความคิดและแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นวิธีการที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีเช่นเดียวกัน เพราะการศึกษาดูงาน ทำให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์การจัดการความรู้จากสถานการณ์จริงและจากผู้มีประสบการณ์โดยตรง ส่วนการเปิดโอกาสให้ซักถามและอภิปรายตลอดเวลาเรียน ทำให้ผู้เรียนได้ซักถามปัญหาที่สงสัย ส่งผลให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ชัดเจนขึ้น ในขณะที่การทำกิจกรรมในชั้นเรียน ทำให้การเรียนน่าสนใจและช่วยให้เข้าใจการจัดการความรู้มากขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“พืว่าตัวอย่างมันชัดที่สุดคะ คือ หลังจากการสอนทฤษฎีแล้วก็ควรมีกรณีศึกษามาอธิบายประกอบ เพราะว่ามันที่พี่บอก แต่ละที่ก็มีการจัดการความรู้เหมือนกันคนละเรื่อง ถ้าเราดึงในส่วนที่เด่นของแต่ละข้อนั้นเอามาสอน มันก็จะทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจแนวคิดการจัดการความรู้ได้ง่ายขึ้น อาจจะเป็นการเปิดหน้าเว็บไซต์ให้ดู หรือว่าไปดูงาน เพราะอย่างที่พี่บอก การจัดการความรู้เราต้องได้ลงมือปฏิบัติจริง หรือถ้าให้มีคนที่ได้ลงมือปฏิบัติจริงมาอธิบายให้เราฟังก็จะช่วยให้เราสามารถเข้าใจได้มากขึ้น เห็นภาพชัดเจนขึ้นเพราะเราสามารถซักถามได้ว่ามีปัญหอะไรบ้าง แล้วเขาแก้ไขปัญหาอย่างไรเพื่อให้ประสบความสำเร็จ”

“กระบวนการเรียนการสอนส่วนหนึ่ง คือ ให้นักศึกษาเข้าไปศึกษาและเยี่ยมชมองค์กรที่มีการจัดการความรู้คะ และก็อีกส่วน คือ ให้นักศึกษาได้ลงสมมุติบทบาทเป็นนักการจัดการความรู้คะ เช่น สมมุติว่าห้องเรียนเป็นองค์กร แล้วก็ให้นักศึกษาแสดงบทบาทต่าง ๆ แต่ละคนมีหน้าที่อย่างไร ถ้าคุณเป็นคนในชุมชนนักปฏิบัติที่สนใจเรื่องนี้ คุณจะท้ออย่างไรบ้างเพื่อให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้”

“วิธีการสอนที่อาจารย์ใช้สอนช่วยให้เข้าใจทฤษฎีการจัดการความรู้ได้ดีแล้วคะ แต่ว่าอยากให้เพิ่มประสบการณ์ตรงจากการมีโอกาสไปเยี่ยมชมและศึกษาดูงานคะ เพราะว่าจะทำให้เราได้เห็นสภาพการจัดการความรู้จริง ๆ ทำให้เราเข้าใจทฤษฎีการจัดการความรู้ที่เรียนมามีได้ง่ายยิ่งขึ้นคะ”

“วิธีการสอนที่อาจารย์สอนก็ดีแล้วนะคะ คือ บางทีระหว่างที่อาจารย์สอนแล้วนักศึกษาไม่เข้าใจ อาจารย์ก็จะถามว่า ไม่เข้าใจหรือ ไม่เข้าใจประเด็นใด จากนั้นก็อธิบาย หรือบางครั้งจะสอบถาม นักศึกษาตลอดว่ามีปัญหาสงสัยหรือไม่ อาจารย์จะถามทันที ไม่รอจนท้ายคาบเพราะ ถ้าถามท้ายคาบก็ คือ คำถามที่สงสัยเราอาจจะลืมไปแล้ว”

2.4.3.2 วิดีทัศน์ เป็นสื่อการสอนที่ช่วยให้เข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีที่สุด เพราะเป็นสื่อการสอนที่ช่วยกระตุ้นความสนใจ และทำให้นักศึกษาสามารถเข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ง่ายและชัดเจนมากขึ้น รวมถึงสามารถทดแทนการศึกษาดูงานได้ นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนกล่าวว่า บทเรียนออนไลน์ (E-learning) หนังสือ และเว็บไซต์ เป็นสื่อการเรียนการสอนที่ช่วยให้เข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีเช่นเดียวกัน กล่าวคือ บทเรียนออนไลน์เป็นสื่อการสอนที่ช่วยกระตุ้นความสนใจ สามารถทบทวนและเรียนรู้ด้วยตนเองได้ ในขณะที่หนังสือและเว็บไซต์เป็นสื่อที่สามารถนำมาทบทวนนอกเวลาเรียนได้เช่นเดียวกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“พีคิดว่า การดูวิดีโอที่เป็นกรณีศึกษาหรือว่าตัวอย่างองค์กรที่มีการจัดการความรู้ที่มีประโยชน์มาก อาจเป็นวิดีโอการจัดการความรู้ที่หน่วยงานเขาได้ทำก็ดีกว่า เพราะว่าถ้าเกิดเราไม่มีโอกาสได้ไป เยี่ยมชมและศึกษาดูงานข้างนอกก็เอาเป็นวิดีโอมาให้ดูก็ได้คะ ก็สามารถทำให้นักศึกษาเข้าใจ การจัดการความรู้ได้มากขึ้นคะ”

“สื่อการเรียนการสอนมีผลกับความสนใจมากครับ สำหรับสื่อที่ผมคิดว่าจะช่วยให้เข้าใจการจัดการ ความรู้ได้มากขึ้น ก็อย่างเช่น เว็บไซต์ หรือว่าเป็น E-learning ที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้ครับ เพราะว่า เป็นสื่อที่มีภาพ มีเสียง และก็เราสามารถเรียนรู้ด้วยตัวเองได้ เราสามารถกลับมาทบทวน หลังจากเรียนแล้วได้ครับ”

“เอกสารก็ได้คะ เป็นส่วนหนึ่งเหมือนกันที่ทำให้เราเข้าใจการจัดการความรู้ เพราะเราสามารถมา ศึกษาเพิ่มเติมได้หลังจากเรียนเสร็จนะคะ”

2.4.3.3 วิธีการสอนที่ไม่เหมาะสมสำหรับรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ได้แก่ การบรรยายอย่างเดียว หรือการสอนเฉพาะทฤษฎี เป็นเพราะทำให้การเรียนรู้ไม่น่าสนใจและ นักศึกษาไม่สามารถนำความรู้ที่เรียนไปประยุกต์ได้ นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนกล่าวว่า การสอน ที่ไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถาม ก็ไม่เหมาะสมสำหรับรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้เช่นเดียวกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“พีคิดว่า การสอนแต่ทฤษฎีโดยที่ไม่ได้มีการยกตัวอย่างเป็นวิธีที่ไม่เหมาะสม เพราะว่าการจัดการความรู้ เป็นวิชาใหม่ใช่ไหมคะ นักศึกษาทุกคนยังไม่ทราบว่าการจัดการความรู้คืออะไร ถ้าสอนแต่ทฤษฎี นักศึกษาก็ไม่เข้าใจว่าคืออะไร แต่ถ้ามีตัวอย่างก็จะช่วยขยายทฤษฎีให้ชัดเจนขึ้น เข้าใจได้ง่ายขึ้นคะ”

“แบบทฤษฎีอย่างเดียวยังไม่เหมาะครับ เพราะว่าถ้าสอนแต่ทฤษฎีก็เหมือนกับว่ามานั่งฟังอย่างเดียว ไม่ได้ปฏิบัติอะไรเลย เรียนจบก็กลับ ผมว่านักศึกษาคงไม่เข้าใจเท่าไรครับ”

“พื้คิดว่า วิธีการสอนที่ไม่ดีคือวิธียัดผู้สอนเป็นศูนย์กลางโดยไม่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้มีการซักถาม หรือว่าสอนอยู่คนเดียวนะ เพราะการจัดการความรู้เป็นเรื่องใหม่ ถ้าผู้สอนสอนอยู่ฝ่ายเดียว ไม่ถามนักศึกษาเลย พื้ว่านักศึกษาก็คงไม่เข้าใจ”

2.4.3.4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน (1) นักศึกษาส่วนใหญ่ เสนอว่า ควรมีการศึกษาดูงานองค์กรทางด้านการจัดการความรู้ เพราะนักศึกษาจะได้เห็นขั้นตอน การปฏิบัติการจัดการความรู้จริง ๆ และได้รับความรู้และประสบการณ์จากผู้มีประสบการณ์โดยตรง ซึ่งจะใช้เป็นแนวทางในการทำการจัดการความรู้ต่อไป สอดคล้องกับความคิดเห็นของอาจารย์ (2) นักศึกษาบางคนเสนอว่า ควรจัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้มากขึ้น เช่น การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดสัมมนาเรื่องการจัดการความรู้ เพราะจะช่วยให้เข้าใจและมี ประสบการณ์เพิ่มมากขึ้น สามารถนำการจัดการความรู้ที่เรียนไปปฏิบัติจริงได้ (3) ควรใช้สื่อ การสอนที่เป็นภาษาไทย เช่น บทความหรือเอกสารประกอบการสอนทางด้านการจัดการความรู้ เพราะนักศึกษามีเวลาในการศึกษาและค้นคว้าน้อย ถ้าหากมีสื่อการสอนที่เป็นภาษาไทยจะทำให้ นักศึกษาสามารถเข้าใจการจัดการความรู้ได้มากขึ้น (4) ควรเพิ่มการนำสื่อการสอนประเภทวีดิทัศน์ เข้ามาใช้ในการเรียนการสอน เพราะจะช่วยให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ง่ายขึ้น และช่วยทำให้บทเรียน น่าสนใจขึ้น และ (5) ควรเพิ่มกรณีศึกษาองค์กรที่ทำการจัดการความรู้ให้มากขึ้น เพราะจะทำให้ นักศึกษาได้เห็นตัวอย่างที่หลากหลายเพื่อประโยชน์ในการนำการจัดการความรู้ไปประยุกต์ใน การทำงานต่อไป นอกจากนี้ การเรียนรู้จากกรณีศึกษาช่วยให้เข้าใจเนื้อหาวิชาได้ง่ายและชัดเจนขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“พื้อยากให้มีการเยี่ยมชมและศึกษาดูงานคะ เพราะว่าการจัดการความรู้เป็นเรื่องที่ค่อนข้างเข้าใจยาก เหมือนเป็นนามธรรม แต่ที่เราเรียนรู้กัน คือ เราเรียนรู้จากทฤษฎีและตัวอย่างเท่านั้น แต่ถ้าจะให้ดี พื้คิดว่า เราต้องเข้าไปดูงานจัดการความรู้ในองค์กรที่เขาทำจริง ๆ เพราะเราจะได้เห็นขั้นตอนการ ทำ การจัดการความรู้ของเขาคะ”

“คิดว่า ควรเพิ่มการทำ workshop คะ เพราะจากที่วิทยากรมาบรรยายและมีกิจกรรมให้ทำ ให้เขียน แผนผัง ให้ทำเครื่องมือการจัดการความรู้ต่าง ๆ พื้ว่าสามารถช่วยให้เราเข้าใจการจัดการความรู้ได้ มากขึ้นนะคะ เพราะว่าเราได้ลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งถ้าเราไปทำจริง ๆ เราก็จะสามารถทำได้คะ”

“ผมว่าน่าจะมีการจัดหัวข้อสัมมนาทางการจัดการความรู้ครับ เพราะเป็นการสร้างเวทีให้นักศึกษา ในห้อง ให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันและกันก็ทำให้อาจารย์ทราบด้วยว่านักศึกษาสามารถเข้าใจ การจัดการความรู้ได้มากน้อยแค่ไหนครับ”

“อยากให้มีโอกาสประกอบการสอนที่เป็นภาษาไทยด้วยค่ะ เพราะว่าเอกสารบางอย่างที่อาจารย์แจกเป็นภาษาอังกฤษ นักศึกษาต้องไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ซึ่งเราก็มีเวลาน้อยทำให้บางครั้งก็อาจทำให้ไม่ได้ศึกษา แต่ถ้ามีภาษาไทยบ้าง ก็จะทำให้มีโอกาสได้อ่านและทำความเข้าใจได้มากขึ้นค่ะ”

“ก็น่าจะมีสื่อการเรียนการสอนอย่างเช่นวีดิโอด้วยนะคะ เพราะว่าจะทำให้นักศึกษาได้เห็นภาพการจัดการความรู้ที่ชัดเจนมากขึ้นนะคะ และก็เป็นที่น่าสนใจดีค่ะ”

“เนื้อหาในส่วนของกระบวนการจัดการความรู้นั้นเมื่อเปรียบเทียบกับระหว่างองค์กรในประเทศไทย และต่างประเทศมีความเหมือนและต่างกัน อยากจะให้อธิบายว่ากระบวนการแบบนี้ มีองค์กรไหนที่ทำบ้าง พร้อมกับยกตัวอย่างประกอบ อยากให้อาจารย์เพิ่มเติมด้วยค่ะเพราะจะทำให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาได้ชัดเจนขึ้นค่ะ”

2.4.4 การประเมินผลการเรียนการสอน

2.4.4.1 วิธีการประเมินผลการเรียนการสอนที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีที่สุด คือ การทดสอบความรู้ เช่น การสอบ และการทดสอบย่อย เพราะสามารถวัดความรู้และความเข้าใจของนักศึกษาแต่ละคนได้ รวมถึงช่วยกระตุ้นและทบทวนเนื้อหาที่เรียนให้แก่นักศึกษาได้ นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีคิดเห็นว่า การทำงานที่ได้รับมอบหมาย ก็เป็นวิธีการประเมินผลที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีเช่นเดียวกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ในภาคทฤษฎีนี้ธรรมดาที่สุดแล้วก็คือ การสอบ เพราะการสอบเป็นการวัดผลนักศึกษาได้มีประสิทธิภาพเหมือนกัน เพราะว่านักศึกษาต้องนำความรู้ที่เรียนมาทั้งหมด มาคิดวิเคราะห์ เชื่อมโยงความรู้ทั้งหมดแล้วเรียบเรียงออกมา”

“ผมว่าเป็นการสอบครับ อย่างการจัดการความรู้ ถ้าสอบแบบทบทวนความจำด้วย ประยุกต์ด้วย ผมว่าตรงนี้ก็สามารวัดความเข้าใจของผู้เรียนได้เหมาะสมแล้วนะครับ”

“คิดว่าวิธีการประเมินที่อาจารย์ใช้ก็มีประสิทธิภาพแล้วนะคะ แต่คิดว่า อีกวิธีก็น่าจะเป็น การทดสอบย่อยค่ะ เพราะว่าจะทำให้เรากระตือรือร้นตลอดเวลา เพราะบางครั้งเราเรียนเสร็จเราก็ไม่ได้มีการทบทวน แต่ถ้ามีทดสอบย่อยด้วยก็จะช่วยให้นักศึกษาได้ทบทวนเหมือนกันค่ะ”

2.4.4.2 การประเมินผลการเรียนการสอนควรเน้นการคิดวิเคราะห์และการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ เพราะจะทำให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่เรียนไปใช้จริงและมีประสิทธิภาพมากกว่าการสอบแบบเน้นความจำอย่างเดียว ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“พี่ว่า ควรจะสอบแบบให้นักศึกษาได้คิดวิเคราะห์ต่อยอดความรู้ เพราะถ้าจำอย่างเดียวไม่นำความรู้ที่เรียนมาคิดวิเคราะห์ก็ไม่เกิดประโยชน์ แต่ก็อาจจะต้องมีการทดสอบความจำด้วยเพื่อให้มีความรู้พื้นฐานเอาไว้ใช้ได้ละ”

“ผมว่า ควรสอบแบบให้นักศึกษาคิดวิเคราะห์และประยุกต์ใช้ความรู้มากกว่าครับ แต่นักศึกษาก็ต้องจำในประเด็นที่สำคัญ ๆ “

2.4.4.3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนการสอน (1) นักศึกษาส่วนใหญ่ เสนอว่า ควรให้น้ำหนักคะแนนงานที่ได้รับมอบหมายมากกว่าคะแนนสอบ เพราะมีความเห็นว่าการทำงานที่ได้รับมอบหมายจะช่วยให้นักศึกษาได้ฝึกคิดวิเคราะห์ ทำให้สามารถเข้าใจเนื้อหาได้มากขึ้น และ (2) นักศึกษาบางคนเสนอว่า ควรเพิ่มการทดสอบระหว่างการเรียน เพราะจะช่วยกระตุ้นความสนใจและทบทวนเนื้อหาการจัดการความรู้ที่เรียนมา ทำให้เข้าใจเนื้อหาการจัดการความรู้ได้มากขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ผมอยากให้ลดคะแนนการสอบครับและเพิ่มคะแนนที่ได้รับมอบหมาย เพราะผมคิดว่า ถ้าเราทำงานเยอะ ๆ ก็จะทำให้เราเข้าใจเนื้อหาการจัดการความรู้ที่เรียนได้มากขึ้นนะครับ”

“จริง ๆ ที่อาจารย์สอนก็ถือว่า ดีนะค่ะ แต่ว่าพี่อยากเพิ่มเติม คือ อยากให้มีการทดสอบย่อย เพราะอย่างที่บอกคือ พี่อยากให้มีการทดสอบนักศึกษาด้วยว่าเข้าใจเนื้อหาการจัดการความรู้ที่เรียนหรือไม่ และเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนกระตือรือร้นและชวนขวยหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อให้เข้าใจสิ่งที่อาจารย์สอนให้มากขึ้นนะค่ะ”

3. ต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และ สารสนเทศศาสตร์ ทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พัฒนาต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ทั้งในระดับปริญญาตรีและระดับปริญญาโทขึ้นจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์และการศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จากนั้นได้ขอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน พิจารณาดัชนีแบบที่พัฒนาขึ้น โดยใช้แบบสอบถาม “ความคิดเห็นที่มีต่อต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์” (ภาคผนวก ค) เก็บรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำไปปรับปรุงต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

ผลการศึกษาพบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า ต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในระดับปริญญาตรี มีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X}=3.86$) และมีความเห็นว่า ต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในระดับปริญญาโท มีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X}=3.81$) เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะดังกล่าวมาพิจารณาปรับปรุงต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ และนำเสนอไว้ในภาคผนวก ก

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ผู้วิจัยได้นำเสนอความมุ่งหมายของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะตามลำดับต่อไปนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
3. เพื่อพัฒนาต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ที่เหมาะสมกับสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การกำหนดปรากฏการณ์ที่ศึกษาและผู้ให้ข้อมูลหลัก

ปรากฏการณ์ที่ศึกษา คือ การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ โดยรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์อาจารย์และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เพื่อให้ทราบถึงสภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอน และความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะเป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ที่เหมาะสมกับสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

ผู้ให้ข้อมูลหลัก มี 2 กลุ่ม ได้แก่

1. อาจารย์และนักศึกษา จากมหาวิทยาลัย 5 แห่งที่เปิดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 42 คน โดยผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นอาจารย์ มีจำนวน 9 คน แบ่งเป็นอาจารย์ที่สอนในระดับปริญญาตรี จำนวน 7 คน และอาจารย์ที่สอนในระดับปริญญาโท

จำนวน 2 คน ส่วนผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นนักศึกษา ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง มีจำนวน 33 คน แบ่งเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 19 คน และนักศึกษาระดับปริญญาโท จำนวน 14 คน

2. ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน

2. ขั้นตอนการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่อไปนี้

2.1 การศึกษาและค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หนังสือ วารสาร งานวิจัย หลักสูตร คำโครงและแผนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ ที่เปิดสอนในสาขาวิชา บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศ

2.2 การวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดการจัดการความรู้ เพื่อสร้างข้อคำถาม ในการสัมภาษณ์

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์อาจารย์และนักศึกษาเกี่ยวกับ สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอน และความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชา การจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เพื่อให้ได้ข้อมูล ในการพัฒนาต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้

2.4 การพัฒนาต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ที่เหมาะสมกับสาขาวิชา บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

2.5 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้แบบสอบถาม เพื่อประเมิน ความเหมาะสมของต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และ สารนิเทศศาสตร์

2.6 การปรับปรุงต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชา บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ให้มีความเหมาะสม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

3.1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชา การจัดการความรู้ และความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน รายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

3.2 แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์อาจารย์และนักศึกษาด้วยตนเอง รวมจำนวน 42 คน ใช้เวลาเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นเวลาประมาณ 8 เดือน ตั้งแต่วันที่ 6 มีนาคม 2551 ถึงวันที่ 24 พฤศจิกายน 2551

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการส่งแบบสอบถาม ผู้วิจัยดำเนินการจัดส่งแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญทางไปรษณีย์ ระหว่างวันที่ 22 กันยายน 2552 ถึง 14 ตุลาคม 2552 รวมจำนวน 5 ชุด

5. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

5.1 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

5.1.1 ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นการประเมินข้อมูลที่รับขณะสัมภาษณ์ว่า มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอกับประเด็นปัญหาที่จะวิจัยหรือไม่

5.1.2 วิเคราะห์เนื้อหาโดยละเอียดภายหลังเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ ดังนี้

5.1.2.1 ถอดคำสัมภาษณ์ให้เป็นเนื้อหา โดยนำเทปบันทึกเสียงคำสัมภาษณ์มาถอดเทปแบบคำต่อคำ แล้วจัดพิมพ์ด้วยโปรแกรมประมวลคำให้เป็นเนื้อหาในรูปของแฟ้มเอกสาร

5.1.2.2 ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา โดยนำเนื้อหาในแฟ้มเอกสารมาพิสูจน์อักษร และส่งให้ผู้ให้ข้อมูลหลักตรวจสอบและรับรองความถูกต้องของข้อมูลก่อนที่จะนำไปวิเคราะห์

5.1.2.3 เข้ารหัสข้อมูล โดยลดทอนข้อมูลเพื่อเลือกเฟ้นเฉพาะข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กับประเด็นปัญหาการวิจัย

5.1.2.4 แปลผลข้อมูล โดยวิเคราะห์และตีความข้อมูลจากรหัสข้อมูลด้วยวิธีอุปนัย เพื่อค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปและความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

5.2 การจัดกระทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับคืนมา และนำข้อมูลที่ได้จากการสอบถามและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ให้มีความเหมาะสมกับสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ต่อไป

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษารูปได้ 2 ประเด็นดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ระดับปริญญาตรี
2. การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ระดับปริญญาโท

1. การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ระดับปริญญาตรี

1.1 ข้อมูลเบื้องต้น

รายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ที่เปิดสอนมีทั้งหมดวิชาแกน หมวดวิชาเอกบังคับ และหมวดวิชาเอกเลือก ชื่อรายวิชาที่ใช้ ได้แก่ การจัดการสารสนเทศและความรู้ หลักการจัดการความรู้ และการจัดการความรู้ สำหรับหน่วยกิตที่เปิดสอนมี 2 ลักษณะ คือ จำนวน 2 หน่วยกิต และจำนวน 3 หน่วยกิต ส่วนนักศึกษาที่เรียนมี 2 ระดับ คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 และปีที่ 4

สำหรับปัจจัยหรือเหตุผลที่สนับสนุนให้เปิดสอนรายวิชาดังกล่าว อาจารย์ส่วนใหญ่ให้เหตุผลตรงกันว่า คำนึงถึงแนวโน้มและความต้องการของสังคมที่พัฒนาจากสังคมสารสนเทศเป็นสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ และต้องการพัฒนาความรู้และความสามารถของผู้เรียนในด้านการจัดการความรู้ นอกจากนี้ อาจารย์บางท่านยังให้เหตุผลอื่น ๆ ได้แก่ (1) ตระหนักว่า การจัดการความรู้เป็นงานของนักสารสนเทศ (2) การจัดการความรู้เป็นดัชนีตัวหนึ่งของการประกันคุณภาพการศึกษา จึงมุ่งหมายให้นักศึกษามีความรู้ความสามารถด้านการจัดการความรู้เพื่อให้มีโอกาสทางวิชาชีพมากขึ้น และ (3) ความต้องการของคณะวิชาในการสร้างรายวิชาการจัดการความรู้ให้เป็นวิชาแกนของหลักสูตร

ในการเปิดสอนรายวิชาดังกล่าว ไม่พบปัญหาหรืออุปสรรค อาจารย์ส่วนใหญ่ให้เหตุผลตรงกันว่า เนื่องจากภาควิชาหรือคณะวิชามีบุคลากรที่มีความรู้ ความสนใจและประสบการณ์ด้านการจัดการความรู้สามารถทำหน้าที่เป็นผู้สอนได้และมีผู้สอนเพียงพอ นอกจากนี้ อาจารย์บางท่านยังให้เหตุผลอื่น ๆ ได้แก่ (1) คณาจารย์ในภาควิชาทุกท่านตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการความรู้และสนับสนุนให้เปิดสอน (2) หลักสูตรได้รับความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิในการพัฒนา ทำให้หลักสูตรผ่านการพิจารณาและอนุมัติให้เปิดสอนได้ (3) หลักสูตรได้รับการพัฒนาจากคณาจารย์ในคณะ ซึ่งได้มีการอภิปรายจนเป็นที่เห็นชอบร่วมกันในการสัมมนาหลักสูตร และ (4) คณะและมหาวิทยาลัยให้การสนับสนุนในการเปิดสอนรายวิชาการจัดการความรู้เป็นอย่างดี

1.2 สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้

1.2.1 การเตรียมการสอน

อาจารย์ส่วนใหญ่มีการเตรียมการสอนและจัดทำแผนการเรียนการสอนไว้ล่วงหน้า โดยแหล่งสารสนเทศส่วนใหญ่ที่ใช้ ได้แก่ คำอธิบายรายวิชา หลักสูตรทางด้านการจัดการความรู้ หนังสือ วารสาร และเว็บไซต์ทางด้านการจัดการความรู้ นอกจากนี้ อาจารย์บางท่านยังใช้แหล่งสารสนเทศอื่น ๆ ประกอบการจัดทำแผนการเรียนการสอนด้วย เช่น งานวิจัย เอกสารประกอบการอบรมและสัมมนาการจัดการความรู้ และความคิดเห็นจากหัวหน้าภาควิชา และคณาจารย์ในภาควิชา สำหรับหลักเกณฑ์ในการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน อาจารย์ส่วนใหญ่คำนึงถึงคำอธิบายรายวิชา ในการกำหนดเนื้อหาวิชา อาจารย์ส่วนใหญ่คำนึงถึงคำอธิบายรายวิชา ระดับความรู้และความสามารถของผู้เรียน และระยะเวลาในการสอน ส่วนการกำหนดกระบวนการเรียนการสอน อาจารย์ส่วนใหญ่คำนึงถึงเนื้อหาวิชา และในการกำหนดวิธีการประเมินผลการเรียน อาจารย์ส่วนใหญ่คำนึงถึงความสามารถในการวัดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความรู้และความสามารถในการประยุกต์การจัดการความรู้ของผู้เรียน และมีแนวคิดที่ว่า “การประเมินผลที่ดีควรใช้หลาย ๆ วิธีประกอบกัน รวมถึงควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดการประเมินผลการเรียนด้วย

1.2.2 การจัดการเรียนการสอน แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

1.2.2.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน อาจารย์ส่วนใหญ่ได้แจ้งจุดประสงค์การเรียนการสอนในชั่วโมงแรก โดยจะอธิบายความหมายและขอบเขตของจุดประสงค์แต่ละข้อ ประกอบแผนการเรียนการสอน และมีอาจารย์ท่านหนึ่งได้ยกตัวอย่างและใช้สื่อการสอนประกอบการอธิบายด้วย ส่วนการแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละบทเรียน มีอาจารย์ท่านหนึ่งเท่านั้นที่ได้แจ้งให้นักศึกษาทราบ ในขณะที่อาจารย์ส่วนใหญ่ กล่าวว่า ไม่ได้แจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละบทเรียน แต่จะอธิบายประโยชน์ ความสำคัญ และประเด็นสำคัญของการจัดการความรู้ให้นักศึกษาทราบ

1.2.2.2 เนื้อหาวิชา อาจารย์ส่วนใหญ่ได้แจ้งขอบเขตเนื้อหาที่จะเรียนให้นักศึกษาทราบในชั่วโมงแรกและก่อนการเรียนทุกครั้ง และมีอาจารย์บางท่านได้มอบหมายงานที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่จะเรียนต่อไปให้ผู้เรียนไปศึกษาและค้นคว้ามาก่อนล่วงหน้า สำหรับลำดับเนื้อหาที่สอน มีทั้งอาจารย์ที่สอนเนื้อหาตามลำดับแผนการเรียนการสอนทุกประการ และอาจารย์ที่สอนเนื้อหาตามความเชื่อมโยงหรือสัมพันธ์กันโดยคำนึงถึงความเหมาะสมของเนื้อหาเป็นสำคัญ ส่วนขอบเขตเนื้อหาที่สอน พบว่า หลักสูตรที่เปิดสอนอาจจะมีขอบเขตเนื้อหาแตกต่างกันไปบ้าง อย่างไรก็ตามเมื่อประมวลเนื้อหาที่สอนแล้วสามารถสรุปขอบเขตได้ดังนี้ (1) แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับสารสนเทศและความรู้ (2) ความหมายของการจัดการสารสนเทศและความรู้ (3) องค์การแห่งการเรียนรู้ (4) กระบวนการจัดการความรู้ (5) เครื่องมือการเรียนรู้ (6) บทบาทของเทคโนโลยีใน

การจัดการความรู้ (7) การจัดการทรัพยากรมนุษย์กับการจัดการความรู้ (8) นักจัดการสารสนเทศ และความรู้ นักวิชาชีพสารสนเทศ และจริยธรรมในการจัดการความรู้ (9) การประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ (10) แนวโน้มของการจัดการความรู้ในสังคมปัจจุบัน และ (11) แหล่งความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้ สำหรับองค์กรการจัดการความรู้ที่นำมาสอน อาจารย์ส่วนใหญ่สอนการจัดการความรู้ในองค์กรทั่ว ๆ ไป และมีอาจารย์ท่านหนึ่งได้สอนการจัดการความรู้ในองค์กรวิชาชีพทางสารสนเทศประกอบด้วย ในกรณีที่ผู้เรียนเป็นนักศึกษาสาขาสารสนเทศศาสตร์เท่านั้น

1.2.2.3 กระบวนการเรียนการสอน อาจารย์ส่วนใหญ่นำเข้าสู่วิธีเรียนโดยการทบทวนความรู้ และการเล่าเรื่อง นอกจากนี้ อาจารย์บางท่านยังใช้วิธีการอื่น ๆ เช่น การซักถาม การทดสอบความรู้ และการใช้สื่อการสอน ในการนำเข้าสู่วิธีเรียนด้วย ส่วนวิธีการสอนส่วนใหญ่ที่ใช้ได้แก่ การบรรยาย การให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าและนำเสนอรายงาน การใช้สื่อการสอน และการจัดกิจกรรมและฝึกปฏิบัติในชั้นเรียน นอกจากนี้ อาจารย์บางท่านยังใช้วิธีการสอนอื่น ๆ ด้วย เช่น การอภิปราย การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน การระดมความคิด การใช้เกมจำลองสถานการณ์และการสัมมนา สำหรับกิจกรรมและการฝึกปฏิบัติในชั้นเรียน อาจารย์ส่วนใหญ่จัดให้มีกิจกรรมระดมความคิดและแลกเปลี่ยนความรู้ นอกจากนี้ อาจารย์บางท่านยังจัดให้มีกิจกรรมและการฝึกปฏิบัติอื่น ๆ ด้วย เช่น กิจกรรมการศึกษาและวิเคราะห์กรณีศึกษาการจัดการความรู้ในองค์กร การศึกษาดูงาน กิจกรรมการสร้างชุมชนนักปฏิบัติ กิจกรรมการแสวงหาความรู้จากอินเทอร์เน็ตในห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ การเข้าร่วมการประชุมและสัมมนา การจัดทำโครงการการสร้างฐานข้อมูลความรู้ตามนุกรมบุคลากร และการศึกษารูปแบบการจัดการความรู้จากรายการโทรทัศน์ ส่วนบรรยากาศในการเรียน อาจารย์ส่วนใหญ่เปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถาม อภิปรายประเด็นปัญหา และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนอย่างทั่วถึง รวมถึงเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดและตัดสินใจในการทำงานอย่างอิสระ และมีอาจารย์บางท่านได้สร้างแรงจูงใจในการเรียน เช่น การให้รางวัลและกล่าวชมเชยสำหรับนักศึกษาที่มีผลการเรียนหรือทำผลงานได้ดีด้วย สำหรับสื่อการสอนที่ใช้ส่วนใหญ่ ได้แก่ แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ หนังสือ วารสาร เว็บไซต์และวิกิพีเดียด้านการจัดการความรู้ และเว็บไซต์รายวิชา นอกจากนี้ อาจารย์ส่วนใหญ่แจกเอกสารเพาเวอร์พอยท์ที่ใช้สอน และเอกสารประเภทบทความและอื่น ๆ ให้นักศึกษา ลักษณะการแจกเอกสารขึ้นอยู่กับผู้สอนแต่ละท่าน กล่าวคือ อาจารย์บางท่านจะแจกเอกสารในชั้นเรียน ในขณะที่อาจารย์บางท่านได้อนุญาตให้นักศึกษาดาวนโหลดเอกสารต่าง ๆ จากเว็บไซต์รายวิชา อย่างไรก็ตาม มีอาจารย์ท่านหนึ่งที่ไม่แจกเอกสารเพาเวอร์พอยท์ที่ใช้สอน เพราะต้องการให้ผู้เรียนสนใจการเรียน ได้คิดวิเคราะห์เนื้อหาระหว่างเรียนและตั้งใจฟังอาจารย์ตลอดเวลา สำหรับการสรุปบทเรียน อาจารย์ส่วนใหญ่จะสรุปสาระสำคัญของบทเรียนทุกครั้งหลังจากสิ้นสุดการเรียนการสอน

1.2.2.4 การประเมินผลการเรียนการสอน ในการประเมินผลการเรียน อาจารย์ส่วนใหญ่ใช้วิธีการประเมินผลโดยการสอบ การมอบหมายให้นักศึกษาทำรายงาน และการตอบคำถามและซักถาม ในการสอบจะเน้นการคิดวิเคราะห์เพื่อประยุกต์ความรู้ที่ได้เรียนมากกว่าการวัดความจำ ข้อสอบเป็นแบบอัตนัย แต่มีอาจารย์บางท่านที่ออกข้อสอบแบบปรนัย

โดยข้อสอบบางข้อจะเน้นความจำ เช่น ความหมายของศัพท์การจัดการความรู้ ส่วนการทำรายงาน อาจารย์ได้มอบหมายให้ผู้เรียนศึกษาและค้นคว้าการจัดการความรู้ในองค์กรต่าง ๆ และอาจมีหัวข้ออื่น ๆ บ้างตามความเหมาะสม นอกจากนี้ อาจารย์บางท่านยังประเมินผลการเรียนด้วยวิธีการอื่น ๆ ด้วย เช่น การสังเกตพฤติกรรม การอภิปราย การแสดงความคิดเห็น การทำแบบฝึกหัด และการทดสอบย่อย เมื่อประเมินผลการเรียนเสร็จเรียบร้อยแล้ว อาจารย์ส่วนใหญ่จะตรวจสอบและแจ้งประเด็นที่นักศึกษาเข้าใจผิด เพื่อให้ให้นักศึกษาเข้าใจคำตอบ / เนื้อหาที่ถูกต้องและข้อควรปรับปรุงสำหรับการเรียนต่อไป และอาจารย์บางท่านจะมอบหมายให้นักศึกษานำผลงานกลับไปปรับปรุงและแก้ไขใหม่เพื่อให้งานมีคุณภาพยิ่งขึ้น ส่วนการประเมินผลการสอน มหาวิทยาลัย 3 แห่งจัดให้มีการประเมินผลการสอนแบบระบบออนไลน์ เพื่อให้นักศึกษาประเมินผลและให้ข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาดังกล่าวต่อไป แต่สำหรับการประเมินผลหลักสูตร อาจารย์ส่วนใหญ่ยังไม่มีแผนการที่จะประเมินผลเพื่อปรับปรุงรายวิชานี้

1.2.3 ปัญหาหรืออุปสรรคของอาจารย์ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.3.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

อาจารย์บางท่านพบปัญหาต่อไปนี้ (1) ขอบเขตของจุดประสงค์การเรียนการสอนกว้างเกินไป ทำให้เนื้อหาที่ต้องสอนมีมาก จึงต้องสอนอย่างรวดเร็วและรวบรัด และ (2) นักศึกษาบางคนมีความรู้และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การประเมินและเลือกสรรความรู้น้อย ทำให้ไม่สามารถบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอนบางข้อที่อาจารย์กำหนดไว้

1.2.3.2 เนื้อหาวิชา

อาจารย์บางท่านพบปัญหาต่อไปนี้ (1) เวลาในการเรียนการสอนมีน้อย ทำให้ไม่สามารถสอนเนื้อหาในเชิงลึกได้ (2) เวลาในการเรียนการสอนมีน้อย ทำให้ต้องดำเนินการสอนอย่างรวบรัด (3) เนื้อหาวิชายากเกินระดับความรู้และความสามารถของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาได้ครบถ้วน และ (4) นักศึกษาขาดความรู้และความสามารถในการประเมินความรู้ และไม่สามารถบูรณาการความรู้ที่เรียนมาได้

1.2.3.3 กระบวนการเรียนการสอน

อาจารย์บางท่านพบปัญหาต่อไปนี้ (1) ห้องเรียนเป็นห้องบรรยาย จึงไม่สามารถจัดกิจกรรมบางกิจกรรมได้ เช่น กิจกรรมการแสวงหาความรู้จากอินเทอร์เน็ตในห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ (2) เวลาในการเรียนมีน้อย ทำให้มีเวลาจำกัดในการทำกิจกรรมบางอย่าง และไม่สามารถจัดกิจกรรมบางกิจกรรมได้ เช่น การศึกษาดูงาน (3) ในกรณีที่สอนเป็นทีม ผู้สอนมีภารกิจมากจึงขาดการประชุมและวางแผนร่วมกันในการจัดการเรียนการสอน ทำให้การเรียนการสอนขาดความต่อเนื่อง (4) เวลาในการเรียนการสอนมีน้อย ทำให้อาจารย์และนักศึกษามีเวลาจำกัดในการอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน (5) ห้องเรียนเป็นห้องบรรยายขนาดเล็ก

จึงไม่สะดวกในการทำกิจกรรมกลุ่มใหญ่ และ (6) ห้องเรียนมีปัญหาการใช้อินเทอร์เน็ต ทำให้ไม่สามารถเปิดสื่อการสอนที่ต้องการเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตได้ในบางครั้ง

1.2.3.4 การประเมินผลการเรียนการสอน

อาจารย์บางท่านพบปัญหาต่อไปนี้ (1) เวลาในการจัดการเรียนการสอนมีน้อย ทำให้ไม่สามารถใช้การประเมินผลการเรียนบางวิธีได้ (2) การจัดเวลาในการสอบกับปริมาณข้อสอบไม่สมดุลกัน เพราะมหาวิทยาลัยมีการเปลี่ยนแปลงจำนวนชั่วโมงในการสอบ โดยที่ภาควิชาไม่ทราบ (3) นักศึกษาขาดการเตรียมตัวและตรวจสอบสื่ออุปกรณ์ในการนำเสนอหน้าชั้นเรียน ทำให้ต้องเลื่อนการรายงานและประเมินผลการเรียนไปครั้งหน้า และ (4) นักศึกษาใช้แหล่งสารสนเทศจากอินเทอร์เน็ตในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย โดยขาดการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ ทำให้งานที่ได้รับมอบหมายไม่มีคุณภาพและไม่เข้าใจการจัดการความรู้ตามที่อาจารย์คาดหวังไว้

1.2.4 ปัญหาหรืออุปสรรคของนักศึกษาในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.4.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

นักศึกษาบางคนพบปัญหาต่อไปนี้ (1) ภาษาที่ใช้เขียนจุดประสงค์การเรียนการสอนไม่ชัดเจน ทำให้ผู้เรียนไม่เข้าใจความหมายและขอบเขตของจุดประสงค์อย่างแจ่มแจ้ง และ (2) ระดับความรู้และความสามารถของนักศึกษายังมีน้อย เพราะไม่มีประสบการณ์ในการทำงานและมีประสบการณ์การจัดการความรู้จริงน้อย ทำให้นักศึกษาประเมินตนเองว่า ไม่สามารถบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอนในด้านการประยุกต์ความรู้ที่เรียนมาได้

1.2.4.2 เนื้อหาวิชา

ปัญหาของนักศึกษาส่วนใหญ่ คือ เนื้อหาวิชาเข้าใจยากเพราะเป็นวิชาใหม่ นอกจากนี้ บางคนยังพบปัญหาอื่น ๆ ได้แก่ (1) นักศึกษามีความรู้และความสามารถด้านภาษาอังกฤษไม่เพียงพอ เมื่อเรียนหรืออ่านหนังสือ /บทความที่เป็นภาษาอังกฤษ จึงไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาได้ครบถ้วน (2) เวลาในการเรียนการสอนมีน้อยแต่เนื้อหาเยอะ ทำให้ไม่สามารถเรียนรู้ได้ทุกประเด็น (3) เนื้อหาวิชายากเกินระดับความรู้และความสามารถของผู้เรียน (4) ตัวอย่างองค์การจัดการความรู้ที่นำมาสอนเป็นองค์กรที่ไม่รู้จัก ทำให้นักศึกษาไม่สามารถเชื่อมโยงตัวอย่างกับเนื้อหาที่เรียนได้ ส่งผลให้ไม่เข้าใจเนื้อหาวิชา (5) เนื้อหาเป็นทฤษฎีของชาวต่างประเทศ เมื่อต้องศึกษาและค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง ทำให้ไม่เข้าใจเนื้อหาวิชาได้ครบถ้วน (6) ตัวอย่างการปฏิบัติการจัดการความรู้มีน้อย และ (7) นักศึกษามีโอกาสฝึกปฏิบัติน้อย ทำให้ไม่เข้าใจเนื้อหาวิชาได้อย่างชัดเจน

1.2.4.3 กระบวนการเรียนการสอน

นักศึกษาส่วนใหญ่พบปัญหาสื่อและอุปกรณ์มีปัญหาหรือชำรุด เช่น ปัญหาไวรัสคอมพิวเตอร์ ไม่โครโฟนเสีย เครื่องเสียงเสีย นอกจากนี้ บางคนยังพบปัญหาอื่น ๆ ได้แก่ (1) ทรัพยากรสารสนเทศทางด้านการจัดการความรู้ที่ให้บริการในห้องสมุดมีไม่เพียงพอ

(2) เวลาในการเรียนการสอนมีจำกัด ทำให้ขาดกระบวนการเรียนการสอนบางวิธี เช่น การศึกษาดูงาน (3) ห้องเรียนมีปัญหาการใช้อินเทอร์เน็ตในบางครั้ง (4) เว็บไซต์รายวิชาเกิดปัญหาในการเข้าถึงบางครั้ง เพราะปัญหาด้านประสิทธิภาพของเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมหาวิทยาลัย (5) นักศึกษามีโอกาสฝึกปฏิบัติน้อย ทำให้มีความเห็นว่า ยังไม่สามารถปฏิบัติการจัดการความรู้ได้จริง และ (6) อาจารย์สอนค่อนข้างเร็ว ทำให้นักศึกษาไม่เข้าใจเนื้อหาที่เรียนเพราะตามไม่ทัน

1.2.4.4 การประเมินผลการเรียนการสอน

นักศึกษาส่วนใหญ่พบปัญหาในการสื่อสารกับอาจารย์เกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนการสอน ส่งผลให้ทำผลงานมาได้ไม่ตรงกับความต้องการของอาจารย์ นอกจากนี้ บางคนยังพบปัญหาอื่น ๆ คือ งานที่ได้รับมอบหมายมีระยะเวลาในการจัดทำน้อย ทำให้ไม่สามารถจัดทำผลงานที่มีคุณภาพตามที่คาดหวังไว้ได้ เพราะมีเวลาในการเตรียมตัวและศึกษาค้นคว้าไม่พอ

1.3 ความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.3.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

อาจารย์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นตรงกันว่า ในการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนรายวิชานี้ ควรให้นักศึกษามีความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ในระดับที่สามารถประยุกต์ความรู้ที่เรียนมาได้ นอกจากนี้ อาจารย์ท่านหนึ่งมีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ควรให้นักศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการความรู้ที่มีต่อการพัฒนาองค์กร อาจารย์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่สนับสนุนให้นักศึกษาบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอนแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า ปัจจัยต่าง ๆ ที่สนับสนุนให้นักศึกษาบรรลุจุดประสงค์ ได้แก่ ผู้สอน กระบวนการเรียนการสอน เช่น การฝึกปฏิบัติ กิจกรรมในชั้นเรียน และสื่อการสอน ตลอดจนการประเมินผล

ในส่วนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับจุดประสงค์การเรียนการสอน อาจารย์ท่านหนึ่งเสนอว่า ควรเพิ่มจุดประสงค์การเรียนการสอนในด้านการเพิ่มพูนประสบการณ์จริงในการจัดการความรู้ให้แก่นักศึกษา

1.3.2 เนื้อหาวิชา

อาจารย์มีความคิดเห็นแตกต่างกันเกี่ยวกับเนื้อหาสำคัญของรายวิชาการจัดการความรู้ แต่เมื่อประมวลความคิดเห็นทั้งหมดแล้วพบว่า เนื้อหาสำคัญ ได้แก่ แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความรู้ แนวคิดการจัดการความรู้ กระบวนการจัดการความรู้ วิธีการปฏิบัติการจัดการความรู้ การประยุกต์การจัดการความรู้ และบุคคลแห่งการเรียนรู้ ส่วนเนื้อหาที่ยาก อาจารย์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า เนื้อหาที่สอนไม่ยากเกินไปสำหรับนักศึกษา ในขณะที่อาจารย์ท่านหนึ่งมีความเห็นว่า เครื่องมือการเรียนรู้ เป็นเนื้อหาที่ยาก ในด้านความสนใจเนื้อหาวิชา อาจารย์

ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า นักศึกษาสนใจเนื้อหาการจัดการความรู้ทุกหัวข้อ ในขณะที่มีอาจารย์บางท่านมีความเห็นว่า นักศึกษาสนใจเนื้อหาในบางประเด็น เช่น การประยุกต์การจัดการความรู้ อาจารย์บางท่านให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา ดังนี้ (1) ควรปรับเนื้อหาที่มีความซ้ำซ้อนกันให้เป็นหัวข้อเดียวกัน (2) ควรเพิ่มหัวข้อใหม่ที่มีความสำคัญ (3) ควรปรับเปลี่ยนตัวอย่างและกรณีศึกษาต่าง ๆ (4) ควรเพิ่มเนื้อหาวิชาและตัวอย่างของผู้มีประสบการณ์การจัดการความรู้จริง และ (5) ควรแบ่งเวลาในการเรียนออกเป็น 2 ครั้งต่อสัปดาห์ เพื่อให้การเรียนการสอนและการเรียนรู้ของนักศึกษามีความต่อเนื่อง

1.3.3 กระบวนการเรียนการสอน

อาจารย์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการลงมือปฏิบัติ เป็นวิธีการที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี และอาจารย์บางท่านยังมีความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการที่จะช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี ซึ่งได้แก่ (1) การใช้สื่อการสอน (2) การเล่าเรื่องอย่างธรรมชาติ (3) การเปิดประเด็นอย่างง่าย ๆ และ (4) การเปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็น ชักถาม และมีส่วนร่วมในการเรียน นอกจากนี้ อาจารย์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นตรงกันว่า การสอนบรรยายอย่างเดียว เป็นวิธีการสอนที่ไม่เหมาะสมสำหรับรายวิชานี้ และเห็นว่า สื่อการสอนที่ช่วยให้เข้าใจการจัดการความรู้ได้ง่าย คือ วิดีทัศน์ อย่างไรก็ตาม อาจารย์บางท่านมีความเห็นว่า สื่อการสอนอาจจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ง่ายขึ้น แต่การสอนรายวิชานี้ ควรเน้นที่การฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้มากกว่า

ในส่วนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน อาจารย์บางท่านให้ข้อเสนอแนะ ดังนี้ (1) ควรเชิญวิทยากรมาบรรยาย (2) ควรเพิ่มสื่อการสอนประเภทที่มีการเคลื่อนไหว (3) ควรเพิ่มสื่อการสอนที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน (4) ควรเพิ่มเวลาในการเรียน เพราะจะทำให้มีเวลาในการจัดกิจกรรมและฝึกปฏิบัติได้มากขึ้น และ (5) ควรทำแหล่งข้อมูลการจัดการสารสนเทศและความรู้ และอาจมีแบบฝึกหัดท้ายบทเพิ่มเติมในเว็บไซต์รายวิชา

1.3.4 การประเมินผลการเรียนการสอน

อาจารย์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการทำงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นวิธีการประเมินผลที่สามารถวัดความรู้ และความเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี นอกจากนี้ อาจารย์บางท่านยังมีความเห็นเพิ่มเติมว่า การทดสอบความรู้ การซักถามและการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ ก็เป็นวิธีการประเมินผลการเรียนการสอนที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม อาจารย์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นตรงกันว่า การประเมินผลการเรียนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ควรเน้นการคิดวิเคราะห์และการประยุกต์ความรู้มากกว่าเน้นความจำ

ในส่วนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนการสอน อาจารย์ท่านหนึ่งเสนอว่า ควรปรับข้อสอบให้มีระดับความยากง่ายที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

1.4 ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.4.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้กำหนดความต้องการหรือความคาดหวังที่มีต่อจุดประสงค์การเรียนการสอนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ไว้ล่วงหน้า แต่ในระหว่างที่เรียนก็ได้ตั้งความคาดหวังว่า เมื่อเรียนรายวิชาดังกล่าวจบ จะมีความรู้และความสามารถในการนำความรู้ที่เรียนไปประยุกต์ในการทำงานต่อไปได้

นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ผู้เรียน เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้นักศึกษาบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอน นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนยังมีความเห็นว่า ผู้สอน และกระบวนการเรียนการสอน เช่น การฝึกปฏิบัติ กิจกรรมในชั้นเรียน และสื่อการสอน เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้นักศึกษาบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอนเช่นเดียวกัน

ในส่วนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับจุดประสงค์การเรียนการสอน นักศึกษาส่วนใหญ่เสนอว่า ควรแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละบทเรียนให้นักศึกษาทราบ นอกจากนี้ นักศึกษาบางคน เสนอว่า ควรเพิ่มจุดประสงค์การเรียนการสอนในด้านการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์การจัดการความรู้จริง และควรเพิ่มทักษะการใช้เทคโนโลยีในการจัดการความรู้ด้วย

1.4.2 เนื้อหาวิชา

นักศึกษามีความคิดเห็นแตกต่างกันเกี่ยวกับเนื้อหาส่วนที่ยาก อย่างไรก็ตาม เมื่อประมวลความเห็นทั้งหมดแล้ว พบว่า เนื้อหาที่ยาก ได้แก่ การประยุกต์การจัดการความรู้ ทฤษฎีการจัดการความรู้ เครื่องมือการจัดการความรู้ บทบาทของนักจัดการสารสนเทศและนักจัดการความรู้ เครื่องมือการเรียนรู้ และการเผยแพร่ความรู้ ในด้านความสนใจที่มีต่อเนื้อหา นักศึกษาส่วนใหญ่สนใจเนื้อหาการจัดการความรู้ในประเด็นที่แตกต่างกัน แต่สรุปได้ว่า เนื้อหาที่เป็นที่สนใจในหลักสูตร ได้แก่ โมเดลการจัดการความรู้ และการเรียนรู้ขององค์กร นอกจากนี้ นักศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นเกี่ยวกับลักษณะการสอนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ตรงกันว่า ควรสอนทฤษฎีการจัดการความรู้ควบคู่กับการฝึกปฏิบัติ และควรสอนเนื้อหาในระดับกว้าง เพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจเบื้องต้น รวมถึงควรสอนการจัดการความรู้ในองค์กรทั่ว ๆ ไป

ในส่วนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา นักศึกษาบางคน เสนอว่า ควรเพิ่มเวลาในการสอนเนื้อหาวิชาที่มีความสำคัญให้มากขึ้น

1.4.3 กระบวนการเรียนการสอน

ถึงแม้ว่านักศึกษาจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันบ้างเกี่ยวกับวิธีการสอนที่ช่วยให้เข้าใจการจัดการความรู้ แต่สามารถสรุปภาพรวมได้ว่า วิธีการสอนที่เหมาะสม ได้แก่ การระดมความคิดและการแลกเปลี่ยนความรู้ การศึกษาดูงาน การบรรยายประกอบกรณีศึกษา การใช้สื่อการสอน การใช้เกมจำลองสถานการณ์ การเชิญวิทยากรมาบรรยาย และการแสดงบทบาทสมมติ นอกจากนี้ นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นตรงกันว่า การสอนบรรยายอย่างเดียวไม่เพียงพอ

และนักศึกษาบางคนมีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า การมอบหมายให้ผู้เรียนศึกษาและค้นคว้าตามลำพัง ในเนื้อหาวิชาที่ยาก เป็นวิธีการที่ไม่เหมาะสม ในส่วนของสื่อการสอน นักศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นว่า วิดีทัศน์ เป็นสื่อการสอนที่ช่วยให้เข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีที่สุด นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีความคิดเห็นว่า แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ เว็บไซต์การจัดการความรู้ และเอกสารการเรียนการสอน ก็เป็นสื่อที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีเช่นเดียวกัน

ในส่วนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน นักศึกษาบางคนมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้ (1) ควรเพิ่มสื่อการสอน (2) ควรเชิญวิทยากรมาบรรยาย (3) ควรมีการศึกษาดูงานองค์กรที่มีการจัดการความรู้ (สำหรับมหาวิทยาลัยที่ไม่ได้กำหนดให้มีการศึกษาดูงาน) (4) ควรเพิ่มการฝึกปฏิบัติให้มากขึ้น (5) ควรจัดให้มีการแสดงบทบาทสมมุติ (6) ควรจัดให้มีการเรียนนอกสถานที่ และ (7) ควรเพิ่มตัวอย่างการจัดการความรู้ให้มากขึ้น

1.4.4 การประเมินการเรียนการสอน

นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การทดสอบความรู้ เป็นวิธีการประเมินผลที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีที่สุด นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีความเห็นเพิ่มเติมว่า การซักถามในชั้นเรียน และการทำงานที่ได้รับมอบหมาย ก็เป็นวิธีการประเมินผลการเรียนที่ดีเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม นักศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่า การประเมินผลการเรียนรายวิชานี้ ควรเน้นการคิดวิเคราะห์และการประยุกต์ความรู้มากกว่าเน้นความจำ

ในส่วนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนการสอน นักศึกษาบางคนมีข้อเสนอแนะว่า (1) ควรมีการประเมินผลก่อนและหลังการเรียน (2) คะแนนงานที่ได้รับมอบหมายควรมากกว่าคะแนนสอบ (3) ควรมีการวัดและประเมินผลด้วยวิธีการจัดสัมมนา และ (4) ควรลดปริมาณงานที่ได้รับมอบหมาย

2. การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชา

บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ระดับปริญญาโท

2.1 ข้อมูลเบื้องต้น

รายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ที่เปิดสอนมีทั้งหมดวิชาบังคับและหมวดวิชาเลือก โดยเปิดสอนจำนวน 3 หน่วยกิต สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ส่วนชื่อวิชาที่ใช้ได้แก่ การจัดการความรู้ และการจัดการสารสนเทศและความรู้

สำหรับปัจจัยหรือเหตุผลที่สนับสนุนให้เปิดสอนรายวิชาดังกล่าว อาจารย์ให้เหตุผลคล้ายคลึงกันว่า คำนี้ถึงแนวโน้มและความต้องการของสังคมที่พัฒนาจากสังคมสารสนเทศเป็นสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ รวมถึงความก้าวหน้าทางวิชาการที่มีแนวโน้มจะพัฒนาและขยายขอบเขตเป็นเรื่องของการจัดการความรู้ นอกจากนี้ อาจารย์บางท่านยังคำนึงถึงปัจจัยหรือเหตุผล

อื่น ๆ ได้แก่ (1) ต้องการพัฒนาความรู้และความสามารถของนักศึกษาในการจัดการความรู้ (2) ต้องการให้นักศึกษาเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการสารสนเทศและการจัดการความรู้ อย่างถูกต้อง และ (3) ต้องการให้นักศึกษาตระหนักว่า การจัดการความรู้เป็นงานของนักสารสนเทศ

ในการเปิดสอนรายวิชาดังกล่าว ไม่พบปัญหาหรืออุปสรรค อาจารย์ให้เหตุผล ตรงกันว่า เนื่องจากคณาจารย์ในภาควิชาตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการความรู้ และสนับสนุนให้เปิดสอน และภาควิชามีบุคลากรที่มีความรู้ ความสนใจ และประสบการณ์ ด้านการจัดการความรู้สามารถทำหน้าที่เป็นผู้สอนได้ และมีผู้สอนเพียงพอ

2.2 สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้

2.2.1 การเตรียมการสอน

อาจารย์ทั้ง 2 ท่าน มีการเตรียมการสอนและจัดทำแผนการเรียนการสอน ไว้ล่วงหน้า โดยแหล่งสารสนเทศส่วนใหญ่ที่ใช้ในการศึกษาและค้นคว้า ได้แก่ คำอธิบายรายวิชา หนังสือ และงานวิจัย รวมถึงผู้สอนได้นำประสบการณ์ด้านการจัดการความรู้มาใช้ประกอบการทำ แผนการเรียนการสอนด้วย นอกจากนี้ อาจารย์บางท่านยังใช้แหล่งสารสนเทศอื่นในการจัดทำ แผนการเรียนการสอนด้วย เช่น หลักสูตรการจัดการความรู้ และคำนึงถึงแนวคิดอื่น ๆ ด้วย เช่น คำนึงถึงความก้าวหน้าทางวิชาการ และคำนึงถึงความจำเป็นและความสำคัญของรายวิชา

สำหรับหลักเกณฑ์ในการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน อาจารย์ คำนึงถึงหลักเกณฑ์แตกต่างกัน กล่าวคือ อาจารย์ท่านหนึ่งคำนึงถึงคำอธิบายรายวิชา ส่วนอาจารย์ อีกท่านให้ความสำคัญกับการกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม และจุดประสงค์ที่สามารถนำไป ปฏิบัติได้จริง ในการกำหนดเนื้อหาวิชา อาจารย์ทั้ง 2 ท่าน คำนึงถึงคำอธิบายรายวิชาและเนื้อหา สำคัญที่ต้องสอน ในการกำหนดกระบวนการเรียนการสอน อาจารย์ทั้ง 2 ท่าน คำนึงถึงผู้เรียน และในการกำหนดวิธีประเมินผลการเรียน อาจารย์ทั้ง 2 ท่าน คำนึงถึงความสามารถในการวัด ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความรู้และความสามารถในการประยุกต์การจัดการความรู้ ของผู้เรียน และการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการกำหนดวิธีการประเมินผล

2.2.2 การจัดการเรียนการสอน แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.2.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน อาจารย์ทั้ง 2 ท่าน ได้แจ้งจุดประสงค์ การเรียนการสอนในชั่วโมงแรก โดยจะอธิบายความหมายและขอบเขตของจุดประสงค์แต่ละข้อ ประกอบแผนการเรียนการสอน และมีอาจารย์ท่านหนึ่งได้อธิบายจุดประสงค์การเรียนการสอน ประกอบการยกตัวอย่างด้วย ในส่วนของการแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละบทเรียน อาจารย์ทั้ง 2 ท่าน ไม่ได้แจ้งให้นักศึกษาทราบ แต่จะอธิบายประโยชน์ ความสำคัญ และประเด็น สำคัญของการจัดการความรู้ให้นักศึกษาได้รับทราบ

2.2.2.2 เนื้อหาวิชา

การแจ้งเนื้อหา อาจารย์ทั้ง 2 ท่าน ได้แจ้งขอบเขตเนื้อหาที่จะเรียนให้นักศึกษาทราบในชั่วโมงแรกและก่อนการเรียนทุกครั้ง และมีอาจารย์ท่านหนึ่งได้มอบหมายงานให้นักศึกษาไปศึกษาและค้นคว้ามาล่วงหน้า ในขณะที่อาจารย์อีกท่านจะแจกเอกสารประกอบการเรียนการสอนล่วงหน้าก่อนทุกครั้ง เพื่อให้นักศึกษาได้เตรียมตัวสำหรับการเรียนต่อไป สำหรับลำดับเนื้อหาที่สอน อาจารย์ทั้ง 2 ท่าน สอนเนื้อหาตามความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ของเนื้อหาวิชา ซึ่งอาจจะไม่ตรงตามแผนการสอนทุกประการ ส่วนขอบเขตเนื้อหา พบว่า หลักสูตรอาจจะมีขอบเขตเนื้อหาที่แตกต่างกันไปบ้าง อย่างไรก็ตาม เมื่อประมวลเนื้อหาที่สอนแล้วสามารถสรุปเนื้อหาได้ดังนี้ (1) แนวคิดเกี่ยวกับความรู้และการจัดการความรู้ (2) การจัดการสารสนเทศและการจัดการความรู้ (3) ความสำคัญของการจัดการสารสนเทศและความรู้ (4) ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ (5) กระบวนการจัดการความรู้ (6) บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการจัดการความรู้ (7) ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความรู้และปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการความรู้ (8) โครงสร้างและบริการความรู้ (9) ตัววัด (10) แนวทางในการพัฒนาระบบการจัดการความรู้ในองค์กร (11) การประยุกต์การจัดการสารสนเทศและความรู้ในห้องสมุด ศูนย์สารสนเทศและองค์กรต่าง ๆ และ (12) กรณีศึกษา สำหรับเนื้อหาเกี่ยวกับองค์การจัดการความรู้ที่นำมาสอน ส่วนใหญ่เป็นการจัดการความรู้ในองค์กรทั่ว ๆ ไป แต่มีอาจารย์ท่านหนึ่งที่สอนการจัดการความรู้ในองค์กรวิชาชีพสารสนเทศประกอบด้วย

2.2.2.3 กระบวนการเรียนการสอน

อาจารย์ทั้ง 2 ท่าน นำเข้าสู่บทเรียนโดยการทบทวนความรู้ และวิธีการสอนที่ใช้ส่วนใหญ่ ได้แก่ การบรรยาย การให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าและนำเสนอรายงาน การใช้สื่อการสอน และการจัดกิจกรรมและฝึกปฏิบัติในชั้นเรียน ซึ่งกิจกรรมและการฝึกปฏิบัติที่อาจารย์ทั้ง 2 ท่านใช้ คือ กิจกรรมระดมความคิดและแลกเปลี่ยนความรู้ และการฝึกทำเครื่องมือการจัดการความรู้ นอกจากนี้ อาจารย์บางท่านได้จัดให้มีกิจกรรมและการฝึกปฏิบัติอื่น ๆ ด้วย เช่น กิจกรรมการจัดทำแผนการจัดการความรู้ การศึกษาดูงานนอกเวลาเรียน การเข้าร่วมการประชุมและสัมมนา การเชิญวิทยากรมาบรรยาย การศึกษาและวิเคราะห์การจัดการความรู้จากกรณีศึกษา และการศึกษาและวิเคราะห์การจัดการความรู้ในหัวข้อที่ได้รับมอบหมาย ส่วนบรรยากาศในการเรียน อาจารย์ทั้ง 2 ท่าน เปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถาม อภิปรายประเด็นปัญหา และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนอย่างทั่วถึง และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนตัดสินใจในการทำงานด้วยตนเอง สำหรับสื่อการสอน อาจารย์ใช้สื่อการสอนอยู่เสมอ ได้แก่ แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ หนังสือวารสาร และเว็บไซต์ทางการจัดการความรู้ นอกจากนี้ อาจารย์ทั้ง 2 ท่าน จะแจกเอกสารเพาเวอร์พอยท์ที่ใช้สอนและเอกสารประเภทบทความและอื่น ๆ ให้นักศึกษา โดยแจกในชั้นเรียน และมีอาจารย์ท่านหนึ่งที่แจกเอกสารประกอบการเรียนการสอนให้นักศึกษาล่วงหน้าทุกครั้ง สำหรับการสรุปบทเรียน อาจารย์ทั้ง 2 ท่าน สรุปสาระสำคัญของบทเรียนให้นักศึกษาทราบทุกครั้งหลังจากสิ้นสุดการเรียนการสอน

2.2.2.4 การประเมินผลการเรียนการสอน

ในการประเมินผลการเรียน อาจารย์ทั้ง 2 ท่าน ใช้การสอบและมอบหมายให้นักศึกษาทำรายงาน ในการสอบจะเน้นการคิดวิเคราะห์เพื่อประยุกต์ความรู้ที่ได้เรียนมามากกว่าการทดสอบความจำ ข้อสอบจะเป็นแบบอัตนัย สำหรับการทำรายงาน อาจารย์จะมอบหมายให้นักศึกษาศึกษาและค้นคว้าการจัดการความรู้ในองค์กรเพื่อเป็นกรณีศึกษา นอกจากนี้ อาจารย์ท่านหนึ่งยังใช้วิธีการประเมินผลอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ การทดสอบย่อย และการทำกิจกรรมกลุ่มหรือการทำแบบฝึกหัด เมื่อประเมินผลการเรียนเสร็จเรียบร้อยแล้ว อาจารย์ทั้ง 2 ท่าน จะตรวจสอบและแจ้งประเด็นที่นักศึกษาเข้าใจผิดเพื่อให้เข้าใจคำตอบ / เนื้อหาที่ถูกต้องและข้อควรปรับปรุงสำหรับการเรียนต่อไป และจะมอบหมายให้นักศึกษานำผลงานกลับไปปรับปรุงและแก้ไขใหม่เพื่อให้งานมีคุณภาพยิ่งขึ้น ส่วนการประเมินผลการสอน มหาวิทยาลัยจัดให้นักศึกษาประเมินผลการสอน และให้ข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาดังกล่าวต่อไป แต่มีวิธีการประเมินที่แตกต่างกัน กล่าวคือ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งประเมินผลด้วยระบบออนไลน์ ในขณะที่มหาวิทยาลัยอีกแห่งประเมินผลด้วยแบบฟอร์มกระดาษ แต่สำหรับการประเมินผลหลักสูตร อาจารย์ทั้ง 2 ท่าน ยังไม่มีแผนในการปรับปรุงรายวิชานี้

2.2.3 ปัญหาหรืออุปสรรคของอาจารย์ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้

อาจารย์ท่านหนึ่งพบว่า การจัดการความรู้เป็นรายวิชาใหม่ที่ต้องใช้เวลาในการศึกษาและทำความเข้าใจมาก แต่เวลาเรียนมีจำกัดและนักศึกษามีเวลาในการทบทวนตลอดจนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองน้อย เพราะเป็นนักศึกษาภาคพิเศษ ซึ่งส่วนใหญ่ทำงานแล้ว ทำให้ไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนได้อย่างสมบูรณ์

2.2.4 ปัญหาหรืออุปสรรคของนักศึกษาในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.4.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาหรืออุปสรรคในด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน เพราะมีความคิดเห็นว่า จุดประสงค์การเรียนการสอนมีความเหมาะสมดีแล้ว

2.2.4.2 เนื้อหาวิชา

นักศึกษาส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องเวลาในการเรียนไม่เพียงพอ ในขณะที่เนื้อหาวิชามีมาก ทำให้มีเวลาจำกัดในการทำความเข้าใจ นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนยังพบปัญหาอื่น ๆ ได้แก่ (1) มีความรู้และประสบการณ์ทางด้านการจัดการควมรู้น้อย ทำให้ไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ชัดเจนและลึกซึ้ง (2) นักศึกษามีเวลาในการศึกษาค้นคว้าและทบทวนเนื้อหาที่เรียนจำกัด ทำให้ไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (3) การฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้

ไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้อย่างชัดเจน (4) นักศึกษามีความรู้และความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาได้เมื่อเรียนหรืออ่านหนังสือ/บทความการจัดการความรู้ที่เป็นภาษาอังกฤษ

2.2.4.3 กระบวนการเรียนการสอน

นักศึกษาบางคนพบปัญหาดังนี้ (1) สื่อและอุปกรณ์มีปัญหาหรือชำรุด เช่น คอมพิวเตอร์ล้าสมัย และเอกสารบางฉบับตัวพิมพ์ไม่ชัดเจนหรือมีขนาดเล็ก (2) ทรัพยากรสารสนเทศทางด้านการจัดการความรู้ที่ให้บริการในห้องสมุดมีไม่เพียงพอ (3) ห้องเรียนไม่สามารถเชื่อมต่อกับระบบอินเทอร์เน็ตได้ในบางครั้ง และ (4) นักศึกษาไม่สามารถจัดสรรเวลาไปศึกษาทำงานได้ เพราะไม่สามารถทำงานประจำ เพื่อไปศึกษาทำงานซึ่งจัดไว้นอกเวลาเรียน

2.2.4.4 การประเมินผลการเรียนการสอน

นักศึกษาบางคนพบปัญหา ดังนี้ (1) นักศึกษามีเวลาน้อยในการศึกษาและค้นคว้าเพื่อทำงานที่ได้รับมอบหมาย และ (2) แหล่งข้อมูลในการค้นคว้ามิน้อยและอุปสรรคในการเข้าใช้ในระบบอินเทอร์เน็ต ทำให้นักศึกษาไม่สามารถค้นหาข้อมูลได้ลึกซึ้งและครอบคลุมตามที่คาดหวัง

2.3 ความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

อาจารย์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนแตกต่างกัน กล่าวคือ อาจารย์ท่านหนึ่งมีความเห็นว่า ควรให้นักศึกษามีความรู้และความเข้าใจแนวคิด ทฤษฎีการจัดการความรู้ และมีความรู้และความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการจัดการสารสนเทศและการจัดการความรู้ ในขณะที่อาจารย์อีกท่านมีความเห็นว่า ควรให้ผู้เรียนสามารถนำการจัดการความรู้ที่เรียนไปใช้ได้จริง

อาจารย์มีความคิดเห็นว่า ผู้สอน เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้นักศึกษาบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอน นอกจากนี้ อาจารย์ยังมีความคิดเห็นว่า การศึกษาทำงาน และการใช้วิธีการสอนแบบหลากหลาย มีส่วนในการสนับสนุนเช่นเดียวกัน

2.3.2 เนื้อหาวิชา

อาจารย์มีความคิดเห็นตรงกันว่า กระบวนการจัดการความรู้ เป็นเนื้อหาสำคัญของการสอนรายวิชานี้ นอกจากนี้ อาจารย์ยังมีความคิดเห็นว่า เนื้อหาในหัวข้อต่อไปนี้มีความสำคัญ ได้แก่ ความรู้และทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้ หลักการและความสำคัญของการจัดการความรู้ เครื่องมือการจัดการความรู้ ตัววัด โครงสร้างและบริการความรู้ การประยุกต์การจัดการความรู้ในห้องสมุด ศูนย์สารสนเทศและองค์กรต่าง ๆ และการใช้ประโยชน์การจัดการความรู้ ส่วนเนื้อหาส่วนที่ยาก อาจารย์มีความคิดเห็นแตกต่างกัน กล่าวคือ อาจารย์ท่านหนึ่งมีความเห็น ทฤษฎีการจัดการความรู้ เป็นเนื้อหาที่ยาก ในขณะที่อาจารย์อีกท่านมีความเห็นว่า

ตัววัด เป็นเนื้อหาที่ยาก นอกจากนี้ ในด้านความสนใจของนักศึกษา อาจารย์มีความคิดเห็นตรงกันว่า นักศึกษาให้ความสนใจเนื้อหาการจัดการความรู้ทุกเรื่อง

2.3.3 กระบวนการเรียนการสอน

อาจารย์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้แตกต่างกัน กล่าวคือ อาจารย์ท่านหนึ่งมีความเห็นว่า การลงมือปฏิบัติจริง และการศึกษาดูงาน เป็นวิธีการที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจได้ดี ในขณะที่อาจารย์อีกท่านมีความเห็นว่า วิธีการสอนที่หลากหลายขึ้นอยู่กับความเหมาะสม เป็นวิธีการที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจได้ดี นอกจากนี้ อาจารย์ยังมีความเห็นเกี่ยวกับวิธีการสอนที่ไม่เหมาะสมสำหรับรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้แตกต่างกัน กล่าวคือ อาจารย์ท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า ไม่สมควรผ่อนปรนให้นักศึกษาที่ทำงานที่ได้รับมอบหมายล้มเหลวผ่านการประเมินผล ในขณะที่อาจารย์อีกท่านมีความเห็นว่า เราไม่สามารถสรุปได้ว่า มีวิธีการสอนที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับรายวิชาการจัดการความรู้ เพราะการสอนรายวิชานี้ควรใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย เพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียนและเนื้อหาที่จะสอน ในส่วนของสื่อการสอน อาจารย์มีความเห็นว่า สื่อการสอนมีผลต่อความเข้าใจเนื้อหาวิชา แต่ผู้เรียนควรจะได้ฝึกปฏิบัติจริง และควรจะต้องศึกษาและค้นคว้าด้วยตนเองเพิ่มเติม จึงจะสามารถเข้าใจเนื้อหาการจัดการความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ในส่วนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน อาจารย์ท่านหนึ่งเสนอว่า ควรพานักศึกษาไปศึกษาดูงานในองค์กรที่นำการจัดการความรู้มาปฏิบัติ

2.3.4 การประเมินผลการเรียนการสอน

อาจารย์มีความคิดเห็นตรงกันว่า การทำงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นวิธีการประเมินผลการเรียนที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจได้ดี อย่างไรก็ตาม อาจารย์ท่านหนึ่งมีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า การทดสอบความรู้ เป็นวิธีการประเมินผลการเรียนที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจได้ดีเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ อาจารย์มีความคิดเห็นตรงกันว่า การประเมินผลการเรียนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ควรเน้นการคิดวิเคราะห์และการประยุกต์ความรู้มากกว่าความจำ

2.4 ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.4.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน

นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้กำหนดความต้องการ หรือความคาดหวังที่มีต่อจุดประสงค์การเรียนการสอนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ไว้ล่วงหน้า แต่ในระหว่างเรียนก็ได้ตั้งความคาดหวังไว้ว่า เมื่อเรียนรายวิชาดังกล่าวจบ จะมีความรู้และความสามารถในการนำความรู้ไปประยุกต์ในการทำงานต่อไปได้ นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีความเห็นเพิ่มเติมว่า ต้องการมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความรู้มากขึ้น

นักศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ผู้สอน และวิธีการสอน เช่น การบรรยาย ประกอบกรณีศึกษา เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้นักศึกษาบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ การเรียนการสอน นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีความเห็นว่า ผู้เรียน และกิจกรรมในชั้นเรียน ก็เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้นักศึกษาบรรลุจุดประสงค์เช่นเดียวกัน

ในส่วนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับจุดประสงค์การเรียนรู้ การเรียนการสอน นักศึกษาบางคน เสนอว่า (1) ควรแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ให้นักศึกษาทราบ (2) ควรเพิ่มจุดประสงค์การเรียนรู้ การสอนด้านการประยุกต์การจัดการความรู้ และ (3) ควรเพิ่มจุดประสงค์การเรียนรู้ ในด้านการจัดเก็บและเผยแพร่ความรู้

2.4.2 เนื้อหาวิชา

นักศึกษาส่วนใหญ่สนใจเนื้อหาการจัดการความรู้ทุกเรื่อง และมีความเห็นตรงกันว่า การสอนรายวิชานี้ ควรสอนเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง ควรสอนทฤษฎีควบคู่กับการฝึกปฏิบัติ และควรสอนการจัดการความรู้ในองค์กรทั่ว ๆ ไป สำหรับเนื้อหาในส่วนที่เข้าใจยาก นักศึกษามีความคิดเห็นแตกต่างกัน แต่สรุปได้ว่าหัวข้อที่ส่วนใหญ่เห็นว่า เข้าใจยาก คือ ทฤษฎีการจัดการความรู้ และตัววัด

นักศึกษาส่วนใหญ่ยังมีข้อเสนอแนะว่า ควรเน้นสอนเนื้อหาที่สำคัญให้มากขึ้น เช่น การจัดการความรู้กับเทคโนโลยี เครื่องมือการจัดการความรู้ และวิธีการจัดเก็บความรู้

2.4.3 กระบวนการเรียนการสอน

นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นตรงกันว่า การบรรยายประกอบกรณีศึกษา เป็นวิธีการสอนที่ช่วยให้เข้าใจเนื้อหาวิชาได้ดี นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีความคิดเห็นว่าการศึกษาดูงาน การเชิญวิทยากรมาบรรยาย การเปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถามและอภิปราย ร่วมกัน การทำกิจกรรมในชั้นเรียน และการแสดงบทบาทสมมติ เป็นวิธีการที่ช่วยให้เข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีเช่นเดียวกัน ในส่วนของวิธีการสอนที่ไม่เหมาะกับรายวิชานี้ นักศึกษามีความเห็นตรงกันว่า การสอนแบบบรรยายอย่างเดียว เป็นวิธีการที่ไม่เหมาะสม นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนมีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า การสอนที่ไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถามก็เป็นวิธีการที่ไม่เหมาะสม อย่างไรก็ตาม ในส่วนของสื่อการสอน นักศึกษามีความคิดเห็นแตกต่างกัน กล่าวคือนักศึกษากลุ่มหนึ่ง มีความเห็นว่า สื่อการสอนมีผลต่อความเข้าใจเนื้อหา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วีดิทัศน์ ในขณะที่นักศึกษาอีกลกลุ่ม มีความเห็นว่า สื่อการสอนอาจจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ง่ายขึ้น แต่การสอนรายวิชานี้ ควรเน้นที่การฝึกปฏิบัติ การจัดการความรู้มากกว่า

นักศึกษาส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนว่า ควรมีการศึกษาดูงานขององค์กรที่มีการจัดการความรู้ ส่วนข้อเสนอแนะอื่น ๆ ได้แก่ (1) ควรเพิ่มสื่อการสอน (2) ควรจัดให้มีการฝึกปฏิบัติมากขึ้น (3) ควรจัดให้มีการสัมมนา (4) ควรใช้สื่อการสอนที่เป็นภาษาไทย และ (5) ควรเพิ่มตัวอย่างองค์กรที่ทำการจัดการความรู้

2.4.4 การประเมินการเรียนการสอน

นักศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การทดสอบความรู้ เป็นวิธีการประเมินผลที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี นอกจากนี้ นักศึกษาบางคนยังมีความเห็นเพิ่มเติมว่า การทำงานที่ได้รับมอบหมาย และการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ ก็เป็นวิธีการประเมินผลที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจได้ดีเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นตรงกันว่า การประเมินผลการเรียนรายวิชานี้ ควรเน้นการคิดวิเคราะห์ และการประยุกต์ความรู้มากกว่าความจำ

ส่วนข้อเสนอแนะของนักศึกษาเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนการสอน มีดังนี้ (1) ควรให้น้ำหนักคะแนนงานที่ได้รับมอบหมายมากกว่าคะแนนสอบ (2) ควรมีการทดสอบระหว่างเรียน (3) ควรลดคะแนนงานที่ได้รับมอบหมายบางส่วน เพราะเห็นว่าคะแนนมากเกินไป และ (4) ควรมีการวัดผลโดยการสังเกตพฤติกรรมการเรียน

การอภิปรายผล

ผลจากการศึกษามีข้อค้นพบที่น่าสนใจและควรอภิปรายผล ดังหัวข้อต่อไปนี้

1. สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
2. ความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

1. สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

1.1 การเตรียมการสอน ผลการศึกษาพบว่า อาจารย์ทั้ง 2 ระดับมีการวางแผนและจัดทำแผนการเรียนการสอนล่วงหน้า โดยจัดทำแผนการเรียนการสอนและกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนที่สอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชา ศึกษาความคิดรวบยอดของเนื้อหาแต่ละเรื่องที่จะสอนและกำหนดเนื้อหาวิชา โดยคำนึงถึงคำอธิบายรายวิชา เนื้อหาสำคัญของวิชา ระดับความรู้และความสามารถของผู้เรียน และระยะเวลาในการสอนเป็นสำคัญ จัดเตรียมกิจกรรมและวิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนและเนื้อหาวิชา รวมถึงมีการกำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนการสอนเพื่อวัดความรู้และความเข้าใจของผู้เรียนอย่างชัดเจน โดยคำนึงถึงความสามารถในการวัดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความรู้ และความสามารถในการประยุกต์การจัดการความรู้ของผู้เรียน และมีแนวคิดที่ “วิธีการประเมินผลที่ดีควรใช้หลาย ๆ วิธีประกอบกัน” รวมถึงเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดการประเมินผลด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเตรียมการสอนที่ดีจะทำให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและเกิดปัญหาในการเรียนการสอนน้อยที่สุด

ดั่งที่ สงัด อุทรานันท์ (2532: 111) และบุญชม ศรีสะอาด (2541: 43) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ ผู้สอนจำเป็นต้องมีการเตรียมการสอนไว้ล่วงหน้า เพราะถ้าหากขาดการวางแผน การดำเนินการสอนก็จะอาจจะเกิดปัญหา ขลุกขลักไม่ราบรื่น และผู้เรียนก็อาจจะไม่ได้รับความรู้ความเข้าใจ หรือไม่เกิดทักษะเท่าที่ควร

1.2 การจัดการเรียนการสอน

1.2.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน ผลการศึกษาพบว่า อาจารย์ทั้ง 2 ระดับ ได้แจ้งจุดประสงค์การเรียนการสอนให้นักศึกษาทราบในชั่วโมงแรก เพราะต้องการให้ผู้เรียนเข้าใจขอบเขตและความคาดหวังของอาจารย์ที่กำหนดเป็นจุดประสงค์การเรียนการสอนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และสามารถนำจุดประสงค์มาประเมินความรู้และความเข้าใจของตนเองได้ ในการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน นักศึกษาไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ในรายวิชาที่กำลังจะเรียนมาก่อน และให้ความสนใจกับการมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนค่อนข้างน้อย ดังนั้น อาจารย์จึงเป็นผู้กำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนเอง และนำจุดประสงค์มาอธิบายหรือชี้แจงให้นักศึกษาเข้าใจด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การอธิบายประกอบแผนการเรียนการสอน การอธิบายประกอบการยกตัวอย่าง หรือการอธิบายประกอบสื่อการสอน ดั่งที่ บุญชม ศรีสะอาด (2541: 31) ได้กล่าวว่า ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดจุดประสงค์ร่วมกับผู้สอน แต่ถ้าทำไม่ได้ อย่างน้อยที่สุด ก็ควรให้ผู้เรียนรับรู้จุดประสงค์การเรียนที่กำหนดขึ้น และมีความเข้าใจชัดเจนถึงความเปลี่ยนแปลงหรือพฤติกรรมที่คาดหวังจะให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน อันเป็นผลมาจากการเรียนวิชานั้น ดังนั้น ผู้สอนจึงควรหาเทคนิคในการชี้ให้ผู้เรียนมองเห็นและเข้าใจประโยชน์ของบทเรียนและมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้

ในส่วนจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละบทเรียน อาจารย์ทั้ง 2 ระดับ ส่วนใหญ่ไม่ได้แจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ให้นักศึกษาทราบ แต่จะอธิบายประโยชน์และความสำคัญของเนื้อหาที่เรียน รวมถึงแนวทางในการนำการจัดการความรู้ไปประยุกต์กับการทำงานให้นักศึกษาทราบ ซึ่งนักศึกษาที่มีความเห็นว่า การแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้มีความสำคัญและควรแจ้งให้ผู้เรียนได้ทราบ เพราะผู้เรียนจะสามารถตรวจสอบได้ว่า ตนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้หรือไม่ ทั้งนี้เนื่องจากจุดประสงค์การเรียนรู้สามารถใช้เป็นเกณฑ์สำหรับวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนและเป็นแนวทางสำหรับประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพทางการสอนได้

1.2.2 เนื้อหาวิชา ผลการศึกษาพบว่า ขอบเขตเนื้อหาวิชาการจัดการความรู้ที่สอน ทั้ง 2 ระดับ ครอบคลุมเนื้อหาหลัก 4 เรื่อง ได้แก่ (1) ความรู้พื้นฐานในการจัดการความรู้ (2) กระบวนการจัดการความรู้ (3) เทคโนโลยีกับการจัดการความรู้และ (4) การประยุกต์การจัดการความรู้ในองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของโชว์ตรีและฮิกกินส์ (Chaudhry; & Higgins. 2001: Online) ที่พบว่า การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ ควรมีเนื้อหาครอบคลุมความรู้พื้นฐานในการจัดการความรู้ กระบวนการจัดการความรู้ เทคโนโลยีในการจัดการความรู้ การประยุกต์ใช้ความรู้ในองค์กร และกลยุทธ์ในการจัดการความรู้ และคล้ายคลึงกับความคิดเห็น

ของ โบรแกน ฮิงสตันและวิลสัน (Brogan; Hingston; & Wilson. 2001: Online) ที่ได้เสนอขอบเขตเนื้อหาวิชาการจัดการความรู้ ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ไว้ว่า ควรครอบคลุมความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้ ความรู้เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ และความรู้เกี่ยวกับบรรณารักษศาสตร์ ขอบเขตเนื้อหาวิชาของหลักสูตรที่วิจัย ยังคล้ายคลึงกับแนวคิดของชานฮอง (Shanhong. 2007: Online) ที่เสนอว่า เนื้อหาหรือรายละเอียดที่บรรณารักษ์หรือนักสารนิเทศจำเป็นต้องทราบควรครอบคลุมความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้ เช่น การจัดการนวัตกรรมความรู้ การจัดการการกระจายความรู้ และการจัดการแหล่งทรัพยากรมนุษย์ ครอบคลุมความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ และความเข้าใจเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ของสถานสารนิเทศ

ส่วนระดับเนื้อหาการจัดการความรู้ที่สอนในระดับปริญญาตรี อาจารย์ส่วนใหญ่สอนเนื้อหาในระดับกว้าง เพราะต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้และเข้าใจการจัดการความรู้ในระดับเบื้องต้น อาจารย์หลายท่านให้เหตุผลว่า เนื่องจากผู้เรียนเป็นนักศึกษาในระดับปริญญาตรี ความรู้และประสบการณ์จากการเรียนมีน้อย และยังขาดประสบการณ์ทางวิชาชีพ จึงเห็นว่า ควรสอนเนื้อหาในระดับกว้างจะเหมาะสมมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักศึกษาส่วนใหญ่ซึ่งเห็นว่า รายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ระดับปริญญาตรี ควรสอนเนื้อหาในระดับกว้าง เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการความรู้ และสามารถประยุกต์ความรู้ที่เรียนตามสาขาวิชาชีพที่ศึกษาได้อย่างเหมาะสม ในขณะที่ในระดับปริญญาโท อาจารย์ส่วนใหญ่สอนเนื้อหาในระดับลึก ด้วยเหตุผลว่า ผู้เรียนมีประสบการณ์ในวิชาชีพและส่วนใหญ่ทำงานแล้ว จึงจำเป็นต้องเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง เพื่อให้สามารถนำความรู้ที่เรียนไปปฏิบัติได้จริง เหตุผลดังกล่าวสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักศึกษาส่วนใหญ่ซึ่งเห็นว่า ควรสอนเนื้อหาวิชานี้ในระดับลึกเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำการจัดการความรู้ไปประยุกต์ในการทำงานได้จริง ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า ในการกำหนดระดับเนื้อหาที่สอน ผู้สอนได้คำนึงถึงระดับความรู้และความสามารถของผู้เรียน ดังที่ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539: 83) ได้กล่าวไว้ว่า ควรกำหนดเนื้อหาให้เหมาะสมกับวัยหรือลำดับขั้นของการพัฒนาการทั้งทางร่างกาย สมองและจิตใจ รวมทั้งประสบการณ์เดิมของผู้เรียน เพื่อไม่ให้เกินความสามารถของผู้เรียน และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการพัฒนาทุกด้านอย่างเต็มที่และต่อเนื่อง

สำหรับการจัดลำดับเนื้อหาที่สอน อาจารย์ทั้ง 2 ระดับส่วนใหญ่ จะสอนภาคทฤษฎีก่อนและให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ เช่น การระดมความคิดและแลกเปลี่ยนความรู้ การทำแผนการจัดการความรู้ และการทำโครงการการสร้างฐานข้อมูลนามุกรม เพราะต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจเนื้อหาวิชาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น รวมถึงต้องการเพิ่มพูนประสบการณ์การจัดการความรู้ให้แก่ผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักศึกษาส่วนใหญ่ที่เห็นว่า การสอนรายวิชานี้ ควรสอนทฤษฎีก่อน แล้วจึงให้ฝึกปฏิบัติ เมื่อลงมือปฏิบัติจะได้นำแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้เรียนมาคิดวิเคราะห์ และฝึกปฏิบัติ ทำให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียนชัดเจนมากขึ้น และเกิดประสบการณ์ สามารถนำการจัดการความรู้ไปประยุกต์หรือนำไปปฏิบัติได้จริง นอกจากนี้

ถ้าผู้เรียนเกิดปัญหาในระหว่างการเรียนรู้จะได้ขอคำแนะนำจากผู้สอนได้ทันที ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการความรู้ จะเกิดผลหรือรู้จริงได้นั้น จำเป็นต้องลงมือปฏิบัติ ดังที่ วิจารณ์ พานิช (2548: 5) ได้กล่าวว่า การจัดการความรู้ เป็นทักษะประมาณร้อยละ 80-90 มีส่วนที่เป็นทฤษฎีเพียงร้อยละ 10-20 ดังนั้น การเรียนรู้รายวิชานี้ให้เข้าใจต้องแท้ การอ่านหรือฟังการบรรยายไม่เพียงพอ หากต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

นอกจากนี้ ยังพบว่าอาจารย์ทั้ง 2 ระดับส่วนใหญ่ สอนการจัดการความรู้ในองค์กรทั่ว ๆ ไปมากกว่าจะเน้นสอนการจัดการความรู้เฉพาะในองค์กรวิชาชีพสารสนเทศ เพราะต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้และเข้าใจว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการหรือเครื่องมือการบริหารที่สามารถปฏิบัติได้กับทุกองค์กร ซึ่งรวมถึงองค์กรวิชาชีพสารสนเทศ ดังที่ อูรารัตน์ วงศ์ศิลป์ (2547: 71) ได้กล่าวว่า การจัดการความรู้ เป็นเครื่องมือที่ได้ผ่านการพิสูจน์และยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่า สามารถใช้พัฒนางาน พัฒนาคณะ พัฒนาองค์กรและพัฒนาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ทุกคนจะต้องเรียนรู้และเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง อาจกล่าวได้ว่า การจัดการความรู้ คือ รากแก้วแห่งความสำเร็จ การจัดการความรู้ จึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นในทุกองค์กร ซึ่งรวมถึงสถาบันบริการสารสนเทศด้วย ความคิดเห็นของนักศึกษาส่วนใหญ่ก็สอดคล้องกับความข้างต้น กล่าวคือ มีความเห็นว่า การสอนรายวิชานี้ ควรสอนการจัดการความรู้ในองค์กรทั่ว ๆ ไป โดยไม่จำกัดเฉพาะการจัดการความรู้ในองค์กรทางวิชาชีพสารสนเทศ เพราะจะทำให้ผู้เรียนทราบว่า การจัดการความรู้สามารถปฏิบัติได้ในทุกองค์กร อีกทั้งยังได้เห็นตัวอย่างองค์กรที่ประสบความสำเร็จในการนำการจัดการความรู้มาปฏิบัติในสถานการณ์ที่หลากหลายมากขึ้น สามารถใช้เป็นแนวคิดและแนวทางในการนำความรู้ไปประยุกต์ในการทำงานต่อไป ประกอบกับจากการศึกษาพบว่า ในการสอนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้สถาบันการศึกษาในต่างประเทศหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยบอสตัน มหาวิทยาลัยเซาท์โคโรไลนา และมหาวิทยาลัยจอร์จ เมสัน ก็นำกรณีศึกษาการจัดการความรู้จากองค์กรทั่ว ๆ ไป เช่น คอนเนอร์ ฟอรั่ม เมทัล โปรดักส์ (Conor Formed Metal Products) คอลลิเออร์ อินเตอร์เนชั่นแนล พรอปเพอร์ตี้ (Colliers International Property) บัคแมน แลป (Buckman Labs) บริติช ปีโตเลียม (British Petroleum) เคพีเอ็มจี-พีท มาร์วิก-วัน ไจแอนท์ เบรน (KPMG-Peat Marwick-One Giant Brain) มาใช้เป็นกรณีศึกษาในการสอน เช่นเดียวกัน (Ruth; Theobold; & Frizzell. 1999: 283-290) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า การสอนรายวิชานี้ ไม่จำเป็นต้องสอนการปฏิบัติการจัดการความรู้เฉพาะในองค์กรวิชาชีพของผู้เรียนเท่านั้น แต่ควรให้ผู้เรียนได้เห็นแนวทางการปฏิบัติการจัดการความรู้ที่ดีขององค์กรในสถานการณ์ที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนทำให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ในการทำการจัดการความรู้ได้ดียิ่งขึ้น

1.2.3 กระบวนการเรียนการสอน ผลการศึกษาพบว่า ในการนำเข้าสู่บทเรียน อาจารย์ระดับปริญญาตรีส่วนใหญ่จะใช้วิธีเล่าเรื่องและทบทวนความรู้ นอกจากนี้ อาจารย์บางท่านยังนำเข้าสู่บทเรียนด้วยวิธีการอื่น ๆ ด้วย เช่น การซักถาม การทดสอบความรู้ และการใช้สื่อ

การสอน ในขณะที่อาจารย์ระดับปริญญาโทส่วนใหญ่มักจะนำเข้าสู่บทเรียนด้วยการทบทวนความรู้ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า เทคนิคการนำเข้าสู่บทเรียนส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับผู้สอนแต่ละท่าน นอกจากนี้ การสัมภาษณ์ผู้สอนทำให้ทราบว่า การนำเข้าสู่บทเรียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อทบทวนความรู้ กระตุ้น ความสนใจ และเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เรียนก่อนเริ่มเรียน เนื่องจากการนำเข้าสู่บทเรียนเป็น การจัดกิจกรรมก่อนเริ่มสอนเนื้อหาเพื่อเป็นการเตรียมผู้เรียนให้รู้ว่า กำลังเรียนเรื่องอะไร สามารถ เชื่อมโยงความรู้และทักษะที่มีอยู่เดิมกับบทเรียนที่กำลังจะเรียนต่อไป ช่วยให้เข้าใจความมุ่งหมาย ของบทเรียนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น รวมถึงช่วยให้บรรยากาศในการเรียนเป็นกันเอง ไม่อึดอัด และช่วย สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เรียนและผู้สอน (ผกา สัตยธรรม. 2524: 28-31; จำเนียร ศิลปะวานิช. 2538. 142-143; สิริวรรณ ศรีพหล. 2550: 3-57) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีเห็นว่าการนำเข้าสู่บทเรียนเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก ผู้สอนควรต้องเตรียมความพร้อมให้กับ ผู้เรียนก่อน เพราะหากผู้เรียนขาดความสนใจหรือรู้สึกเบื่อ อาจจะส่งผลให้ขาดสัมฤทธิ์ผลใน การเรียนบทเรียนนั้น ๆ

ชั้นสอน อาจารย์ทั้ง 2 ระดับ ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการสอนหลายวิธี ได้แก่

(1) บรรยายประกอบกรณีศึกษา (2) การใช้สื่อการสอน (3) การให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าและนำเสนอ รายงาน และ (4) การจัดกิจกรรมและการฝึกปฏิบัติในชั้นเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในการสอน บรรยายประกอบกรณีศึกษา ผู้เรียนจะสามารถนำความรู้ที่เรียนมาคิดวิเคราะห์ และเชื่อมโยงกับ ตัวอย่าง ทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายและชัดเจนขึ้น และเป็นการฝึกให้ผู้เรียนได้เผชิญและแก้ปัญหา โดยไม่ต้องรอให้เกิดปัญหาขึ้นจริง (พรพิมล พรพิรชนม์. 2550: 147) นอกจากนี้ ผู้เรียน จะได้เรียนรู้ แนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการความรู้จากสถานการณ์ที่หลากหลาย ในขณะที่การใช้สื่อการสอนจะ กระตุ้นความสนใจของผู้เรียนได้ดี ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายและช่วยสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียน เกิดความสนใจใฝ่รู้มากยิ่งขึ้น (กรมวิชาการ. 2533: 32-33, Cheng; & Chen. 2008: Online) ส่วนการสอนแบบให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าและนำเสนอรายงาน ผู้เรียนจะได้ศึกษาค้นคว้าสาระความรู้ ด้วยตนเอง ทำให้เกิดการเรียนรู้ในเนื้อหาที่เรียนได้กว้างขวางขึ้น ช่วยพัฒนาความสามารถใน การนำเสนอความรู้ให้กับผู้อื่น และสามารถตรวจสอบความรู้และความเข้าใจของผู้เรียนได้ ดังคำให้ สัมภาษณ์ของอาจารย์ที่กล่าวว่า การทำรายงานจะทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกทักษะในการค้นคว้า วิเคราะห์และประมวลความรู้ รวมถึงสังเคราะห์ความรู้ ส่งผลให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียนชัดเจนขึ้น และทำให้ได้เรียนรู้วิธีการจัดการสารสนเทศและการจัดการความรู้จากองค์กรต่าง ๆ จาก ประสบการณ์จริงของนักศึกษา และเมื่อผู้เรียนนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน จะช่วยตรวจสอบได้ว่า ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนหรือไม่จากการถามตอบระหว่างการนำเสนอผลงาน คำตอบของผู้เรียนจะ ชี้ให้เห็นถึงระดับความเข้าใจเนื้อหาวิชา ในขณะที่การจัดกิจกรรมและการฝึกปฏิบัติต่าง ๆ ผู้เรียน จะเกิดกระบวนการเรียนรู้ เพราะได้ฝึกคิด ฝึกวิเคราะห์ และได้ฝึกปฏิบัติจริง ดังที่ พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 24 (2545: 14) ได้ระบุการจัดการกระบวนการเรียนรู้ไว้ว่า สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จาก ประสบการณ์จริง เพื่อฝึกการปฏิบัติให้ผู้เรียนทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้

อย่างต่อเนื่อง กิจกรรมและการฝึกปฏิบัติที่ใช้ส่วนใหญ่ คือ การระดมความคิดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ และต้องการปลูกฝังทักษะการจัดการความรู้ให้กับผู้เรียน และเป็นกิจกรรมที่สามารถจัดในห้องเรียนได้ง่าย ในการจัดกิจกรรมผู้สอนจะทำหน้าที่อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ โดยมอบหมายหัวข้อให้ผู้เรียนได้ร่วมกันระดมความคิดและแลกเปลี่ยนความรู้ และระหว่างทำกิจกรรม ผู้สอนจะคอยตรวจสอบเพื่อให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้เรียนตลอดเวลา วิธีการสอนดังกล่าว คล้ายคลึงกับงานวิจัยของ รสมาธิญานบุญ (2550: 68) ที่พบว่า ในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนธรรมชาติเพื่อส่งเสริมการจัดการความรู้ของผู้เรียนได้เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียน ผู้ศึกษา วิทยากร และธรรมชาติรอบ ๆ เพื่อที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีความรักหวงแหนธรรมชาติ โดยนำความรู้ที่ได้มาช่วยกันอนุรักษ์ เผยแพร่ทรัพยากรในธรรมชาติเหล่านั้นให้คงอยู่ และพัฒนาฐานของความรู้เพื่อจะนำไปสู่การยกระดับความรู้ โดยผู้ศึกษา/ครู/วิทยากร จะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ เช่น เป็นคุณกิจ คุณเอื้อ และคุณอำนวย เพื่อช่วยเอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้น ตลอดจนคอยสอดส่องและให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปรับปรุงตนเองและเกิดพัฒนาการที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ผู้เรียนยังได้ฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้จากกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งอธิบายตามทฤษฎีกระบวนการจัดการความรู้ ได้ดังนี้ (1) ฝึกการระบุน้ำความรู้จากกิจกรรมการทำแผนที่ความรู้ (2) ฝึกการแสวงหาความรู้และการเข้าถึงความรู้จากการศึกษาดูงาน การเชิญวิทยากรมาบรรยาย การเข้าร่วมการประชุมและสัมมนา การทำงานที่ได้รับมอบหมาย และกิจกรรมการฝึกปฏิบัติโดยแสวงหาความรู้จากอินเทอร์เน็ตในห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ (3) ฝึกการจัดการความรู้ให้เป็นระบบและการประมวลและกลั่นกรองความรู้ จากการทำโครงการการสร้างฐานข้อมูลนามานุกรมบุคคล และจัดทำฐานข้อมูลผู้เชี่ยวชาญ (4) ฝึกการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ จากกิจกรรมระดมความคิดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมชุมชนนักปฏิบัติ การเล่นเกมเผยแพร่ความรู้ การศึกษาดูงาน การเชิญวิทยากรมาบรรยาย และการเข้าร่วมการประชุมและสัมมนา รวมถึง (5) ฝึกการนำความรู้ไปใช้และฝึกการเรียนรู้ จากการทำโครงการการสร้างฐานข้อมูลนามานุกรมบุคคล และจัดทำฐานข้อมูลผู้เชี่ยวชาญ นอกจากนี้ อาจารย์ผู้สอนในระดับปริญญาตรีบางท่านยังใช้วิธีการสอนอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น การอภิปรายในชั้นเรียน การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน การระดมความคิด การใช้เกมจำลองสถานการณ์ และการสัมมนา

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิธีการสอนและกิจกรรมที่ใช้ในรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในต่างประเทศ ผู้วิจัยพบว่า นอกเหนือจากการสอนโดยวิธีการบรรยาย การมอบหมายให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การระดมสมอง การศึกษาดูงาน และการเชิญวิทยากรมาบรรยายแล้ว ผู้สอนจากสถาบันการศึกษาในต่างประเทศหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยเวย์สเตท (Wayne State University) มหาวิทยาลัยออลู (Aulu University) มหาวิทยาลัยอาโบ อะคาเดมี (Abo Akademi University) และ มหาวิทยาลัยเซาท์เธิร์น มิสซิสซิปปี (University of Southern Mississippi) ยังใช้วิธีการสอนอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น การศึกษาเป็นกลุ่ม การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียน เช่น การเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการใช้อีบุ๊กหรือวิกิพีเดีย การบรรยายทางออนไลน์

และการอภิปรายบทเรียนผ่านเว็บบอร์ด ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า เป็นวิธีการสอนที่น่าสนใจและมีประโยชน์ ซึ่งผู้สอนอาจจะเลือกนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้นได้ โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้ เนื่องจากเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จ ดังที่ นักวิจัยด้านการจัดการความรู้หลายคน (บุญดี บุญญากิจ; และคนอื่น ๆ. 2548: 59-62; สุวรรณ เจริญเสาวภาคย์; และคนอื่น ๆ. 2548: 53-56) ได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของเทคโนโลยีในการส่งเสริมให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จ เพราะเทคโนโลยีจะช่วยให้บุคลากรสามารถเข้าถึงและค้นหาความรู้ สามารถวิเคราะห์ข้อมูลและช่วยในการจัดเก็บความรู้ ได้อย่างเป็นระบบมากขึ้น รวมถึงช่วยให้การแลกเปลี่ยนความรู้สามารถทำได้ง่ายขึ้น ดังนั้น ผู้เรียนจึงควรมีความรู้และทักษะเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในการจัดการความรู้ด้วย นอกจากนี้ เทคโนโลยียังสามารถช่วยแก้ปัญหาเวลาเรียนมีจำกัด เพราะผู้เรียนสามารถเรียนรู้นอกห้องเรียนได้ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียนและผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้รวดเร็วขึ้น (กิดานันท์ มลิทอง: 2546: 15) เพราะเทคโนโลยีเป็นสื่อการสอนที่ช่วยกระตุ้นความสนใจ ช่วยในการจดจำได้ดี และผู้เรียนสามารถนำไปทบทวนหรือเตรียมตัวสำหรับการเรียนได้

ในด้านบรรยากาศในการเรียน อาจารย์ทั้ง 2 ระดับจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถาม อภิปรายประเด็นปัญหา และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนอย่างทั่วถึงเสมอ ทั้งระหว่างเรียนและหลังจากจบการเรียน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การจัดการเรียนการสอนได้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังที่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 22 (2545: 13) ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ นอกจากนี้ อาจารย์ส่วนใหญ่ยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดและตัดสินใจในการทำงานอย่างอิสระ เช่น การเลือกหัวข้อในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย สอดคล้องกับความคิดเห็นของจำเนียร ศิลปะวานิช (2538: 100) ที่ชี้ให้เห็นว่า บรรยากาศในการเรียนที่เป็นอิสระจะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้มาก มีความมั่นใจในตนเองที่จะแสวงหาความรู้ โดยไม่ให้เกิดความวิตกกังวลอันเป็นผลให้เกิดความเครียด ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความหมายสำหรับผู้เรียน รวมถึงผู้สอนในระดับปริญญาตรีบางท่านมีการสร้างแรงจูงใจในการเรียน เช่น การให้รางวัลและกล่าวชมเชยผู้เรียนที่มีผลการเรียนหรือจัดทำผลงานได้ดีด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ผู้สอนมีการใช้จิตวิทยาการเรียนรู้ เพื่อสร้างสภาพการณ์ที่จะเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของผู้เรียน ดังที่ จำเนียร ศิลปะวานิช (2538: 130-131) และเสริมศรี ไชยศรี (2539: 13-14) ได้กล่าวว่า ผู้สอนควรสร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนมีความภูมิใจในความสำเร็จ เพราะจะช่วยกระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนสนใจเรียนมากขึ้น หากผู้สอนไม่สามารถสร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกที่พึงพอใจหรือภูมิใจ อาจจะทำให้การสอนแห้งแล้งได้ ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า การสร้างแรงจูงใจ นอกจากจะช่วยสร้างบรรยากาศในการเรียนที่ดีแล้ว ยังช่วยสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

และเป็นวิธีการสอดแทรกกระบวนการการจัดการความรู้ในการเรียนไปด้วย กล่าวคือ ในการปฏิบัติ การจัดการความรู้เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดแรงจูงใจในการแลกเปลี่ยนความรู้กัน อาจต้องใช้รางวัล หรือคำชมเชยมาเป็นแรงจูงใจประกอบ ผู้สอนอาจจะต้องทำหน้าที่เป็นคุณอำนวยในการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการทำงานและการแลกเปลี่ยนความรู้กันในห้องเรียนให้มากขึ้น โดยการให้รางวัลเป็นเครื่องสร้างแรงจูงใจดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น

ขั้นสรุปบทเรียน หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการเรียนการสอน อาจารย์ ทั้ง 2 ระดับ จะเปิดโอกาสให้มีการซักถาม อภิปรายประเด็นปัญหาต่าง ๆ และสรุปสาระสำคัญของ บทเรียนทุกครั้ง เพราะต้องการทบทวนความรู้ เน้นสาระสำคัญ เพิ่มเติมสาระที่อาจจะขาดไป รวมถึง ตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียน ดังที่ สกต อุทรานนท์ (2532: 92) ได้กล่าวว่า การสรุปบทเรียนเป็น ขั้นตอนที่มีความสำคัญขั้นหนึ่งของการเรียน เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเนื้อหาที่ได้เรียน มาและเห็นความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่าง ๆ ของเนื้อหาที่ได้เรียนมาแล้ว นอกจากนี้ยังจะเป็น การย้าให้ผู้เรียนได้เกิดความจดจำได้ดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า นอกจากจะสรุป สาระสำคัญให้ผู้เรียนได้ทราบแล้ว ผู้สอนควรมอบหมายงานหรือจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึก ปฏิบัติการจัดการความรู้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้เรียนได้สรุปความรู้หรือแสดงความสามารถ ในการประยุกต์ความรู้ ซึ่งจะส่งผลให้การเรียนรายวิชานี้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุด

1.2.4 การประเมินผล ผลการศึกษาพบว่า อาจารย์ทั้ง 2 ระดับจะกำหนดวิธีการ วัดผลและชี้แจงหลักเกณฑ์การประเมินให้นักศึกษาทราบในชั่วโมงแรก โดยก่อนการประเมินผล ทุกครั้งจะแจ้งให้นักศึกษาทราบล่วงหน้า เพื่อให้เตรียมตัวและเตรียมความพร้อมก่อน จะได้ไม่เกิด ปัญหาในภายหลัง สำหรับวิธีการประเมินผลที่ใช้ส่วนใหญ่ในรายวิชานี้ ได้แก่ การสอบและ การมอบหมายงาน นอกจากนี้ ผู้สอนบางท่านยังใช้วิธีการประเมินผลอื่นประกอบด้วย ได้แก่ การตอบคำถามและซักถาม การสังเกตพฤติกรรม การอภิปราย การแสดงความคิดเห็น การทำ แบบฝึกหัด และการทดสอบย่อย อาจกล่าวได้ว่า ในการประเมินผลอาจารย์ผู้สอนแต่ละท่านจะ เลือกใช้วิธีการประเมินผลหลาย ๆ วิธีประกอบกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวิธีการประเมินผลแต่ละวิธี มีจุดเด่นแตกต่างกัน ผู้สอนจึงต้องพิจารณาและเลือกใช้วิธีการประเมินตามความเหมาะสม ดังที่ สิริวรรณ ศรีพหล (2550: 3-69) ได้กล่าวไว้ว่า การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน จำเป็นต้องใช้เทคนิคการวัดหลายวิธีประกอบกัน ไม่มีเทคนิคการวัดใดเพียงเทคนิคเดียวที่สามารถ วัดความเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ครบทุกด้าน ผู้สอนควร ตระหนักถึงจุดเด่นและจุดด้อยของเทคนิคหรือเครื่องมือแต่ละประเภทเพื่อที่จะได้เลือกใช้เครื่องมือ หรือเทคนิคอย่างถูกต้อง

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิธีการประเมินผลรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการ ความรู้ในต่างประเทศ พบว่า นอกเหนือจากการประเมินผลโดยการทดสอบ การมีส่วนร่วมใน ชั้นเรียน และการมอบหมายงาน เช่น การศึกษาวิเคราะห์การจัดการความรู้ในองค์กร และการศึกษา การจัดการความรู้ตามหัวข้อที่ได้รับมอบหมายแล้ว ผู้สอนจากสถาบันการศึกษาในต่างประเทศ

เช่น มหาวิทยาลัยอัลเบอร์ตา (University of Alberta) มหาวิทยาลัยรัทเกอร์ (Rutgers University) มหาวิทยาลัยโดมินีกัน (Dominican University) มหาวิทยาลัยอุโล มหาวิทยาลัยอาโบ อะคาเดมีและมหาวิทยาลัยเซาท์เธิร์น มิชซิสซิปปี ได้ใช้วิธีการประเมินผลอื่น ๆ ที่น่าสนใจหลายวิธี ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ผู้สอนน่าจะนำมาใช้กับการประเมินผลในบริบทการสอนของประเทศไทยได้ เช่น การเขียนเรื่องราวสั้น ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ การเล่าเกร็ดเล็กเกร็ดน้อย หรือการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้จากประสบการณ์ของตนเอง การเขียนบล็อกหรือวิกิพีเดีย การใช้ Web 2.0 ในการจัดการความรู้ การจัดทำบรรณานุกรมทรัพยากรสารสนเทศที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้ โดยมีการสรุปเนื้อเรื่องย่อ การเข้าร่วมประชุมการจัดการความรู้ และการทำโครงการที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้ เช่น โครงการฐานข้อมูลสมุดหน้าเหลือง หรือโครงการฐานข้อมูลเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ (Decision Support System) เป็นต้น

สำหรับความมุ่งหมายในการประเมินผลการเรียนรายวิชานี้ อาจารย์ส่วนใหญ่ กล่าวว่า ต้องการประเมินว่าผู้เรียนมีความรู้และความเข้าใจเนื้อหาหรือไม่ และระดับใด เพื่อให้ทราบผลและนำมาปรับปรุงการสอนต่อไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการวัดและประเมินผลการเรียนจะทำให้ผู้สอนได้ข้อมูลที่แสดงถึงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน รวมถึงข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาและเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ ดังนั้น การประเมินผลจึงเป็นกระบวนการให้ผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้ (กรมวิชาการ. 2544: 24-25; เสริมศรี ไชยศรี. 2539: 157)

1.3 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอน

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนที่พบในรายวิชาการจัดการความรู้จะมีลักษณะแตกต่างจากปัญหาและอุปสรรคที่พบในรายวิชาอื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องจากการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้วิธีการศึกษาแบบกรณีศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาเพื่อค้นหาประเด็นปัญหาของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ดังนั้น ผลการวิจัยที่พบจึงมีลักษณะเฉพาะในแต่ละบริบท (ชาย โพธิ์สิตา. 2550: 167-168; นิศา ชูโต. 2545: 10) การวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่พบในการวิจัยครั้งนี้ สามารถแบ่งออกได้ 5 ด้าน ดังนี้

1.3.1 ด้านหลักสูตร ผลการศึกษาพบว่า (1) ขอบเขตของจุดประสงค์การเรียนการสอนบางสถาบันมีขอบเขตกว้างเกินไป ทำให้เนื้อหาที่ต้องสอนมีมาก ผู้สอนต้องสอนอย่างรวดเร็วและรวบรัด ทำให้นักศึกษาไม่เข้าใจเนื้อหา ดังนั้นจึงต้องจัดให้มีการเรียนการสอนซ้ำอีกครั้งก่อนที่จะสอนในหัวข้อต่อไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรายวิชาการจัดการความรู้เป็นรายวิชาใหม่ ผู้สอนเริ่มสอนเป็นภาคการศึกษาแรก และมีเวลาในการเตรียมแผนการเรียนการสอนจำกัด จึงทำให้พบปัญหาดังกล่าว (2) จุดประสงค์การเรียนการสอนไม่ชัดเจน ทำให้ผู้เรียนบางคนไม่เข้าใจความคาดหวังของผู้สอน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภาษาที่ใช้เขียนจุดประสงค์การเรียนการสอนไม่ชัดเจน จึงทำให้พบปัญหาดังกล่าว (3) เนื้อหาวิชาเข้าใจยาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการความรู้เป็น

วิชาใหม่และเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นทฤษฎีของชาวต่างประเทศ จึงทำให้ผู้เรียนบางคนไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3.2 ด้านเวลา ผลการศึกษาพบว่า เวลาในการเรียนการสอนมีจำกัดทำให้ผู้สอนและผู้เรียนประสบปัญหา (1) ผู้สอนบางท่านไม่สามารถสอนเนื้อหาในเชิงลึกได้ (2) ผู้สอนบางท่านต้องดำเนินการสอนอย่างรวบรัด (3) ผู้สอนบางท่านไม่สามารถจัดกิจกรรมบางกิจกรรมได้ เช่น การศึกษาดูงาน (4) มีเวลาจำกัดในการทำกิจกรรม เช่น การอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน และผู้เรียนมีโอกาสดูฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้น้อย และ (5) ผู้สอนบางท่านไม่สามารถจัดการประเมินผลบางวิธีได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการความรู้เป็นรายวิชาใหม่ ผู้เรียนต้องใช้เวลาในการศึกษาและทำความเข้าใจมาก ประกอบกับการจัดการความรู้ จำเป็นต้องมีการทำกิจกรรมและการฝึกปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจการจัดการความรู้ได้ชัดเจนขึ้น รวมถึงต้องมีการวัดผลการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อนำมาปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น อาจารย์และนักศึกษาจึงประสบปัญหาดังกล่าว

1.3.3 ด้านสถานที่สอนและสื่ออุปกรณ์ ผลการศึกษาพบว่า ห้องเรียนบางแห่งไม่สะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และสื่ออุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการสอน เช่น ไมโครโฟน เครื่องเสียง และอินเทอร์เน็ตเกิดการชำรุดหรือเสียหายในบางครั้ง จึงทำให้เกิดอุปสรรคในการเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมหาวิทยาลัยและภาควิชาไม่มีการเตรียมความพร้อมในด้านสถานที่และสื่ออุปกรณ์การเรียน รวมถึงไม่ดูแลรักษาหรือตรวจสอบอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานอยู่ตลอดเวลาจึงทำให้เกิดปัญหาดังกล่าว

1.3.4 ด้านทรัพยากรสารสนเทศ ผลการศึกษาพบว่า (1) ทรัพยากรสารสนเทศทางด้านการจัดการความรู้ที่ให้บริการในห้องสมุดมีไม่เพียงพอ ทำให้ผู้เรียนบางคนขาดแหล่งข้อมูลในการค้นคว้าและศึกษาเพิ่มเติม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการความรู้เป็นประเด็นที่สังคมกำลังให้ความสนใจ ทรัพยากรสารสนเทศที่มีให้บริการจึงมีไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้ใช้ ส่งผลให้ผู้เรียนขาดทรัพยากรในการศึกษาค้นคว้า และ (2) แหล่งข้อมูลในการค้นคว้าเพื่อทำงานที่ได้รับมอบหมายมีอุปสรรคในการเข้าถึงข้อมูล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแหล่งสารสนเทศส่วนใหญ่ต้องใช้ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ทำให้ไม่สามารถค้นหาข้อมูลได้ลึกซึ้งและครอบคลุมตามที่ผู้เรียนคาดหวังได้

1.3.5 ด้านผู้เรียน ผลการศึกษาพบว่า (1) ผู้เรียนบางคนไม่สามารถบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้และไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงทำงานที่ได้รับมอบหมายมาไม่มีคุณภาพตามที่ได้คาดหวัง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความรู้และประสบการณ์จากการเรียนของผู้เรียนมีน้อย และผู้เรียนมักจะใช้แหล่งสารสนเทศจากอินเทอร์เน็ตในการทำงาน โดยขาดการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ รวมถึงไม่สามารถเลือกใช้ความรู้และบูรณาความรู้จากการเรียนได้จึงทำให้เกิดปัญหาดังกล่าว (2) ผู้เรียนในระดับปริญญาโทมีเวลาทบทวนเนื้อหาวิชาที่เรียนน้อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้เรียนเป็นนักศึกษาภาคพิเศษและส่วนใหญ่ทำงานแล้ว ภาระงานจึงค่อนข้างมาก ทำให้การทบทวนในการเรียนมีจำกัด จึงอาจมีผลทำให้การเรียนรายวิชาดังกล่าว

ไม่บรรลุผลในระดับที่คาดหวังไว้ (3) ผู้เรียนไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความรู้และประสบการณ์ทางด้านการจัดการความรู้มีน้อย และผู้เรียนบางคนมีความรู้และความสามารถด้านภาษาอังกฤษไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาได้เมื่อเรียนหรืออ่านบทความ / หนังสือการจัดการความรู้ที่เป็นภาษาอังกฤษ และ (4) ผู้เรียนบางคนไม่สามารถเชื่อมโยงตัวอย่างกับเนื้อหาที่เรียนได้ ส่งผลให้บางครั้งไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาวิชาได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะตัวอย่างหรือกรณีศึกษาที่นำมาใช้สอนเป็นองค์กรที่ผู้เรียนไม่รู้จัก และนักศึกษาขาดประสบการณ์ทางวิชาชีพ จึงไม่สามารถบูรณาการความรู้ที่เรียนกับตัวอย่างได้

2. ความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

2.1 จุดประสงค์การเรียนการสอน ผลการศึกษาพบว่า อาจารย์ทั้ง 2 ระดับ ส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่า รายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ควรกำหนดให้นักศึกษามีความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ และสามารถประยุกต์การจัดการความรู้ได้ นอกจากนี้ อาจารย์บางท่านมีความเห็นเพิ่มเติมว่า ควรให้นักศึกษามีความรู้และความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการจัดการสารสนเทศและการจัดการความรู้ และตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการความรู้ที่มีต่อการพัฒนาองค์กร คล้ายคลึงกับความคิดเห็นของแอล-ฮาวมเดห์ (Al-Hawamdeh, 2005: 1205) ที่เสนอว่า รายวิชาการจัดการความรู้ควรมีจุดประสงค์ดังนี้ (1) เพื่อให้นักศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการความรู้ในองค์กรทุกขนาดและทุกรูปแบบ (2) เพื่อพัฒนาความเข้าใจของแนวคิดหลักและประเด็นที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดการความรู้ (3) เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้และความชำนาญในการสร้างกลยุทธ์และใช้เทคโนโลยีที่จำเป็นสำหรับการจัดการความรู้และสารสนเทศภายในองค์กร (4) เพื่อให้ นักศึกษามีความเข้าใจการปฏิบัติการจัดการความรู้ เช่น องค์กรแห่งการเรียนรู้ การสร้างชุมชนนักปฏิบัติ และการแบ่งปันความรู้ และ (5) เพื่อให้ นักศึกษามีความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับเทคนิคของการจัดการความรู้ในองค์กรและเข้าใจบทบาทในการควบคุม ประมวลศัพท์ การวิเคราะห์แยกแยะและระบบการสืบค้นสารสนเทศในการจัดการเนื้อหา

2.2 เนื้อหาวิชา

2.2.1 เนื้อหาสำคัญ ผลการศึกษาพบว่า อาจารย์ทั้ง 2 ระดับมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาสำคัญแตกต่างกัน กล่าวคือ อาจารย์ผู้สอนระดับปริญญาตรี มีความเห็นว่า แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความรู้ แนวคิดการจัดการความรู้ กระบวนการจัดการความรู้ วิธีการปฏิบัติการจัดการความรู้ การประยุกต์การจัดการความรู้ และบุคคลแห่งการเรียนรู้ เป็นเนื้อหาสำคัญ ในขณะที่อาจารย์ผู้สอนระดับปริญญาโท มีความเห็นตรงกันว่า กระบวนการจัดการความรู้ เป็นเนื้อหาสำคัญ นอกจากนี้อาจารย์ยังมีความเห็นว่า ความรู้และทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้

เครื่องมือการจัดการความรู้ หลักการและความสำคัญของการจัดการความรู้ ตัววัด โครงสร้างและ
บริการความรู้ การประยุกต์การจัดการความรู้ในห้องสมุด ศูนย์สารสนเทศและองค์กรต่าง ๆ
และการใช้ประโยชน์การจัดการความรู้ ก็เป็นเนื้อหาสำคัญเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามเมื่อนำ
ความคิดเห็นดังกล่าวมาจัดกลุ่มเนื้อหาสำคัญของรายวิชาการจัดการความรู้สามารถจัดได้ 4 กลุ่ม
ได้แก่ (1) ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการความรู้ (2) กระบวนการจัดการความรู้ (3) เครื่องมือ
การจัดการความรู้ และ (4) การประยุกต์การจัดการความรู้ ซึ่งคล้ายคลึงกับกับงานวิจัยของโซว์ตรี
และอิกกินส์ (Chaudhry; & Higgins. 2001: Online) ที่พบว่า การจัดการเรียนการสอนรายวิชา
การจัดการความรู้ ควรมีขอบเขตเนื้อหาการเรียนการสอนครอบคลุมความรู้พื้นฐานในการจัดการ
ความรู้ กระบวนการจัดการความรู้ การประยุกต์ใช้ความรู้ในองค์กร เทคโนโลยีในการจัดการความรู้
และกลยุทธ์ในการจัดการความรู้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ในการกำหนดเนื้อหาวิชา
ผู้สอนควรกำหนดเนื้อหาหรือหัวข้อให้ครอบคลุม 4 ประเด็นข้างต้น เพราะเป็นแก่นของเนื้อหา
การจัดการความรู้ที่ผู้เรียนทุกคนควรจะต้องมีความรู้และมีความเข้าใจเป็นพื้นฐาน อย่างไรก็ตาม
ในการจัดการเรียนการสอนของแต่ละหลักสูตร ผู้สอนอาจจะพิจารณารายละเอียดหรือหัวข้ออื่น ๆ
เพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม โดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์การพิจารณาเลือกเนื้อหา และองค์ประกอบ
ต่าง ๆ เช่น ผู้เรียน แนวโน้มและความต้องการของสังคม และเป้าหมายของหลักสูตร

2.2.2 เนื้อหาที่ยาก ผลการศึกษาพบว่า อาจารย์ระดับปริญญาตรีท่านหนึ่งมี
ความเห็นว่ เครื่องมือการเรียนรู้เป็นเนื้อหาที่ยาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักศึกษาขาดประสบการณ์
การทำงาน จึงทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์หรือเข้าใจการประยุกต์เครื่องมือการเรียนรู้กับองค์กรได้
อย่างมีประสิทธิภาพในการเรียนการสอนครั้งต่อไป อาจารย์กล่าวว่า จะเริ่มการเรียนการสอนด้วย
การยกตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริงเกี่ยวกับเครื่องมือการเรียนรู้ และสอนโดยใช้กรณีศึกษา เพื่อให้
นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาวิชาได้ชัดเจนขึ้น ในขณะที่นักศึกษาส่วนใหญ่ที่มีความเห็นว่า ไม่สามารถ
เข้าใจเนื้อหาได้ทุกประเด็น โดยเนื้อหาที่เห็นว่าเข้าใจยาก ได้แก่ ทฤษฎีการจัดการความรู้ เครื่องมือ
การจัดการความรู้ เครื่องมือการเรียนรู้ บทบาทของนักการจัดการสารสนเทศและนักการจัดการ
ความรู้ การเผยแพร่ความรู้ และการประยุกต์การจัดการความรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเนื้อหา
ส่วนใหญ่ที่กล่าวมา เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีและการปฏิบัติ แต่ผู้เรียนในระดับปริญญาตรี
ประสบการณ์ทางวิชาชีพมีน้อย จึงไม่สามารถบูรณาการความรู้ที่เป็นทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติได้
ส่วนในระดับปริญญาโท อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กล่าวคือ
กลุ่ม 1 มีความเห็นว่า ทฤษฎีการจัดการความรู้ เป็นเนื้อหาที่ยาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทฤษฎี
การจัดการความรู้ส่วนใหญ่ เป็นทฤษฎีของชาวต่างชาติ และนักศึกษามักจะใช้วิธีการท่องจำมากกว่า
การเข้าใจ ซึ่งอาจารย์เสนอว่า ในการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนจำเป็นต้องนำประสบการณ์
การจัดการความรู้มาอธิบาย เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจให้ได้มากที่สุด ในขณะที่กลุ่มที่ 2 มีความเห็นว่า
ตัววัด เป็นเนื้อหาที่ยาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความซับซ้อนของเนื้อหาเอง และเวลาในการเรียน
ในหัวข้อดังกล่าวมีน้อย ดังนั้น อาจารย์จึงมีความเห็นว่า ผู้เรียนควรไปศึกษาและค้นคว้าเพิ่มเติม
ด้วยตนเองอีกส่วนหนึ่ง

จากผลการศึกษาข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า เมื่อผู้สอนพบว่า เนื้อหาหรือหัวข้อใดที่ผู้เรียนไม่สามารถเข้าใจได้ ผู้สอนส่วนใหญ่จะเสนอให้ใช้กรณีศึกษาในการสอนเนื้อหา นั้นเพิ่มเติม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกรณีศึกษาจะทำให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์และเชื่อมโยงความรู้ที่เรียน กับเหตุการณ์หรือข้อเท็จจริงที่เป็นกรณีศึกษา ทำให้ผู้เรียนสามารถบูรณาการความรู้และเข้าใจ เนื้อหาได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า นอกจากจะใช้กรณีศึกษาแล้ว การมอบหมาย งานหรือการจัดกิจกรรมในชั้นเรียน เช่น การแสดงบทบาทสมมติ การเล่นเกม การเขียนแผน การจัดการความรู้ การทำแผนที่ความรู้ และการทำคลังความรู้ ก็อาจเป็นวิธีการที่จะช่วยให้ผู้เรียน เข้าใจเนื้อหาวิชาได้ง่ายและชัดเจนขึ้นก็ได้ เพราะการจัดการความรู้จะเข้าใจได้อย่างถ่องแท้ ผู้เรียนควรมีโอกาสได้ลงมือปฏิบัติการจัดการความรู้จริง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

2.3 กระบวนการเรียนการสอน

2.3.1 วิธีการสอนที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี ผลการศึกษา พบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่ มีความเห็นว่า การลงมือปฏิบัติ เป็นวิธีการสอนที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจ การจัดการความรู้ได้ดี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการความรู้จะเข้าใจได้ต้องเกิดจากการได้ ลงมือปฏิบัติ ดังที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น นอกจากนี้ อาจารย์บางท่านยังมีความเห็นเพิ่มเติมว่า การใช้สื่อการสอน การเล่าเรื่องอย่างธรรมชาติ การเปิดประเด็นอย่างง่าย ๆ การเปิดโอกาสให้ นักศึกษาแสดงความคิดเห็น ชักถาม และมีส่วนร่วมในการเรียน การศึกษาดูงาน และวิธีการสอน ที่หลากหลายขึ้นอยู่กับความเหมาะสม เป็นวิธีการที่จะช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี เช่นเดียวกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะผู้เรียน เนื้อหาที่เรียน และสภาพแวดล้อมของแต่ละสถาบัน มีความแตกต่างกัน จึงทำให้อาจารย์แต่ละท่านมีความเห็นเกี่ยวกับวิธีการสอนที่ช่วยให้เข้าใจ การจัดการความรู้ได้ดีแตกต่างกัน ดังที่ รสริน สุทองหล่อ (2543: 108) และสิริวรรณ ศรีพหล (2550: 3-60) ได้กล่าวถึงหลักในการเลือกวิธีการสอนไว้ สรุปได้ว่า ควรคำนึงถึงเนื้อหาบทเรียน วัตถุประสงค์ของบทเรียน ความสนใจของกลุ่มผู้เรียน ความแตกต่างระหว่างบุคคล สภาพแวดล้อม ทางสังคมของผู้เรียน และเวลา รวมถึงควรใช้วิธีการสอนที่พัฒนาให้ผู้เรียนสามารถคิด วิเคราะห์ และประยุกต์ความรู้ที่เรียนมาได้เป็น

นอกจากนี้ การสัมภาษณ์นักศึกษาทำให้ทราบว่า นักศึกษาระดับปริญญาตรี มีความเห็นเกี่ยวกับวิธีการสอนที่ช่วยให้เข้าใจเนื้อหาการจัดการความรู้ได้ดีแตกต่างกัน กล่าวคือ การระดมความคิดและแลกเปลี่ยนความรู้ การศึกษาดูงาน การแสดงบทบาทสมมติ การใช้เกม จำลองสถานการณ์ การเชิญวิทยากรมาบรรยาย การบรรยายประกอบกรณีศึกษา และการใช้สื่อ การสอน ล้วนเป็นวิธีการที่ช่วยให้เข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี ซึ่งวิธีสอนส่วนใหญ่ที่กล่าวมาจะเป็น กิจกรรมและการฝึกปฏิบัติ จึงสะท้อนให้เห็นว่า ผู้เรียนในระดับปริญญาตรีส่วนใหญ่ขาด ประสบการณ์ในวิชาชีพ ดังนั้น การสอนรายวิชานี้ด้วยวิธีการบรรยายอย่างเดียวอาจจะไม่เพียงพอ ผู้สอนควรจะต้องมีกิจกรรมหรือมอบหมายให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติในชั้นเรียนให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสเพิ่มพูนประสบการณ์การจัดการความรู้ให้มากขึ้น ในขณะที่นักศึกษาปริญญาโท

มีความคิดเห็นตรงกันว่า การบรรยายประกอบกรณีศึกษา เป็นวิธีการสอนที่ช่วยให้เข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักศึกษามีประสบการณ์ในวิชาชีพและส่วนใหญ่ทำงานแล้ว จึงสามารถเชื่อมโยงและบูรณาการความรู้ที่เรียนได้ ประกอบกับวิธีการดังกล่าว ทำให้นักศึกษาได้เห็นแนวทางปฏิบัติที่ดีในการจัดการความรู้จากสถานการณ์ที่หลากหลาย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนในการนำความรู้ไปประยุกต์กับการทำงานต่อไป

2.3.2 สื่อการสอนที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี ผลการศึกษาพบว่า อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อการสอน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มที่ 1 มีความเห็นว่า วิดีทัศน์ เป็นสื่อการสอนที่ช่วยให้เข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวิดีทัศน์เป็นสื่อที่ทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายและชัดเจน ช่วยกระตุ้นความสนใจ และสามารถทดแทนการศึกษาดูงานองค์กรที่มีการจัดการความรู้ได้ ในกรณีที่ไม่สามารถพานักศึกษาไปศึกษาดูงานได้ ในขณะที่กลุ่มที่ 2 มีความเห็นว่า สื่อการสอนอาจจะจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการจัดการความรู้ได้ง่ายขึ้น แต่การสอนรายวิชานี้ ควรเน้นที่การฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้มากกว่า รวมถึงผู้เรียนควรต้องศึกษาและค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง จึงจะสามารถเข้าใจการจัดการความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในการสอนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ สื่อการสอนมีความสำคัญมาก ซึ่งผู้สอนควรจะต้องตระหนักถึง ทั้งนี้เนื่องจากนอกจากสื่อการสอนจะช่วยกระตุ้นความสนใจ ช่วยให้ผู้เรียนได้เร็วขึ้น ยังสามารถช่วยแก้ไขปัญหาระยะเวลาเรียนได้ เช่น เวลาเรียนไม่พอหรือไม่มีเวลาไปศึกษาดูงาน เพราะผู้เรียนสามารถนำสื่อการเรียนการสอนประเภทบทเรียนออนไลน์หรือวิดีทัศน์ไปศึกษาค้นคว้านอกเวลาเรียนได้ รวมถึงองค์ประกอบการจัดการความรู้อย่างหนึ่งก็คือ เทคโนโลยี ดังนั้น ผู้เรียนจึงควรได้มีโอกาสเรียนรู้หรือฝึกใช้เพื่อปลูกฝังทักษะและความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการความรู้ด้วย

2.3.3 วิธีการสอนที่ไม่เหมาะสมสำหรับรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ผลการศึกษาพบว่า อาจารย์ระดับปริญญาตรีส่วนใหญ่และนักศึกษาทั้ง 2 ระดับมีความเห็นตรงกันว่า การสอนโดยการบรรยายอย่างเดียวเป็นวิธีการที่ไม่เหมาะสมสำหรับรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการสอนแบบบรรยายอย่างเดียวมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น ทำให้การเรียนการสอนไม่น่าสนใจ จดจำเนื้อหาได้น้อย และไม่สอดคล้องกับหลักการสอนในปัจจุบันที่นิยมใช้กัน คือ การสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพราะการสอนบรรยายจะทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมน้อย เกิดความเบื่อหน่าย และหมดความสนใจ เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนจดบันทึกและท่องจำมากกว่าการศึกษาและสร้างความรู้ด้วยตนเอง จึงไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ในระดับการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ซึ่งเป็นความสามารถขั้นสูง และไม่ค่อยจะเกิดการพัฒนาด้านเจตคติ และทักษะพิสัย (บุญชม ศรีสะอาด. 2541: 51; ทิศนา แคมมณี. 2547: 329; พรพิมล พรพิรชนม์. 2550: 57) ซึ่งในการเรียนรายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ อาจารย์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ผู้เรียนควรได้ลงมือปฏิบัติจริง จึงจะสามารถเข้าใจการจัดการความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น ในขณะที่ อาจารย์ผู้สอนในระดับปริญญาโทมีความคิดเห็นแตกต่างกัน กล่าวคือ อาจารย์ท่านหนึ่งมีความเห็นว่า การสอนรายวิชาดังกล่าว ควรให้นักศึกษาปฏิบัติ

การจัดการความรู้จนประสบความสำเร็จ หากนักศึกษาปฏิบัติการจัดการความรู้ล้มเหลวแล้ว ผ่อนปรนให้นักศึกษาผ่านหรือลบล้างการฝึกปฏิบัติในกิจกรรมนั้น ๆ เป็นวิธีการที่ไม่เหมาะสมสำหรับรายวิชาการจัดการความรู้ อาจารย์อธิบายเพิ่มเติมว่า หากผู้เรียนปฏิบัติการจัดการความรู้ล้มเหลว จะมอบหมายให้ผู้เรียนนำผลงานกลับไปทบทวนเพื่อหาปัญหาหรือข้อผิดพลาดและวางแผนร่วมกันภายในกลุ่มอีกครั้งเพื่อปรับปรุงผลงานให้มีคุณภาพก่อนมานำเสนอผลงานใหม่ ซึ่งวิธีการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ผู้สอนได้สอดแทรกการฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้ในเรื่อง การทบทวนความรู้หลังการทำงาน (After Action Review – AAR) ให้แก่นักศึกษา ในขณะที่อาจารย์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า เราไม่สามารถสรุปได้ว่า มีวิธีการสอนที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับรายวิชาการจัดการความรู้ เพราะการสอนรายวิชานี้ควรใช้วิธีการสอนที่หลากหลายเพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียนและเนื้อหาที่จะสอน

2.4 การประเมินผลการเรียนการสอน

วิธีการประเมินผลการเรียนที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี ผลการศึกษาพบว่า อาจารย์ทั้ง 2 ระดับส่วนใหญ่มีความคิดเห็นตรงกันว่า การทำงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นวิธีการประเมินผลการเรียนการสอนที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้เรียนจะต้องนำความรู้ที่มีอยู่หรือที่ได้เรียนมาทั้งหมดมาคิด วิเคราะห์ และสังเคราะห์เพื่อตอบคำถามหรือเพื่อจัดทำผลงาน ดังนั้น จึงสามารถประเมินได้ว่า ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาที่เรียนมาถูกต้องหรือไม่ และเข้าใจในระดับใด การสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า งานที่ได้รับมอบหมาย อาจารย์ส่วนใหญ่จะมอบหมายให้นักศึกษาศึกษาและค้นคว้าการจัดการความรู้ในองค์กรต่าง ๆ และมานำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การจัดการความรู้จากประสบการณ์จริงของนักศึกษา และได้เห็นตัวอย่างองค์กรที่นำการจัดการความรู้มาใช้หลากหลายขึ้น เพื่อเป็นแนวคิดและแนวทางในการจัดการจัดการความรู้ไปประยุกต์ต่อไป ในขณะที่นักศึกษาทั้ง 2 ระดับ ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การทดสอบความรู้เป็นวิธีการประเมินผลการเรียนการสอนที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวิธีการประเมินผลโดยการทดสอบความรู้ เป็นวิธีการประเมินผลที่ใช้ทั่วไปในรายวิชาอื่น ๆ ผู้เรียนมีประสบการณ์จากการใช้หรือผ่านการประเมินผลด้วยวิธีการดังกล่าวมาแล้ว จึงเห็นว่า สามารถจะวัดและประเมินความรู้และความเข้าใจของผู้เรียนได้ นอกจากนี้ อาจารย์และนักศึกษายังมีความเห็นเพิ่มเติมว่า การสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้และการซักถามในชั้นเรียนก็เป็นวิธีการประเมินผลที่สามารถวัดและประเมินความรู้และความเข้าใจของผู้เรียนได้ดีเช่นเดียวกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้สอนสามารถตรวจสอบได้ทันทีว่า ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาที่เรียนหรือไม่ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงการสอนต่อไปได้

จากผลการศึกษาข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า วิธีการประเมินผลการเรียนที่สามารถวัดความรู้และความเข้าใจการจัดการความรู้ได้ดีมีหลายวิธี ดังนั้น ในการประเมินผล ผู้สอนจึงควรเลือกใช้วิธีการประเมินผลหลาย ๆ วิธีประกอบกันตามความเหมาะสม ทั้งนี้เป็นเพราะวิธีการ

ประเมินผลแต่ละวิธีก็มีจุดเด่นแตกต่างกัน และในการดำเนินการประเมินผล ผู้สอนควรดำเนินการประเมินผลให้ครบทุกขั้นตอน กล่าวคือ ควรมีการประเมินผลก่อนการเรียน ระหว่างการเรียน และหลังการเรียนด้วย รวมถึงควรมีการประเมินผลทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อให้การประเมินผลการเรียนมีประสิทธิภาพสูงสุด ตลอดจนเพื่อให้ผู้สอนได้ข้อมูลมาใช้ในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

นอกจากนี้อาจารย์และนักศึกษาทั้ง 2 ระดับมีความเห็นว่า การประเมินผล การเรียนควรเน้นการคิดวิเคราะห์และการประยุกต์การจัดการความรู้ เพราะสามารถวัดความรู้และความเข้าใจของนักศึกษาได้อย่างแท้จริง และการประเมินผลดังกล่าวจะทำให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่เรียนไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการสอบแบบเน้นความจำอย่างเดียว ดังที่ สจต อุทรานันท์ (2532: 97-98) ได้กล่าวไว้ว่า ในการประเมินผลผู้เรียนควรใช้คำถามประเภทให้คิดชนิดมีหลายคำตอบ หรือคำถามที่ให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์มากที่สุด เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถคิดแก้ปัญหาและส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี และสอดคล้องกับ ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ (2543: 30) ที่กล่าวว่า การวัดประเมินผลควรวัดว่า ผู้เรียนคิดเป็นหรือไม่ หรือว่าจำได้เท่านั้น เพราะหากผู้เรียนจำเก่งแต่คิดวิเคราะห์ไม่ได้ ผู้สอนก็จำเป็นต้องปรับปรุงการสอนใหม่ให้ดียิ่งขึ้น เพราะถ้าผลผลิตเป็นเด็กที่จำเก่งอย่างเดียว แต่ขาดความคิด ความฉลาดก็อาจทำให้คุณภาพของคนในชาติตกต่ำไม่ดีเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับอาจารย์ผู้สอน สรุปได้ดังนี้

1.1 รายวิชาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ควรเปิดสอนเป็นรายวิชาบังคับ

เพราะแนวโน้มในปัจจุบันการจัดการความรู้เป็นแนวคิดสำคัญที่สังคมและองค์กรต่าง ๆ ให้ความสนใจ ดังนั้น ผู้เรียนในสาขาวิชาชีพสารสนเทศจึงควรมีความรู้ ทักษะและประสบการณ์การจัดการความรู้ เพื่อให้มีโอกาสทางวิชาชีพมากขึ้น

1.2 ควรแบ่งการเรียนการสอนออกเป็น 2 ภาค คือ ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้จริง เพราะการจัดการความรู้ ผู้เรียนจะเข้าใจได้ดีต้องได้ลงมือปฏิบัติ

1.3 ในการจัดการเรียนการสอน ควรสอนกรณีศึกษาการจัดการความรู้ให้มาก

เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นแนวทางปฏิบัติการจัดการความรู้ที่ดีในสถานการณ์ที่หลากหลาย เพื่อเป็นแนวทางในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้มีประสิทธิภาพ

1.4 ควรมีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติการจัดการความรู้ หรือเป็น

กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์จริงเกี่ยวกับการจัดการความรู้ เช่น การศึกษาดูงาน การเชิญวิทยากรมาบรรยาย และการเรียนการสอนแบบแสดงบทบาทสมมุติ เป็นต้น รวมถึงในการจัดการเรียนการสอน ควรสอดแทรกวิธีการจัดการความรู้ให้แก่ผู้เรียน

เช่น การทำงานเป็นทีม การยกย่องชมเชยและให้รางวัล การทบทวนความรู้หลังการทำงาน และการแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อปลูกฝังทักษะการจัดการความรู้และกระตุ้นให้ผู้เรียนตระหนักว่า สามารถปฏิบัติการจัดการความรู้ได้ตลอดเวลาทั้งในชีวิตจริงและการทำงาน

1.5 ควรมีการจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมตามทฤษฎีกระบวนการจัดการความรู้ ได้แก่ การระบุความรู้ การแสวงหาความรู้และการเข้าถึงความรู้ การจัดความรู้ให้เป็นระบบและการประมวลและกลั่นกรองความรู้ การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจกระบวนการจัดการความรู้ได้ชัดเจนขึ้น และสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติการจัดการความรู้ต่อไป

1.6 ควรมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ประกอบการสอนด้วย เช่น การบรรยายทางออนไลน์ และการอภิปรายผ่านเว็บบอร์ด เป็นต้น ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่ช่วยลดปัญหาเรื่องเวลาเรียนไม่พอ นอกจากนี้ ควรทดลองนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ประกอบการเรียนการสอนด้วย เช่น บล็อก วิกีพีเดีย เว็บไซต์ บทเรียนออนไลน์ และโปรแกรมที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้ เช่น เวก้า (WEKA) และออนโทโลยี (Ontology) เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในการจัดการความรู้และเพื่อปลูกฝังพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่น การแลกเปลี่ยนความรู้ และการร่วมมือกันในการเรียน

1.7 ผู้สอนควรมอบหมายให้ผู้เรียนศึกษาและวิเคราะห์การจัดการความรู้ในองค์กรและทำโครงการ (Project) ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ เช่น ฐานข้อมูลผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้เรียนมาคิดวิเคราะห์และประยุกต์ได้จริง และควรให้ผู้เรียนได้ใช้เทคโนโลยีในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย เช่น การเขียนบล็อกหรือวิกิพีเดีย เพื่อพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีในการจัดการความรู้และปลูกฝังพฤติกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ให้แก่ผู้เรียน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำแบบจำลองรายวิชาการจัดการความรู้ ซึ่งเป็นผลจากงานวิจัยนี้ไปวิจัยต่อเนื่อง โดยศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อแบบจำลอง เพื่อนำผลการวิจัยมาใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนรายวิชานี้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.2 ควรทำการวิจัยเพื่อวิเคราะห์เนื้อหารายวิชาการจัดการความรู้ เพื่อกำหนดเนื้อหาที่เหมาะสม โดยพิจารณาถึงระดับความรู้ของผู้เรียน ลำดับของเนื้อหา และระยะเวลาในการสอน และนำมาปรับปรุงแก้ไขแผนการเรียนการสอนดังกล่าวให้เหมาะสมกับผู้เรียนมากขึ้น

2.3 ควรมีการศึกษาในประเด็นเรื่องบทบาทของเทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ โดยวิเคราะห์ปัญหาในการจัดการเรียนการสอน และศึกษาว่าจะนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้แก้ปัญหาและสนับสนุนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ. (2533). *หลักการพื้นฐานของหลักสูตรและการสอน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- _____. (2544). *สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2546). *คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กาญจนา คุณารักษ์. (2527). *หลักสูตรและการพัฒนา*. นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กิดานันท์ มลิทอง. (2546). *เทคโนโลยีการศึกษา: สื่อการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือกรมวิชาการ.
- กิริติ ยศยิ่งยง. (2550). *การจัดการความรู้ในองค์กรและกรณีศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มิสเตอร์ก๊อปปี.
- กุลธิดา ท้วมสุข. (2545, กันยายน-ธันวาคม). ความต้องการการพัฒนากำลังคนในสาขา บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับปริญญาเอกในประเทศไทย. *บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มข.* 20(3): 12-22.
- จำเนียร ศิลพานิช. (2538). *หลักและวิธีการสอน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมอาชีวะ.
- จำรัส มีกุล. (2543). *หลักสูตรประถมศึกษา*. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏ จันทราเกษม.
- จำลอง ชุมพลแก้ว. (2549, พฤษภาคม-มิถุนายน). สารพันเครื่องมือการจัดการความรู้. *เพื่อการเพิ่มผลผลิต*. 11(62): 50-56.
- จิราชาติ ตั้งคุปตานนท์. (2546). *กรณีศึกษาการจัดการความรู้ในองค์กรก่อสร้าง*. วิทยานิพนธ์ วศ.ม. (วิศวกรรมโยธา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. ถ่ายเอกสาร.
- จิราภรณ์ สุทธิมสกา. (2548, มกราคม). แล้วก็มีสายของ KM. *วารสารการจัดการสมัยใหม่*. 3(1): 1-9.
- จุฑารัตน์ ทรายณะวงศ์. (2548, พฤษภาคม-สิงหาคม). แนวคิดการจัดการความรู้ในห้องสมุด มหาวิทยาลัย. *บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มข.* 23(2): 1-10.
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. (2539). *การพัฒนาหลักสูตร: หลักการและแนวปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ. (2548). *การจัดการความรู้ในองค์กรธุรกิจ*. กรุงเทพฯ: เอ็กสเปอร์เน็ท.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2550). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ชูศรี สุวรรณโชติ. (2542). *หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: กิจศึกษาเทรดดิ้ง.

- ฐานันดร สุขศรี. (2544). การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และ
สารสนเทศศาสตร์ ระดับมหาบัณฑิต: ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
(บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- จิตติพร อาจชนะ. (2548). การจัดการความรู้เพื่อการเรียนรู้ขององค์กร: กรณีศึกษาบริษัท
ทูคอร์ดปอเรชั่น จำกัด (มหาชน). ภาคนิพนธ์โครงการบัณฑิตศึกษาการพัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
ถ่ายเอกสาร.
- ณัฐธิดา ช่อโพธิ์ทอง; และ ศรีศักดิ์ จามรمان. (2547). บัณฑิตสารสนเทศสำหรับสังคม
ฐานความรู้: ความต้องการ คุณภาพ และความคาดหวัง. เชียงใหม่:
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ณัฐนันท์ ยอดนพเกล้า. (2548). การจัดการความรู้ของโรงพยาบาลรวมแพทย์ อำเภอมือง
จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ บธ.ม. (บริหารธุรกิจ). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2548). การจัดการความรู้. วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์.
45(2): 1-24.
- ทิตนา แหมมณี. (2545). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มี
ประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2547). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มี
ประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธวัช เต็มฉนวน. (2548). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพในการจัด
การศึกษาระดับปริญญาตรีของสถาบันอุดมศึกษา สังกัดกรมศิลปากร. ปริญญานิพนธ์
กศ.ด. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล. (2529). การพัฒนาหลักสูตรจากแนวคิดสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ:
อักษรบัณฑิต.
- ธำรง บัวศรี. (2532). ทฤษฎีหลักสูตร: การออกแบบและพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- นฤมล พุกกะสีปี่; และ พัสรา หาญเจริญกิจ. (2543, มกราคม-มิถุนายน). การจัดการความรู้.
รังสิตสารสนเทศ. 6(1): 60-71.
- น้ำทิพย์ วิภาวิน. (2547). การจัดการความรู้กับคลังความรู้. กรุงเทพฯ: เอสอาร์ ฟรันทิง
แมสโปรดักส์.
- นิตา ชูโต. (2545). การวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัทแมทส์ปอยท์ จำกัด.

- บดีนทร์ วิจารณ์. (2547). *การจัดการความรู้--สู่ ปัญญาปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: เอ็กสเปอร์เน็ท.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2541). *การพัฒนาการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.
- _____. (2546). *การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุญดี บุญญาภิจ; และคนอื่น ๆ. (2548). *การจัดการความรู้--จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.
- บุญส่ง หาญพานิช. (2546). *การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย*. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ประพนธ์ ผาสุขยัต. (2549). *การจัดการความรู้ ฉบับมือใหม่หัดขับ*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ไบโหม.
- _____. (2550). *การจัดการความรู้ (KM) ฉบับขับเคลื่อน LO*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ไบโหม.
- ประเวศ วะสี. (2545). *เครือข่ายแห่งปัญญา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสธารณสุขแห่งชาติ.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2535). *การบริหารวิชาการ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมการศึกษา.
- ผกา สัตยธรรม. (2524). *เทคนิคการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้ว.
- พรธิดา วิเชียรปัญญา. (2547). *การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์ใช้*. กรุงเทพฯ: เอ็กสเปอร์เน็ท.
- พรพิมล พรพิรชนม์. (2550). *การจัดกระบวนการเรียนรู้*. สงขลา: เทมการพิมพ์สงขลา.
- ภราดร จินดาวงศ์. (2549). *การจัดการความรู้ KM*. ปทุมธานี: พารากอน.
- รสมาริน ญาณบุญ. (2550). *การใช้กิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนธรรมชาติเพื่อส่งเสริมการจัดการความรู้ของผู้เรียน*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- รสริน สุทองหล่อ. (2543). *การจัดการเรียนการสอนระบบการศึกษาทางไกลของสถาบันราชภัฏสวนดุสิต ตามความคิดเห็นของนักศึกษา อาจารย์ และผู้บริหาร*. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- รัตนา ณ ลำพูน. (2548). *บทบาทห้องสมุดกับการจัดการความรู้*. สืบค้นเมื่อ 19 ตุลาคม 2549, จาก <http://www.mfu.ac.th/center/lrem/document%20ppt/Rattana.ppt>
- ล้วน สายยศ; และ อังคณา สายยศ. (2543). *เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.
- วสันต์ ลาจันทร์. (2548). *การจัดการความรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4*. รายงานการศึกษาอิสระ ศษ.ม. (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.

- วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2543). *การพัฒนาการเรียนการสอนทางอุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจารณ์ พานิช. (2548). *การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- _____. (2549). *KM วันละคำ “จากนักปฏิบัติ KM สู่นักปฏิบัติ KM*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- _____. (2550ก). *การจัดการความรู้ในยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้*. สืบค้นเมื่อ 19 กันยายน 2550, จาก http://www.kmi.or.th/document/KM_inKbaseEcon.zip
- _____. (2550ข). *การจัดการความรู้ คืออะไร*. สืบค้นเมื่อ 19 กันยายน 2550, จาก http://www.dopa.go.th/iad/km/km_des.html
- _____. (2552). *เส้นทางสู่สังคมแห่งการเรียนรู้*. สืบค้นเมื่อ 21 มกราคม 2552, จาก <http://gotoknow.org/blog/thaikm/29224>
- วิชัย ดิสสระ. (2535). *การพัฒนาหลักสูตรและการสอน*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2537). *กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน: ภาคปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วิโรจน์ สารรัตนะ. (2547). *โรงเรียนองค์การแห่งการเรียนรู้: แนวคิดทางการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธ์.
- ศักดิ์ชาย พวงจันทร์; และ ปิ่นฤทัย ยะแก้ว. (2549). *การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่แกะสลักบ้านหลุก*. ลำปาง: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- ศิริสุภา เอมหยวก; และคนอื่นๆ. (2548). *การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าบ้านคลองเตย ตำบลบึงกอก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- สังัด อุทรานันท์. (2527). *พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2530). *ทฤษฎีหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2532). *เทคนิคการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ภาควิชาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมชาย นำประเสริฐ. (2552). *เทคโนโลยีกับการจัดการความรู้*. สืบค้นเมื่อ 24 ตุลาคม 2552, จาก http://www.vet.cmu.ac.th/KM/document/Tech_KM.pdf
- สมเชาว์ เนตรประเสริฐ. (2545). *การกำหนดสื่อการสอน*. ในเอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพครู. หน้า 237. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมนึก ภัททริยธนี. (2546). *การวัดผลการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กทม.: โรงพิมพ์ประสานการพิมพ์.

- สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย. (2548). *การประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2548 และการประชุมวิชาการเรื่อง ยุทธศาสตร์การจัดการองค์ความรู้ในห้องสมุด*. กรุงเทพฯ: สมาคม.
- สันต์ ธรรมบำรุง. (2527). *หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาพัฒนาตำราและเอกสารวิชาการ หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ; และ สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2548). *คู่มือการจัดทำแผนการจัดการความรู้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.
- สิริวรรณ ศรีพล. (2550). ระบบการเรียนการสอน. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาวิทยาการจัดการเรียนรู้ หน่วยที่ 1-7*. หน้า 3-57-3-69. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุจิน บุตรดีสุวรรณ. (2546, กันยายน-ธันวาคม). การศึกษาความคิดเห็นของนิสิตปริญญาตรี สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ต่อการจัดการเรียนการสอนสาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ คณะวิทยาการสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. *บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์* มข. 21(3): 60-75.
- สุพิศ บุญชูวงศ์. (2536). *หลักการสอน*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะวิชาครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาเขตวังน้ำเย็น ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สุมิตร คุณานุกร. (2520). *หลักสูตรและการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: แผนกวิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2528). *หลักสูตรและการสอน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- สุวรรณ เจริญเสาวภาคย์; และคนอื่น ๆ. (2548). *การจัดการความรู้*. กรุงเทพฯ: กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- เสงี่ยม โตรัตน์. (2538). แนวคิดในการพัฒนาสื่อการสอนภาษาอังกฤษ. *สารพัฒนาหลักสูตร*. 15(123): 48.
- เสริมศรี ไชยสร. (2539). *พื้นฐานการสอน*. เชียงใหม่: ลานนาการพิมพ์.
- เสาวนีย์ สิกขาบัณฑิต. (2528). *เทคโนโลยีทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- อุรรัตน์ วงศ์ศิลป์. (2547). จากสถาบันบริการสารสนเทศสู่สถาบันการจัดการความรู้. *จอมบึง*. 7: 71-76.
- Al-Hawamdeh, Suliman. (2005). Designing an Interdisciplinary Graduate Program in Knowledge Management: Special on Knowledge Management in Asia. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. 56(1): 1200-1206.

- Bouthillier, France; & Shearer, Kathleen. (2002, October). *Understanding Knowledge Management Management and Information Management: The Need for an Empirical Perspective*. Retrieved July 27, 2007, from <http://InformationR.net/ir/8-1/paper141.html>
- Brogan, Mark; Hingston, Philip; & Wilson, Vicky. (2001, August). *A Bounded or Unbounded Universe?: Knowledge Management in Postgraduate LIS Education*. Retrieved October 1, 2007, from <http://www.ifla.org/IV/ifla67/papers/046-115ae.pdf>
- Chaudhry, Abdus Sattar; & Higgins, Susan Ellen. (2001, August). *Perspectives on Education for Knowledge Management*. Retrieved October 1, 2007, from <http://www.ifla.org/IV/ifla67/papers/036-115ae.pdf>
- Cheng, Kai-Wen; & Chen, Yu-Fen. (2008, December). The Process of Integrating "Knowledge Management" into Teacher's "Teaching Resources"--a Case Study on the Hospitality College. *Journal of Instructional Psychology*. Retrieved October 24, 2009, from <http://www.thefreelibrary.com/The+process+of+integrating+%22knowledge+management%22+into+teacher's...-a0193791690>
- Chua, Alton Y.K. (2005, September). The Design and Implementation of a Simulation Game for Teaching Knowledge Management: Special Topic Section on Knowledge Management in Asia. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. 52(11): 1207-1216
- Dominican University. Graduate School of Library & Information Science. (2008). *Course Syllabus LIS 880/GSB 742 Knowledge Management*. Retrieved December 24, 2008, from http://domin.dom.edu/faculty/srikant/lis880_gsb784/index.htm
- Good, Carter V. (1973). *Dictionary of Education*. 3rd ed. New York: McGraw-Hill.
- Kim, Seonghee. (2000). The Role of Knowledge Professionals for Knowledge Management. *Inspel*. 34(1): 1-8.
- Morris, Anne. (2001, August). *Knowledge Management: Opportunities for LIS Graduates*. Retrieved October 1, 2007, from www.ifla.org/IV/ifla67/papers/015-115ae.pdf
- Nonaka, Ikujiro; & Konno, N. (1998). The Concept Of "Ba": Building a Foundation for Knowledge Creation. *California Management Review*. 40(3): 40-54.
- Nonaka, Ikujiro; & Takeuchi, Hirotaka. (1995). *The Knowledge-Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation*. New York: Oxford University Press.

- Reardon, Denis F. (1998, August). *Knowledge Management: The Discipline for Information and Library Science Professionals*. Retrieved October 1, 2007, from <http://www.ifla.org/IV/ifla64/017-123e.html>
- Rehman, Sajjad Ur; & Chaudhry, Abdus Sattar. (2005, August). *KM Education in LIS Programs*. Retrieved July 27, 2007, from www.ifla.org/IV/ifla71/papers/112e-Rehman_Chaudhry.pdf
- Rutgers University. School of Communication. Information and Library Studies. (2009). *Course Syllabus LIS 574 - Knowledge Management in Organizations*. Retrieved January 7, 2009, from http://www.scils.rutgers.edu/component/option,com_courses/task,view/sch,17/cur,610/num,574/Itemid,54/
- Ruth, Stephen; Theobald, Jeffrey; & Frizzell, Virgil. (1999). *Proceedings of the 1999 ACM SIGCPR Conference on Computer Personnel Research*. New Orleans: Association for Computing Machinery.
- Sarrafzadeh, Maryan; Hazeri, Afsane; & Martin, Bill. (2006). Knowledge Management Education for LIS Professionals: Some Recent Perspective. *Journal of Education for Library and Information Science*. 47(3): 218-237.
- Saylor, John Galen; & Alexander, William Marvin. (1974). *Planning Curriculum for Schools*. New York: Rinehart and Winston.
- Saylor, John Galen; Alexander, William Marvin; & Lewis, Arthur J. (1981). *Curriculum Planning for Better Teaching and Learning*. 4th ed. New York: Rinehart and Winston.
- Shanhong, Tang. (2007). *Knowledge Management in Libraries in the 21st Century*. Retrieved October 1, 2007, from <http://www.ifla.org/IV/ifla66/papers/057-110e.htm>
- Skyrme, David J. (2003). *Knowledge Management: Making Sense of an Oxymoron*. Retrieved October 1, 2007, from <http://www.skyrme.com/insights/22km.htm>
- Smith, Bannie Othanel; Stanley, William O.; & Shores, J. Harlan. (1957). *Fundamentals of Curriculum Development*. Rev. ed. New York: World Book.
- Srikantiah, Taverekere; & Koenig, Michael E.D. (2000). *Knowledge Management for the Information Professional*. Medford, N.J.: Information Today.
- Sutton, Michael JD. (2007, February). Accepting Knowledge Management into the LIS Fold: An Interdisciplinary Approach. *Library Student Journal*. Retrieved July 27, 2007, from http://informatics.buffalo.edu/org/ljsj/articles/sutton_2007_2_accepting.php#tfpl

- Taba, Hilda. (1962). *Curriculum Development: Theory and Practice*. New York: Harcourt, Brace & World.
- Todd, Ross; & Southon, Gray. (2001, November). Educating for a Knowledge Management Future: Perceptions of Library and Information Professionals. *The Australian Library Journal*. 50(4): 313-326.
- Townley, Charles T. (2001, January). Knowledge Management and Academic Libraries. *College & Research Libraries*. 62(1): 44-55.
- Turban, Efraim; et al. (2004). *Information Technology for Management: Transforming Organizations in the Digital Economy*. 4th ed. New Jersey: Wiley.
- University of Alberta. Faculty of Education. School of Library and Information Studies. (2008). *Course Syllabus LIS 598 - Introduction to Knowledge Management* Retrieved December 24, 2008, from <http://www.slis.ualberta.ca/598kmassignments.cfm>
- University of Hong Kong. Faculty of Education. (2008). *Course Syllabus BSIM0006 Knowledge Management*. Retrieved December 24, 2008, from <http://www.edu.hku.hk/samchu/content.htm>
- University of Oulu. Information Studies; & Abo Akademi University. Information Studies. (2008). *Course Syllabus Information & Knowledge Management and Learning Organizations*. Retrieved December 24, 2008, from http://www.hb.se/wps/wcm/connect/?MOD=PDMPProxy&TYPE=personalization&ID=NONE&KEY=NONE&LIBRARY=%252FcontentRoot%252Ficm%253Alibraries%255B7%255D%252FBHS%252Futbildning+dokument%252FMA+LedBib&DOC_NAME=%252FcontentRoot%252Ficm%253Alibraries%255B7%255D%252FBHS%252Futbildning+dokument%252FMA+LedBib%252Fkursplan+_OuluAbo_knMan.doc&VERSION_NAME=NONE&VERSION_DATE=NONE&IGNORE_CACHE=false
- University of Southern Mississippi. School of Library and Information Science. (2008). *Course Syllabus LIS 642 Special Libraries: Knowledge Management*. Retrieved December 24, 2008, from <http://ocean.otr.usm.edu/~w146169/642syllabus.htm>
- Wagner, C. (2004). WIKI: a Technology for Conversational Knowledge Management and Group Collaboration. *Communications of the Association for Information Systems*. 13: 265-289.

Wang, Shouhong; & Wang, Hai. (2008, July). A Design Thinking Approach to Teaching Knowledge Management. *Journal of Information Systems Education*. Retrieved October 5, 2009, from <http://www.allbusiness.com/technology/software-services-applications/11565416-1.html> Wayne State University. Library and Information Science Program. (2008). *Course Syllabus LIS 7480 Critical perspectives on managing knowledge*. Retrieved December 24, 2008, from http://lisp.wayne.edu/courses/course_profile_for_7480.pdf

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
ในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท

โครงการสอน (Course Syllabus)

คณะ..... (Faculty of)

ชื่อวิชา (Course Title) การจัดการความรู้ (Knowledge Management)

รหัสวิชา (Course Code) หน่วยกิต (Credits) 3 หน่วยกิต

อาจารย์ผู้สอน (Instructor)

ภาควิชา (Department)

ภาคเรียน (Semester) ☐ ดัน (First) ☐ ปลาย (Second) ☐ ฤดูร้อน (Summer)

ปีการศึกษา (Academic Year) 25..... (20.....)

ระดับ (Level) ☒ ป.ตรี (Bachelor) ☐ ป.โท (Master)

ลักษณะวิชา ☐ วิชาแกน ☒ วิชาบังคับ

☐ วิชาเลือก

คำอธิบายรายวิชา (Course Description)

วิวัฒนาการของสารสนเทศและความรู้ ความหมายและขอบเขตของการจัดการความรู้ พัฒนาการของการจัดการความรู้ ความสำคัญของการจัดการความรู้ หลักการ ทฤษฎีการจัดการความรู้ และประเด็นที่เกี่ยวข้อง กระบวนการจัดการความรู้ เทคโนโลยีและเครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ แนวทางการประยุกต์เพื่อการดำเนินงานในวิชาชีพ และแนวโน้มการจัดการความรู้ในอนาคต

จุดประสงค์การเรียนรู้ (Objectives)

เมื่อเรียนรายวิชานี้แล้ว ผู้เรียนสามารถ

1. อธิบายความเหมือน ความต่างและความสำคัญของข้อมูล (data) สารสนเทศ (Information) และความรู้ (knowledge) ได้
2. อธิบายแนวคิดการจัดการความรู้และประเด็นที่เกี่ยวข้อง
3. อธิบายถึงความสำคัญของการจัดการความรู้ในองค์กรได้
4. นำหลักการจัดการความรู้มาประยุกต์เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตและประกอบวิชาชีพได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ
5. สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีกับการจัดการความรู้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ
6. ได้รับประสบการณ์การจัดการความรู้จากการปฏิบัติจริง

สังเขปหัวข้อเนื้อหาวิชา (Course Outline)

1. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความรู้
 - 1.1 ความหมายและความสัมพันธ์ของข้อมูล สารสนเทศและความรู้
 - 1.2 ลักษณะและประเภทของความรู้
 - 1.3 กระบวนการสร้างความรู้
 - 1.4 ความสำคัญของความรู้ต่อองค์กร
2. การจัดการความรู้ ทฤษฎีการจัดการความรู้และประเด็นที่เกี่ยวข้อง
 - 2.1 ความหมายของการจัดการความรู้
 - 2.2 พัฒนาการของการจัดการความรู้
 - 2.3 เป้าหมายของการจัดการความรู้
 - 2.4 องค์ประกอบสำคัญของการจัดการความรู้
 - 2.5 หัวใจของการจัดการความรู้
 - 2.6 ทฤษฎีการจัดการความรู้ และประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรแห่งการเรียนรู้ การจัดการทรัพยากรมนุษย์กับการจัดการความรู้ คนสำคัญของ การจัดการความรู้ และการรู้สารสนเทศ
3. กระบวนการจัดการความรู้
 - 3.1 การเริ่มต้นการจัดการความรู้ที่ดี
 - 3.2 กระบวนการจัดการความรู้
 - 3.2.1 การระบุความรู้
 - 3.2.2 การสร้างและแสวงหาความรู้
 - 3.2.3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ
 - 3.2.4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้
 - 3.2.5 การเข้าถึงความรู้
 - 3.2.6 การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้
 - 3.2.7 การเรียนรู้และการนำความรู้ไปใช้
 - 3.3 ผลลัพธ์ของการจัดการความรู้
4. เครื่องมือการเรียนรู้และการจัดการความรู้
 - 4.1 เครื่องมือการเรียนรู้ เช่น โมเดลปลาทุ โมเดลปลาตะเพียน
 - 4.2 เครื่องมือการจัดการความรู้ เช่น การเล่าเรื่อง เครื่องมือชุดธารปัญญา การเสวนา ระบบที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยง และชุมชนนักปฏิบัติ
5. เทคโนโลยีกับการจัดการความรู้

เช่น จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ การสนทนาออนไลน์ บล็อก วิกีพีเดีย กรุปแวร์

ระบบสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ และโปรแกรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ เช่น เวก้า (WEKA) ออนโทโลยี (Ontology) โปรทีเก้ (Protege) และโลตัส โน้ต (Lotus Note)

6. นักการจัดการความรู้
 - 6.1 คนสำคัญที่ดำเนินการจัดการความรู้
 - 6.2 บทบาทและทักษะของบุคลากรที่มีความรู้
 - 6.3 จริยธรรมในการจัดการความรู้
7. การประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ในองค์กร และการณศึกษา
8. แนวโน้มการจัดการความรู้ในสังคมปัจจุบัน

กระบวนการเรียนการสอน

วิธีการสอน (Teaching Methods)

1. การบรรยาย (Lecture)
2. การระดมสมอง (Brainstorming)
3. การสอนโดยใช้สื่อการสอน
4. ศึกษาและค้นคว้าด้วยตนเองจากหนังสือ วารสาร งานวิจัย และแหล่งสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ตและฐานข้อมูล
5. การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing)
6. การใช้เกมจำลองสถานการณ์

กิจกรรม / การมอบหมาย / ส่งงาน (Activities / Assignments)

1. ศึกษาและวิเคราะห์กรณีศึกษาการจัดการความรู้ในองค์กรหรือวิชาชีพอื่น ๆ
2. โครงการการจัดการความรู้ เช่น ฐานข้อมูลความรู้ และ/หรือ สัมมนาหัวข้อการจัดการความรู้
3. แบบฝึกหัดและทดสอบย่อยในชั้นเรียน
4. การฝึกปฏิบัติในห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์
5. การศึกษาดูงาน และ/หรือ เชิญวิทยากรบรรยาย

สื่อการเรียนการสอน (Materials)

1. แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์
2. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ / เว็บไซต์
3. หนังสือ วารสาร และเอกสารประกอบการเรียนการสอน

แผนการเรียนรู้การสอน

สัปดาห์ที่	หัวข้อ-เนื้อหา	กิจกรรม	สื่อการเรียนรู้การสอน	การวัดและประเมินผล
1	1. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความรู้ 1.1 ความหมายและความสัมพันธ์ของข้อมูลสารสนเทศและความรู้ 1.2 ลักษณะและประเภทของความรู้ 1.3 กระบวนการสร้างความรู้ 1.4 ความสำคัญของความรู้ต่อองค์กร	1. บรรยายเรื่อง แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความรู้ 2. การระดมสมอง 3. นักศึกษาและอาจารย์สรุปสาระการเรียนรู้	1. แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ 2. หนังสือ วารสาร และเอกสารประกอบการเรียนการสอน	1. ทดสอบก่อนเรียน 2. สังเกตพฤติกรรม การเรียนรู้ 3. ความสามารถในการตอบคำถาม
2-3	2. การจัดการความรู้ ทฤษฎีการจัดการความรู้และประเด็นที่เกี่ยวข้อง 2.1 ความหมายของการจัดการความรู้ 2.2 พัฒนาการของการจัดการความรู้ 2.3 เป้าหมายของการจัดการความรู้ 2.4 องค์ประกอบสำคัญของการจัดการความรู้ 2.5 หัวใจของการจัดการความรู้ 2.6 ทฤษฎีการจัดการความรู้ และประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การแห่งการเรียนรู้ การจัดการทรัพยากรมนุษย์กับการจัดการความรู้ คนสำคัญของการจัดการความรู้ และการรู้สารสนเทศ	1. บรรยายเรื่อง การจัดการความรู้ ทฤษฎีการจัดการความรู้และประเด็นที่เกี่ยวข้อง 2. การระดมสมอง 3. นักศึกษาและอาจารย์สรุปสาระการเรียนรู้	1. แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ 2. หนังสือ วารสาร และเอกสารประกอบการเรียนการสอน	1. แบบฝึกหัด “วิเคราะห์ความเหมือนและแตกต่างของทฤษฎีการจัดการความรู้” 2. สังเกตพฤติกรรม การเรียนรู้ 3. ความสามารถในการตอบคำถาม

สัปดาห์ที่	หัวข้อ-เนื้อหา	กิจกรรม	สื่อการเรียนการสอน	การวัดและประเมินผล
4-6	3. กระบวนการจัดการความรู้ 3.1 การเริ่มต้นการจัดการความรู้ที่ดี 3.2 กระบวนการจัดการความรู้ 3.2.1 การระบุความรู้ 3.2.2 การสร้างและแสวงหาความรู้ 3.2.3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ 3.2.4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้ 3.2.5 การเข้าถึงความรู้ 3.2.6 การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ 3.2.7 การเรียนรู้และการนำความรู้ไปใช้ 3.3 ผลลัพธ์ของการจัดการความรู้	1. บรรยายเรื่อง กระบวนการจัดการความรู้ 2. ศึกษาและวิเคราะห์การจัดการความรู้ในองค์กรต่าง ๆ จากวิดิทัศน์ 3. การเล่นเกมจำลองสถานการณ์ 4. นักศึกษาและอาจารย์สรุปสาระการเรียนรู้	1. แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ 2. วิดิทัศน์ 3. หนังสือ วารสาร และเอกสารประกอบการเรียนการสอน 4. เว็บไซต์ทางด้านการจัดการความรู้	1. แบบฝึกหัด “วิเคราะห์กระบวนการจัดการความรู้ในองค์กรต่าง ๆ จากวิดิทัศน์” 2. แบบฝึกหัด “การเล่าเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยหรือแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้จากประสบการณ์ของตนเอง” 3. สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ 4. ความสามารถในการตอบคำถาม
7-8	4. เครื่องมือการเรียนรู้และการจัดการความรู้ 4.1 เครื่องมือการเรียนรู้ เช่น โมเดลปลาหัวโมเดลปลาตะเพียน 4.2 เครื่องมือการจัดการความรู้ เช่น การเล่าเรื่อง เครื่องมือชุดธารปัญญา การเสวนา ระบบที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยง และชุมชนนักปฏิบัติ	1. บรรยายเรื่อง แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับเครื่องมือการเรียนรู้ 2. ศึกษาและวิเคราะห์การจัดการความรู้ในองค์กรต่าง ๆ จากวิดิทัศน์ 3. การระดมสมอง 4. นักศึกษาและอาจารย์สรุปสาระการเรียนรู้	1. แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ 2. วิดิทัศน์ 3. หนังสือ วารสาร และเอกสารประกอบการเรียนการสอน 4. เว็บไซต์ทางด้านการจัดการความรู้	1. การทดสอบย่อย 2. แบบฝึกหัด “การทำเครื่องมือการจัดการความรู้ เช่น เครื่องมือชุดธารปัญญา” 3. สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ 4. ความสามารถในการตอบคำถาม

สัปดาห์ที่	หัวข้อ-เนื้อหา	กิจกรรม	สื่อการเรียนการสอน	การวัดและประเมินผล
9-11	5. เทคโนโลยีกับการจัดการความรู้ เช่น จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ การสนทนาออนไลน์ บล็อก วิกีพีเดีย กรู๊ปแวร์ ระบบสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ และโปรแกรมที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้ เช่น เวก้า (WEKA) ออนโทโลจี (Ontology) โปรทีเก้ (Protege) และโลตัส โน้ต (Lotus Note)	1. บรรยายเรื่อง เทคโนโลยีกับการจัดการความรู้ 2. การฝึกปฏิบัติในห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ 3. นำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน 4. นักศึกษาและอาจารย์สรุปสาระการเรียนรู้	1. เพิ่มข้อมูลไมโครซอฟต์ เพาเวอร์พอยท์ 2. หนังสือ วารสาร และเอกสารประกอบการเรียนการสอน 3. เว็บไซต์ด้านการจัดการความรู้	1. แบบฝึกหัด “เผยแพร่ความรู้ในรูปแบบของบล็อกและวิกิพีเดีย” 2. โครงการการจัดการความรู้ เช่น ฐานข้อมูลความรู้ 3. สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ 4. ความสามารถในการตอบคำถาม
12	6. นักการจัดการความรู้ 6.1 คนสำคัญที่ดำเนินการจัดการความรู้ 6.2 บทบาทและทักษะของบุคลากรที่มีความรู้ 6.3 จริยธรรมในการจัดการความรู้	1. บรรยายเรื่อง นักการจัดการความรู้ 2. การแสดงบทบาทสมมติ 3. นักศึกษาและอาจารย์สรุปสาระการเรียนรู้	1. เพิ่มข้อมูลไมโครซอฟต์ เพาเวอร์พอยท์ 2. หนังสือ วารสาร และเอกสารประกอบการเรียนการสอน	1. สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ 2. ความสามารถในการตอบคำถาม
13-15	7. การประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ในองค์กรและการณศึกษา	1. บรรยายเรื่อง การประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ในองค์กรและการณศึกษา 2. การเยี่ยมชมและศึกษาดูงาน 3. นำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน 4. นักศึกษาและอาจารย์สรุปสาระการเรียนรู้	1. เพิ่มข้อมูลไมโครซอฟต์ เพาเวอร์พอยท์ 2. วิดีทัศน์ 3. หนังสือ วารสาร และเอกสารประกอบการเรียนการสอน 4. เว็บไซต์ด้านการจัดการความรู้	1. ให้นักศึกษานำเสนอผล การศึกษาดูงานในเชิงสังเคราะห์และวิเคราะห์ 2. รายงานศึกษาและวิเคราะห์กรณีศึกษา การจัดการความรู้ในองค์กร หรือวิชาชีพอื่น ๆ 3. สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ 4. ความสามารถในการตอบคำถาม

สัปดาห์ที่	หัวข้อ-เนื้อหา	กิจกรรม	สื่อการเรียนการสอน	การวัดและประเมินผล
16	8. แนวโน้มการจัดการความรู้ในสังคมปัจจุบัน	1. บรรยายเรื่อง แนวโน้มการจัดการความรู้ในสังคมปัจจุบัน 2. การระดมความคิดในหัวข้อ แนวโน้มการจัดการความรู้ในสังคมปัจจุบัน 3. นักศึกษาและอาจารย์สรุปสาระการเรียนรู้	1. แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ 2. หนังสือ วารสาร และเอกสารประกอบการเรียนการสอน 3. เว็บไซต์ด้านการจัดการความรู้	1. ให้นักศึกษานำเสนอผล การระดมความคิดในหัวข้อ "แนวโน้มการจัดการความรู้ในสังคมปัจจุบัน" 2. สังเกตพฤติกรรม การเรียนรู้ 3. ความสามารถในการตอบคำถาม

โครงการสอน (Course Syllabus)

คณะ..... (Faculty of)

ชื่อวิชา (Course Title)	การจัดการความรู้ (Knowledge Management)		
รหัสวิชา (Course Code)		หน่วยกิต (Credits)	3 หน่วยกิต
อาจารย์ผู้สอน (Instructor)			
ภาควิชา (Department)			
ภาคเรียน (Semester)	☐ ต้น (First)	☐ ปลาย (Second)	☐ ฤดูร้อน (Summer)
ปีการศึกษา (Academic Year)	25..... (20.....)		
ระดับ (Level)	☐ ป.ตรี (Bachelor)	☒ ป.โท (Master)	
ลักษณะวิชา	☐ วิชาแกน	☒ วิชาบังคับ	
	☐ วิชาเลือก		

คำอธิบายรายวิชา (Course Description)

การจัดการสารสนเทศและการจัดการความรู้ ความสำคัญของการจัดการสารสนเทศและความรู้ ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความรู้ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้และประเด็นที่เกี่ยวข้อง กระบวนการจัดการความรู้ โครงสร้างและบริการความรู้ ตัววัด การประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการความรู้ การประยุกต์การจัดการความรู้ในองค์กรต่าง ๆ กรณีศึกษา และบทบาทของนักสารสนเทศในกระบวนการจัดการความรู้

จุดประสงค์การเรียนรู้ (Objectives)

เมื่อเรียนรายวิชานี้แล้ว ผู้เรียนสามารถ

1. อธิบายความสัมพันธ์ของการจัดการสารสนเทศและการจัดการความรู้ได้อย่างถูกต้อง
2. อธิบายความสำคัญของการจัดการสารสนเทศและความรู้ในองค์กรได้
3. อธิบายแนวคิดการจัดการความรู้และประเด็นที่เกี่ยวข้อง
4. สามารถนำการจัดการความรู้มาประยุกต์ในองค์กรตามวิชาชีพได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ
5. สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีกับการจัดการความรู้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

สังเขปหัวข้อเนื้อหาวิชา (Course Outline)

1. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับสารสนเทศและความรู้
 - 1.1 ความหมายและความสัมพันธ์ของข้อมูล สารสนเทศและความรู้
ความแตกต่างระหว่างความรู้และสารสนเทศ
 - 1.2 ประเภทของความรู้
 - 1.3 กระบวนการความรู้และวงจรความรู้
2. การจัดการความรู้ ทฤษฎีการจัดการความรู้และประเด็นที่เกี่ยวข้อง
 - 2.1 ความหมายของการจัดการความรู้
 - 2.2 พัฒนาการของการจัดการความรู้
 - 2.3 ความสำคัญและความจำเป็นของการจัดการความรู้ในองค์กร
 - 2.4 ทฤษฎีและแนวคิดการจัดการความรู้ เช่น
 - SECI–Knowledge conversion process (Ikujiro Nonaka)
 - Knowledge–based theory and knowledge Management strategy (Karl Erick Sveiby)
 - The Fifth Discipline: Learning Organization (Peter M. Senge)
 - Building the Learning Organization (Michael J. Marquardt)
3. ปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการความรู้ให้ประสบความสำเร็จ
4. กระบวนการจัดการความรู้
 - 4.1 การระบุความรู้
 - 4.2 การสร้างและแสวงหาความรู้
 - 4.3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ
 - 4.4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้
 - 4.5 การเข้าถึงความรู้
 - 4.6 การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้
 - 4.7 การเรียนรู้และการนำความรู้ไปใช้
5. เครื่องมือการจัดการความรู้

เช่น ชุมชนนักปฏิบัติ การเสวนา ระบบที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยง การทบทวนก่อนและหลังการปฏิบัติงาน แหล่งผู้รู้ในองค์กร การเล่าเรื่อง เพื่อนช่วยเพื่อน เวทีถาม-ตอบ และอื่น ๆ

6. บทบาทของเทคโนโลยีกับการจัดการความรู้
 - 6.1 เทคโนโลยีที่เน้นการจัดการระบบสารสนเทศเพื่อการสนับสนุนการตัดสินใจ
 - 6.2 เทคโนโลยีที่เน้นการบริหารคน สถานที่และองค์ความรู้
 - 6.3 เทคโนโลยีที่เน้นการเรียนการสอน
 - 6.4 เทคโนโลยีที่เน้นการค้นหาคำถามหรือผู้เชี่ยวชาญ
 - 6.5 เทคโนโลยีที่สนับสนุนเครือข่ายองค์ความรู้หรือชุมชนนักปฏิบัติ
7. โครงสร้างและบริการความรู้
8. ตัววัด

เช่น พังผสานอุตสาหกรรม มีผลการเรียนรู้และความเติบโต การวัดทุน-นามธรรม และทุนทางปัญญา การวัดวิธีใหม่ ๆ
9. บทบาทของนักวิชาชีพสารสนเทศในการจัดการความรู้
10. การประยุกต์การจัดการสารสนเทศและความรู้ในองค์กรต่าง ๆ และกรณีศึกษา
11. แนวโน้มการจัดการความรู้ในสังคมปัจจุบัน

กระบวนการเรียนการสอน

วิธีการสอน (Teaching Methods)

1. การบรรยาย (Lecture)
2. การอภิปรายในชั้นเรียน (Lecture and Discussion)
3. การระดมสมอง (Brainstorming)
4. การสอนโดยใช้สื่อการเรียนการสอน
5. ศึกษาและค้นคว้าด้วยตนเองจากหนังสือ วารสาร งานวิจัย และแหล่งสารสนเทศ

อิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ตและฐานข้อมูล

กิจกรรม / การมอบหมาย / ส่งงาน (Activities / Assignments)

1. การอภิปราย / เสวนา (Discussion)
2. ศึกษาและวิเคราะห์กรณีศึกษาการจัดการความรู้ในองค์กรหรือวิชาชีพอื่น ๆ
3. แผนการจัดการความรู้
4. แบบฝึกหัดและทดสอบย่อยในชั้นเรียน
5. การศึกษาดูงาน และ/หรือ เชิญวิทยากรบรรยาย
6. การเข้าร่วมการประชุมและสัมมนาการจัดการความรู้

สื่อการเรียนการสอน (Materials)

1. แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์
2. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ / เว็บไซต์
3. หนังสือ วารสาร และเอกสารประกอบการเรียนการสอน

การประเมินผลการเรียน (Evaluation)

1. จิตพิสัย (Attitude and Approaches)	10 %
- การประเมินการเรียนรู้ (Self reflection)	
- การมีส่วนร่วมในชั้นเรียน (Participation)	
2. งานที่ได้รับมอบหมาย	50%
- แบบฝึกหัดและทดสอบย่อย	15%
- รายงานการศึกษาและวิเคราะห์การจัดการความรู้
ในองค์กรและวิชาชีพอื่น ๆ	15%
<u>(หมายเหตุ</u> ผู้เรียนต้องมีการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทาง
หรือข้อเสนอแนะการจัดการความรู้ให้แก่องค์กรที่ศึกษาด้วย)	
- แผนการจัดการความรู้	20%
3. การสอบ	40%
- สอบกลางภาค (Mid-term exam)	
- สอบปลายภาค (Final exam)	

เอกสารอ้างอิง (References)

[illegible]

แผนการเรียนรู้การสอน

สัปดาห์ที่	หัวข้อ-เนื้อหา	กิจกรรม	สื่อการเรียนรู้การสอน	การวัดและประเมินผล
1	1. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับสารสนเทศและความรู้ 1.1 ความหมายและความสัมพันธ์ของข้อมูลสารสนเทศและความรู้ ความแตกต่างระหว่างความรู้และสารสนเทศ 1.2 ประเภทของความรู้ 1.3 กระบวนการความรู้และวงจรความรู้	1. บรรยายเรื่อง แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับสารสนเทศและความรู้ 2. อภิปรายประเด็นความสำคัญของระหว่างข้อมูล สารสนเทศ และความรู้ รวมถึงกระบวนการสร้างความรู้ 3. นักศึกษาและอาจารย์สรุปสาระการเรียนรู้	1. แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ 2. หนังสือ วารสาร และเอกสารประกอบการเรียนการสอน	1. ทดสอบก่อนเรียน 2. ให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นในการอภิปรายร่วมกัน 3. สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ 4. ความสามารถในการตอบคำถาม
2-4	2. การจัดการความรู้ ทฤษฎีการจัดการความรู้และประเด็นที่เกี่ยวข้อง 2.1 ความหมายของการจัดการความรู้ 2.2 พัฒนาการของการจัดการความรู้ 2.3 ความสำคัญและความจำเป็นของการจัดการความรู้ในองค์กร 2.4 ทฤษฎีและแนวคิดการจัดการความรู้ เช่น - SECI-Knowledge conversion process (Ikujiro Nonaka) - Knowledge-based theory and knowledge Management strategy (Karl Erick Sveiby)	1. บรรยายเรื่อง การจัดการความรู้ ทฤษฎีการจัดการความรู้และประเด็นที่เกี่ยวข้อง 2. อภิปรายประเด็นความสำคัญของทฤษฎีการจัดการความรู้และประเด็นที่เกี่ยวข้อง 3. นักศึกษาและอาจารย์สรุปสาระการเรียนรู้ 4. นำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน	1. แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ 2. หนังสือ วารสาร และเอกสารประกอบการเรียนการสอน	1. แบบฝึกหัด “ทฤษฎีการจัดการความรู้” 2. ให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นในการอภิปรายร่วมกัน 3. สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ 4. ความสามารถในการตอบคำถาม

สัปดาห์ที่	หัวข้อ-เนื้อหา	กิจกรรม	สื่อการเรียนการสอน	การวัดและประเมินผล
	2.4 ทฤษฎีและแนวคิดการจัดการความรู้ เช่น - The Fifth Discipline: Learning Organization (Peter M. Senge) - Building the Learning Organization (Michael J. Marquardt)			
4	3. ปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการความรู้ให้ประสบความสำเร็จ	1. บรรยายเรื่อง ปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการความรู้ให้ประสบความสำเร็จ 2. อภิปรายประเด็นปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการความรู้ให้ประสบความสำเร็จ 3. นักศึกษาและอาจารย์สรุปสาระการเรียนรู้	1. แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ 2. หนังสือ วารสาร และเอกสารประกอบการเรียนการสอน	1. ทดสอบย่อย 2. ให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นในการอภิปรายร่วมกัน 3. สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ 4. ความสามารถในการตอบคำถาม
5-7	4. กระบวนการจัดการความรู้ 4.1 การระบุความรู้ 4.2 การสร้างและแสวงหาความรู้ 4.3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ 4.4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้ 4.5 การเข้าถึงความรู้ 4.6 การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ 4.7 การเรียนรู้และการนำความรู้ไปใช้	1. บรรยายเรื่อง กระบวนการจัดการความรู้ 2. ศึกษาและวิเคราะห์การจัดการความรู้ในองค์กรต่าง ๆ จากวิดิทัศน์ 3. ฝึกหัดความรู้ 4. นักศึกษาและอาจารย์สรุปสาระการเรียนรู้	1. แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ 2. วิดิทัศน์ 3. หนังสือ วารสาร และเอกสารประกอบการเรียนการสอน 4. เว็บไซต์ทางการจัดการความรู้	1. แบบฝึกหัด "วิเคราะห์กระบวนการจัดการความรู้ในองค์กรต่าง ๆ จากวิดิทัศน์" 2. แบบฝึกหัด "การแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้จากประสบการณ์ของตนเอง" 3. สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ 4. ความสามารถในการตอบคำถาม

สัปดาห์ที่	หัวข้อ-เนื้อหา	กิจกรรม	สื่อการเรียนการสอน	การวัดและประเมินผล
8-9	5. เครื่องมือการจัดการความรู้ เช่น ชุมชนนักปฏิบัติ การเสวนา ระบบที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยง การทบทวนก่อน และหลังการปฏิบัติงาน แหล่งผู้รู้ในองค์กร การเล่าเรื่อง เพื่อนช่วยเพื่อน เวทีถาม-ตอบ และอื่น ๆ	1. บรรยายเรื่อง เครื่องมือการจัดการความรู้ 2. อภิปรายประเด็นการใช้เครื่องมือการเรียนรู้เพื่อการจัดการความรู้ในองค์กร 3. นักศึกษาและอาจารย์สรุปสาระการเรียนรู้ 4. นำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน	1. แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ 2. หนังสือ วารสาร และเอกสารประกอบการเรียนการสอน 3. เว็บไซต์ทางการจัดการความรู้	1. แบบฝึกหัด “การทำเครื่องมือการจัดการความรู้ เช่น Mind map” 2. ให้นักศึกษาทำแผนการจัดการความรู้ 3. ให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นในการอภิปรายร่วมกัน 4. สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ 5. ความสามารถในการตอบคำถาม
10-11	6. บทบาทของเทคโนโลยีกับการจัดการความรู้ 6.1 เทคโนโลยีที่เน้นการจัดการระบบสารสนเทศเพื่อการสนับสนุนการตัดสินใจ เช่น คลังความรู้ 6.2 เทคโนโลยีที่เน้นการบริหารคน สถานที่และองค์ความรู้ 6.3 เทคโนโลยีที่เน้นการเรียนการสอน 6.4 เทคโนโลยีที่เน้นการค้นหาค้นหาองค์ความรู้หรือผู้เชี่ยวชาญ 6.5 เทคโนโลยีที่สนับสนุนเครือข่ายองค์ความรู้หรือชุมชนนักปฏิบัติ เช่น บล็อก วิกีพีเดีย กรู๊ปแวร์	1. บรรยายเรื่อง บทบาทของเทคโนโลยีกับการจัดการความรู้ 2. อภิปรายประเด็นการใช้เทคโนโลยีกับการจัดการความรู้ 3. นักศึกษาและอาจารย์สรุปสาระการเรียนรู้	1. แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์เพาเวอร์พอยท์ 2. หนังสือ วารสาร และเอกสารประกอบการเรียนการสอน 3. เว็บไซต์ทางการจัดการความรู้	1. แบบฝึกหัด “เผยแพร่ความรู้ในรูปแบบของบล็อกและวิกิพีเดีย” 2. ให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นในการอภิปรายร่วมกัน 3. สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ 4. ความสามารถในการตอบคำถาม

สัปดาห์ที่	หัวข้อ-เนื้อหา	กิจกรรม	สื่อการเรียนการสอน	การวัดและประเมินผล
11	7. โครงสร้างและบริการความรู้	1. บรรยายและอภิปรายเรื่อง โครงสร้างและบริการความรู้ 2. นักศึกษาและอาจารย์สรุปสาระ การเรียนรู้	1. แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์ เพาเวอร์พอยท์ 2. หนังสือ วารสาร และเอกสาร ประกอบการเรียนการสอน	1. ให้นักศึกษาแสดง ความคิดเห็นในการอภิปราย ร่วมกัน 2. สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ 3. ความสามารถในการตอบ คำถาม
12	8. ตัววัด เช่น ผังผลงานดุลดัชนี มิติการเรียนรู้ และความเติบโต การวัดทุน-นามธรรม และทุนทาง ปัญญา การวัดวิธีใหม่ ๆ	1. บรรยายและอภิปรายเรื่อง ตัววัด 2. นักศึกษาและอาจารย์สรุปสาระ การเรียนรู้	1. แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์ เพาเวอร์พอยท์ 2. หนังสือ วารสาร และเอกสาร ประกอบการเรียนการสอน	1. ให้นักศึกษาแสดง ความคิดเห็นในการอภิปราย ร่วมกัน 2. สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ 3. ความสามารถในการตอบ คำถาม
12	9. บทบาทของนักวิชาชีพสารสนเทศในการจัดการ ความรู้	1. บรรยายและอภิปรายเรื่อง บทบาท ของนักวิชาชีพสารสนเทศในการจัดการ ความรู้ 2. นักศึกษาและอาจารย์สรุปสาระ การเรียนรู้	1. แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์ เพาเวอร์พอยท์ 2. หนังสือ วารสาร และเอกสาร ประกอบการเรียนการสอน	1. ให้นักศึกษาแสดง ความคิดเห็นในการอภิปราย ร่วมกัน 2. สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ 3. ความสามารถในการตอบ คำถาม

สัปดาห์ที่	หัวข้อ-เนื้อหา	กิจกรรม	สื่อการเรียนการสอน	การวัดและประเมินผล
13-15	10. การประยุกต์การจัดการสารสนเทศและความรู้ในองค์กรต่าง ๆ และกรณีศึกษา	1. บรรยายและอภิปรายเรื่อง การประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ในองค์กร และกรณีศึกษา 2. การเยี่ยมชมและศึกษาดูงาน 3. นำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน 4. นักศึกษาและอาจารย์สรุปสาระการเรียนรู้	1. แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์ เพาเวอร์พอยท์ 2. หนังสือ วารสาร และเอกสารประกอบการเรียนการสอน 3. เว็บไซต์ด้านการจัดการความรู้	1. ให้นักศึกษานำเสนอผล การศึกษาดูงานในเชิง สังเคราะห์และวิเคราะห์ 2. รายงานศึกษาการจัดการ ความรู้ในองค์กรหรือวิชาชีพ อื่น ๆ 3. สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ 4. ความสามารถในการตอบคำถาม
16	11. แนวโน้มการจัดการความรู้ในสังคมปัจจุบัน	1. บรรยายและอภิปรายเรื่อง แนวโน้ม การจัดการความรู้ในสังคมปัจจุบัน 2. ฝึกระดมความรู้ 3. นักศึกษาและอาจารย์สรุปสาระการเรียนรู้	1. แฟ้มข้อมูลไมโครซอฟต์ เพาเวอร์พอยท์ 2. หนังสือ วารสาร และเอกสารประกอบการเรียนการสอน 3. เว็บไซต์ด้านการจัดการความรู้	1. ให้นักศึกษาแสดง ความคิดเห็นในการอภิปราย ร่วมกัน 2. สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ 3. ความสามารถในการตอบคำถาม

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์เรื่อง สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้
ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ และความคิดเห็น
ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชา
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

แบบสัมภาษณ์
เรื่อง
สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอน
รายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
และความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้
ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
(สำหรับอาจารย์)

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้ทำขึ้นเพื่อสัมภาษณ์อาจารย์เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานและสภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ รวมถึงความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ โดยแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบบันทึกข้อมูลของผู้ตอบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แนวคำถามสัมภาษณ์

ตอนที่ 1 แบบบันทึกข้อมูลของผู้ตอบสัมภาษณ์

1.1 ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ หมายเลขรหัส

1.2 สถานที่ทำงาน
ที่ตั้ง

1.3 ตำแหน่งงาน

1.4 ระดับการศึกษา

1.5 ประสบการณ์การสอนรายวิชาการจัดการความรู้

1.6 ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก.....

หมายเลขโทรศัพท์ Email:

1.7 วันที่สัมภาษณ์ เวลา

สถานที่สัมภาษณ์

1.8 จำนวนครั้งที่สัมภาษณ์

1.9 ปฏิบัติการของผู้ให้สัมภาษณ์

1.10 ปฏิบัติการและความรู้สึกของนักวิจัยต่อผู้ให้สัมภาษณ์และการสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แนวคำถามสัมภาษณ์

1. ข้อมูลพื้นฐาน

- 1.1 ภาควิชาจัดให้มีการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ขึ้นครั้งแรกเมื่อใด
- 1.2 ลักษณะการเปิดสอนรายวิชาการจัดการความรู้ เป็นอย่างไร (วิชาบังคับหรือวิชาเลือก, จำนวนหน่วยกิต, (มีหรือไม่มี) วิชาพื้นฐานที่ต้องเรียนก่อน)
- 1.3 เหตุผลหรือปัจจัยใดที่สนับสนุนให้ภาควิชาตระหนักถึงความสำคัญในการจัดรายวิชาการจัดการความรู้ในหลักสูตร
- 1.4 ปัญหาหรืออุปสรรคที่พบก่อนเปิดการสอนรายวิชาการจัดการความรู้มีหรือไม่ อะไรบ้าง และมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร (ด้านหลักสูตร, ด้านผู้สอน, ด้านผู้เรียน, ด้านทรัพยากรสารสนเทศ)

2. จุดประสงค์การเรียนการสอน

- 2.1 จุดประสงค์การเรียนการสอนที่กำหนดในรายวิชาการจัดการความรู้ มีประเด็นใดบ้าง และการชี้แจงจุดประสงค์การเรียนการสอนมีสภาพอย่างไร
- 2.2 อาจารย์มีวิธีการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ อย่างไร ใช้หลักเกณฑ์หรือปัจจัยอะไรประกอบการพิจารณา อาศัยแหล่งสารสนเทศใดบ้าง และใครเป็นผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน
- 2.3 อาจารย์ต้องการหรือคาดหวังให้นักศึกษามีความรู้ ประสบการณ์หรือพฤติกรรม อย่างไร ที่นอกเหนือจากจุดประสงค์การเรียนการสอนที่ได้กำหนดไว้ในเค้าโครงและแผนการสอน รายวิชาการจัดการความรู้
- 2.4 การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ และเพราะเหตุใด
- 2.5 อาจารย์คิดว่าจุดประสงค์การเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ที่ใช้อยู่มีความเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสังคมแล้ว หรือควรมีการปรับปรุงและแก้ไขประเด็นใดบ้าง และเพราะเหตุใด
- 2.6 ปัญหาหรืออุปสรรคที่พบเกี่ยวกับจุดประสงค์การเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ มีอะไรบ้าง และเพราะเหตุใด
- 2.7 อาจารย์คิดว่าจุดประสงค์การเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ที่สำคัญ มีอะไรบ้าง

3. เนื้อหาวิชา

3.1 เนื้อหาวิชาที่จัดให้มีการเรียนการสอนในรายวิชาการจัดการความรู้ มีประเด็นใดบ้าง และดำเนินการสอนเนื้อหาอย่างไร

3.2 อาจารย์มีวิธีการกำหนดเนื้อหาวิชาการจัดการความรู้อย่างไร ใช้หลักเกณฑ์หรือปัจจัยอะไรประกอบการพิจารณา อาศัยแหล่งสารสนเทศที่ให้ข้อมูลใดบ้าง และใครเป็นผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาวิชา

3.3 อาจารย์คิดว่าเนื้อหาวิชาการจัดการความรู้ที่สอนอยู่มีความเหมาะสมหรือควรมีการปรับปรุงแก้ไขในประเด็นใดบ้าง และเพราะเหตุใด

3.4 ปัญหาหรืออุปสรรคที่พบเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาการจัดการความรู้มีอะไรบ้าง และเป็นเพราะเหตุใด

3.5 อาจารย์คิดว่าเนื้อหาสำคัญที่สุดในการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้มีอะไรบ้าง และเพราะเหตุใด

3.6 อาจารย์คิดว่าในการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้มีหัวข้อใดบ้างที่นักศึกษาให้ความสนใจมาก และเพราะเหตุใด

3.7 อาจารย์คิดว่าในการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้มีหัวข้อใดบ้างที่นักศึกษาคิดว่ายากและไม่สามารถเข้าใจได้ และมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร

4. กระบวนการเรียนการสอน

4.1 อาจารย์ใช้วิธีการสอนใดบ้างในรายวิชาการจัดการความรู้ และใช้หลักเกณฑ์หรือปัจจัยอะไรประกอบการพิจารณา

4.2 อาจารย์คิดว่าวิธีการสอนที่ใช้ในรายวิชาการจัดการความรู้มีความเหมาะสมแล้วหรือควรมีการปรับปรุงและแก้ไขในประเด็นในบ้าง และเป็นเพราะเหตุใด

4.3 ปัญหาหรืออุปสรรคที่พบเกี่ยวกับวิธีการสอนในรายวิชาการจัดการความรู้มีอะไรบ้าง และเป็นเพราะเหตุใด

4.4 อาจารย์คิดว่าวิธีการสอนวิธีใดบ้างที่ช่วยให้นักศึกษาสามารถเข้าใจเนื้อหาและบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ได้ดีที่สุด และเพราะเหตุใด

4.5 อาจารย์คิดว่าวิธีการสอนที่ใช้วิธีใดบ้างไม่เหมาะกับรายวิชาการจัดการความรู้ และเพราะเหตุใด

4.6 อาจารย์ใช้สื่อการเรียนการสอนใดบ้างในรายวิชาการจัดการความรู้ และใช้หลักเกณฑ์หรือปัจจัยอะไรประกอบการพิจารณา

4.7 อาจารย์คิดว่าสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ในรายวิชาการจัดการความรู้มีความเหมาะสมแล้ว หรือควรมีการปรับปรุงและแก้ไขในประเด็นในบ้าง และเป็นเพราะเหตุใด

4.8 ปัญหาหรืออุปสรรคที่พบเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนในรายวิชาการจัดการความรู้ มีอะไรบ้าง และเป็นเพราะเหตุใด

4.9 อาจารย์คิดว่าสื่อการเรียนการสอนใดบ้างที่ช่วยให้นักศึกษาสามารถเข้าใจเนื้อหาและบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ได้ดีที่สุด และเพราะเหตุใด

5. การประเมินผลการเรียนการสอน

5.1 อาจารย์ใช้วิธีการประเมินผลวิธีใดบ้างในการวัดประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน และใช้หลักเกณฑ์หรือปัจจัยอะไรประกอบการพิจารณา

5.2 อาจารย์คิดว่าการประเมินผลการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ที่ใช้อยู่มีความเหมาะสมแล้วหรือควรมีการปรับปรุงและแก้ไขในประเด็นในบ้าง และเพราะเหตุใด

5.3 ปัญหาและอุปสรรคที่พบเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้มีอะไรบ้าง และเป็นเพราะเหตุใด

5.4 อาจารย์คิดว่าการประเมินผลการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพที่สุดคือวิธีใด และเพราะเหตุใด

6. การประเมินผลหลักสูตร

6.1 ภาควิชามีการประเมินผลหลักสูตรรายวิชาการจัดการความรู้ หลังจากสิ้นสุดการจัดการเรียนการสอนในแต่ละปีหรือไม่ และประเมินผลอย่างไร

6.2 ภาควิชาได้มีการนำผลการประเมินไปปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรหรือไม่ และปรับปรุงอย่างไรบ้าง

แบบสัมภาษณ์
เรื่อง
สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอน
รายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
และความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้
ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
[สำหรับนักศึกษา]

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้ทำขึ้นเพื่อสัมภาษณ์นักศึกษาเกี่ยวกับสภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์และความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ โดยแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบบันทึกข้อมูลของผู้ตอบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แนวคำถามสัมภาษณ์

ตอนที่ 1 แบบบันทึกข้อมูลของผู้ตอบสัมภาษณ์

1.1 ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ หมายเลขรหัส

1.2 สถานที่ศึกษา
ที่ตั้ง

1.3 ระดับชั้นปีการศึกษา

1.4 อายุ

1.5 ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก

หมายเลขโทรศัพท์ Email

1.6 วันที่สัมภาษณ์ เวลา

สถานที่สัมภาษณ์

1.7 จำนวนครั้งที่สัมภาษณ์

1.8 ปฏิกริยาของผู้ให้สัมภาษณ์

1.9 ปฏิกริยาและความรู้สึกของนักวิจัยต่อผู้ให้สัมภาษณ์และการสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แนวคำถามสัมภาระ

1. จุดประสงค์

- 1.1 จุดประสงค์การเรียนรู้การสอนรายวิชาการจัดการความรู้ที่กำหนดไว้มีประเด็นใดบ้าง และการชี้แจงจุดประสงค์การเรียนรู้มีสภาพอย่างไร
- 1.2 นักศึกษามีความต้องการหรือคาดหวังว่ารายวิชาการจัดการความรู้จะประกอบด้วยจุดประสงค์การเรียนการสอนอะไรบ้าง และเพราะเหตุใด
- 1.3 นักศึกษาคิดว่าหลังจากจบการเรียนรายวิชาการจัดการความรู้ นักศึกษาจะมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ตามที่กำหนดไว้ในจุดประสงค์การเรียนการสอนทุกข้อหรือไม่ และเพราะเหตุใด
- 1.4 นักศึกษาคิดว่าจุดประสงค์การเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้มีความเหมาะสม หรือควรมีการปรับปรุงและแก้ไขประเด็นใดบ้าง
- 1.5 ปัญหาหรืออุปสรรคที่พบเกี่ยวกับจุดประสงค์การเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ มีอะไรบ้าง (จุดประสงค์ขาดความชัดเจนและเข้าใจยาก, อาจารย์ไม่อธิบายทำให้ไม่เข้าใจ, จุดประสงค์ไม่น่าสนใจและไม่ตรงกับความต้องการของผู้เรียน) และเพราะอะไร

2. เนื้อหาวิชา

- 2.1 เนื้อหารายวิชาการจัดการความรู้ที่จัดให้มีการเรียนการสอนมีประเด็นใดบ้าง และสภาพการดำเนินการสอนเนื้อหา มีลักษณะอย่างไร
- 2.2 นักศึกษาคิดว่าเนื้อหารายวิชาการจัดการความรู้มีความเหมาะสมหรือควรปรับปรุงและแก้ไขประเด็นใดบ้าง
- 2.3 ปัญหาหรืออุปสรรคที่พบเกี่ยวกับเนื้อหารายวิชาการจัดการความรู้ มีอะไรบ้าง (ความซับซ้อนของเนื้อหา, ขอบเขตเนื้อหา, ความทันสมัยของเนื้อหา, ระดับเนื้อหา กับความสามารถของผู้เรียน, ความไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์, ขาดแหล่งค้นหาความรู้เพิ่มเติม, การจัดการเรียนการสอนจริงเนื้อหาที่สอนไม่ตรงกับจุดประสงค์)
- 2.4 นักศึกษาคิดว่าเนื้อหารายวิชาการจัดการความรู้เรื่องใดที่น่าสนใจที่สุด และเพราะเหตุใด
- 2.5 นักศึกษาคิดว่าควรมีการสอนเนื้อหาการจัดการความรู้ในประเด็นใดเพิ่มเติมบ้าง และเพราะเหตุใด

3. กระบวนการเรียนการสอน

3.1 การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ใช้วิธีการสอนอะไรบ้าง และสภาพการดำเนินการสอนเป็นอย่างไร

3.2 นักศึกษาคิดว่าวิธีการสอนที่ใช้ในรายวิชาการจัดการความรู้มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

3.3 ปัญหาหรืออุปสรรคที่พบเกี่ยวกับวิธีการสอนที่ใช้ในรายวิชาการจัดการความรู้มีอะไรบ้าง และเพราะเหตุใด

3.4 นักศึกษาคิดว่าวิธีการสอนวิธีใดที่น่าสนใจและช่วยให้เข้าใจเนื้อหาวิชาการจัดการความรู้ได้ง่ายและมีประสิทธิภาพมากที่สุด

3.5 การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ใช้สื่อการเรียนการสอนอะไรบ้าง

3.6 นักศึกษาคิดว่าสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ในรายวิชาการจัดการความรู้มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

3.7 ปัญหาหรืออุปสรรคที่พบเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้มีอะไรบ้าง และเพราะเหตุใด

3.8 นักศึกษาคิดว่าสื่อการเรียนการสอนอะไรบ้างที่น่าสนใจและช่วยให้เข้าใจเนื้อหาวิชาการจัดการความรู้ได้ง่ายและมีประสิทธิภาพมากที่สุด

4. การประเมินผลการเรียนการสอน

4.1 การประเมินผลการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ ใช้วิธีใดบ้าง

4.2 ปัญหาและอุปสรรคที่พบเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้มีอะไรบ้าง และเพราะเหตุใด

4.3 นักศึกษาคิดว่าวิธีการประเมินผลการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ที่ใช้มีความเหมาะสมหรือไม่ และเพราะเหตุใด

4.4 นักศึกษาคิดว่าการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ควรใช้วิธีการประเมินผลวิธีใดจึงจะมีความเหมาะสมและน่าเชื่อถือมากที่สุด และเพราะเหตุใด

ภาคผนวก ค

แบบสอบถามเรื่อง ความคิดเห็นที่มีต่อต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้
ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

แบบสอบถาม

เรื่อง

ความคิดเห็นที่มีต่อต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้
ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
(แบบสอบถามสำหรับผู้เชี่ยวชาญทางสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตรและบรรณารักษ์)

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้ทำขึ้นเพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตรและบรรณารักษ์ที่มีต่อต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโท โดยแบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นที่มีต่อต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชา
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นที่มีต่อต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชา
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาโท

หมายเหตุ

โปรดศึกษารายละเอียดต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโท และกรุณาตอบคำถามต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดขีดเครื่องหมาย / ลงใน [] และเขียนเพิ่มเติมข้อมูลในช่องว่างให้ตรงกับ

สภาพความจริง

1.1 หน่วยงานที่สังกัด

1.2 ตำแหน่งงาน

1.3 เพศ [] ชาย [] หญิง

1.4 วุฒิการศึกษาสูงสุด

[]ปริญญาตรี สาขา

[]ปริญญาโท สาขา

[]ปริญญาเอก สาขา

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นที่มีต่อต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และ
สารสนเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี

คำชี้แจง โปรดขีดเครื่องหมาย / ลงในข้อความแต่ละข้อคำถามให้ตรงกับความเห็นของท่าน

เพียงคำตอบเดียว และเขียนเพิ่มเติมข้อมูลในช่องว่าง

2.1 ด้านจุดประสงค์รายวิชา

2.1.1 ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดประสงค์รายวิชาการจัดการความรู้ในสาขา

บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีอย่างไร

(โปรดตอบทุกข้อ)

จุดประสงค์รายวิชาการจัดการความรู้ในสาขา บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. จุดประสงค์รายวิชาการจัดการความรู้มี การอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับจุดประสงค์ที่ ชัดเจนและสามารถปฏิบัติได้					
2. จุดประสงค์รายวิชาการจัดการความรู้กำหนด ลักษณะของผู้เรียนในด้านความรู้ ทักษะและ ประสบการณ์อันพึงประสงค์ของสังคม					
3. จุดประสงค์รายวิชาการจัดการความรู้มี ความทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของ สังคมและผู้เรียน					

2.2 ด้านเนื้อหารายวิชา

2.2.1 ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาการจัดการความรู้ในสาขา
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีอย่างไร
(โปรดตอบทุกข้อ)

เนื้อหาวิชาการจัดการความรู้ในสาขา บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. เนื้อหาวิชาการจัดการความรู้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชา					
2. เนื้อหาวิชาการจัดการความรู้เป็นเรื่องที่ทันสมัยและน่าสนใจเหมาะสมกับสภาพและความต้องการของสังคมปัจจุบัน					
3. เนื้อหาวิชาการจัดการความรู้เหมาะสมกับความต้องการ ระดับความสามารถและวุฒิภาวะของผู้เรียน					
4. เนื้อหาวิชาการจัดการความรู้มีการจัดลำดับความต่อเนื่องและระดับความยากง่ายของเนื้อหาอย่างเหมาะสม					
5. สัดส่วนของเนื้อหาวิชาการจัดการความรู้มีการจัดแบ่งอย่างเหมาะสม					
6. อื่นๆ (โปรดระบุ).....					

2.2.2 ท่านคิดว่าเนื้อหาวิชาการจัดการความรู้ในสาขามรรณารักษศาสตร์และ
สารนิเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มีความเหมาะสมและครอบคลุมเนื้อหา
ที่สำคัญ ๆ มากน้อยเพียงใด และควรเพิ่มเติมหรือแก้ไขประการใด โปรดให้ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.3 ด้านกระบวนการเรียนการสอน

2.3.1 ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีอย่างไร (โปรดตอบทุกข้อ)

กระบวนการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. วิธีการสอนมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับจุดประสงค์และเนื้อหาวิชา					
2. วิธีการสอนที่ใช้มีความเหมาะสมกับความสามารถและวุฒิภาวะของผู้เรียน					
3. วิธีการสอนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ วิจารณ์และมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการเรียน					
4. วิธีการสอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกนำเอาความรู้ไปประยุกต์ใช้จริง					
5. สื่อการเรียนการสอนมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับจุดประสงค์และเนื้อหาวิชา					
6. สื่อการเรียนการสอนที่ใช้มีความเหมาะสมกับความสามารถและวุฒิภาวะของผู้เรียน					
7. อื่นๆ (โปรดระบุ).....					

2.3.2 ท่านคิดว่าวิธีการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด และควรเพิ่มเติมหรือแก้ไขประการใด โปรดให้ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.3.3 ท่านคิดว่าสื่อการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด และควรเพิ่มเติมหรือแก้ไขประการใด โปรดให้ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.4 ด้านการประเมินผล

2.4.1 ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินผลรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีอย่างไร (โปรดตอบทุกข้อ)

การประเมินผลรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. การประเมินผลรายวิชาการจัดการความรู้มีความเหมาะสม สามารถวัดและประเมินผลจุดประสงค์รายวิชาได้ทุกข้อ					
2. การประเมินผลรายวิชาการจัดการความรู้สามารถวัดและประเมินผลพฤติกรรมของผู้เรียนได้ทุกด้าน					
3. การประเมินผลรายวิชาการจัดการความรู้มีความเหมาะสมกับผู้เรียน					
4. การประเมินผลรายวิชาการจัดการความรู้เป็นวิธีการที่เข้าใจง่าย สามารถวัดและประเมินผลได้จริง					
5. อื่นๆ (โปรดระบุ).....					

2.4.2 ท่านคิดว่าการประเมินผลรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์ และสารสนเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี เป็นวิธีการที่มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด และควรเพิ่มเติมหรือแก้ไขประการใด โปรดให้ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับต้นแบบรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์

และสารสนเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาโท

คำชี้แจง โปรดขีดเครื่องหมาย / ลงในข้อความแต่ละข้อคำถามให้ตรงกับความคิดเห็นของท่าน เพียงคำตอบเดียว และเขียนเพิ่มเติมข้อมูลในช่องว่าง

3.1 ด้านจุดประสงค์รายวิชา

3.1.1 ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดประสงค์รายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาโทอย่างไร (โปรดตอบทุกข้อ)

จุดประสงค์รายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. จุดประสงค์รายวิชาการจัดการความรู้มีการอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับจุดประสงค์ที่ชัดเจนและสามารถปฏิบัติได้					
2. จุดประสงค์รายวิชาการจัดการความรู้กำหนดลักษณะของผู้เรียนในด้านความรู้ ทักษะและประสบการณ์อันพึงประสงค์ของสังคม					
3. จุดประสงค์รายวิชาการจัดการความรู้มีความทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและผู้เรียน					
4. จุดประสงค์รายวิชาการจัดการความรู้มีความเหมาะสมกับระดับความสามารถและวุฒิภาวะของผู้เรียน					
5. ภาษาที่ใช้ในการกำหนดจุดประสงค์วิชาการจัดการความรู้มีความชัดเจนและเข้าใจง่าย					
6. อื่นๆ (โปรดระบุ).....					

3.1.2 ท่านคิดว่าจุดประสงค์ของรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาโท มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด และควรเพิ่มเติมหรือแก้ไขประการใด โปรดให้ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

3.2 ด้านเนื้อหาวิชา

3.2.1 ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาโทอย่างไร (โปรดตอบทุกข้อ)

เนื้อหาวิชาจัดการความรู้ในสาขา บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. เนื้อหาวิชาจัดการความรู้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชา					
2. เนื้อหาวิชาจัดการความรู้เป็นเรื่องที่ทันสมัยและน่าสนใจเหมาะสมกับสภาพและความต้องการของสังคมปัจจุบัน					
3. เนื้อหาวิชาจัดการความรู้เหมาะสมกับความต้องการ ระดับความสามารถและวุฒิภาวะของผู้เรียน					
4. เนื้อหาวิชาจัดการความรู้มีการจัดลำดับความต่อเนื่องและระดับความยากง่ายของเนื้อหาอย่างเหมาะสม					
5. สัดส่วนของเนื้อหาวิชาจัดการความรู้มีการจัดแบ่งอย่างเหมาะสม					
6. อื่นๆ (โปรดระบุ).....					

3.2.2 ท่านคิดว่าเนื้อหาวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาโท มีความเหมาะสมและครอบคลุมเนื้อหาที่สำคัญ ๆ มากน้อยเพียงใด และควรเพิ่มเติมหรือแก้ไขประการใด โปรดให้ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

3.3 ด้านกระบวนการเรียนการสอน

3.3.1 ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาโทอย่างไร (โปรดตอบทุกข้อ)

กระบวนการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. วิธีการสอนมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับจุดประสงค์และเนื้อหาวิชา					
2. วิธีการสอนที่ใช้มีความเหมาะสมกับความสามารถและวุฒิภาวะของผู้เรียน					
3. วิธีการสอนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ วิจารณ์และมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการเรียน					
4. วิธีการสอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกนำเอาความรู้ไปประยุกต์ใช้จริง					
5. สื่อการเรียนการสอนมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับจุดประสงค์และเนื้อหาวิชา					
6. สื่อการเรียนการสอนที่ใช้มีความเหมาะสมกับความสามารถและวุฒิภาวะของผู้เรียน					
7. อื่นๆ (โปรดระบุ).....					

3.3.2 ท่านคิดว่าวิธีการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาโท มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด และควรเพิ่มเติมหรือแก้ไขประการใด โปรดให้ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

3.3.3 ท่านคิดว่าสื่อการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาโท มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด และควรเพิ่มเติมหรือแก้ไขประการใด โปรดให้ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

3.4 ด้านการประเมินผล

3.4.1 ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินผลรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาโทอย่างไร (โปรดตอบทุกข้อ)

การประเมินผลรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. การประเมินผลรายวิชาการจัดการความรู้มีความเหมาะสม สามารถวัดและประเมินผลจุดประสงค์รายวิชาได้ทุกข้อ					
2. การประเมินผลรายวิชาการจัดการความรู้สามารถวัดและประเมินผลพฤติกรรมของผู้เรียนได้ทุกด้าน					
3. การประเมินผลรายวิชาการจัดการความรู้มีความเหมาะสมกับผู้เรียน					
4. การประเมินผลรายวิชาการจัดการความรู้เป็นวิธีการที่เข้าใจง่าย สามารถวัดและประเมินผลได้จริง					
5. อื่นๆ (โปรดระบุ).....					

3.4.2 ท่านคิดว่าการประเมินผลรายวิชาการจัดการความรู้ในสาขาบรรณารักษศาสตร์ และสารสนเทศศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาโท เป็นวิธีการที่มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด และควรเพิ่มเติมหรือแก้ไขประการใด โปรดให้ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ตอบแบบสอบถาม
ผู้วิจัย จินตนา แก่งมงคล

ภาคผนวก ง
รายชื่อผู้เข้าร่วมงาน

ผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่

1. รองศาสตราจารย์น้ำทิพย์ วิภาวิน
2. รองศาสตราจารย์จุมพจน์ วณิชกุล
3. อาจารย์ ดร. จันทนา เวชโอสถศักดา
4. อาจารย์ณัฐภัทร แก้วรัตนภัทร์
5. อาจารย์ธนากร อวยพาณิชย์

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวจินตนา แก่งมงคล	
วันเดือนปีเกิด	30 ตุลาคม พ.ศ. 2523	
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี	
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	24/3 ซ.4 ถ.ศรีสุข ต.หมากแข้ง อ.เมือง จ.อุดรธานี 41000	
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2541	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จาก โรงเรียนอุดรพิทยานุกูล
	พ.ศ. 2545	ศศ.บ. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์) เกียรตินิยมอันดับ 1 จาก มหาวิทยาลัยขอนแก่น
	พ.ศ. 2553	ศศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ